

KOLONIALE STUDIEN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING VOOR STUDIE
VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

Redactie: Mr. A. B. COHEN STUART, Dr. P. J. S.
CRAMER, D. M. G. KOCH, S. KOPERBERG en
N. SPIJKMAN, Secretaris

■ OCTOBER 1917 ■

■ 1ste JAARGANG ■

3de deel
EXTRA POLITIEK NUMMER

Prijs f 1.50

P. DUCRO.

DRUKKERIJEN RUYGROK & Co., BATAVIA.

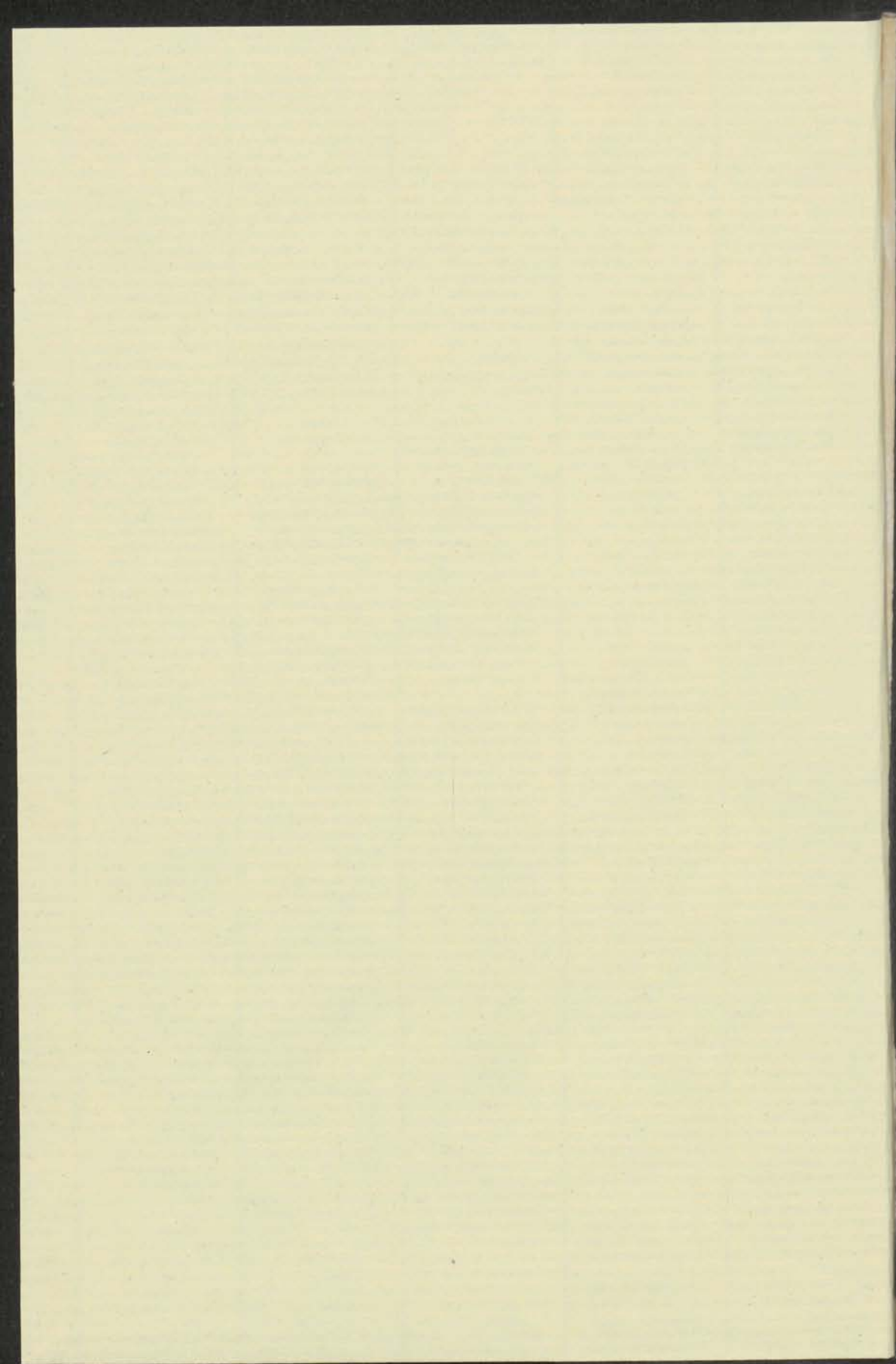
BIBLIOTHEEK KITLV

0239 6206

— 553 K268A-C

EXTRA POLITIEK NUMMER

VAN

KOLONIALE STUDIËN

OCTOBER 1917

INHOUD.

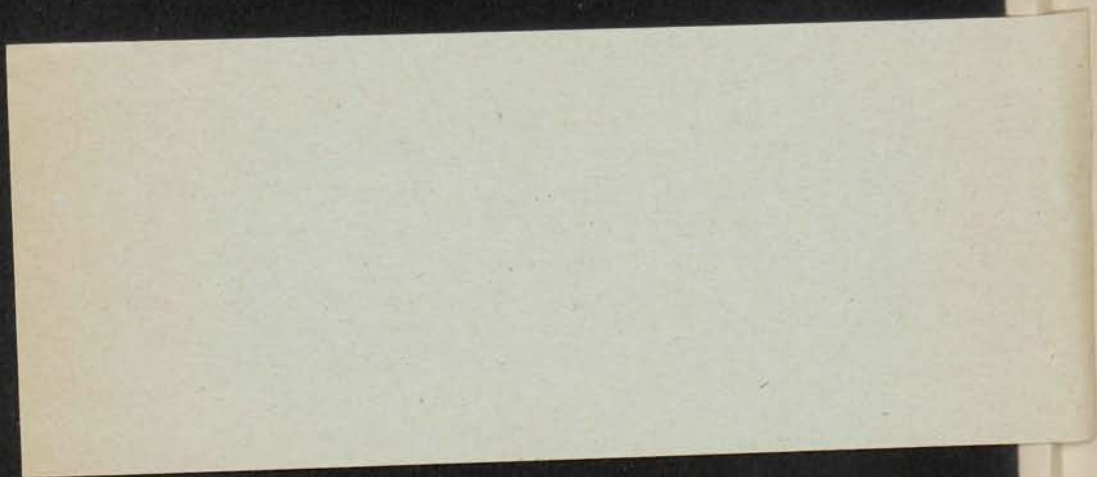
	Blz.
Voorbericht	1
Politieke Stroomingen, door W. de Cock Buning . . .	3
Boedi Oetomo Partij , door Het Hoofdbestuur . . .	30
Beginsel Verklaring.	
Werkprogram	35
De Sarikat Islam	36
Beginsel Verklaring, door H. Djajadiningrat.	
Werkprogram door Commiss. C. S. I.	
Toelichting Werkprogram, door Abdoel Moeis . . .	40
Insulinde	43
Politiek Program, door Tjipto Mangoenkoesoemo.	
Ned. Indische Vrijzinnige Bond.	
Toelichting, door W. de Cock Buning	67
Beginselverklaring.	68
Werkprogram	69
Christelijk Ethische Partij	77
Beginselverklaring.	
Algemeen Program van Beginselen.	79
Toelichting, door Mr. C. C. v. Helsdingen . . .	89
Voorloopig Katholiek Comité voor Politieke Actie te Batavia.	
Beginselverklaring.	115
Algemeen Werkprogram, door het Comité . . .	116
De Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht.	118
Doel en Streven, door M. Nittel de Wolf van Westerrode.	
De strekking der Synthese-idee in de Indische Politiek , door C. P. en M. Cohen Stuart Francken.	125
De Evolutionnaire Beweging , door het Bestuur Evol.	
Kiesvereeniging te Buitenzorg	139

	Blz.
De Volksraad, door Mr. A. B. Cohen Stuart . . .	147
De Regeling van de Verkiezingen voor den Volks- raad, door het Bureau voor de Decentralisatie . .	162
Bijlagen.	
A. Wetten betreffende de Instellingen van een Volks- raad	169
B. Kon. Besluit	182
C. Ordonnanties	207

De Redactie moet tot haren spijt mededeelen, dat door bijzondere omstandigheden de verschijning van dit nummer belangrijke vertraging heeft ondervonden.

VOORBERICHT.

„Er is een volksraad”, bepaalt de wet van 16 December 1916, met ingang van 1 Augustus j.l. van kracht geworden.

Dit scheppende woord van den hoogsten Rijkswetgever is de aanleiding geweest tot de verschijning van een extra-nummer van *Koloniale Studiën*, gewijd aan het ontwakende politieke leven van Indië.

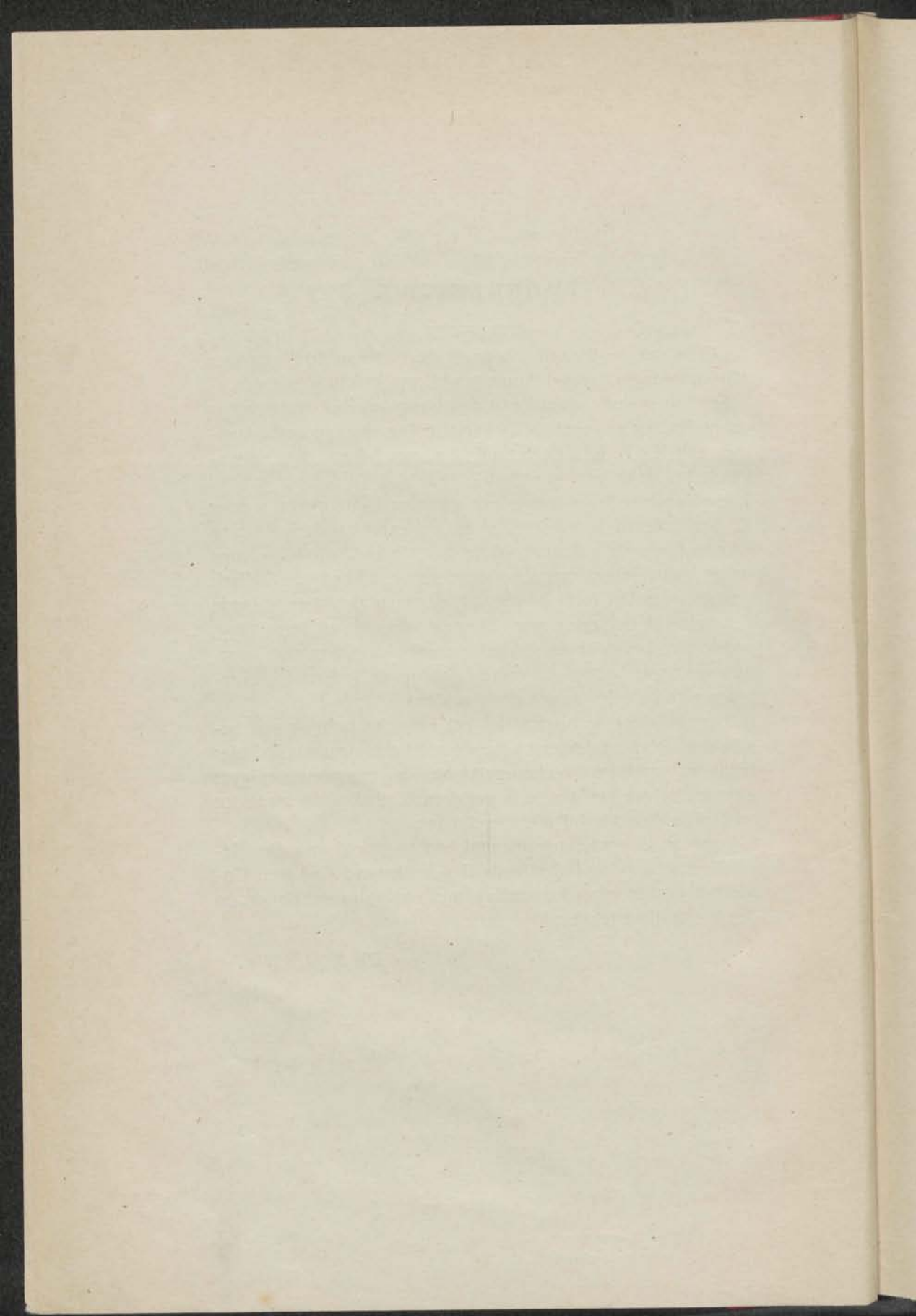
De Volksraad wordt voor een groot gedeelte gekozen door de ingezetenen van Indië. Voor het eerst zal de bevolking hier te lande de gelegenheid hebben, invloed uit te oefenen op de behandeling van algemeene vraagstukken van Indisch landsbelang. Dit recht onderstelt, dat men zich hier te lande een duidelijk belijnde voorstelling zal vormen van de richting, welke men wenscht dat bij het bestuur der Kolonie zal worden gevolgd, en van de wijze, waarop de Indische ingezetenen zich daarbij kunnen doen gelden.

Ter orienteering bieden wij het Indische publiek een bespreking aan van de verschillende politieke stroomingen hier te lande, waarbij zooveel mogelijk aan de vertegenwoordigers daarvan zelve het woord is gegeven. Volledigheid bleek tot ons leedwezen hierbij niet bereikbaar.

Daaraan is verder toegevoegd een overzicht van de drie-voudige wetgeving betreffende den Volksraad (bij wet, Koninklijk besluit en ordonnantie), met eenige toelichtingen op den wettelijken tekst.

DE REDACTIE.

POLITIEKE STROOMINGEN.

Ik heb met voordacht het woord „stroomingen” gebezigd omdat van een politiek partijleven in Indië nauwelijks gesproken mag worden.

Immers, bij de meeste vereenigingen die een politiek tintje hebben, mankeert het aan de voornaamste eischen welke men gewoon is aan een partij te stellen n.l. éénheid van beginsel en solidariteit. Waar ik in dit overzicht zoo objectief mogelijk moet zijn zal ik mij onthouden van bepaalde voorbeelden, doch ieder die in Indië lid geweest is van een kiesvereeniging of het optreden van een Inlandsche organisatie als de Sarikat Islam heeft gadegeslagen, zal moeten erkennen, dat in deze Indische vereenigingen elementen tezamen zijn, welke in een politiek geschoold volk pal tegenover elkander zouden staan. Aan den anderen kant is hier dikwijls strijd waar te nemen tusschen groepen die meenen niet in eenzelfde partijverband te kunnen samenwerken op gronden, welke met koloniaal-politieke beginselen niets te maken hebben. De oorzaak ligt voor de hand. Een volk dat gewoon is bestuurd te worden, dat zelf nimmer eenigen invloed heeft gehad op den gang van zaken, kan zich onmogelijk scherp bewust zijn van de denkbeelden die ten grondslag moeten liggen aan het bestuursbeleid, van de juiste richting en het tempo waarin naar het gewenschte doel gestuurd moet worden. Althans voor zoover van een omljnd d o e l sprake is. De groote Inlandsche massa toch kent nog geen nationalisme, hoogstens een gemeenschapsgevoel dat zich niet verder uitstrekt dan de grenzen van haar dessa of kampong. De hervormingen, die zij wenscht, hebben met het landsbestuur niets te maken en bepalen zich tot wegneming van hinderlijke toestanden als heerendienst, belasting, inhalige dessahoofden, politieoverlast en dergelijke. Naarmate men echter in ontwikkelder

*eenheid van
vinden rechte
doelstellingen, ve
natuur van een
dier dandelen
wenschen*

lagen komt, maken de materieele belangen meer plaats voor idieele (onderwijs, Godsdienst, burgerrechten) om bij een nog klein percentage te culmineeren in den wensch naar een onafhankelijk volksbestaan. Dit gebrek aan sociaal bewustzijn en politiek besef is natuurlijk ook bij de Europeanen te constateeren en is, behalve aan de koloniale bestuursrichting te wijten aan de antithese overheerscher-overheerschten. Zoolang het Indische volk slaafs berustte in het koloniale uitbuitingssysteem, zoolang uit het volk zelve geen drang kwam naar opheffing, zoolang de Europeaan de bevoorrechtiging van zijn ras of afstamming beschouwde als een recht waaraan niet te tornen viel en ten slotte zoolang de tijdsomstandigheden een zuivere ambtenarenregeering mogelijk maakten, zoolang bepaalde de publieke belangstelling zich tot wat philanthropie of tot enkele — zeer ongepast geachte — ontevredenheids uitingen. Toen echter met de ontwaking van het Oosten de ethische richting in regeeringskringen overwon en het oude overheerschersstandpunt als onrechtvaardig veroordeeld werd om plaats te maken voor een voogdijpolitiek, toen werden oude veilig gedachte belangen in gevaar gebracht, terwijl nieuwe (niet alleen stoffelijke) belangen ontstonden. En hiermede werd ook de bron aangeboord waaruit zich de politieke stroompjes zouden ontwikkelen.

De Europeesche samenleving reageerde natuurlijk onmiddellijk op de gewijzigde bestuursopvatting, zij 't ook niet in een georganiseerd verzet. Cultuurbelangen en werkgeversbelangen werden bedreigd en groot was het aantal diergenen, die hun hart vasthielden voor de prestige van den Europeaan en den eerbied voor het Nederlandsch gezag. Desniettegenstaande zegevierden de moderne humanistische denkbeelden over de opvattingen van tempo-doeloe en al prediken enkele persorganen ook thans nog wel een middeleeuwsche reactie, de overgrootste meerderheid der Europeanen stelt zich tegenwoordig niet meer vijandig tegenover de Javaansche emancipatie, tegenover het recht van den Inlander op onbelemmerde ontwikkelingsgelegenheid, op een menschwaardig bestaan. Dat wil echter nog niet zeggen dat zij daadwerkelijk belang stelt in het wel en wee der Inlandsche bevolking en

allerminst dat zij bereid is de handen uit den mouw te steken om de politieke idealen van het Inlandsche volk te helpen verwezenlijken. Verre van dat; vooral op koloniaal-politiek gebied houdt de Europeaan zich het liefst afzijdig. Tegenover een betrekkelijk kleine groep personen die zich uit rechtvaardigheidsmotieven geheel geschaard hebben aan de zijde van het Inlandsch streven naar economische en politieke zelfstandigheid, staat een even kleine doch even bewuste anti-hervormingsstroom, die zich laat leiden, hetzij door bewondering voor het oude bestuurssysteem dan wel door vaderlandsliefde (imperialisme) of door de neiging om op te komen voor de belangen van een bepaalde groep. Maar tusschen deze actieve politieke stroomingen staan de zeer vele gematigd onverschilligen en welwillende toeschouwers welke massa hier om begrijpelijke redenen grooter is dan in de Europeesche staten.

De Hollander toch die hier tijdelijk vertoeft vult zijn tijd met ambtenaarlijke plichten of „business” en heeft doorgaans aan zich voorbij laten gaan de stroom van nieuwe denkbeelden, nieuwe idealen, welke de Aziatische volkeren hebben beroerd. Al mag hij het rechtvaardige eener Inlandsche beweging erkennen, hij heeft weinig lust om zich daar warm voor te maken, hetzij omdat hij het Inlandsch ontwaken niet voelen kan als een beweging die hem persoonlijk aangaat, hetzij dat hij in die naderende Indische zelfstandigheid een verschijnsel ziet dat strijdig is met moederlandsche belangen. Deze verklaring gaat wat het eerste deel betreft ook op voor het grootste deel der Indo-Europeesche blijvers-bevolking, die bovendien door onwetendheid, indolentie en gevoel van machteloosheid tot berusting gedrongen wordt. Wel werden tengevolge van de verscherpte Javaansche concurrentie en de toenemende stroom van Europeesche werkkrachten herhaaldelijk pogingen gedaan de bestaande Indo-Europeesche organisaties nieuw leven in te blazen, doch werkelijke politieke actie zou eerst ontstaan toen in de gemoederen der Indische Nederlanders door de felle propaganda van de oprichters der Indische partij de bewustheid ontstond van eigen achterlijkheid en geestelijke armoede, terwijl tevens het ver-

trouwen werd wakker geroepen op een toekomst waarin de hiergeborenen uit hun staat van verval zullen groeien tot bestuurders en gezeten burgers in een onafhankelijke Indische Maatschappij. De bewustwording van een onwenselijken toestand en het gevoel daarin door gemeenschappelijken arbeid verbetering te kunnen brengen, is de eerste stap tot de vorming van een politieke partij of, zooals de Heer Mr. 's J a c o b dat onlangs in het „Vrijzinnig Weekblad” zoo juist uitdrukte, „de menschen worden door hunne belangen of om „andere redenen eerst dan tot aaneensluiting gebracht, wanneer zij in zich een verzet voelen opkomen tegen den „een of anderen steen des aanstoots”.

De grootste steen des aanstoots vormde in deze Gewesten natuurlijk de bestuursvorm, die zijn tijd ontgroeid is en geen gelijk recht aan allen kan waarborgen. De hoofdschotel van den politieken disch vormt dan ook bij alle partijen het streven naar een meer zelfstandig volksbestaan, naar geestelijke politieke en economische zelfstandigheid. De ingrediënten echter waaruit de schotel is samengesteld en de dikwijls onzuivere kruiden welke daaraan de onvermijdelijke pittigheid geven zijn vele en velerlei waaronder de opmerkelijkste zijn: de antithese overheerschers-overheerschten en Oosterling-Westerling met de rassentegenstelling Totok-Indo-Inlander, de verhouding tusschen kapitaal en arbeid, Inlandsche en vreemde cultures en de belangen van den Islam en andere geloofsrichtingen. Hoe deze verschillende belangen samengetrokken in de tegenwoordige groepeerings zal blijken uit het volgende geschiedkundig overzicht, dat ik gedeeltelijk ontleenen zal aan mijn voordracht, eenigen tijd geleden te Batavia gehouden.

Laten wij beginnen met de eerste Inlandsche Partij van beteekenis, de vereeniging „Boedhi Oetomo.”

In 1906 begon Dr. W a h i d i n propaganda te maken voor een studiefonds, in welke pogingen hij o.m. werd bijgestaan door de bekende Javanen Raden Kamil en Atmodirono. Deze propaganda was 't, welke leidde tot de oprichting van de nationalistisch getinte vereeniging Boedhi Oetomo waarbij zich behalve een groot aantal studeerende jong-Javanen het in-

tellectueele deel der Inlanders aansloot. Spoedig echter ontstond verschil van opvatting in het bestuur der Vereeniging. Er ontstond een „linksche” en een „rechtsche” groep. De eersten wilden de vereeniging meer op nationaal-democratischen grondslag brengen en zich het lot van de massa aantrekken, de laatsten wenschten zich uitsluitend met de intellectueele ambtenaren bezig te houden, niet te doen aan politiek en hunne bemoeienis hoofdzakelijk te beperken tot onderwijs-aangelegenheden. De laatsten hadden de meerderheid en zoo moesten de twee democraten Tjipto Mangoenkoesomo en Soerja di Poetra plaats maken voor twee regenten. Het ambtenaarlijke trad sterk op den voorgrond, men wilde zich niet met politiek compromitteeren, wat echter tengevolge had dat de belangstelling in de Vereeniging duchtig begon te tanen. Lang heeft deze inzinking echter niet geduurd. Verrast door het succes van de Sarikat Islam begrepen de leiders van Boedhi Oetomo dat een onderwijsprogram alléén de gistende intellectueelen niet meer bevredigen kon. Geleidelijk breidde het Hoofdbestuur zijn bemoeienis tot andere maatschappelijke kwesties uit en zag met zijn toenemende activiteit en politieke durf zijn invloed en ledental toenemen. Het onvermijdelijk gevolg, een scherp omlijnd beginsel en werkprogram, de vlag waaronder de hervormde vereeniging zee koos, werd kort geleden in een algemeene vergadering vastgesteld. Deze vlag dekt een vrijzinnige lading hetgeen behalve uit vele punten van het werkprogram helder naar voren kwam, toen de vergadering te beslissen had over het standpunt der vereeniging inzake de Godsdienst. Had het bestuur nog voorgesteld: „handhaving van den Islamietischen Godsdienst zonder inbreuk te maken op de Godsdienstvrijheid” de leden zelve lieten ook den Islamietischen grondslag los en lieten het beginsel van algeheele Godsdienstvrijheid geheel tot zijn recht komen. Ook bleek herhaaldelijk dat deze loyale hervormingspartij van Javaansche intellectueelen zich op het associatiestandpunt stelt, dat in oprechte samenwerking tusschen Indiër en Nederlander het middel ziet om geleidelijk aan de Hollandsche voogdij te kunnen ontgroeien. Op politiek gebied streeft B. O. naar de

totstandkoming van een nationaal parlement met invoering van actief en passief mannenkiesrecht en naar voortgezette bestuursdecentralisatie. Op sociaal terrein verlangt de partij bescherming van den arbeid en maatregelen van zedelijken aard; terzake van Onderwijs worden de gewone desiderata vermeld en in het belang van de Volkswelvaart wordt aanbevolen bevordering van inlandsche industrie, beperking van Europeesche cultuur enz., enz. Van belang is verder de paragraaf betreffende de landsverdediging waarin behalve op de totstandkoming van een volksvloot, aangedrongen wordt op een Inlandsche militie onder eigen officieren. Voor 't overige verwijs ik naar het in dit tijdschrift opgenomen programma. Opgewekt door het voorbeeld van Boedhi Oetomo, die bewezen had dat een Inlandsche vereeniging onder de gewijzigde Regeeringsinzichten mogelijk was zonder in aanraking te komen met den strafrechter, rijpte bij enkele democraten onder de jong-Javanen het denkbeeld om ook de volksmassa te doen deelnemen aan het Vereenigingsleven. Terecht werd ingezien dat zonder belangstelling, zonder eenige uiting van den volkswil, de verheffing der massa een onbegonnen taak zou zijn. En die drang naar opheffing, meende men, was er wel degelijk — alléén, de organisatie ontbrak. Wat echter door het denkende deel van het volk gevoeld werd, was niet zoo zeer de politieke onmondigheid dan wel de economische machteloosheid, de afhankelijkheid van sterker bevolkingsgroepen en, zooals 't gewoonlijk gaat bij het ontstaan van nieuwe denkbeelden, was men zich, van de o o r z a a k dier afhankelijkheid niet scherp bewust. Zoo weet men aanvankelijk de eigen achterlijkheid aan den Chineeschen tusschenhandelaar die zich juist in die dagen (de opkomst der Chineesche Republiek) eenigszins aan aanmatiging te buiten ging. Van den Chineeschen kleinhandelaar moesten bijna alle verbruiksartikelen gekocht worden, aan den Chineeschen opkooper moesten de eigen producten dikwijls tegen lage prijzen en onder voorschotdruk worden afgestaan. Dus, was de conclusie, van die vreemde Oosterlingen, die bijna den geheelen kleinhandel monopoliseerden, moest deze belangrijke economische taak worden overgenomen. Gevolg was de op-

richting van de Sarikat dagang Islam uit welken naam voldoende blijkt dat het oog voornamelijk gericht was op den handel. Verkeerd inzicht van leiding en leden, ontevold optreden van Chineesche zijde leidde tot de bekende relletjes te Solo en Djokja, welke tengevolge hadden dat de jonge Vereeniging verboden werd. De Javaansche organisators, schoon onervaren en onbekwaam, zagen gelukkig de begane fout in, maar bleven voet bij stuk houden, inziende dat met deze eerste mislukte poging een algemeene vereeniging van kleine luiden niet van de baan moest worden geschoven en zoo kwam men onder leiding van Hadji Samanhoeði opnieuw bijeen om den grondslag te leggen voor de Sarikat Islam. De statuten van deze nieuwe Sarikat werden zoodanig opgesteld dat de Regeering daartegen geen bezwaar kon hebben. Als doel van de Vereeniging Sarikat Islam werd opgegeven:

1o. de bevordering van den handelsgeest onder de Inlanders (oprichting van coöperatieve toko's).

2o. de verleenning van hulp aan hare leden, die buiten eigen schuld in moeilijkheden zijn geraakt.

3o. de bevordering van kundigheden bij de leden en alles wat strekken kan tot verhooging van de welvaart onder de bevolking.

4o. de tegengang van alle verkeerde opvattingen over den Godsdienst van den Profeet en mede de zorg, dat de Inlandsche bevolking trouw blijft aan dezen Godsdienst.

Bovendien, en dit verontrustte vooral een groot deel der Europeesche pers, werd van de leden die toetraden een eed geeischt, welke echter bleek niets anders in te houden dan de verzekering, dat uit eigen beweging en liefde voor de goede zaak tot toetreding besloten was en verder de belofte, zich steeds te onderwerpen aan de voorschriften der vereeniging, deze in toepassing te brengen en zich te onthouden van alles wat door de vereeniging werd verboden. Door ervaring geleerd, begrepen de leiders dat men de leden meer „in de hand” moest hebben.

De nieuwe vereeniging sloeg in. Vooral het bindmiddel de Islam bleek bij gebrek aan een algemeen nationali-

teitsbesef, h e t middel om de massa tot zich te trekken. Toen echter werd reeds onder de Javanen gewezen op 't gevaar, om een zoo machtigen en in zijn aard conservatieven invloed als de Mohamedaansche Godsdienst in deze beweging te halen. Maar aanvankelijk bleef de Godsdienst op den achtergrond en beijverden de verschillende afdeelingen zich vooral met de toepassing van punt 1, de bevordering van den handelsgeest onder de Inlanders. Tientallen coöperatieve toko's verschenen, doch weldra bleek dat men zich hiermede had overschat. Gebrek aan handelskennis, gebrek aan betrouwbare tokohouders leidden tot een débacle en de eene toko na de andere werd weer gesloten. Inmiddels veranderde ook hier en daar de toon der leiders, mede onder den invloed van de krachtige nationalistische propaganda van de Indische Partij. Betuigingen van trouw aan de Regeering en H. M. de Koningin maakten hier en daar plaats voor bittere en scherpe verwijten aan den Nederlandschen overheerscher, wat wel met de hier en daar voorgevallen relletjes de reden geweest zal zijn dat de Regeering slechts goedkeuring wilde verleenen op de statuten van plaatselijke vereenigingen en het tevens noodig achtte door tusschenkomst harer adviseurs de S. I. beweging in toelaatbare banen te sturen. Niettegenstaande deze zorgen hadden toch hier en daar onregelmatigheden plaats, waardoor de jonge vereeniging bij het grootste deel van het Indisch publiek in een slecht blaadje kwam te staan. Prof. Snouck Hurgronje merkt echter terecht op, dat men zijn aandacht bij de beoordeeling van dit bewijs van inlandsche opleving niet geheel in beslag moet laten nemen door bewijzen van onbedrevenheid in organisatie, administratie en wat dies meer zij, doch dat in de eerste plaats gelet moet worden op de leidende motieven.

„Hier is een jeugdig volk, schrijft ZEd. in het Indologenblad — (zie „de Taak" No. 3), bezig te ontwaken tot maatschappelijke en staatkundige mondigheid. Het zoekt naar organen om zich te uiten, terwijl het tot dusverre gewoon was alles in zijn binnenste besloten te houden. Het vindt niet dadelijk de ware instrumenten, en de geluiden, die het ten gehoor brengt zijn dikwijls niet zuiver harmonisch. Wachten

wij ons er voor wegens die gebreken der jeugd de beteekenis der beweging te onderschatten of onze sympathie te onthouden.

Een van die vele jeugdgebreken is de overname van niet verteerbare Westersche theoriën en de geweldige invloed van den Mohamedaanschen Godsdienst op de beweging. Hierdoor zijn een drietal stroomingen ontstaan welke m.i. als volgt zijn te typeeren: In de eerste plaats een sterk overheerschende Islamverheerlijking, welke dreigt den invloed der oorspronkelijke leiders te overschaduwen, wat blijkens enkele waarschuwingen van den algemeenen Voorzitter Tjokroaminoto wordt ingezien. Voorts een revolutionair-oppositioneële richting die zich stelt tegenover het Nederlandsch Gezag en waarvan enkele journalisten (genre Marco) de spreektrumpet zijn en ten slotte een loyale, vooruitstrevende partij, die de noodzakelijkheid inziet van geleidelijke ontwikkeling. Als reactie op de Islam-propaganda is tegenwoordig merkbaar een Hindoe-Javaansche beweging, welke behalve op Bali ook in de Vorstenlanden voorvechters vindt en misschien in staat zal blijken de nationale beweging van Islamitische drijfverij te zuiveren. Een politiek programma heeft de S. I. nog niet, al blijkt uit haar instructie aan de Indië-Weerbaar afgevaardigden, haar streven naar medezeggingschap in het Bestuur des Lands en haar adheasie aan het denkbeeld van een Inlandsche militie vastgekoppeld aan politieke rechten.

Met een enkel woord moet ik hier nog gewagen van de Sarikat Abang die ten onrechte een zustervereniging genoemd is van de S. I. Het organisatiesucces van de S. I. moge er toe hebben bijgedragen dat ontevreden elementen verblind door fanatici, heil zagen in een gezamenlijk optreden, van een politieke organisatie is hier geen sprake. Het optreden van een Sarikat Abang, Samin-aanhang, Parhoedamdam enz. enz. zijn opzichzelf staande uitbarstigen van verzet en zelfs zeer verklaarbare uitingen (als in Djambi en Tapanoeli) van volksgroepen die het stadium van beginselprogramma's nog niet hebben bereikt.

Geeft Boedhi Oetomo den indruk van eensgezindheid en

begrijpen, de S. I., de opkomende massabeweging staat daar natuurlijk nog ver van af, hetgeen zijn oorzaak vindt in de heterogene bestanddeelen waaruit zij is samengesteld en uit het nog klein percentage leden, dat tot zelfstandig denken op politiek-economisch gebied in staat is. De richting der verschillende afdelingen wordt dan ook vrijwel nog geheel beheerscht door de inzichten der leiders. Ten slotte dankt de S. I. een groot deel harer populariteit aan haar behartiging van de stoffelijke belangen harer leden. Loonkwesties, grondhuurregeling, rechten van ingezetenen op particuliere landerijen, machtsmisbruik van Inlandsche hoofden, alles pakt zij aan en is daarom vooral de populaire organisatie voor den kleinen man, voor den loonarbeider, den tani, den djoeroe toelis, voor de opkomende Inlandsche bourgeoisie.

En nu de bloem der natie, de Inlandsche adel.

Ofschoon velen onder hen zich reeds aangesloten hadden bij B. O. deed zich toch sterk de behoefte gevoelen aan een soort vakorganisatie, tevens studieclub, waarin men in besloten kring kon beraadslagen over de gewijzigde omstandigheden en over de eigen houding t.a. van het vraagstuk der volksopvoeding.

Achtereenvolgens kwamen tot stand de Regentenbond „Sedijo Moeljo”, de Vereeniging van Inlandsche Ambtenaren „Mangoen Hardjo” en de Prinsenbond, waarvan thans alle vorstenlandsche edellieden lid kunnen worden. Laatstgenoemden werken weinig naar buiten en kan ik daarom gevoeglijk met rust laten. Alleen van Mangoen Hardjo moet ik nog mededeelen dat deze ambtenarenvereeniging door haar ernstig loyaal werken niet alleen de eigen positie heeft kunnen verbeteren, maar ook het onderdanenbelang behoorlijk behartigt. In een in 1914 rondgezonden circulaire zegt het Bestuur dan ook: „Behalve aan de zorg voor eigen welstand moeten de leden zich ook wijden aan de bevordering van het algemeen welzijn. Zij moeten krachtig medewerken om de capaciteiten van het volk te bevorderen, zijn middel van bestaan te ontwikkelen en om de belemmeringen weg te nemen die den stoffelijken vooruitgang van het volk in den weg staan.

Ofschoon niet direct een politieke vereeniging, heeft de Regentenbond de samenstelling van een „werkprogram” in overweging genomen. Vermoedelijk zullen de voorgestelde punten eenige wijzigingen ondergaan zoodat het geen nut heeft al te diep in te gaan op het door den Regent van Serang aangeboden concept. Toch wil ik enkele daarin neergelegde beginselen naar voren brengen. In de eerste plaats dan is het opvallend, dat genoeg genomen wordt met een adviseerenden volksraad en er op wetgevende bevoegdheid niet wordt aangedrongen al behooren het recht van enquête en interpellatie tot de desiderata. Wordt hier ingezien, dat de wetgevende macht voorloopig nog veiliger is bij de tegenwoordige wetgevende organen (Nederlandsche wetgever, Kroon, ordonnantie-wetgever)? Op bestuursgebied worden zelf gekozen dessaraden en regentschapsraden verlangd, welke eisch natuurlijk gebaseerd is op het inzicht, dat het Javaansche volk zijn medebestuurstaak moet beginnen in de laagste sfeeren. Verder is opvallend de bijzondere voorliefde voor Staatsexploitatie en het verlangen naar een militie zonder kazerneering. Het geheele program heeft een typisch democratischen tint doch draagt m.i. tevens den stempel van de economische onrijpheid van het Javaansche volk. Op dezelfde vergadering waarin dit werkprogram ter sprake gebracht werd, deelde de voorzitter (de regent van Japara) mede dat de besluiten van „het Nationaal Comité” geen bindende kracht hadden voor den Regentenbond. Dit Nationaal Comité is een commissie van afgevaardigden uit alle bestaande Inlandsche vereenigingen (o.a. ook van den bond van Inlandsche onderwijzers) welk ten doel heeft een-drachtige samenwerking te verkrijgen voor bepaalde vraagstukken van nationaal belang. Bij enkele leden wordt de hoop gekoesterd deze organisatie te zien uitgroeien tot een uitvoerend comité van nationale congressen naar het Britsch-Indische model.

Geheel naast het politieke streven der Javaansche Vereenigingen staan de zeer loyale groepen der Christen-Inlanders, der Minahassers en Ambonneezen, wier organisaties zich in 't bijzonder bezig houden met de ontwikkeling van den

eigen volksgroep. Zij begaven zich nog niet op algemeen Koloniaal-politiek terrein, waarom bespreking hunner verenigingen hier achterwege kan blijven.

En hiermede neem ik afscheid van de Inlandsche organisaties om in 't kort de ontwikkeling na te gaan van de politieke stroomingen onder Europeesche leiding.

Gedwongen om zich met de publieke zaak te bemoeien door de instelling van locale raden was de belangstelling daarvoor bij een groot deel der Europeesche ingezetenen maar zeer matig. Behalve de oorzaak welke ik reeds in mijn inleiding genoemd heb en welke meer in het bijzonder sloeg op kwesties van algemeen koloniaal beleid, was die onverschilligheid grootendeels te wijten aan de machteloosheid, de gebondenheid waaronder speciaal de gemeenteraden in den aanvang hadden te lijden. Maar toch zag men direct splitsing in twee groepen, de behoudend-gezinden en de z.g. vrijzinnigen of democratisch gezinden. Ik noem die twee groepen maar zoo, omdat op Java in dien tijd kiesvereeningen werden opgericht welke zich speciaal „vrijzinnig” noemden in tegenstelling met andere combinaties die van democratie of politieke programma's niets wilden weten en meenden bij het zoeken naar Gemeenteraadsleden niet op „richting” te moeten letten. Dergelijke kiesvereeningen noemden zich bij voorkeur „Gemeentebelang” en een typisch voorbeeld daarvan geeft thans nog Soerabaija, waar men blijkbaar nog steeds een onoverkomelijken schroom heeft voor politiek, niettegenstaande de Gemeenteraden thans als kiescolleges voor den Volksraad een onloochenbaar politiek karakter hebben gekregen. Het spreekt echter van zelf dat van bepaalde partijgroepeerings sprake was en dat dit begin van deelname aan de openbare zaak sterk onder invloed stond van plaatselijke toestanden. Batavia met zijn overwegend aantal ambtenaren en ambtenaartjes had het zwaarst te lijden van gebrek aan publieke belangstelling. Semarang daarentegen pakte de nieuwe burgerplichten onmiddellijk krachtig aan zoodat in deze plaats de opvattingsverschillen het scherpst geteekend werden. Alles wat democratisch gevoelde, wat als standpunt aannam, dat men had aan te sturen

op een toenemenden invloed van de blijvende bevolking, sloot zich aan bij de Semarangsche Kiesvereniging (er was nog geen I. P. en I. S. D. V.) terwijl diegenen die slechts heil zagen in de keuze van goed onderlegde Europeanen met een goede maatschappelijke positie en die uitdrukkingen als „algemeen kiesrecht” en „gemeente-exploitatie” in de hoogste mate praematuur achtten, zich onder de vaan van Gemeentebelang schaarden. Met het voortschrijden des tijds, de verbetering van inzicht in de Koloniale verhoudingen, sletten de verschillen over Gemeenteprogramma's, maar wat niet sleet was het verschil in beoordeeling van de personen, die candidaat werden gesteld. Toen de Indische Partij ontstond (waaroever straks uitvoeriger) en de Indo-Europeesche kiezers bezielde werden door „Tatendrang” ontstond bij hen de zeer natuurlijke neiging om in de Gemeenteraden personen te brengen, die als vertegenwoordigers van den eigen groep konden beschouwd worden, maar aan dezen drang werd naar 't oordeel van de anti-I P'ers het Gemeentebelang opgeofferd. Men verweet hen dat niet meer op capaciteit, doch uitsluitend op huidskleur en partijbelang gelet werd wat van den anderen kant de beschuldiging van rassenwaan en overschatting van „het intellect” uitlokte. Het zou mij te ver voeren al deze strubbelingen te volgen, langzamerhand zijn alle groepen tot helderder en billijker inzicht gekomen en wordt het persoonlijke teruggedrongen door het partijbeginsel, althans te Semarang waar men de andere plaatsen eenige jaren vooruit is. Niet dat men er al is, dat men een recht begrip heeft van het eigen kunnen en van het werkelijk landsbelang en groepsbelang maar uit den chaos van meeningen en stroomingen, eertijds geheel beheerscht door het sentiment, komen vaste richtingslijnen naar boven, die vertrouwen geven in normale partijvorming zoodra de belangenverschillen in de a.s. Volksraad scherper geaccentueerd worden.

Zoo bestaan dus thans drie (semi)-Europeesche vereenigingen van eenigen politieken invloed n.l. „Insulinde”, de „Indische Sociaal Democratische Vereeniging” en de „Nederlandsch Indische Vrijzinnige Bond”. Bovendien is de Christelijke Ethische Partij in wording en is er een aanvang gemaakt

met de stichting van een Katholieke Vereeniging voor politieke actie, terwijl te Semarang nog de Indische Vrijzinnige Vereeniging is opgericht.

Al deze vereenigingen zetten koers naar zelfbestuur, naar economische en staatkundige zelfstandigheid doch verschillen in temperament, in de beoordeeling van het noodig geachte hervormingstempo en in de motieven welke tot haar organisaties hebben geleid. Haar gemeenschappelijken tegenstander is de reactie, is de ongeorganiseerde doch niet onbetekenende groep, die zich verzet tegen het streven van het Oosten naar een eigen volksbestaan, die sceptisch staat tegenover de ontwikkelingsmogelijkheid en de bestuurscapaciteiten van het inlandsche volk, die associatie tusschen Oost en West dwaasheid acht, in wie het rechtsgevoel overheerscht wordt door het rasgevoel en door hun meening dat het de plicht van het Nederlandsche volk is zijn heerscherspositie in deze gewesten zoo lang mogelijk te handhaven. Bij velen van hen is 't idee van zelfbestuur niet onsympathiek, mits daaronder slechts verstaan worde een blank zelfbestuur, een onttrekking van bevoegdheden aan het Nederlandsche Parlement, om die te leggen in de handen van een of anderen Raad voornamelijk samengesteld uit de leidende personen in de ambtenaars-, handels- en cultuurwereld, bijgestaan desnoods door niet al te vooruitstrevende inlandsche grooten.

De Heer Ritsema van Eck noemde onlangs in „de Taak” deze strooming een rechtsche strooming, die volmaking wil van het oude en hij stelde tegenover deze autocratie = van buiten opgelegd gezag, de democratie = zelf erkend gezag.

In dezen zin zijn dus de genoemde vereenigingen alle democratische vereenigingen en voorzoover de leden zich niet beschouwen als kind van dit land zal hun streven gemotiveerd kunnen worden door rechtvaardigheidsdrang, door een verlangen om mede te werken aan de grootsche opheffings-taak en om de kracht van hun invloed aan te wenden tot het leiden der beweging in banen, welke zij voor het belang van de geheele gemeenschap zoowel Oosterling als Westerling, Nederlander of Indiër wenschelijk achten. Want

het is zeer juist wat de Heer Mr. 's Jacob in dit tijdschrift opmerkte in zijn artikel „Associatie-politiek” dat de inzichten der massa geleid worden door het voorbeeld.

Indien wij zien, hoe de persoonlijke agitatie van enkele revolutionair-socialisten onmiddellijk vruchten gedragen heeft, indien wij opmerken hoe sterk vele Inlandsche intellectueelen beïnvloed zijn door de idee en van een enkel man als Mr. C. Th. van Deventer en als wij ten slotte den invloed waarnemen, welke de bestaande organisaties op elkander hebben, dan kan men niet meer twijfelen aan het nut van het voorbeeld, aan de kracht en de gunstige werking van de organisatie.

Maar nu de vereenigeningen zelve en dan in de eerste plaats Insulinde.

Insulinde was vóór het optreden van den bekenden journalist E. F. E. Douwes Dekker, een Vereeniging als de Indische Bond meer sociaal dan politiek, een organisatie welke zich in het bijzonder de blijversbelangen ten doel stelde en zich schrap zette tegen de vele gevallen van achteruitstelling van den hier geboren Europeaan.

Toen echter te Bandoeng onder leiding van Douwes Dekker de Indische Partij werd opgericht en deze met eenige medestanders een propagandatocht over Java maakte, sloten de meeste leden zich bij de nieuwe beweging aan. En dit zou het einde van Insulinde beteekend hebben, indien de I. P. statuten waren goedgekeurd. Toen echter de Regeering de I. P. stempelde tot een verboden vereeniging besloot men verder te varen onder de vlag (en de statuten) van Insulinde. Het I. P. program aangenomen op de Bandoengsche constitutie vergaderingen van 25-27 December 1912 werd geheel overgenomen en luidt in het kort als volgt:

- 1o. het aankweken van een Indisch nationalisme;
- 2o. het verdrijven van rassenwaan en rasbevoorrechting;
- 3o. het bestrijden van pogingen tot opwekking van godsdienstvaar en sectarisme;
- 4o. het versterken van de Indische volkskracht;
- 5o. het streven naar opheffing van rechtsongelijkheid;

60. het unificieeren, uitbreiden, verdiepen en verindischen van het onderwijs;
70. het vergrooten van den Indisch gezinden invloed op en in het landsbestuur;
80. het verbeteren van de economische omstandigheden der Indiërs.

Tegen dit program hadden weinigen bezwaar en toch vond de I. P. vele bestrijders op haar weg. De bestrijding gold dan ook niet de programpunten, doch wel de revolutionaire geest waarvan de propaganda dier vereeniging en de uitingen harer leiders doortrokken waren. Men bleef n.l. steken bij de eerste twee punten — het aankweken van een Indisch nationalisme en het verdrijven van rassenwaan, wat men niet beter meende te kunnen aanpakken, dan door een revolutionaire oppositie te voeren tegen het Nederlandsch gezag en afbreking van alles wat Nederlandsch was. Aan de voorbereiding van het onafhankelijk volksbestaan werd geen aandacht geschonken en men volstond met het roffelen op den onafhankelijkheidstrom.

Sympathiek klom dat optreden in Hollandsche ooren zeker niet maar noodig was het misschien wel om den Indo-Europeaan wakker te schudden uit zijn apathie en de overige Europeesche ingezetenen het besef bij te brengen dat de belangen van de hier blijvende Nederlandsche afstammelingen hoog noodig een bijzondere behartiging behoeften.

De stichter der Partij zag echter spoedig in dat de nationale leuze slechts zuiver kon klinken, indien tevens een samengaan gepredikt werd met Indo-Chineez en de Inlandsche bevolkingsgroepen. De leuze „Indië voor den Indiër” beteekent dan ook Indië voor hen die dit land als hun vaderland beschouwen en zich één gevoelen met de Inlandsche volksgroepen.

De lijdensgeschiedenis der I. P. zal ik niet ophalen. Veel misverstand, veel wanbegrip was een onvermijdelijk gevolg van een al te ontstuimig optreden, persoonsverheerlijking en persoonsverguizing vertroebelden de zuivere beoordeeling der denkeelden. Toen de voormannen verbannen werden dreigde de partij te verlopen doch het nationalistische zaad

was in vele gemoederen welig opgeschoten en een overtuigende, standvastige kern zorgde voor het in stand houden van de partij van Douwes Dekker. Indien wij thans, bijna 5 jaar na de oprichting der I. P. de uitingen beschouwen van Insulinde, dan is er een merkbaar verschil in mentaliteit te constateeren.

De niets ontziende propaganda van weleer, grootendeels erop berekend het wrokgevoel te bevredigen van een massa welke eigen achterlijkheid gaarne weet aan onderdrukking en achteruitstelling, heeft plaats gemaakt voor den nationalen oproep, waarbij verdraagzaamheid wordt aanbevolen en de onmisbaarheid van Westersche leiding wordt erkend. Wel is waar blijkt de lust onweerstaanbaar om met het woord revolutionair te coquetteeren doch men haast zich dan daarbij te verklaren dat met revolutie (omwenteling) slechts een snelle evolutie (ontwikkeling) bedoeld wordt. Hoe 't zij, deze partij zou aan zuiverheid winnen, indien zij afstand kon doen van de laatste resten van revolutionair sentiment, welke haar zijn bijgebleven uit haar kinderjaren en uit den invloed van enkele sociaal-democraten. Op het verwijt van laatstgenoemden, dat die revolutionaire geest van Douwes Dekker aan het verdwijnen is, wordt terecht van Insulinde-zijde opgemerkt dat de koloniale verhoudingen en het ook door Nederland thans aanvaard beginsel van zelfbestuur geen oppositioneele houding, geen revolutionaire propaganda meer noodig maken. Of deze ooit noodig is geweest?

Elke maatschappelijke massabeweging heeft haar nut en het staat m.i. buiten eenigen twijfel dat de schoorvoetende ethiek van een vijftal jaren het door het krachtig geluid der I. P. en de daarop gevolgde grootere vrijmoedigheid van Inlandsche zijde tot bewuster handelen en zuiverder ethische politiek geleid heeft.

Ik sprak zoo juist van den invloed van sociaal-democraten. Door den steun welke de verbannen voormannen in Holland van de zijde van de S. D. A. P. mochten genieten, welke steun echter niet onvoorwaardelijk en in wederzijdsch volkomen begripen gegeven werd, ontstond ook te Semarang een band tusschen Insulinde en de inmiddels opgerichte In-

dische Sociaal-Democratische Vereeniging, welke slechts een schijn van natuurlijkheid kon krijgen indien de stelling als juist werd aanvaard dat „het kapitaal” in deze gewesten synoniem is met „overheerscher” en proletariaat beteekent: Indiër. Het wilde echter maar niet boteren tusschen die twee. Van I. S. D. V. zijde maakte men zich herhaaldelijk ongerust over negatie van sociaal-democratische principes, terwijl de andere zijde deze principes en het oratorisch talent van de dragers dier beginselen slechts toejuichten voorzoover zij dienstbaar gemaakt konden worden aan eigen doel — Indië's onafhankelijkheid. Het kwam zelfs tot besliste vijandschap, toen de I. S. D. V. meende te moeten aannemen dat die onafhankelijkheidszin voerde tot steun zoeken bij Japansche imperialisten, wat door Insulinde beslist werd tegengesproken. Hebben de Indiërs van hun sociaal-democratische vrienden ongetwijfeld practische lessen ontvangen in partijorganisatie, terecht hebben zij ingezien dat de leermeester niet mocht worden een voorgd. En zoo zal dus Insulinde onafhankelijk van andere groepen haar eigen weg gaan als opwekker van nationalisme en saamhoorigheid, als strijder voor de belangen van „den kleinen man” onder de leuze: Indië los van Nederland. Nu verklaart Insulinde weliswaar dat zij dit ideaal niet wenscht te bereiken langs revolutionairen weg, het aanheffen van een dergelijke leuze voor een onontwikkelde massa klinkt velen toe als een ongewenschten en voorbarigen strijdkreet. Waarom zeggen deze voorzichtigen (waaronder onverdachte voorstanders van Indië's zelfbestuur): waarom gewerkt met dergelijke krachttermen, waarom protestmeetingen onder revolutionaire leiding en overschatting van eigen kunnen, indien ook gij den weg der geleidelijkheid wilt bewandelen? En waarvoor zeggen vele Indo-Europeanen die dichter bij 't moederland dan bij de Kolonie staan, is 't noodig dat wij ons verklaren voor onafhankelijkheid, waar zelfstandigheid, het Javaansche volk en ons volkomen kan bevredigen? Waarom vraagt tenslotte een andere Indo-Europeesche groep, die sterk Indisch voelt, zich af: zouden wij eigen groepsbelang offeren aan de Javaansche massa en zouden wij ons niet orga-

niseeren in een eigen Indo-vereeniging om te trachten den economischen voorsprong welke wij hebben te handhaven? Is het wel noodig dat wij ons vereenzelfen met een Inlandsche massa die nog intellectueel en geestelijk bij ons achterstaat en die in de eigen organisaties ons uitsluit?

Het zijn al deze vraagstukken, al deze opinies die het bestaan wettigen van de andere politieke vereenigingen en waarvan wij de oplossing dan ook aan haar zullen overlaten. Een geheel afzonderlijk standpunt wordt ingenomen door de I. S. D. V. Boven de nationale tendenzen stelt zij het sociaal-democratisch beginsel, de strijd tegen het kapitalisme en tegen het imperialisme. Op grond van dit laatste steunt zij elk verzet (niet in den zin van ontijdig, gewapend verzet) tegen het Nederlandsch gezag en tracht het revolutionair sentiment in de beweging naar Indië's onafhankelijkheid wakker te houden en aan te blazen. Dit althans was de houding van de meest invloedrijke voormannen dier partij, waartegen echter in de Vereeniging zelve opgekomen werd.

Een groot deel der leden keurden het agitatorisch optreden van de partijleiding af en waren van oordeel dat hier nog zooveel te doen was aan de geestelijke en maatschappelijke ontwikkeling van het Indische Volk, dat de propaganda der Sociaal-Democratische beginselen volgens Westersch model en Westersche methode nog best eenige jaren kon wachten. Men veroordeelde voorts den toon in het partijorgaan, waaruit ophitsing gelezen kon worden.

„Tracht het regeeringstempo te verhaasten”, riep een der sprekers het Bestuur op het laatste I. S. D. V. congres toe, maar „ondermijnt het vertrouwen in de Regeering niet, waar „deze goede daden verricht”.

„Wij hebben een ander begrip van het menschzijn dan de „Javaan”, sprak een ander gematigde I.S.D.V.'er. Er is hier geen overmatige arbeidsduur, onze Westersche opvattingen worden hier niet begrepen en daar het lager onderwijs aan het middelbaar moet voorafgaan behooren wij (de I. S. D. V.) ons te bepalen tot een rustige uiteenzetting van het socialisme. Het woord *revolutionair* moet z.i. uit het „Vrije Woord” gebannen worden, omdat in Indië de maatschappe-

lijke factoren voor een revolutionaire beweging totaal ontbreken.

Een derde lid ging nog verder, hij achtte de klassenstrijd niet alleen misplaatst maar de prediking daarvan noodlottig voor de éénheid der verschillende bevolkingsgroepen. Hier zijn geen klassentegenstellingen sprak hij, de tegenstellingen die hier voorkomen zijn gevolg van verouderde instituten.

Dit congres bracht tenslotte éénheid, althans schijnbaar, want als wij de waarschuwing tegen ondermijning van het Nederlandsch Gezag vergelijken met de taakomschrijving, die een der redacteuren van het partijorgaan als conclusie van het congres neerschrijft, dan is er van gelijkheid van opvatting nog geen sprake.

Ons program plaatst ons tegenover den overheerscher, schrijft deze redacteur, hetgeen zeggen wil dat hij zich en zijn partijgenooten plaatst tegenover het Nederlandsch GEZAG. Want hij en de zijnen hebben herhaaldelijk verzekerd, dat zij in dat Gezag slechts zien den vertegenwoordiger van het Hollandsch kapitalisme, den overheerscher. Van andere zijde wordt betoogd, dat Nederland reeds jarenlang zijn overheerschersstandpunt heeft verlaten (al kan dit niet gezegd worden van vele hier vertoevende Europeanen) zoodat men in het Nederlandsch Gezag juist niet meer mag zien den overheerscher, maar de noodzakelijke en meest wenschelijke opvoeder.

Dit opvattingsverschil trok natuurlijk een scherpe scheidingslijn tusschen de I. S. D. V. en die groepen van Javanen en Nederlanders, die afkeerig van revolutionaire beweging en vertrouwend in den herhaaldelijk getoonden goeden wil der Regeering, langs evolutionairen weg met hart en ziel ijverden voor de belangen van het Indische Volk. Waren de Javanen reeds in eigen organisaties ingedeeld, dit was niet het geval met de bedoelde Europeesche ijveraars, die allen ingedeeld werden bij de z.g. „Ethische R i c h t i n g”.

Evenals sociale maatregelen slechts tot stand kunnen komen door het opgewekt rechtvaardigheidsgevoel, zoo hebben de stemmen van Multatuli, van Deventer, van Kol, Broos-

hoofl e.a. tenslotte weerklank kunnen vinden bij dat deel der Nederlandsche Natie, dat invloed kon uitoefenen op de Koloniale politiek. Geleidelijk trad in de plaats van Koloniale uittuiting, Koloniale verzorging, wat in de toekomst onherroepelijk leiden moet tot Koloniale zelfstandigheid. Zij, die deze rechtvaardigheidsrichting in het Bestuur van Indië voorstonden, werden ethici genoemd, doch daar zij voortkwamen uit verschillende politieke partijen en zij bovendien op belangrijke punten van opvatting verschilden, kon er van organisatie geen sprake zijn. Naast overtuigde ethici, die als hoofdmotief gevoelen de beschavingsplicht welke Nederland te vervullen heeft, is er ook een categorie die zich tot de ethische politiek aangetrokken gevoelt uit overwegingen van zuiver practischen aard. Zij redeneeren aldus: „De opleving, de emancipatie van het Oosten is een onweerstaanbaar proces, de drang naar ontwikkeling in Nederlandsch-Indië een niet te negeeren verschijnsel. Zich op zuiver zelfzuchtige gronden te keeren tegen deze strooming is niet alleen onrechtvaardig doch bovenal onpolitiek, omdat dit bij het intellectueele deel der bevolking terecht ontevredenheid en haat zou opwekken met als waarschijnlijk gevolg ernstige onlusten. Deze „practici” zien dus in een ethische politiek de waarborg voor orde en rust, welke noodig is in het algemeen belang. Dat dergelijke ethici, elementen tellen bij wie de materiele belangen overheerschen, behoeft geen betoog, evenals er onder de eerstgenoemden zijn, die in hun idealisme te ver gaan en de krachten of het beschavingspeil van den Inlander ver overschatten. Deze uitersten van beide zijden, uitersten welke in elke strooming te vinden zijn, worden door tegenstanders dan gaarne naar voren geschoven als de vertegenwoordigers van de ethische richting.

Zoowel van sociaal-democratische zijde als van reactionairen kant vermaakte men zich met alles, wat in hun oogen verkeerd was, aan de ethiek te wijten, waarom onder ernstige ethici de behoefte ontstond zich te organiseeren in een partij waarin hunne beginselen waren terug te vinden, doch scherp omlijnd door een democratisch beginsel- en werkprogram. Dit en het pogen van Hollandsche partijen om hier filialen

te vestigen gaf o.m. aanleiding tot de oprichting van den Nederlandsch-Indischen-Vrijzinnigen Bond.

Er was natuurlijk méér, wat partijvorming wenschelijk maakte. In de allereerste plaats de wensch om zelf een richtingslijn aan te geven en voorts om door propaganda voor een krachtig vooruitstrevende politiek den invloed te keeren van revolutionaire en reactionaire stroomingen.

In het eerste nummer van het „Vrijzinnig Weekblad” werd de richting van den Bond als volgt aangeduid:

„Ons politiek ideaal is hetzelfde als dat van de Nederlandsche Regeering, die bij monde van minister Pleyte verklaarde met overtuiging en ernst te zullen streven naar Indië's zelfstandigheid, zoowel op economisch, als op politiek gebied” en iets verder:

„Wij wenschen niet alleen hen te bestrijden, die Indië's zelfstandigheid slechts meenen te kunnen opbouwen op de ruïnes van het Nederlandsch Gezag, maar ook verklaren wij ons de tegenstanders van hen, die in de volksontwikkeling slechts zien een noodzakelijk kwaad, die den Inlander gaarne tot eeuwige knechtschap gedoemd zagen en die in de bestuurs-decentralisatie slechts zien een noodlottige machtsvermindering van den Hollandschen ambtenaar”. Maar de N. I. V. B. wenscht ook de belangen der Europeanen niet verwaarloosd te zien, al neemt hij stelling tegen de bevoorrechte positie van den Westerling. „Niet ten koste van het achterlijke Inlandsche volk mag welvaart verkregen worden of den economisch-zwakken Europeaan worden gesteund, allen moeten een gelijke en onbeperkte kans hebben tot ontplooiing hunner krachten”.

Waar ikzelf tot de oprichters van dezen Bond behoort, wil ik de N. I. V. B. in dit overzicht geen onbescheiden plaats geven. Het is natuurlijk, dat ik de N. I. V. B. beschouw als een zeer nuttige organisatie, welke het in haar macht heeft een gunstigen invloed uit te oefenen op het politiek leven in deze Gewesten en welke volle aanspraak heeft op den steun van alle vooruitstrevende ingezetenen, zoowel Europeanen als Inlanders.

Toch meenden enkele vertegenwoordigers van z.g. „blijvers” in Midden-Java, dat hunne belangen niet voldoende behartiging zouden vinden in den N. I. V. B. waarom zij te Semarang een andere Vereeniging stichtten, de Indische Vrijzinnige Vereeniging, die in groote lijnen wel meegaat met de N. I. V. B. doch speciale aandacht wijdt aan de Indo-Europeesche bevolking en welke partij dan ook geen Inlandsche leden telt, in tegenstelling met Insulinde, welke uit minstens 75 % Inlanders bestaat en de I. S. D. V. en N. I. V. B. waarbij zich eveneens vooruitstrevende Javanen en Sumatranen hebben aangesloten.

Een andere, bijna geheel Indo-Europeesche organisatie is de Indische Bond, welke zich uitsluitend bemoeide met de maatschappelijke en sociale positie van den hier geboren Europeaan. De laatste jaren ging deze Vereeniging hard achteruit, doch worden thans weer pogingen in 't werk gesteld haar nieuw leven in te blazen door een eigen standpunt in te nemen t.a. van de onderwijs- en inlander-politiek der Regeering. Nadat in een vergadering de voorzitter van dezen Bond zich beklaagd had over het verlies van de bevoorrechte positie van den Europeaan tengevolge van het toenemend onderwijs voor de inheemsche bevolkingsgroepen, werd in een der laatste nummers van het „Bondsorgaan” scherp stelling genomen tegen de huidige regeeringsrichting. „De Indische Bond wil niet”, zegt de schrijver, „dat de Europeanen van thans en hunne nakomelingen de dupen zullen worden van de verderfelijke politiek welke door vorige Indische Regeeringsmannen in de laatste 25 jaar is gevoerd, en die de schuld is van al de wrijving en al den onrust van den tegenwoordigen tijd; die de schuld zal wezen van den ondergang van ons ras, als de catastrophie zal zijn geschied, die ontegenzeglijk nadert en haast onafwendbaar schijnt”.

Geen wonder dat de reactionaire pers deze woorden toejuicht en haar steun toezegt aan den overigens zeer loyalen Indischen Bond.

Hadden de oprichters van den Ned. Ind. Vrijzinnigen Bond de hoop gekoesterd allen onder hun vaan te kunnen vereenigen, „die met krachtige hand willen hervormen doch

waken tegen overhaasting en ontstaatkundige buitensporigheden", in deze verwachting werden zij teleurgesteld door de vorming van een comité voor de oprichting van een Christelijk-Ethische Partij.

De totstandkoming van den N. I. V. B. moge de organisatie der Christelijken verhaast hebben, de promotors dier partij verklaren in hun circulaire zelve, dat in Christelijke kringen reeds lang overwogen werd om zich te vereenigen. Sinds korten tijd, lees ik in die circulaire, nam dit denkbeeld een vasteren vorm aan en zulks in het bijzonder met het oog op de instelling van den Volksraad. Reeds in „de Banier" was vroeger tot de conclusie gekomen dat het plicht en noodzaak beide zijn, welke de Christelijke kringen nopen om tot een eigen organisatie over te gaan, daarbij uitgaande van het beginsel, dat bij Staatskunde en Bestuur rekening gehouden moet worden met Gods geopenbaarden wil. Behalve de verklaring dat de C. E. P. in de politieke saamhoorigheid tusschen de Kolonie en het moederland erkent een van God aan Nederland in de historie gegeven roeping en haar vooropstelling van het particulier onderwijs benevens enkele punten over kerk en zending, is er slechts weinig verschil met het politiek program van den N. I. V. B. te bespeuren.

Het doel, een Protestantsche Staatspartij in het leven te roepen welke met de rechtsche partijen in het Nederlandsche Parlement zullen samenwerken (doch onafhankelijk van die Partijen) vond in Christelijke kringen echter geen onverdeelden bijval. Zoo betoogden eenige schrijvers in het „Vrijzinnig Weekblad" in een artikel genaamd „Synthese" de wenschelijkheid van samenwerking tusschen Christenen en niet-Christenen die overeenkomen in democratisch tempo. Het program van de C. E. P., zeggen zij, heeft onze volle sympathie om het Christelijk beginsel en de vooruitstrevende geest die er uit spreekt. Vrijzinnig is deze Partij ook. Onze eenige bedenking is dan ook.....dat de C. E. P. een partij wil zijn. Daar het program van den N. I. V. B. denzelfden ethischen geest ademt, ware het naar ons oordeel

aangewezen geweest dat alle ethische Christenen zich bij dezen Bond hadden aangesloten”.

Toen eenmaal de propaganda voor een Protestant-sche Staatspartij begon door te werken, baarde het weinig verwondering dat te Batavia eenige weken geleden ook een Katholiek comité voor politieke actie in het leven werd geroepen.

Uitgaande van de Katholieke beginselen erkent het Comité dat rekening gehouden moet worden met het feit dat Indië een rijk is met eene in getalsterkte veruit overwegende niet-Christelijke bevolking. Overigens maken ook de enkele punten waarover het Comité zich uitspreekt een vrijzinnigen indruk. Waarin die katholieke beginselen op Koloniaal politiek gebied dan ook verschillen van de Christelijk-ethische of humanistisch-ethische is niet recht duidelijk, tenzij de vrees gekoesterd wordt dat neutraliteit en vrijzinnigheid de belangen van kerk en zending onvoldoende waarborgen. Of het inderdaad zal komen tot vorming van partijen volgens geloofsrichting, dan wel of overeenstemming van belangen en temperament tot gezonder groepeerings zullen leiden moet de toekomst leeren.

Te verwachten is het m.i. wel, dat de besprekingen in den Volksraad veel zal samenbrengen wat thans gescheiden is, terwijl een zuivering in de bestaande organisaties ongetwijfeld zal plaats hebben.

Buiten deze politieke stroomingen en toch van politieke beteekenis staat een afdeeling van de Hollandsche Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht welke indertijd vergeefsche pogingen aangewend heeft, om voor de vrouw in Indië het actief en passief kiesrecht machtig te worden. Deze Vereeniging acht de Europeesche vrouw en de ontwikkelde Javaansche dames minstens even goed in staat als de mannelijke Inlanders om leden van vertegenwoordigende lichamen in Indië te kiezen.

Zij bepaalt zich overigens uitsluitend tot propaganda van de vrouwenrechten in het algemeen.

En hiermede zou ik aan het einde gekomen zijn van mijn overzicht als ik niet een enkel woord moest wijden aan de

houding van onze Chineesche medeburgers. Gedwongen door de bijna onoverkomelijke moeilijkheden welke zij ondervonden om voor hunne kinderen behoorlijk onderwijs te krijgen, richtten zij ± 1901 een Vereeniging op, de Tiong Hwa Hwee Koan, welke de stichting van scholen beoogde, waarop Chineesch onderwijs gegeven zou worden. Indirect was dit een scherp verwijt aan de Regeering welke in haar zorg voor de nijvere Chineesche ingezetenen te kort was geschoten. Maar niet alleen op onderwijsgebied was ten hunnen aanzien achteruitstelling te constateeren, ook hun bewegingsvrijheid werd sterk beperkt door het hinderlijke passen- en wijkenstelsel. Tegen deze misstanden werd terecht scherp opgekomen in de Chineesch-Maleische pers met het gevolg, dat na 1907 aan de onderwijs-behoefte tegemoet gekomen werd door de stichting van Hollandsch-Chineesche scholen en na 1910 ook de andere hierboven genoemde grieven werden weggenomen. Veel zal er echter nog gedaan moeten worden om den achterstand op onderwijsgebied in te halen en den Chineeschen medeburger tot dankbaarheid te stemmen t.a. van den Hollandschen bestuurder. De eigenaardige positie van den Chinees in de Indische Maatschappij, zijn onverwoestbaar nationalisme, dat hem blijft binden aan het Hemelsche Rijk ook al is hij hier geboren, de staat van rechteloosheid waarin hij hier verkeerde, al deze omstandigheden zullen er toe medegewerkt hebben dat hij zich van deelname aan de Koloniale politiek onthouden heeft. Wel sloten enkele Indo-Chineezers zich bij de bestaande Vereenigingen aan, doch over het algemeen heeft de politiek slechts aantrekkelijkheid voor hen als het betreft de politiek van Chineezers. Misschien dat de thans verbeterde positie en de a.s. burgerschapsrechten hierin een verandering ten goede zullen brengen.

Ten slotte nog een opmerking.

Geen gezond politiek leven is denkbaar, geen duidelijkheid van bedoelingen mogelijk, zoolang het tegenwoordige artikel 111 R.R. dat Staatskundige Vereenigingen en Vergaderingen verbiedt, ongewijzigd van kracht blijft.

Wel is waar wordt door de B.B.-ambtenaren t.o. van de

bestaande organisaties een zeer liberaal standpunt ingenomen, doch dit neemt niet weg dat elke beperking van de vrijheid van vereeniging en vergadering een ongunstigen invloed heeft op een gezonde politieke ontwikkeling. Reeds in 1915 werd door minister Pleijte toegezegd dat het gewijzigd artikel 111 zoo spoedig mogelijk zou worden ingevoerd.

Nu hebben wij 1917, het jaar waarop Indië plechtig de opening van den Volksraad zal inluiden en nog steeds moet aan het hoofd van het plaatselijk bestuur toestemming gevraagd worden voor het houden van een politieke bijeenkomst.

Vermoedelijk zouden thans de politieke verhoudingen veel zuiverder zijn, indien men om onbegrijpelijke redenen niet vergeten had de ministerieele belofte uit te voeren.

W. DE COCK BUNING.

Naschrift. Wij leven snel in Indië. Sedert het bovenstaande werd geschreven hebben de volgende politieke gebeurtenissen plaats gevonden:

(1). Het Hoofdbestuur van „Insulinde” besloot op hare vergadering van 30 Augustus elke samenwerking met de I. S. D. V. op te zeggen.

(2). In de eerste helft van September werd te Batavia een afdeeling opgericht van de Hollandsche Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, hetgeen een afscheiding beteekent van de I. S. D. V. van enkele gematigde elementen.

(3). De Christelijk Ethische Partij en de Katholieke Vereeniging voor Politieke Actie werden definitief opgericht.

(4). Op 17 September werd voorgesteld een Centrale Bond van Chineezzen te vormen genaamd: Tiong Hwa Tjong Hwee, welke zich ten doel stelt de bevordering der stoffelijke en zedelijke belangen der Chineezzen; uitbreiding en verbetering van het onderwijs voor Chineezzen; voortdurend contact met de Regeering waar het betreft belangrijke Chineesche kwesties.

BOEDI-OETOMO PARTIJ.

BEGINSEL-VERKLARING.

I. De Boedi-Oetomo partij streeft naar de totstandkoming van een parlementairen Regeeringsvorm in nationalen geest en te dien einde naar de invoering eener Kieswet en naar gelijkheid van uniformiteit van het recht.

II. De Boedi-Oetomo partij spreekt als beginsel uit, dat door een nationale wetgeving moet worden aangestuurd op het wegnemen van de maatschappelijke oorzaken, welke tusschen de leden van het volk ongelijkheid scheppen of versterken ten aanzien van hunne ontwikkelingsvoorwaarden.

WERKPROGRAM.

§ 1. De Boedi-Oetomo partij stelt op den voorgrond de noodzakelijkheid van doeltreffende herziening van het Reglement op het beleid van de Regeering (R.R.) in dien zin, dat mogelijk worde:

- a. invoering van het actief- en passief Kiesrecht voor mannen;
- b. een samenstelling van een parlement in den geest van punt I der beginselverklaring;
- c. dat de decentralisatie consequent worde doorgevoerd met spoedige uitbreiding van de locale raden en totstandkoming der dessa-autonomie.

§ 2. Ter zake van Sociale Wetgeving verlangt de Partij:

- a. wettelijke regeling tegen misbruik van economisch overwicht door den werkgever;
- b. invoering van een Kamer van Arbeid;
- c. wettelijke bescherming van den arbeid, n.l.

1. met betrekking tot den landbouw;
  2. beperking van den arbeidsduur en van den nacht-arbeid;
  3. verbod van indienstneming van kinderen en jonge meisjes;
  4. streng toezicht op de zedelijkheid der arbeidsters met onverbiddelijke toepassing der zedelijkheids-wetten;
  5. maatregelen ter toezicht op de naleving der voren-bedoelde wettelijke bepalingen;
- d. wettelijke regeling voor armenzorg ten einde tegen-over de maatschappelijke oorzaken van het pauperisme, de armoede te helpen lenigen en voorkomen;
- e. wettelijke regeling tegen drankmisbruik;
- f. verbod tegen opiumgebruik en bezit.

§ 3. Ter zake van O n d e r w i j s streeft de Partij ernaar, dat de Regeering zorg moet dragen, dat allen zonder onderscheid de gelegenheid vinden in voldoende mate om onderwijs te genieten, hetwelk voor de ontwikkeling van hun aanleg, in verband met hun toekomstig beroep, noodig is.

Te dien einde stelt de Partij voorop:

- a. dat lager onderwijs aansluiting heeft met het middelbare;
- b. dat stappen gedaan moeten worden tot het oprichten van een instituut voor hooger onderwijs;
- c. uitbreiding van kweekscholen;
- d. oprichting van meisjes-volkscholen en meisjeskweekscholen;
- e. toekennen van beurzen aan kinderen van goeden aanleg om verder de studie in Europa te vervolledigen;
- f. oprichting van vakscholen;
- g. dat in alle scholen de noodige aandacht wordt gewijd aan de bevordering van fysieke ontwikkeling door gymnastiek, vrije en orde-oefeningen en wandeltochten.

§ 4. In het belang van de V o l k s w e l v a a r t :

- a. uitbreiding en verbetering der verkeerswegen, ook in

afgelegen streken; waar noodig met medewerking van- of door den Staat (de Regeering);

b. bevordering van industrie op elk gebed met machinale bewerking o.a. van inheemsche vezelstoffen;

c. bevordering en wettelijke regeling der visscherij;

d. beperking van Europeesche cultuur-ondernemingen door wettelijke verscherpingsmaatregelen in het voordeel van den kleinen man; en beperkende maatregelen tegen uitvoer van rijst en van andere voedingsgewassen;

e. wettelijke minimum bepaling der grondhuur;

f. terugbrenging der particuliere landerijen tot Gouvernements gronden;

g. beperking van uitgifte van gronden in erfpacht aan vreemdelingen.

§ 5. Ter bevordering van de Volksgezondheid streeft de partij en naar:

a. de afdoende organisatie van den geneeskundigen dienst in dien zin, dat in de verst afgelegen gemeenten nog geneeskundige hulp kan worden verleend;

b. practische toepassing van hygienische maatregelen;

c. vervolmaking van den ambulance-dienst;

d. betere regeling der bestrijding van besmettelijke ziekten als cholera, pest enz., waarbij de volle aandacht wordt geschonken aan de totstandkoming eener soliede woningverbetering;

e. opleiding van verplegers en verpleegsters, zoomede van vroedvrouwen en vaccinatrices;

§ 6. Op het stuk van Godsdiens t.

a. handhaving van den Islamitischen godsdienst zonder inbreuk te doen op de godsdienstvrijheid;

b. wettelijke regeling t.a.v. de mesdjidkas met vaststelling van de tractementen der pangoeloes en andere mesdjid-beambten;

c. intensiever toezicht op de pesantrens;

d. oprichting van inrichtingen, waar hooger onderwijs klassikaal kan genoten worden over den Islam en aanverwante vakken.

§ 7. Op het gebied van het Rechtswezen verlangt de Partij:

- a. uniformiteit van het recht;
- b. betere waarborg voor de veiligheid van persoon en goed;
- c. vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht ter verkrijging van snel en goedkoop recht, zoomede snelle berechting van lichte misdrijven;
- d. rechtskundige voorlichting van staatswege aan rechtzoekenden;
- e. wettelijke invoering der onschendbaarheid van woningen;
- f. oprichting van verbeterhuizen voor jeugdige misdadigers.

§ 8. Ten aanzien van het Belastingwezen en Financiën verlangt de Partij:

- a. dat de belasting naar draagkracht als beginsel beter tot zijn recht kome;
- b. vermindering van het postrecht en telegramrechten binnen Java en de Buitenbezittingen;
- c. dat een financiële zelfstandigheid voor de koloniën spoedig tot stand kome;
- d. de vermeerdering van inkomsten, hetzij door het van Rijkswegen exploiteeren van ondernemingen van land- en mijnbouw, hetzij door het aanmoedigen van particuliere exploitatie, met of zonder deelname in het kapitaal, waarbij aan den Lande een belangrijk aandeel in de winst wordt verzekerd.

§ 9. Ter zake van Landsverdediging verlangt de Partij:

- a. totstandbrenging van een volksleger door invoering van eene militie;
- b. recruteering van officieren uit het volk door een militaire academie op te richten;
- c. door Java aan de zeezijde (vooral Noordzee) in hoofdzaak door kunstversterkingen te verdedigen;

d. totstandkoming en ontwikkeling van een volksvloot.

§ 10. Op het gebied van L a n d b o u w stelt de Partij voorop, dat genomen worden:

a. maatregelen ter verbetering van den grond- en verhooging van productiviteit;

b. maatregelen ter handhaving en verscherpte toepassing van de bestaande ordonnantie ten opzichte van het grondbezit;

c. bevordering van het loemboengstelsel ten gunste der bevolking;

d. verbetering van den veestapel en zijn producten;

e. bevordering van landbouwcoöperatie;

f. beperking en tegengang van landbouwwoeker door de loemboeng doelmatiger te reorganiseeren;

g. jachtwet;

h. bevordering van de zoetwatervischteelt (zooals in de Soendalanden);

i. afdoende voorziening aan land- en tuinbouwonderwijs.

§ 11. Ten aanzien van de O u d e r d o m s v e r z o r g i n g streeft de Partij ernaar:

a. de geleidelijke invoering van den burgerlijken stand onder de Inlanders gepaard gaande met die van een weduwen- en weezenfonds, zooals reeds toepasselijk ten aanzien van Europeesche ambtenaren;

b. terugbrenging van dienstverband tot 20 jaren.

HET HOOFDBESTUUR VAN BOEDI-OETOMO.

DE SARIKAT ISLAM.

Het dient gedeeltelijk ter voldoening aan het verzoek der Redactie van de Koloniale Studiën, dat het Dagelijksch Bestuur van de vereeniging „Centrale Sarikat Islam” mij machtigde om het Ontwerp van het beginselprogramma der vereeniging, opgemaakt door haren Commissaris, den heer Raden Hassan Djajadiningrat, in dit periodiek te publiceeren.

Op een der vergaderingen van het Centraal Bestuur, te houden in de congresdagen van 21 tot en met 27 October a.s. zal dit ontwerp worden besproken en vastgesteld.

Ontwerp Beginsel- en Werkprogramma van de Centraal-Sarikat Islam.

(Opgemaakt op verzoek van het Dagelijksch Bestuur der C. S. I.).

BEGINSELVERKLARING.

De C. S. I. stelt zich ten doel, om toenemenden invloed van de Ned. Indische volken en volksgroepen op het bestuur en Regeering te verkrijgen, ten einde te geraken tot zelfbestuur.

Voor de behoorlijke uitoefening van staatsburgerrechten, acht de C. S. I. naast intellectueele ook moreele ontwikkeling van het individu noodzakelijk, waarvoor zij in den godsdienst het beste middel ziet.

Met eerbiediging van alle andere godsdiensten en met betrachtiging van verdraagzaamheid, zooals de Alquoran in de Soerah Quoelja openbaart, gelooft de C. S. I. in den Islam, als prediker van democratische ideeën naast hooghouding van het Gezag, den godsdienst bij uitnemendheid voor de zedelijke opvoeding van het volk.

De staat echter blijve buiten invloed van elke gods-

dienst-inmenging, doch behandelde alle godsdiensten op gelijken voet.

De C. S. I. zoekt samenwerking met alle vereenigingen en personen, die zich met haar beginsel vereenigen.

WERKPROGRAMMA:

I. Bestuursdecentralisatie en Kiesrecht:

Invoering van desa- en regentschapsraden op Java en soortgelijke lichamen in de Buitenbezittingen.

Geleidelijke uitbreiding van de bevoegdheden van den Volksraad, met als einddoel een vertegenwoordigend wetgevend lichaam, door rechtstreeksche verkiezing samengesteld.

Het Kiesrecht worde verleend:

a. Voor desaraden:

aan alle mannelijke ingezetenen van het desaraadsgebied, die hun 18de jaar hebben bereikt;

b. voor andere vertegenwoordigende lichamen:

aan alle mannelijke ingezetenen die den leeftijd van 21 jaar bereikt hebben en eenige schrijfkunst en voldoende Maleisch verstaan.

II. Bewegingsvrijheid:

Afschaffing van heeren-, rodi-, desa- en onbetaalde persoonlijke politiediensten en alle maatregelen en wettelijke bepalingen, die de vrijheid van organisatie belemmeren.

III. Onderwijs:

Afschaffing van alle maatregelen en wettelijke bepalingen, welke de bemoeilijking of uitsluiting van toelating der leerlingen tot inrichtingen van voorbereidend, lager en middelbaar onderwijs beoogen en zij dientengevolge de toelating van leerlingen tot alle inrichtingen van onderwijs slechts afhankelijk te stellen van de capaciteiten der leerlingen, doch niet van den landaard, stand of geldmiddelen der ouders.

Invoering van leerplicht tot het 15de jaar.

De 2de kl. Inlandsche school worde de Volksschool, uitgebreid en vervormd naar de reeds genoemde en nog te noemen eischen.

Vermeerdering van het onderwijs aan de 2de kl. Inl. school met enkelvoudig boekhouden en beginselen van den landbouw en aansluiting daarvan aan ambachts-, tuin- en landbouwonderwijs, dat naar behoefte en levenswijze van het volk over heel Indië zooveel mogelijk ingevoerd dient te worden.

Uitbreiding van het aantal der H. I. S.

Afschaffing van de bestuursschool voor Inlandsche ambtenaren, doch daarvoor in de plaats verhooging van het onderwijspeil aan de Osvia.

Uitbouw van rechts- en artsenschool tot hogere scholen en voorbereiding voor eene universiteit.

Uitbreiding van kweekscholen voor Inlandsche en Europeesche onderwijzers.

Instelling van studiebeurzen voor Inlandsche jongelui, die in aanmerking komen voor universitaire en andere studie in Holland.

IV. Godsdienst:

Als uitvloeisel van haar beginsel wenscht de C. S. I.

a. afschaffing van alle maatregelen en wettelijke bepalingen, die de propaganda van den Islam belemmeren;

b. bezoldiging van kijaji's en panghoeloe's Agama;

c. subsidieverleening aan Mohammedaansche onderwijsinrichtingen;

b. erkenning van de Mohammedaansche feest- en gedenkdagen.

V. Rechtswezen:

Unificatie van staats- en strafrecht, ter verkrijging van rechtsgelijkheid van alle bevolkingsgroepen.

Codificatie van het adatrecht.

Scheiding van rechtspraak en bestuur.

Toekenning van schadevergoeding aan onschuldig veroordeelden en aan ten onrechte in voorloopige hechtenis gestelden.

Kosteloze rechtspleging van on- en minvermogenen.

Kosteloze rechtskundige bijstand in strafzaken.

VI. Landbouw en Nijverheid:

Bevordering en verbetering door den staat van den inf. landbouw.

Onteigening van alle particuliere landerijen door staat of gemeente.

Naast handhaving van het uitsluitend erfelijk individueel bezitsrecht van grond aan Inlanders, worde aan Nederlanders, die zich blijvend in Indië vestigen en zich ernstig op den kleinen landbouw toeleggen, sawahs en andere grond, niet grooter dan 20 bouw in erfelijk erfpachtsrecht afgestaan.

Onvervreemdbaarheid van desa-, gemeente- en staats-eigendom.

Staatsexploitatie van alle bedrijven, die een monopolistisch karakter dragen en van zoodanige, die in de noodzakelijke volksbehoeften voorzien (textiel-, papier-, ijzerindustrie).

Naasting van alle bedrijven van verkeersmiddelen en van die welke gas, water en electriciteit voortbrengen, door locale raden.

Uitbreiding en verbetering van verkeerswegen, verkeersmiddelen en irrigatiewerken.

VII. Financiën en belastingwezen:

Ter bestrijding van productieve uitgaven — naasting van spoor- en tramwegen, terugkoop van particuliere landerijen e.d. — worden leeningen gesloten, indien noodig onder waarborg van Nederland.

Afschaffing van alle voorrechten op belastinggebied.

Aan het belastingstelsel worde zooveel mogelijk het beginsel van belasting naar draagkracht ten grondslag gelegd.

Belasting op overwinst van onderneming en speculatie.

VIII. Sociale vraagstukken:

Regeling van en steun aan Inlandsche coöperatieve verenigingen van handel, landbouw en nijverheid.

Tegengang van drank- en opiumgebruik en weddenschapen — uitgezonderd die, welke bevordering en verbetering van paarden- en veeteelt beoogen — en van hoererij.

Verbod van kinderarbeid.

Verplichte verzekering van den arbeid tegen de geldelijke nadeelen van invaliditeit door den werkgever.

Krachtiger maatregelen tegen woeker, en tegen misbruiken en mishandelen van contract-koelies.

Uitbreiding van het aantal geneesheeren en kosteloze poliklinieken.

IX. Landsverdediging:

Deelname van het volk aan de landsverdediging door invoering van militieplicht zonder kazerneering.

Serang, den 17den Augustus 1917.

De Commissaris der C. S. I.

(w.g.) H. DJAJADININGRAT.

TOELICHTING.

WERK-PROGRAMMA.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de Centrale S. I. als einddoel beoogt zelfbestuur voor deze landen. Zij is van meening, dat, om dit te bereiken een intellectueele ontwikkeling alleen geenszins voldoende is, maar dat in de eerste plaats voor een moreele ontwikkeling moet worden zorg gedragen. Het thans van regeeringswege gegeven onderwijs kan hierin, evenmin als in Nederland, in voldoende mate voorzien. Ook de thans in dit land bereikte ontwikkelingstrap van het familieleven is evenmin in staat een voldoende aanvulling te geven. Daarom meent de Sarikat-Islam dat het beste middel tot die gewenschte moreele ontwikkeling is, de *g o d s d i e n s t*.

Dit is het eenigste punt in het werkprogramma, dat mijns inziens eenige nadere toelichting behoefde, aangezien nog dikwijls van Europeesche zijde de groote waarde, die wij aan een ernstig godsdienstleven hechten, verkeerd begrepen wordt.

Dikwijls heeft men uit onkunde of door niet begrijpen van ons oostersch zieleleven, in ons aandringen op naleving van godsdienstige gebruiken en voorschriften gezien een opzweepen van fanatisme onder de Mohammedaansche bevolking, welke eenmaal tot een reeds lang uitgebroede „*prang sabil*” moet overgaan.

Deze voorstelling is helaas ook van andere zijde, welke men niet onkunde maar iets ergers moet toeschrijven, gebruikt om te trachten de opdringende evolutie in de Inlandsche wereld te stuiten en het loyaal openhartig optreden van de Sarikat-Islam strijdend voor het goed recht der Inlandsche bevolking ter verkrijging van hare politieke en economische zelfstandigheid, op schandelijke manier verdacht te maken.

Deze houding wekt te meer bevreemding, aangezien men in Holland reeds lang het standpunt inneemt, dat elke bevolkingsgroep het recht heeft de jeugd op te voeden naar eigen beginselen, en een eigen godsdienstig leven te leiden, welke het voor hare moreele ontwikkeling meent noodig te hebben.

De nieuwe regelingen betreffende het bijzonder onderwijs is hier een bewijs voor.

Het is dus volkomen ongemotiveerd om een aandringen op godsdienstig leven ter bevordering van moreele ontwikkeling in Holland niet, in Indië wel als revolutionair en staatsgevaarlijk voor te stellen.

Goddank zijn er nog genoeg Nederlanders, die er anders over denken. Is het niet merkwaardig, dat de heer Idenburg, de Christelijke man van wien men gezegd had, dat hij de Kerstening-politiek als eenigste weldaad voor Indië zou hebben beschouwd, de Gouverneur-Generaal die aan een Indische deputatie zou hebben verklaard dat Nederland nóóit Indië zou loslaten, dat die Man vóór zijn heengaan nog een laatste besluit heeft geslagen: de erkenning van de vereeniging Centrale Sarikat Islam als rechtspersoon.

Men heeft toen van bevooroordeelde zijde niet geschroomd deze toekenning van rechtspersoonlijkheid aan valsche motieven toe te schrijven.

Slechts van weinige zijden werd gehoord van goede trouw en wijs beleid van dezen staatsman.

Het waren zij, die de overtuiging hadden, dat de Sarikat-Islam een volksbeweging was, welke als een geweldige bandjir een uitweg trachtte te vinden en niet een bond, welke slechts het georganiseerde werk was van eenige mensen.

Zij meenden terecht dat deze natuurlijke opleving der Inlandsche bevolking, die gedurende een lange periode heel wat verkroppen moest, niet gestuit mocht worden.

Men zou haar moeten leiden langs veilige banen, wilde men niet, dat zij het met zorg en moeite opgebouwde, in hare vaart verdeigen ging.

Volgens eigen belofte behoeft de Inlandsche bevolking in Nederland niet meer te zien de blanke overheerscher, maar

slechts de welmeenende voogd. Dan ook moet dit volk, dat nu tot het bewustzijn gekomen is, dat het ook rechten bezit, naar haar wenschen en grieven worden gehoord.

Men moet haar in de gelegenheid stellen om het verkropt gevoel in bezadigde en gepaste termen te luchten. Men moet haar leiden en beschermen in hare Parlementaire actie.

De Sarikat-Islam dood smoren, zooals bij hare geboorte door velen zoo gaarne gewenscht was, zou beteekenen een kortzichtige onthouding van elke uiting van het volk, wat, gezien de tijdsomstandigheden, zou kunnen leiden tot een ongewensche revolutionaire actie.

Weltevreden, 2 October 1917.

ABDOEL MOEIS.

INSULINDE'S POLITIEK PROGRAMMA.

DOOR

TJIPTO MANGOENKOESOEMO.

Aangezien meer nog dan de statuten dat vermogen te doen, het werkprogramma eener partij eenigen indruk kan geven van het wezen der partij, heb ik gemeend, het programma van Insulinde hier aan een bespreking te moeten onderwerpen, en dit met de bedoeling, om alle misverstand, dat tot heden nog te veel heerscht tusschen Insulinde en de andere politieke en niet-politieke vereenigingen hier te lande, uit den weg te ruimen.

Op de openbare vergadering te Buitenzorg, waartoe wij door de Kiesvereeniging aldaar werden uitgenoodigd, heb ik reeds het voorrecht gehad het programma der vereeniging Insulinde te ontrollen. Hetgeen de urgentie niet vermindert, om het nog eens te doen, maar nu schriftelijk.

Wij toch sluiten de oogen niet voor het feit, dat de doorschnitt burger van Indië vrijwel niets van onze vereeniging afweet. Zulks heeft tot gevolg, dat men in ons ziet een troep van woelwaters, die morgen aan den dag reeds een bloedbad zouden willen aanrichten.

Deze voorstelling is er vlak naast, al ontkennen wij niet, dat het ideaal, waardoor wij ons laten leiden, is de Onafhankelijkheid van het Vaderland, dat is om het in andere woorden nog eens te zeggen, en ons standpunt te onderstrepen Indië los van Nederland.

Dit standpunt kan zelfs de grootste chauvinist onder de Nederlanders niet euvel duiden in ons, als hem althans een schijntje is overgebleven van het rechtvaardigheidsgevoel, dat ons, menschen, zoo eigen heet te zijn.

Maar beslist moeten wij het van ons afwerpen, waar men ons toedicht een streven om de onafhankelijkheid van het vaderland te bevechten middels geweld, nu Indië nog lang niet dien trap van ontwikkeling heeft bereikt, dat een dusdanige strijd met kans op succes gevoerd zou kunnen worden.

Wij zijn getuige geweest van den strijd der Russen, die het juk van het czarisme, van het caesarisme, zich van den hals hebben geschoven. Ik heb er de Russen om bewonderd, toen ik bewust werd van den grooten strijd, die men daar volstreed, van het weinige bloed, ten koste waarvan de vrijheid werd gekocht, hoe weinig slachtoffers zijn gevallen bij het wereldgebeuren.

Met dit neer te schrijven ben ik er van bewust van den schijn op mij te laden, dat ik zeer bloeddorstig ben, een beschuldiging trouwens, die men mij meer naar het hoofd heeft geslingerd. Ik gevoel er momenteel absoluut geen behoefte toe, om mij tegen die aantijging te verdedigen, en zonder omwegen verklaar ik, dat op mij het voorbeeld van Rusland een zekere aantrekkingskracht uitoefent, en dat ik dat voorbeeld zou willen volgen, als ik in de noodzakelijkheid verkeerde een revolutie te ontketen.

Edoch, nuchter blijvende, zie ik volstrekt niet over het hoofd den jarenlangen strijd, die vooraf is gegaan aan het groote gebeuren, aan de eindworsteling, die den zege aan de democratie heeft gebracht.

Ofschoon weinig op de hoogte van de Russische litteratuur heb ik mij laten vertellen, dat de strijd daar is ingeleid met één op intellectueel terrein, dat eerst toen de elementen er waren, die een vrij Rusland kunnen leiden, de bom is gebarsten. Rusland heeft zijn heroën op het gebied van wetenschap, van kunst, van litteratuur, ja op welk gebied al niet.

Toegevende, dat ons land vooralsnog die heroën mist, meen ik, dat het niet tot de onmogelijkheden behoort, dat ook ten onzent ter eeniger tijd de menschen zullen opstaan, die zich aan de spits der beweging stellende, ons volk weten te voeren naar het land der belofte, naar de vrijheid.

Maar dat is natuurlijk toekomstmuziek; momenteel kunnen wij daar nog niet aan denken; momenteel moeten wij ons

tevreden stellen met korstjes van pasteien, nu het brood voor ons nog niet te krijgen is.

En om te bewijzen, hoe de Insulinder, hoe warmbloedig (!!) overigens ook, zich weet in te binden, is het programma zoo gesteld, dat de grootste vijand van Indië's ontwakings er geen aanstoot aan kan nemen.

Eerlijk gezegd, is het het programma van de dood gewaande Indische Partij geweest, de partij, die men zoo gevaarlijk achtte, dat men haar ten doode doemde. Dat de geest dier partij tot heden ten dage nog rondwaart en ons de noodige kracht schenkt, inspireert, om stand te houden ook waar de tegenpartij overmachtig blijkt, is wel een bewijs, op hoe hechte grondslagen zij is gebouwd.

Maar om tot het programma terug te keeren. Eerstens wordt als eisch door Insulinde gesteld:

Het aankweken van een Indisch nationalisme door het doen doordringen van de idee eener volkseenheid. Te dien einde stelt Insulinde aan haar leden den onafwijsbaren eisch, dat zij zich Indiërs noemen.

Dit nummer behoeft nauwelijks toelichting, het spreekt voor zich zelf. Het is dan ook ten overvloede, wanneer ik tracht een verduidelijking te geven van dit programmpunt.

Men voelt, waar Insulinde naar toe wil. De vinger wordt gelegd op de wonde plek, waar de vereeniging als het grootste beletsel voor een gezond volksbestaan aanwijst het gebrek aan nationalistische gezindheid, welke maakt, dat er iets slaafsch in ons volk op te merken valt, een zeker gebrek aan trots, wat ik niet aarzel als de oorzaak te beschouwen van het feit, dat de Indiër er genoeg mee neemt, dat hem in eigen vaderland één van de minste rollen wordt toegevozen.

Ik weet niet, of Insulinde het wel aan het rechte eind heeft, waar zij bedoeld nationalisme wil bereiken door het doen doordringen van de idee eener volkseenheid. Ik meen even goed de omgekeerde stelling te kunnen verdedigen, dat de volkseenheid verkregen zou kunnen worden door het propageeren van nationalisme. Maar dit verschil van meening tus-

schen Insulinde en mij persoonlijk is natuurlijk van ondergeschikten aard, het is de strijd van dezelfde waarde, als die gevoerd wordt door hem, die het ei het eerst aanwezig achtte en zijn partner, die de kip het ei laat leggen. Wij kunnen gevoelig er het zwijgen op toe doen.

Als een paal boven water staat vast, dat er gebrek bestaat aan nationalistisch sentiment onder ons, een gebrek, dat aldus alleen te verhelpen is, dat wij dat nationalisme aankweeken, een Indisch nationalisme, dat bij ons kan wakker roepen een zeker zelfbewustzijn, onontbeerlijk voor ons, om ons staande te houden in den moeilijken strijd tegen allerlei invloeden, die ons er onder willen houden.

Insulinde heeft het goed gezien, waar zij verwacht, dat het nationalistisch temperament na zich moet slepen een volks-eenheid, de eerste voorwaarde voor een „waardig volksbestaan”. De oude Latijnsche spreuk „divide et impera” hoefde de Hollander dan ook niet in toepassing te brengen, toen hij, zijn imperialistische neigingen volgende, den eersten voet hier aan wal zette. Het volk, dat ons eilandenrijk bewoonde, was vooral toen, reeds verdeeld in onderscheidene stammen, hetgeen zeer in de hand werkte de verovering van het land door een vreemde natie. Zelfs in onze dagen moet degene, die niet ziende blind door het leven gaat, wel opmerken, hoe de Soendanees meent andere belangen te verdedigen te hebben dan de Javaan, weigerende met dezen te associeeren, er niet bewust van, hoe vele punten van aanraking zijn tusschen de bewoners van eenzelfde eiland. Omgekeerd meent de Javaan, dat het beneden zijn waardigheid gelegen is, om zich te encauilleeren met den Soendanees, dien hij zoo beneden zich acht. O, verwaandheid der verwaandheden!!.....

Het spreekt van zelf, dat deze afscheiding, die nog veel beter uitkomt tusschen twee Indiërs van verschillende eilanden afkomstig, onze volkskracht benadeelt.

Geldt wat ik gezegd heb van de in het dagelijksch leven zoo genoemde Inlanders, het verschil tusschen Indiërs van verschillend origine is nog veel grooter.

Voor het optreden van Douwes Dekker was er geen kwestie van, dat de Indo in den Inlander een rasgenoot zag, die

hem door banden van bloedverwantschap eigenlijk zeer na moet staan. De Indo verkeerde in de heilige veronderstelling, dat hij was een Westerling, een Europeaan, en dat hij in dit apenland niet thuis hoorde. Deze mentaliteit vindt men trouwens tot heden ten dage nog terug bij velen onder de Indo's, die meenen, dat zij onder de Inlanders niet thuis hooren. Tusschen de blanken, daar hoort hij zijn home te zoeken. Wel een bewijs, hoe een suggestie een machtigen invloed kan hebben op 's menschen psyché.

Hierin ligt het geniale van Douwes Dekkers werk, dat hij zijn rasgenooten duidelijk heeft gemaakt, dat de Inlander hem even na moet staan als de geïmporteerde Europeaan, dat mag deze laatste hem verwant zijn door bloedverwantschap van vaders kant, de eerste dezelfde rechten kan doen gelden, zij het dat hij bloedverwant is van moeders zijde.

Of Douwes Dekker het daarbij aan het rechte eind had, is een vraag, die althans voor ons geen vraag meer is. De Indo is hier geboren, is opgegroeid met en tusschen Inlanders. Wat vreemds ligt er in, wanneer zijn mentaliteit meer Inlandsch is dan Nederlandsch? Nederland kent hij slechts bij name; er zijn er onder de Indo's, die nimmer van hun leven dat koude land zullen zien en de zeden en gewoonten van den Nederlander slechts uit boeken kennen.

En wat nog het meeste klemmt, is dat de Indo dezelfde, in elk geval gelijksoortige belangen heeft als de Inlander. Ook hij heeft er belang bij, dat de opbrengsten van het land, ook zijn vaderland, worden aangewend ten bate van Indië; ook hij heeft er belang bij, dat de onderwijsgelegenheden hier in het land, zoo ruim mogelijk worden, opdat Indië niet bij het buitenland behoeft aan te kloppen, om de verschillende baantjes, zoo gouvernementeele als particuliere, te bezetten. Een oud zeer van ons, gelijk men weet, die bevoorrechting van geïmporteerde werkkrachten, die heeten meer te kunnen presteeren dan inheemsche.

En om de verschillen tusschen inwoners van hetzelfde land voor goed te doen wegvallen, heeft Insulinde er dit op gevonden, om allen, die in dit land geboren zijn en getogen, en ook eens hier in het land onder de palmen zullen worden begra-

ven, den naam Indiër te geven. Den Insulinder wordt het dragen van dien naam verplichtend gesteld.

De richting, die D. D. wilde inslaan, lijkt mij duidelijk. Niet mag zijn een maatstaf voor een beoordeeling van een burger van Indië de huidskleur, niet mag zijn een criterium de paar druppels Europeesch bloed, hetwelk iemand door de aderen stroomt, doch enkel en alleen zijn intrinsieke waarde, zijn intellectueele en moreele qualiteit, waarbij op den voorgrond wordt gesteld, dat men zijn krachten moet wijden aan de bevordering van Indië's belangen.

Zooals ik reeds in den loop van dit opstel heb opgemerkt, er ligt iets geniaals in D. D.'s werk. Als groot man is het hem nooit te doen geweest, om de eene of andere bevolkingsgroep te bevoorrechten boven andere; integendeel, hem was elke bevoorrechting een gruwel, omdat immers niet strokende met het begrip „recht”.

Hij voerde dit beginsel consequent door, en wel zoodanig, dat hij als Indiër betitelde allen, die in ons land hun vaderland zoeken en vinden, al ware het alleen hun tweede vaderland. Ook den totok nam hij in zijn partij op, waarbij hem alleen de eisch wordt gesteld, dat hij de belangen van zijn aangenomen vaderland moet stellen boven die van het moederland, meesttijds Nederland. Naar mijne bescheiden meening toch wel een eisch, waaraan te voldoen valt.

Op grond van die mentaliteit van der Indiërs voorman moet ik uit den grond mijns harten diegenen beklagen, die in D.D. zien een Hollander-hater, men geeft daarmede blijk van beperktheid van bevattingsvermogen, welke een onoverkomelijk bezwaar vormt om een geest als dien van D. D. te begrijpen. D. D. is geen Hollander-hater, hij heeft die hoogte bereikt, dat hem elk gevoel van haat vreemd is.

Het is natuurlijk niet onmogelijk, dat ik, mij latende leiden door het gevoel van vriendschap, dat ik tegenover hem koester, een onjuist beeld van hem heb gegeven. Maar dan is toch dit in elk geval waar, dat hij, indien al, den overheerscher in den Hollander haat, omdat het begrip overheerschen op zich zelf iets onnatuurlijks in zich heeft, dat vloekt tegen de begrippen „recht en rechtvaardigheid.”

Zoover het eerste punt op ons programma. Ik heb er een te lange beschouwing aan gewijd wellicht, maar dat is noodig, om den lezer een klaar beeld te geven van Insulinde, om het praatje uit de wereld te helpen, dat Insulinde zich geheel laat leiden door Hollander-haat, wat men in de ons vijandige pers maar al te dikwijls hoort beweren.

In de tweede plaats wordt door Insulinde geëischt:

Het bevorderen eener staatkunde, welke leidt tot de onafhankelijkheid van Nederlandsch-Indië en welke het leven van het Indische volk ontwikkelt naar zijn aard en geschiedenis.

Om mij voorshands te bepalen bij het begrip onafhankelijkheid. Ik weet, dat juist dit punt op ons programma velen er van weerhoudt zich aan te melden voor het lidmaatschap. Dat klinkt ook zoo revolutionair, om naar de onafhankelijkheid te streven. Dat men zich zelve een brevet van lafheid en stunteligheid uitreikt door zich afzijdig te houden in den zwaren strijd, daar wordt niet aan gedacht.

Een filosoof, wiens naam mij momenteel niet wil te binnen schieten, zei eens, dat het een „onvervreemdbaar recht van den mensch is, zijn eigen leven uit te leven”. Naar mijn weten is de man nimmer weerlegd, in elk geval niet op steekhoudende gronden.

Nu zal één mijner lezers mij wel voor de voeten werpen, dat de door mij geciteerde woorden van den filosoof niet in alle gevallen opgaan. Het meest gangbare argument is, dat men moeilijk kinderen bijv. aan hun lot kan overlaten, op straffe van een zich zelf benadeelen van bedoelde kinderen.

Dit argument is voos, zonder innerlijke waarde, omdat de vergelijking mank gaat, wat zij anders gemeen heeft met alle vergelijkingen. Wat toch is het verschil tusschen den vader, die voor zijn kind zorgt, en den kolonisator, die heet weldaden te schenken aan het gekoloniseerde land?

De vader voedt zijn kind op met de vooropgezette bedoeling, dat het ter eeniger tijd op eigen beenen kan staan, dat het onafhankelijk wordt van wien ook, ook van den opvoedenden vader. Als het van den vader afhangt, moet het

groeïende kind zelfs meer worden dan de opvoeder-vader. „Er moet groei zijn in de familie”, is, meen ik, de geïjkte term.

Men moet toegeven, dat dit niet het beginsel kan zijn, waar de kolonisator van uitgaat. Ik zou hatelijk worden, wanneer ik hier de principes ontleedde, waardoor de kolonisator zich laat leiden. Het zij genoeg, wanneer hier vastgelegd wordt, dat in het begrip kolonisatie ook schuilt het beginsel van egoïsme.

Maar dan is het ook urgent, dat de bevolking van het gekoloniseerde land zich daartegen verzet, dan wordt verzet door niets minder geboden dan door het eigen belang. Hetgeen Insulinde tracht te doen.

Het begrip onafhankelijkheid of zelfstandigheid brengt met zich mede, dat er naar gestreefd dient te worden, om Indië heelemaal los te maken van welke invloeden van het buitenland ook. Ik kan het niet beter zeggen, dan dat er naar gestreefd moet worden, dat het vaderland moreel, financieel als cultureel geheel zelfstandig wordt. Uit ons land moet de Insulinder een persoonlijkheid doen groeien, zich ontwikkelend langs banen, volgens eigen aanleg. De ontwerper van het programma drukt zich aldus uit: *ontwikkeling maar zijn aard en geschiedenis*. Ik geloof, dat deze woorden niet voor tweeërlei uitleg vatbaar zijn. Indië zij geen copie van een ander land, omdat namaak altijd minder is, minder moet zijn dan het origineel. Maar het land sla een eigen weg in, de weg nl., die voor hem het meest geëigend is, gezien zijn aard, zijn aanleg, zijn geschiedenis. Aldus alleen kan verwacht worden, dat het ter eeniger tijd een waardige plaats inneemt in de rij der landen op de wereld, zoo in het Oosten, dat nu bezig is den slaap uit de oogen te wrijven, als tusschen de naties in het Westen, die wijzen kunnen op een voorsprong van een eeuwen oude cultuur.

De derde eisch van Insulinde is aldus geformuleerd:

Het streven naar verkrijging van een parlementairen regeringsvorm en uit dezen hoofde naar algemeen kiesrecht, los van elken band met ras, sexe of belastingen voor de vertegenwoordigende lichamen.

Dit geluid is niet nieuw, hier is Insulinde niet origineel. Dit zij toegegeven aan de bedilliger lezers, die lust er toe gevoelen het argument aan te voeren, dat de regeering reeds doende was een ontwerp voor een regeeringscollege samen te stellen, toen de Indische Partij haar verlangens formuleerde.

Daartegen zij onzerzijds aangevoerd, dat wij zoo drommels weinig hebben aan een parlement, dat nog slechts op papier bestaat. Het moge waar wezen, dat wellicht volgend jaar reeds wij een volksraad rijk zijn, een surrogaat voor een parlement, dat alles zal wezen behalve een v o l k s r a a d, maar er is zooveel goede wil voor noodig, om dat komende lichaam au sérieux te nemen.

Doch de brandende vraag is, of de plannen voor een vertegenwoordigend college wel dit stadium zouden hebben bereikt, indien de Indische Partij, usurpeerend het recht om namens het Indische volk te spreken, niet zoo had aangedrongen op een vertegenwoordigend lichaam.

Maar laten wij den volksraad voor wat die is. In allen gevalle is hij te beschouwen als de eerste concessie van de behoudende machten aan de eischen van de I. P. zaliger gedachtenis. Aan de volksraad-leden uit de Insulinde-kringen nu de taak, om daaruit te doen groeien een lichaam van volksvertegenwoordiging, dat aan de eischen voldoet.

Als de afgevaardigden van onze vereeniging dat weten te bewerken, dan is dat toch nog lang niet, wat het programma eischt van het vertegenwoordigend college in ons land. Het programma eischt niet minder dan „algemeen kiesrecht, los van elken band met ras, sexe of belastingen”.

Dat is niet voor de poes, zou een spotter kunnen zeggen, en dan heeft hij geen ongelijk. Inderdaad lijkt mij een algemeen kiesrecht een onbereikbare utopie, waar wij momenteel nog voor den strijd staan voor een direct kiesrecht, tegen het getrapte dito, waarmee de regeering ons heeft gezegd. Waar men in het oude Europa, van waaruit de parlementaire regeeringsvorm in ons land is ingevoerd, het algemeene kiesrecht los van elken band met ras, sexe of belastingen nog niet heeft kunnen afdwingen van de behoudende machten,

sta ik dan ook iet of wat sceptisch tegenover dezen eisch van Insulinde.

Toch is zij niet heelemaal van onwaarde. Zij is aldus te begrijpen, dat zij is een aanwijzing, waarheen gestuurd moet worden door de voormannen der vereeniging, een baken in zee dus voor onze mannen, de Insulinders, vooral zoo te apprecieeren in donkere nachten, dat is om in nuchtere taal te spreken, in onze tegenwoordige tijdsomstandigheden, nu Indië zich pas de weelde veroorlooft eener partijvorming, en de jonge partijen, onder welke ook Insulinde moet gerekend worden, nog hare richting moeten bepalen. Om elke teleurstelling te voorkomen, hebben de menschen er recht op te weten, waarheen Insulinde het zal sturen; al of niet toetreding tot de partij wordt hun dan voorbehouden. Eenige stabiliteit in het ledental kan alleen verkregen worden, wanneer men weet, wat men aan onze vereeniging heeft.

Het vierde programpunt luidt:

Het wegnemen door een krachtige sociale wetgeving van de maatschappelijke oorzaken der ongelijkheid tusschen de leden van het Indische volk ten aanzien van hun kansen op volle ontplooiing van alle intellectueele, materieele en moreele krachten.

„De menschen zijn nu eenmaal niet alle gelijk. Het mathematisch grootste en meest juiste recht zou daarom beteekenen het grootste onrecht.”

Ik heb deze stelling wel eens hooren verkondigen en erken gaarne de juistheid daarvan.

Maar toch wil het mij voorkömen, dat men in Indië zich in dat opzicht wel al te veel schuldig maakt aan overdrijving. Degenen onder mijne lezers, die min of meer „getint” zijn, zullen hier Insulinde beter begrijpen dan zij, wier bloed is van „vreemde smetten vrij”, ik meen dan „zuiver Nederlandsch bloed”.

Want hetzij ten rechte of ten onrechte, hier in ons land wordt als criterium van geschiktheid genomen het percentage Nederlandsch bloed, dat iemand door de aderen

stroomt. „Honderd deelen fijn” beteekenen zoo iets als ontwijfelbare superioriteit, terwijl hij, wien geen druppeltje Nederlandsch bloed in zijn body stroomt, inferieur is zonder meer, gelijk bijv. schrijver dezer regelen.

Ik laat in het midden, wat de motieven zijn geweest voor het handhaven van het dualistisch recht in ons land. Het zij voldoende, zoo hier aangestipt wordt, dat dualisme reeds zeer veel leed heeft veroorzaakt. Het is meer speciaal de Inlandsche bevolking, die gehandicapt den levensstrijd moet aanvaarden, die men niet de minste vrijheid heeft gelaten in hare bewegingen, en buiten staat is en wordt gesteld hare gaven te ontplooien.

Ik zal een voorbeeld noemen, om de kans te ontloopen, misverstaan te worden; een voorbeeld zoo concreet mogelijk en door een ieder na te gaan, of ik mij niet schuldig maak van feiten te fabriceeren, in plaats van mijn voorbeelden te nemen uit het volle volksleven, zooals dit momenteel in ons Indië geleefd wordt.

Een paar Javaansche jongelieden van adellijken bloede hebben na veel opoffering van de zijde van hunne ouders hunne studiën voltooid in Nederland en hebben het diploma groot ambtenaar in den zak. Zij kwamen terug in Indië, benoembaar eigenlijk tot elk ambt bij het Binnenlandsch Bestuur.

Edoch, de regeering heeft geoordeeld, dat een ambt bij het Binnenlandsch Bestuur geen spekje is voor een Javaansch bekje. Men heeft dan ook, eigen wetten vertrappende, die eerstelingen der Inlandsche maatschappij zoo gauw doenlijk weggemoffeld bij het Inlandsch Binnenlandsch Bestuur, dan wel bij het credietwezen.

Ofschoon de betrokkenen geen woord van klacht hebben doen hooren, meen ik, dat het op den weg ligt van Insulinde, om aan het verschijnsel aandacht te schenken. Bedoelde jongelieden hebben getoond, de noodige geschiktheid te hebben verworven voor ambtenaar bij het Binnenlandsch Bestuur; dat men hen benoemt tot *m a n d o e r* der bestuurs-ambtenaren is een degradatie, welke des te hatelijker is, omdat alleen gemotiveerd door de huidskleur. Zij hebben

geen andere zonde begaan dan geen Europeeschen vader en geen Europeesche moeder te hebben gekozen, een dood-zonde, naar het schijnt, waarvoor geen absolutie bestaat.

Ik zou meerdere klachten van den Inlander kunnen opnoemen, volsta echter met deze eene, ten einde niet al te veel plaatsruimte in beslag te nemen.

De Indiër van gemengden bloede heeft eveneens een serie van klachten. Hun achteruitstelling is weliswaar niet wettelijk bepaald, is desniettemin een feit, dat reël bestaat. Als deze bevolkingsgroep wettelijk niet een afzonderlijke plaats inneemt, doch als zij gerekend wordt tot den groep van de geïmmigreerde Europeanen, dan is dit daaraan toe te schrijven, dat de Hollander in den Indiër van gemengd bloed een te waardevol bondgenoot ziet in den strijd tegen den volbloedigen Indiër, om hem van zich af te stooten. In elk geval wordt de moed gemist, om den gemengdbloedige ruw van zich af te stooten. Men aan te halen is ten slotte een fijner politiek handigheidje, waarbij men de finis coloniae wellicht voor een paar tientallen van jaren kan uitgesteld krijgen, zij het niet voor eeuwig.

Door den vader der Indische Partij werd terecht ingezien, dat de huidskleur en bloedsmenging als maatstaf voor geschiktheid niet deugen. Niet alleen dat zij hinderlijk zijn voor eene volle ontplooiing van de krachten van hen, die niet bogen kunnen op een smettelooze blanke huid, doch zij geven ook aanleiding tot wrok en gevoel van achterafstelling, die belemmerend moeten zijn voor den gezonden groei van het gemeenschappelijk vaderland.

Het lijkt mij daarom zoo logisch, dat Insulinde daaraan een onverzoenlijke vijandschap heeft gezworen. Alles, wat ons hindert in onzen opmarsch naar de vrijheid toe, zal uit den weg worden geruimd. Rawé rawé rantas, malang malang poetoeng.

De vijfde eisch luidt als volgt:

Het laagsgewijze associeeren van het intellect in de thans nog in verscheiden rassen en tusschen-rassen te zamen levende bevolkingsgroepen.

Zooals alle punten in ons programma behoeft dit punt nauwelijks toelichting.

Er is één eigenschap, wat het intellect gemeen heeft met bijv. het kapitaal. De lezer zal wel overtuigd zijn van de waarheid, dat het kapitaal internationaal is, niet gebonden aan een bepaald volk of ras.

Zoo is het ook gesteld met het intellect. Men vindt het terug zoo wel bij den zwartsten neger als bij den blanksten Europeaan. Dat onze lieve Heer het bruine schepsel zou hebben vergeten bij het uitdeelen van intellect, lijkt mij niet erg aannemelijk.

De praktijk dekt hier volkomen de theorie. Voorbeelden zijn er te over, dat ook de kleurling een wereldnaam kan verwerven. In dit verband noem ik slechts één naam, de u niet onbekende Rabindranath Tagore, de dichter, die met zijn gedichten den Nobel-prijs heeft behaald.

Het moet als een niet wijze staatkunde worden aangemerkt, dat men intellect van zich afstoot, alleen omdat de drager daarvan een huid heeft, die niet smetteloos blank is. Integendeel, Insulinde stelt zich op het standpunt, dat er naar gestreefd moet worden, dat blank en bruin intellect elkander de hand reiken, ten einde te verkrijgen, dat blank en bruin elkander verstaande, elkander steunen in het streven naar hooger. Aan den rassenwaan zij de dood, rassenwaan, die hier in de tropen in den loop der tijden is uitgegroeid tot rassenwaanzin.

Hand aan hand daarmee zal in de zesde plaats door Insulinde gestreefd worden naar:

Het versterken van de Indische volkskracht door de voortdurende ontplooiing van het individu te bevorderen in de richting van grooter activiteit op technisch gebied en van zelfbeheersching en geestkracht op zedelijk gebied.

Het is beslist een verblijdend verschijnsel, dat vooral in den laatsten tijd verschijnselen zijn waar te nemen, dat Insulinde in dezen eisch niet alleen staat, op welke verschijnselen ik in het ondervolgende nog terug zal komen.

Het Indische volk is een agrarisch volk, en leeft van wat

de landbouw opbrengt. Doch gelijk ook op te merken bij andere volkeren, die ons vooruit zijn in ontwikkeling, moet voor het Indische volk de tijd komen, dat de landbouw niet genoeg opbrengt, om in de behoeften te voorzien van de bevolking.

Die periode nu is door ons bereikt. Hoe vruchtbaar Indië ook zij, de landbouw, in den ouden tijd alleszins voldoende, om de monden open te houden, schiet langzamerhand in dien plicht te kort.

Het is dan ook volstrekt niet als een foevalligheid te beschouwen, dat de heer van Kol het denkbeeld van een Inlandsche industrie voor Indië met zoo'n kracht propageert, en zelfs op verzoek van de Indische regeering daarvoor een reis naar Japan heeft ondernomen, om de toestanden in fabrieken aldaar nader te bestudeeren. In dit opzicht moet Insulinde staan naast den Hollandschen senator, dezen zijn hulp aanbiedend, voor zooverre zulks noodig is, en een steentje bijdragen om het mogelijk te maken, dat eerlang het volk een industrieel volk wordt.

„Zelfbeheersching en geestkracht op zedelijk gebied”, dat deze bevorderd moeten worden, lijkt mij althans, geboden door de noodzakelijkheid. Wie den Indiër kent, zal mij toegeven, hoe hij zich zelf dikwijls schaadt, door zich geheel te laten drijven op zijn warmbloedig temperament. In het dagelijksch leven wordt nog al eens smalend afgegeven op het warme Indische bloed. Mij lijkt het toe, dat wij zulks verdiend hebben. Inderdaad zijn wij menschen, die lijden aan gebrek aan zelfbeheersching, waardoor wij wellicht goede strijders zijn, maar al te vaak de vlag moeten strijken voor hen, die de kunst der diplomatie beter kennen.

Dit hoort natuurlijk anders. Wij moeten ons zelf opvoeden tot evenwichtige individuen, die zich niet laten leiden door stemmingen van het oogenblik.

Het zevende punt op ons programma is aldus geformuleerd:

Het unificeeren, uitbreiden, verdiepen, en verindischen van het onderwijs, dat in alle opzichten op de economische

belangen van Indië moet worden gericht, waarbij geen ras- of kasteonderscheid mag worden toegelaten en dat opgevoerd moet worden tot den hoogsten trap, welke te bereiken is.

Het is een dankbaar onderwerp, om er over te spreken, ik bedoel het onderwijs. Ook daarin betracht de regeering van Indië een zeker dualisme, dat reeds veroordeeld is in onze oogen. Meer speciaal de Inlander heeft er alle reden toe, om naar wijziging van toestanden te verlangen. Hoevelen toch onder de Inlanders vinden de deur gesloten, wanneer zij toegang verzoeken tot de eene of andere richting van onderwijs voor hun kroost. Het zijn ten slotte toch inrichtingen van onderwijs, in stand gehouden ook met Inlandsche belastingpenningen!

Onmiskenbaar is de tendenz in de onderwijspolitiek, die in ons land wordt gevolgd. Chinees, Inlander en Indo schijnt men zoo vreemd mogelijk tegenover elkander te willen doen staan. In elk geval wordt op alle mogelijke en onmogelijke manieren voorkomen, dat hechte langdurige vriendschap tusschen de drie elementen wordt gesloten, vriendschap, die juist tijdens de schooljaren gesloten van zooveel meer waarde is. Bij het sluiten van vriendschap heeft het kind immers nog geen bijbedoelingen; het is het wezen van den vriend zelf, dat den doorslag geeft, de meerdere of mindere sympathie, die het kind voor den schoolgenoot gevoelt.

Ik ben bewust van kans te loopen te insinueeren, wanneer ik zeg, dat het er veel van heeft, alsof men het oude „divide et impera” in toepassing wil brengen bij de jeugd: wie de jeugd heeft, heeft immers de toekomst. Maar dan is hier een woord van protest op zijn plaats, waarbij ik hoop, dat velen onder mijne medeburgers zich willen voegen bij mij.

Wat het uitbreiden van het onderwijs betreft, het is een feit, dat het aantal scholen in ons land nog niet in verhouding is met de zielensterkte van het volk. Het is dan ook zoo begrijpelijk, dat de diverse vereenigingen hier in Indië alle het onderwijs, de uitbreiding daarvan dan wel te verstaan, als nummer één op het programma hebben staan.

Dat het onderwijs ook verdiept moet worden, is, meen ik, een eisch welker urgentie niet uiteengezet behoeft te worden. Op den langen duur is het onhoudbaar, dat voor de verschillende betrekkingen hier in het land gegadigden moeten gezocht worden in het verre negri koud, natuurlijk tegen hooge kosten, terwijl ook dit nog een niet gering te schatten nadeel is, dat die vreemdelingen nooit voor het land kunnen voelen dezelfde liefde als wij, landszonen.

De verouderde stelling, dat de exploitatie van Indië geschiedt ten bate van het moederland, dat is Nederland, is reeds zoo uit den tijd, dat geen ernstig man haar zal willen verdedigen. Nederland maakt aanspraak op de betiteling van *m o d e r n e* koloniseerende mogendheid, doch dan moet het er van afzien, in Indië een melkkoe te zien.

Het verindischen van het onderwijs is mede een eisch, die geboden wordt door ons streven naar zelfstandigheid. Ik lees hieruit dezelfde zucht van den Insulinder, die in eisch 2 reeds onder woorden is gebracht: *h e t o n t w i k k e l e n v a n h e t l e v e n v a n h e t I n d i s c h e v o l k n a a r z i j n a a r d e n g e s c h i e d e n i s*.

Vóór alles voelt men er niets voor, copie te wezen van een ander volk; men wil zelfstandig wezen, onafhankelijk, hetgeen onbereikbaar is zoolang het onderwijs is geschoeid naar het Hollandsch model.

Het kan toch niet worden ontkend, dat men in ons land voor geheel andere eischen van het leven wordt gesteld dan in Holland. Om maar slechts één voorbeeld te noemen, dat zeer voor de hand ligt. Heeft men in Nederland te kampen tegen het gure klimaat en tegen de volksziekte tuberculose, hier in ons land heeft men daarmede weinig van doen.

Van hoe geheel anderen aard zijn de moeilijkheden, waarmede wij hier in Indië te kampen hebben. Kou kennen wij hier niet, althans slechts in enkele bergstreken in Indië is deze zoo, dat men genoopt wordt, maatregelen daartegen te nemen. Tuberculose is nog niet, wat men noemt, een volksziekte. Maar wel is hier strijd bijv. tegen malaria urgent, malaria, die meer dan men zoo oppervlakkig denkt, de werkkraft van de bevolking tot het minimum reduceert.

Ik heb voorbeelden aangehaald uit de geneeskunde. Maar het spreekt van zelf, dat op welk gebied ook de toestanden in Nederland anders zijn dan hier in het land.

Op grond daarvan zou het daarom geen weelde wezen, wanneer men er voor zorgt, dat het onderwijs rekening houdt met de eischen van het land. Het schoolgaande kind moet in de eerste, in de tweede en laatste plaats in de school zijn opleiding ontvangen tot nuttig burger van Indië en het is eenvoudig een parodie van wijs beleid, om hem tijdens zijn schooljaren in kennis te stellen met de levenseischen van het vreemde land, dat Nederland ten slotte is, en vreemdeling te doen blijven in eigen vaderland.

Dat op grond van ras of kaste onderscheid moet worden gemaakt tusschen kind en kind staat niet op het programma van Insulinde, die in dit opzicht tegenvoeter is van de Indische regeering, die dat onderscheid wel maakt. Integendeel, Insulinde acht dat een verouderd principe, dat in onze dagen niet meer thuis hoort, en waartegen een onverbiddelijke strijd moet worden gevoerd.

Dat het onderwijs tot den hoogst bereikbaren trap moet worden gevoerd, staat in nauw verband met ons streven naar zelfstandigheid. Wij vinden het een ontoelaatbare misstand, dat bijv. voor opzichters werkkrachten moeten worden geïmporteerd uit het verre Holland. Indië levert nog niet de noodige elementen, om de verschillende plaatsen aan de staatsruif te bezetten, beweert men aan de overzij. Aangenomen, maar dan moeten die elementen maar opgefokt worden, hoort het onderwijs zoo uitgebreid en verdiept te worden dat het land in eigen behoeften aan opgeleide werkkrachten kan voorzien.

In de achtste plaats eischt Insulinde:

Het weerbaar maken van de Indiërs voor de eventueele verdediging van den bodem tegen vreemde overweldigers op den grondslag van algemeenen weerplicht met opheffing van de schutterijen.

Het kan niet ontkend, dat bij oppervlakkige beschouwing

men onwillekeurig denkt aan een programmapunt van het comité „Indië Weerbaar”, tegen welks streven gelijk bekend door Insulinde in samenwerking met de I. S. D. V. en Sarikat Islam afdeeling Semarang oppositie is gevoerd. De oppervlakkige outsider heeft dan ook alle reden onze vereeniging te beschuldigen van inconsequentie in hare actie tegen „Indië Weerbaar”.

Toch is genoemde gelijkenis meer schijn dan wezen, en slechts de oppervlakkige toeschouwer kan zich laten misleiden door dien schijn. Insulinde tracht het Indische volk weerbaar te maken ten bate van Indië zelf, terwijl Labberton's comité de Indiërs te wapen heeft geroepen om de belangen van den overheerscher te verdedigen, van den suikerlord et tutti quanti.

Maar daarom is er dan ook door Insulinde gesproken van een algemeenen weerplicht, uit de overweging, dat op elken burger, zonder uitzondering, van hoog tot laag, de plicht rust eigen haard en hof te beschermen tegen den inval van een vijand.

De algemeene weerplicht durft het door mij bedoelde comité niet aan, omdat het vermoedelijk vreest, dat het Indische volk dan te sterk zal wezen voor het koloniseerende moederland. Het is in wezen dus het kwade geweten, dat hier een woordje heeft meegesproken: een quaestie van den waard en zijn gasten. Er zit tragiek in de houding van het comité, tragiek, dat tegelijkertijd comisch aandoet.

Wat de schutterijen betreft, ik geloof geen bestrijding te zullen ontmoeten, wanneer ik ze als weermacht niet au sérieux neem.

Als het volgende, dat is het negende programpunt vinden wij den volgende eisch:

Het verdrijven van rassenwaan en rasbevoorrechtiging op elk gebied door o.m. de antithese Westerling-Oosterling naar voren te brengen, zoolang die tegenstelling, welke door de overheerschers is geschapen, door deze wordt bestendigd.

Het meest is ons kwalijk genomen, dat wij in navolging

van Douwes Dekker de antithese Oost-West hebben gesteld. Men is van meening, dat wij daarmede den rassenstrijd hebben ontketend, opgewekt de rassenhaat, voor zooverre die haat dan latent is gebleven in ons vaderland.

Dit standpunt van de tegenpartij is absoluut onjuist. Wij zijn slechts in reactie gekomen, daartoe geprikkeld door de unfaire strijdwijze door de tegenpartij gevolgd. De werkgever in ons land, gewoonlijk een Westerling, is naar onze meening maar al te veel geneigd de voorkeur te schenken aan blanke werkkrachten. Ja, zelfs is die neiging waarneembaar bij de regeering, van wie men eischen mag, dat zij boven de partijen staat. Zulks valt op te maken uit allerlei regeeringsmaatregelen, zooals de opheffing van afdeling B van het gymnasium Willem III als anderszins. Advertenties in de diverse bladen, waarbij gevraagd wordt naar „volbloed” employé's spreken boekdeelen.

Op een natuur als D. D. werkt dit natuurlijk als een roode lap op den stier. Hij stelt voorop, dat hij niet s m e e k e n zal naar het doen ophouden dier door de Westerlingen geschapen tegenstelling, maar hij zal den blanken werkgever er toe d w i n g e n, om het roer om te gooien. Bewust van de kracht, die wij, de eigenlijke rechthebbenden op het land, kunnen ontwikkelen, heeft hij de tendenz in de politiek van den machthebber in ons land, tot de zijne gemaakt, tot tijd en wijle de overheerscher heeft geleerd, dat ook de overheerschte m e n s c h is, niet van zins de linker wang aan te bieden, als hij een slag ontvangt op de rechter.

Om te recapituleeren: wij ontkennen niet, dat wij aanhangen de antithese Oost-West, doch zullen deze loslaten, zoodra wij merken, dat de Hollander, de eigenlijke vader daarvan, haar niet meer huldigt. Ons programma zegt dan ook niet dubbelzinnig: de tegenstelling zal naar voren worden gebracht, zoolang die antithese door de overheerschers wordt bestendigd.

Eisch nummer tien van Insulinde luidt:

Het streven naar verkrijging of verbetering van wetten of bepalingen, betreffende:

a. goed, vlug en goedkoop recht; beperking der preventieve hechtenis, schadevergoeding voor onschuldig veroordeelden en voor hen, die ten onrechte in preventieve hechtenis zijn gehouden; uitbreiding van de rechten van de vrouw in het huwelijk;

b. vrijheid van denken, spreken, drukpers, vereeniging en vergadering;

c. de locale raden ter verzekering van een krachtiger werkzaamheid vooral op sociaal, financieel en hygiënisch gebied;

d. de woningtoestanden en de daartoe noodzakelijke onteigening van de particuliere landen.

Om mij voorshands bij a. te bepalen. Het kan niet ontkend, dat vooralsnog wij hier in Indië niet bogen kunnen op rechtszekerheid. Het recht, waarmede de Indiërs gezegend zijn, is nòch goed, nòch goedkoop, nòch vlug. Dat is van zoo algemeene bekendheid, dat ik mij ontslagen acht van den plicht, om te preciseeren.

Wat ligt meer voor de hand, dan dat er naar gestreefd wordt, om de wetgeving er toe te krijgen, om hier in het land het recht meer up to date te maken? Voor een gezonde evolutie van welke maatschappij ook, is in de allereerste plaats noodig, dat men aan de bevolking rechtszekerheid waarborgt, een rechtsstelsel, dat beantwoordt aan het rechtsgevoel en de rechtsopvattingen van het volk. Nu, daarheen wil Insulinde het sturen.

Wat de preventieve hechtenis betreft, men heeft mij wel eens in het oor gefluisterd, dat daarvan door de diverse ambtenaren wel eens misbruik wordt gemaakt. Hetgeen ik in de laatste dagen mij heb laten vertellen, dat nl. van den procureur-generaal een rondschriften is geëmaneerd, ten doel hebbende, om de bevoegde autoriteiten te waarschuwen dat

zij zich moeten onthouden van overdrijving in zake de preventieve hechtenis, maakt bij mij het vermoeden tot zekerheid, dat hiertegen wel eens (lees vaak) wordt gezondigd.

Maar dan is het ook dubbel urgent voor Insulinde, om tegen de toestanden te gaan ageeren. De vereeniging huldige den stelregel, dat het beter is, dat honderd misdadigers hun gerechte straf ontloopen, dan dat ook maar aan één onschuldige de vrijheid wordt beroofd.

De justitie, een menschelijke instelling, is niet volmaakt. Dit dient voorop te worden gesteld. De justitie kan dwalen, fouten maken, laten wij dan aannemen ter goeder trouw. Geldt dat voor het meest houtsnijdende argument tegen de doodstraf, ook bij het uitspreken van lichtere veroordeelingen, kan de justitie genoeg rouw berokkenen in een huisgezin.

Insulinde spreekt in haar programma van onschuldig veroordeelden en van hen, die ten onrechte in preventieve hechtenis zijn gesteld. Inderdaad zweeft dat gevaar ons allen, zonder onderscheid, boven het hoofd. Ik ga nog verder, het is niet onmogelijk, dat na onderzoek, serieus onderzoek naar ons dagelijksch spraakgebruik, toch nog een bok wordt geschoten door de justitie.

Tegen dat gevaar staan wij onbeschermd. Wij kunnen niet verhoeden, dat dermate van een gegeven macht wordt misbruik gemaakt, dat onze gezinnen eene hongerkuur moeten doormaken, alleen omdat het een mijnheer op het eene of andere bureau in den zin komt ons te logeeren te vragen in het gouvernements hotel.

Daartegen wenscht Insulinde naar krachten te waken.

Het moet een ieder, niet verblind door vooroordeelen, billijk voorkomen, dat den in de gevangenis opgeborgene schadevergoeding wordt toegekend, wanneer later mocht blijken, dat de maatregel ten onrechte is toegepast. Want dan is het toch de regeering, die een flater heeft begaan, en het is eenvoudig onredelijk en onbillijk om een ander daarvan de nadeelen te doen dragen.

Het indirecte voordeel moet men ook niet uit het oog verliezen. Als een verkeerd vonnis of een preventieve hechtenis door niets gemotiveerd den lande op financieel nadeel komt

te staan, dan kan verwacht worden, dat den justiciër op het hart wordt gedrukt, om de noodige voorzichtigheid te betrachten bij het eischen van preventieve hechtenis.

Over de rechten van de vrouw in het huwelijk kan ik kort zijn. Zij worden, voor zooverre het betreft de Inlandsche maatschappij, beheerscht door de Islamitische burgerlijke wetgeving, en zijn dus tot zekere hoogte onaantastbaar.

Toch zou een uitbreiding van de rechten van de vrouw in onze dagen, nu de heele maatschappij teekenen vertoont eener gezonde evolutie, meer dan urgent zijn. Het is waar, men zou die uitbreiding moeten doen geschieden al tornende aan de voorschriften van den Kor'an. Maar begrijp ik mijn landgenooten goed, dan is daartegen absoluut geen bezwaar. Algemeen toch wordt erkend, dat de positie van de vrouw in het huwelijk ten slotte onhoudbaar wordt.

Wat de vrijheid van denken, spreken, drukpers, vereeniging en vergadering betreft, bij dezen eisch staat Insulinde diametraal tegenover de regeering, die het tegenovergestelde principe huldigt.

In onze dagen van artt. 63 en 66 a en b strafwetboek klinkt deze eisch iet of wat belachelijk, in zooverre althans, dat resultaat wel niet geboekt zal kunnen worden.

En toch is voor ons een actie ter verkrijging van „vrijheid van het woord” meer dan noodig. Wij gelooven nu eenmaal niet aan de „volmaaktheid” der over ons gestelde machten. Bovendien, nu Indië verkeert in de periode van partijvorming, nu meer dan voorheen, hebben wij de vrijheid van noode, om kritiek te leveren over regeeringsdaden, wanneer deze indruischen tegen de belangen van ons volk. Men zou het kind met het badwater weggooien door ons te muilkorven.

Locale raden hebben wij reeds, tenminste op de voornaamste plaatsen in Indië. Ik herinner mij nog, hoe de pers bij de invoering dier raden daartegen is te keer gegaan, de pessimistische voorspelling doende, dat die raden zullen blijken te zijn doodgeboren kinderen. De ervaring heeft geleerd, dat de persheeren zijn profeten, die brood eten.

Ofschoon bedoelde raden door Insulinde zeer gewaardeerd worden, valt toch het een en ander te zeggen daarover. Met

name is de Inlandsche bevolking daarin niet zoo vertegenwoordigd, als zij verdient. Het belang van de Inlandsche bevolking kan daar dus niet die behartiging vinden als wel wenschelijk is.

Dit hoort natuurlijk anders. Men zegt, dat met de instelling van den volksraad ook der Inlandsche bevolking kiesrecht zal worden verleend. Laten wij dus geduld oefenen, en afwachten, in hoeverre de regeering open oog heeft ook voor de Inlandsche belangen.

Als een zorg voor de locale raden kan men beschouwen de woningtoestanden en de daarmee hand aan hand gaande onteigening van particuliere landen.

Nu van Soerabaja als van Semarang en Batavia klachten worden vernomen van gebrek aan woningen, waaronder juist de smalle gemeente zooveel te lijden heeft, nu heeft deze eisch van Insulinde de verdienste van actueel te zijn.

Van particuliere zijde wordt reeds het noodige gedaan, om aan het gebrek tegemoet te komen, want zoowel te Soerabaja als te Semarang bestaan reeds vereenigingen, die zich ten doel stellen goede en goedkoope woningen te bouwen.

Doch de staat en de gemeenten zijn in gebreke gebleven, om er invloed op uit te oefenen.

Het zou daarom niet overbodig zijn, als Insulinde politieke invloeden in het werk stelt, om de overheid aan hare verplichtingen te herinneren.

De laatste (No. 11) eisch van Insulinde luidt:

Het handhaven van de zelfstandigheid van de partij door zich bij geen andere partij te laten indeelen en door slechts dan samenwerking met andere partijen te aanvaarden, indien die door een vooraf welomschreven program met onvoorwaardelijk behoud van haar onafhankelijkheid kan worden verkregen.

Mij dunkt, dat dit punt in ons programma niet voor tweeërlei uitleg vatbaar is. Evenals wij ons tot ideaal hebben gesteld de onafhankelijkheid van ons vaderland, zoo stellen wij op prijs de onafhankelijkheid van de partij, waarbij wij aange-

sloten zijn. Hier in onze vereeniging, in Insulinde, wenschen wij te leeren, hoe ons als onafhankelijke lieden te gedragen, opdat wij er niet vreemd voor zullen staan, als ons het geluk beschoren wordt, mede te vieren de onafhankelijkheid van Indië, nadat wij die bevochten zullen hebben.

Ten dezen opzichte hebben wij reeds leergeld betaald. Een partij in Indië, waar wij eenige geestverwantschap meenden op te merken, heeft getracht Insulinde te misbruiken als de ladder, langs welke men omhoog wenschte te klimmen.

Ons beginsel getrouw, hebben wij niet geaarzeld, de samenwerking op te zeggen, omdat wij samenwerking alleen mogelijk achtten als Ebenbürtigen.

Gezien het feit, dat in Indië men Insulinde nog wel eens verkeerd beoordeelt, dat men haar uitkrijt als de onruststoker of oproerkraaij terwyl omgekeerd de meest linksche fractie der roode partij ons weer niet revolutionair genoeg vindt, ja ons zelfs beschuldigt van byzantisme, heb ik gemeend er wel aan te doen, door het programma van onze vereeniging in het openbaar aan een bespreking en commentarieering te onderwerpen.

Ik hoop het mijne te hebben bijgedragen, om de samenleving in Indië een juist denkbeeld te geven van het karakter van Insulinde.

(Uitgesproken rede voor de Buitenzorgsche Kiesvereeniging 15 Juni 1917).

NEDERLANDSCH-INDISCHE VRIJZINNIGE BOND.

De toelichting op onze Beginselverklaring en ons Werkprogram kan zeer kort zijn, omdat uit het daarin medegedeelde voldoende blijkt, welke richting, volgens het oordeel van den N. I. V. B., moet worden ingeslagen om eene rustige en krachtige ontwikkeling dezer gewesten te bevorderen.

Punt 1 der beginselverklaring, toegelicht en versterkt door het eerste punt van het werkprogram, geeft aan het h o o f d o e l onzer partij: — het streven naar politieke en economische zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië, dat leiden moet naar z e l f b e s t u u r dezer landen.

Daarbij zal de invloed van de Indische bevolkingsgroepen op het bestuur des lands moeten toenemen, naarmate hare ontwikkeling voortschrijdt, — welke invloed thans ten eenenmale onvoldoende moet worden geacht.

Toch overschatten wij het peil, waarop de Inlandsche rassen nu nog staan, niet en beseffen volkomen de zwaarte der Regeeringstaak om aan deze groote, achterlijke massa die ontwikkeling en dat politiek besef bij te brengen, noodig om haar op te heffen uit haar toestand van economische onmacht, onwetendheid en onverschilligheid. Doch tevens zijn wij vol vertrouwen in de ontwikkelingsmogelijkheid dezer volken en in de heilzame resultaten van dat groote hervormingswerk.

Wij willen de Indische Regeering in dezen taak bijstaan, het hervormingstempo, w a a r n o o d i g, trachten te versnellen, en door voorlichting of eerlijke critiek de belangen van a l l e bevolkingsgroepen onder hare aandacht brengen, opdat alle Indiërs — en dus ook de Indische Nederlanders — de volle gelegenheid zullen hebben tot ontplooiing hunner krachten.

Dat wij onzen Bond hebben gekenmerkt als Vrijzinnig, mag geen aanleiding geven tot de opvatting, dat wij ons op een anti-godsdienstig standpunt stellen. Wij zijn integendeel van meening, dat samengaan in zaken van practische, vrijzinnige politiek hier in Indië mogelijk en gewenscht is voor de verschillende bevolkingsgroepen, hoe uiteenlopend hunne godsdienstige overtuiging ook zij: eene rechtvaardige Indische politiek moet geheel vrij zijn van alle ras-, stands- en geloofs-vooroordeelen. Dit willen wij bevorderen en dááronoemen wij ons: V r i j z i n n i g.

W. DE C. B.

BEGINSELVERKLARING.

1. De Nederlandsch-Indische Vrijzinnige Bond stelt zich op het standpunt dat elk loyaal streven naar zelfbestuur der bevolking van Nederlandsch-Indië krachtig moet worden gesteund. Te dien einde zal de Bond streven naar:

- a. uitbreiding en verbetering van het onderwijs;
- b. voortgezette organisatie van de autonomie der daarvoor vatbare gebiedsdeelen en medewerking van die autonome gebiedsdeelen aan de uitoefening der algemeene bestuurszaak (voortgezette bestuursdecentralisatie);
- c. toekenning van kiesrecht voor alle vertegenwoordigende lichamen aan Europeanen en Inlanders of daarmede gelijkgestelden, voorloopig op basis van de individueele ontwikkeling;
- d. geleidelijke uitbreiding van de bevoegdheden van den Volksraad.

2. De Nederlandsch-Indische Vrijzinnige Bond verklaart de maatschappelijke ontwikkeling zoowel van de economisch zwakke Europeanen als van de Inlanders krachtig te willen bevorderen en bestrijdt de maatschappelijke oorzaken welke tusschen de leden der verschillende bevolkingsgroepen en klassen ongelijkheid scheppen of verscherpen ten aanzien van hunne ontwikkelingsvoorwaarden.

Klassen- en rassenstrijd worden verworpen.

3. De Nederlandsch-Indische Vrijzinnige Bond streeft naar gelijke rechtszekerheid voor de verschillende bevolkingsgroepen.

4. De Nederlandsch-Indische Vrijzinnige Bond verklaart zich voorstander van weerbaarmaking van Nederlandsch-Indië in die mate, dat de economische ontwikkeling der Indische bevolking hierdoor niet wordt belemmerd.

WERKPROGRAM.

§ 1. De Nederlandsch-Indische Vrijzinnige Bond stelt op den voorgrond, dat Nederlandsch-Indië vóór alles behoefte heeft aan een krachtige, voortvarende en vooruitziende Regeering, welke slechts bestaanbaar is als de wetgevende bevoegdheid der in Indië zetelende regeeringsorganen aanmerkelijk wordt uitgebreid.

Het is daarom, dat onze Bond voorstaat eene herziening van de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden en van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië met het doel:

1. Den Volksraad geleidelijk te hervormen tot een vertegenwoordigend lichaam, in staat en bevoegd met den Gouverneur-Generaal, als vertegenwoordiger des Konings, de wetgevende macht in Nederlandsch-Indië uit te oefenen, op den grondslag van eene door de wetgevende macht in Nederland vastgestelde: „Wet op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië”, met dien verstande, dat aan de Rijksregeering de bevoegdheid behoort te verblijven tot het uitoefenen van contrôle op de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, tot het regelen van het muntstelsel en verder van alle belangrijke aangelegenheden het Rijk in Azië betreffende, welke in verband met de toestanden van het oogenblik voorloopig nog bij Nederlandsche wet geregeld behooren te worden, terwijl ten slotte het opperbestuur der buitenlandsche betrekkingen van het geheele Koninkrijk der Nederlanden in handen des Konings moet blijven berusten;

2. de rechten en bevoegdheden der Gewestelijke- en Plaatselijke Raden uit te breiden;

3. de instelling van districts-, landschaps- en regentschapsraden mogelijk te maken;

4. directe verkiezing van de leden van alle vertegenwoordigde lichamen mogelijk te maken.

§ 2. Ter zake van de sociale wetgeving verlangt de Bond:

1. wettelijke regeling van de arbeidsovereenkomst, waarbij de wederzijdsche rechten en verplichtingen omschreven worden en gewaakt wordt tegen misbruik van economisch overwicht door den werkgever;

2. hervorming van het instituut der arbeidsinspectie en uitbreiding van die inspectie over geheel Nederlandsch-Indië, gepaard met wettelijke regeling van den arbeid in fabrieken, werkplaatsen en, voor zooveel nog noodig, op ondernemingen van land- en mijnbouw, alsmede ter beperking van den nacht-arbeid, den kinderarbeid en den arbeidsduur;

3. dat ernstige pogingen in 't werk worden gesteld om arbeid van contractkoelies op de ondernemingen van land- en mijnbouw buiten Java en Madoera binnen afzienbaren tijd overbodig te maken door het stichten van Javanen-kolonies op de buitenbezittingen aan te moedigen en te bevorderen, terwijl al dadelijk meer afdoende maatregelen moeten worden getroffen om de misbruiken bij de werving met klem tegen te gaan;

4. uitgebreide voorzieningen in het belang van de volksgezondheid, als verbetering en uitbreiding van openbare ziekenzorg en ziekenverpleging, verbetering der volkshuisvesting, assaineerings- en rioleeringswerken, verstrekking van deugdelijk drink- en badwater, keuring van levensmiddelen, enz. ;

5. verplichte ongevallenverzekering;

6. krachtiger wettelijke maatregelen tegen woeker tot beteugeling van opium- en drankmisbruik en ter bestrijding van het pandelingschap;

7. staatstoezicht op spaarkassen, afdeelingbanken, moskeekassen en begrafenisfondsen, alsmede op de kassen van andere instellingen van liefdadigheid of van algemeen

nut, voor zoover deze daartoe van overheidswege worden aangewezen;

8. het bevorderen van de oprichting of in stand houding van particuliere ondernemingen en bedrijven, welke voor den staat of de gemeenschap van bijzonder belang zijn;

9. het treffen van maatregelen om de uitkeering van pensioenen aan de daarop rechthebbenden onder alle omstandigheden te verzekeren;

10. de spoedige oprichting van een centraal bureau voor de statistiek;

§ 3. Op onderwijsgebied stelt de Bond de volgende eischen:

1. in geheel Nederlandsch-Indië worde van overheidswege openbaar lager onderwijs gegeven overeenkomstig de zich openbarende behoefte;

2. leerplicht voor de kinderen van Europeanen en daarmee gelijkgestelden, met recht op kosteloos onderwijs als het inkomen van ouders of verzorgers de betaling van het minimum schoolgeld niet toelaat;

3. verplichte toelating op elke openbare school van alle kinderen, die het onderwijs kunnen volgen en waarvoor het minimum schoolgeld wordt betaald;

4. allerspoedigste voorziening in het nijpend gebrek aan Europeesche en niet-Europeesche onderwijzers door het oprichten van de noodige opleidingsscholen en het toekennen van studie-toelagen;

5. behoorlijke aansluiting tusschen alle takken van onderwijs, voor zoover noodig door het oprichten van scholen waar aanvullend onderwijs wordt gegeven;

6. het wettelijk vastleggen van een systeem en een werkplan (b.v. voor den tijd van tien jaren) voor de geleidelijke voorziening in de behoefte aan vormend en ontwikkelend onderwijs van alle bevolkingsgroepen;

7. hervorming van het lager en middelbaar onderwijs, waarbij vooral rekening wordt gehouden met de bijzondere eischen en behoeften van de Indische maatschappij;

8. van Rijkswegen worde in Indië hooger onderwijs gegeven.

§ 4. In het belang van de volkswelvaart verlangt de Bond dat:

1. bijzondere zorg wordt besteed aan deskundige voorlichting van de inheemsche bevolking op het gebied van land- en tuinbouw en van handel en nijverheid;

2. met kracht wordt voortgewerkt aan de uitbreiding en verbetering van verkeerswegen en verkeersmiddelen, ook buiten het eiland Java;

3. systematisch en met groote voortvarendheid doorgegaan wordt met het verbeteren der irrigatietoestanden op en buiten Java, in de eerste plaats ten behoeve van den rijstbouw der inheemsche bevolking;

4. de veiligheid van personen en goederen meer afdoende worde verzekerd, voornamelijk in de dessa;

5. maatregelen worden getroffen ter bevordering van den afzet van land- en tuinbouw- en nijverheidsvoortbrengselen, ook naar het buitenland;

6. op ruime schaal aan een ieder gelegenheid worde verschaft om zich, overeenkomstig zijn aanleg, te bekwamen voor verschillende betrekkingen, beroepen en bedrijven, o.a. door het op ruime schaal beschikbaar stellen van studie toelagen aan onbemiddelde jongelieden, ten einde deze, zoolang nog noodig, in staat te stellen hunne studiën in Nederland te voltooien;

7. ten behoeve van een landrenteheffing naar de netto opbrengst, de bebouwde gronden ook buiten Java ten spoedigste worden opgemeten;

8. ook buiten Java en Madoera wordt overgegaan tot geleidelijke opheffing van alle heerendiensten;

9. de oprichting van cultuur ondernemingen krachtig bevorderd worde, door het beschikbaar stellen van gegevens verkregen middels gouvernements exploratie en waar noodig door het openen van gouvernements ondernemingen, welke tevens dienstbaar worden gemaakt aan het zoeken naar een oplossing van het arbeiders-vraagstuk;

10. maatregelen worden getroffen om het districts- (landschaps-) en dorpsbestuur beter berekend te maken voor zijn taak;

11. door een doelmatige regeling gestreefd wordt naar geleidelijke inkrumping der dessa-diensten;

12. het opium-monopolie meer dan thans geschiedt, wordt benut om het opiumverbruik te doen afnemen;

13. de staatsexploitatie der pandhuizen niet ontaarde in winstbejag.

§ 5. Op het gebied van financiën en belastingswezen streeft de Bond naar:

1. daadwerkelijke scheiding van de financiën van het Moederland en het Rijk in Azië, in dien zin dat de geldmiddelen van beide gebiedsdeelen niet door dezelfde organen worden beheerd;

2. het sluiten van leeningen voor buitengewone uitgaven;

3. vermeerdering van inkomsten hetzij door het van rijkswege exploiteeren van ondernemingen van land- en mijnbouw, hetzij door het aanmoedigen van particuliere exploitatie, met of zonder deelname in het kapitaal, waarbij aan den lande een belangrijk aandeel in de winst wordt verzekerd;

4. eene analitische inrichting der landsbegrooting, o.m. ten doel hebbende een helder inzicht te geven in de kapitaalswaarde en de uitkomsten van de landsbewijzen;

5. eene financiering van de landsbedrijven met ruimer gebruikmaking van ten laste dier bedrijven geleend geld;

6. een belastingstelsel dat:

a. de uit Nederlandsch-Indië getrokken winsten in de eerste en voornaamste plaats treft ten bate van de Indische schatkist;

b. den invoer van volksvoedingsmiddelen vrij laat en dien van verbruiksgoederen naarmate deze bestemd zijn aan weeldebehoeften te voldoen, trapsgewijze hooger treft;

c. het beginsel van progressie bij de directe belastingen en de succesierechten strenger doorvoert;

d. voor wat betreft de inlandsche bevolking een einde maakt aan alle verouderde en abnormale heffingen door het opleggen van uniforme lasten, welke naar verhouding niet zwaarder treffen dan die aan andere ingezetenen opgelegd;

e. rechtshandelingen treft, welke gemeengoed van het verkeer zijn geworden (zegelrecht, effectenbelasting, enz.).

§ 6. Ter zake van de landsverdediging verlangt de Bond:

1. een nationale weermacht op Java en waar mogelijk ook in andere gebiedsdeelen van het Rijk in Azië, met behoud van de noodige keurtroepen meer in 't bijzonder bestemd voor de handhaving van rust en orde;

2. benoeming van een regeeringscommissaris (commissie) met volledige bevoegdheid om, binnen de door den Volksraad voorloopig getrokken financieele grenzen, al dadelijk over te gaan tot de hervorming en uitbreiding van de weermacht te land;

3. een vloot van zoodanige sterkte en samenstelling, dat zij een factor van beteekenis blijft voor de landsdefensie ook als de vijand ter zee overmachtig is;

4. afdoende voorbereiding van de landsverdediging door in tijd van vrede rekening te houden met de noodzakelijkheid om in oorlogstijd geheel in eigen behoeften te voorzien;

5. eene rationeele verdeeling van de kosten der verdediging van het Rijk in Azië tusschen het Moederland en Nederlandsch-Indië.

§ 7. Op het gebied van het rechtswezen verlangt de Bond:

1. in de eerste plaats rechtszekerheid, in de tweede plaats rechtseenheid, voor zoover wenschelijk en practisch uitvoerbaar;

2. verbetering van den rechtstoestand van buitenechtelijke kinderen, waarvan beide of een der ouders Europeanen zijn;

3. invoering van den burgerlijken stand voor inlanders en vreemde oosterlingen, voorzoover practisch uitvoerbaar;

4. voorloopige handhaving der bestaande waarborgen bij vervreemding van het bezitrecht op gronden door inlanders aan niet-inlanders en betere verzekering van het bestaan en het bewijs der rechten van den inlander op onroerende goederen naar inlandsch recht bezeten;

5. verbetering van de wetgeving op de naamlooze vennootschappen;

6. vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht tot

verkrijging van snel en goedkoop recht en bespoediging van de berechting van lichte vergrijpen;

7. rechtsbijstand van staatswege, gratis voor onvermogens, ook voor niet-Europeanen, die recht zoeken;

8. betere regeling van het recht tot huiszoeking bij niet-Europeanen;

9. invoering der administratieve rechtspraak en de voorwaardelijke veroordeeling; oprichting van verbeterhuizen en opvoedingsgestichten voor de verwaarloosde jeugd;

10. herziening van het militair recht.

§ 8. De bond staat het ondervolgende gemeenteprogram voor:

1. betere regeling van de financieele verhouding tusschen staat en gemeente;

2. de dessa's wier gronden binnen de grenzen eener gemeente zijn gelegen, moeten met behoud van een zekere mate van zelfstandigheid, een integreerend deel van de gemeente uitmaken;

3. de uitvoering van maatregelen de volksgezondheid betreffende worde aan de gemeente overgelaten, onder toezicht van de regeering en voor zooveel noodig volgens door haar te stellen regelen;

4. de gemeente zorg voor: een centrale ziekeninrichting (c.q. met de noodige hulpinrichtingen) en een goed geregelde wijkverpleging; een nauwkeurige contrôle op de voedingsmiddelen; een doeltreffende reinigings- en ontsmettingsdienst; het in ruime mate beschikbaar stellen van goed drinkwater; openbare wasch- en badplaatsen; openbare slachthuizen; een goed geregeld en gecontroleerd marktwezen;

5. in beginsel behoort de gemeente zelf te leveren: water, gas en electrische stroom, terwijl zij in eigen beheer moet nemen trams, bestemd voor lokaal verkeer;

6. de gemeente zorg, in samenwerking met het rijk, dat ten volle voorzien wordt in de behoefte aan onderwijs van alle bevolkingsgroepen;

7. als onmisbaar voor de volksontwikkeling behooren de gemeenten de oprichting van volksbibliotheken en openbare leeszaalen te bevorderen;

8. de gemeente zorgt tijdig voor een uitgebreid grondbezit, om dit dienstbaar te maken aan de verbetering der volkshuisvesting;

9. een geregeld bijgehouden bevolkingsboekhouding is een onmisbaar vereischte voor een goed gemeentebeheer.

CHRISTELIJK ETHISCHE PARTIJ.

BEGINSELVERKLARING.

GRONDSLAG.

De Christelijk-Ethische Partij acht het Christendom van centrale beteekenis, beheerschende alle terreinen van het menschelijk leven, zoodat de mensch, ook in zaken van algemeen belang en bestuur, zich heeft te laten leiden door de Goddelijke geboden: „Gij zult den Heer Uwen God liefhebben uit geheel Uw hart en uit geheel Uwe ziel en uit geheel Uwe kracht, en uit geheel Uw verstand en Uwen naaste als U zelve”.

Artikel 1.

De Christelijk-Ethische Partij noemt zich ethisch: verklaart daarmede, — stelling nemende tegen een exploitatie-politiek in welken vorm ook, — dat zij de ethische politiek, d.i. eene politiek van zedelijke verplichting, in de Koloniale staatkunde de eenig ware acht. Zij noemt zich Christelijk: en stelt zich daarmede tegenover de humanistisch-ethische politiek, opdat ook bij het bestuur en de regeering dezer landen met de inzettingen Gods worde rekening gehouden.

Artikel 2.

Zij wil handhaving van de Staatkundige saamhoorigheid van Ned.-Indië met Nederland met dien verstande, dat de Ned.-Indische volken en volksgroepen een steeds toenemenden invloed behooren te verkrijgen op het bestuur en de regeering met als einddoel zelfbestuur dezer landen.

Artikel 3.

Zij erkent in de bestaande verhouding tusschen Nederland en Indië een van God aan Nederland in de historie gegeven roeping ten opzichte dezer landen, welke inhoudt:

a. een opvoeding der inwonende volken, die er naar streeft, om ze geschikt te maken, om een hoogere plaats in te nemen in de rij der volkeren;

b. een bestuur dier volken en der meer gerijpte volks-groepen, dat zich naast de verzorging der stoffelijke en lichamelijke, de behartiging der geestelijke, zedelijke en verstandelijke belangen ten doel stelt;

c. een strenge handhaving van zedelijke zelftucht bij den regeerder en van zedelijke tucht over den geregeerde.

Artikel 4.

Zij staat voor de handhaving eener volstreckte gewetensvrijheid en volkomen eerbiediging van de verschillende godsdienstige overtuigingen, voor zoover deze niet indruischen tegen de algemeene zedelijkheid, de openbare orde of de persoonlijke vrijheid; dientengevolge zal de overheid zichzelve onthouden van elke rechtstreeksche bemoeiing met de godsdienstige ontwikkeling van het volk, en iederen ingezetene behandelen op voet van gelijkheid, onverschillig zijn denkwijze omtrent de hoogere dingen.

Artikel 5.

De Christelijk-Ethische Partij handhaaft haar zelfstandigheid en laat zich bij geen andere partij indeelen. Zij wil samenwerking met andere partijen, op vooraf omschreven program voor een gemeenschappelijk doel, indien zulks met behoud van haar zelfstandigheid mogelijk is.

Aldus vastgesteld op Dinsdag 25 September 1917 te Batavia.

ALGEMEEN PROGRAM VAN BEGINSELEN.

Artikel 1.

ALGEMEEN REGEERINGSBELEID.

a. Het regeeringsstelsel dezer landen zij gegrond op de zedelijke verplichting, om de bevolking tot zelfstandigheid te brengen.

b. De Regeering wake en zorg voor orde en rust binnen de grenzen van haar gebied en voor veiligheid naar buiten.

c. Zij leide de ontwikkeling van het politieke leven hier te lande in gezond-democratischen geest, zich daarbij met kracht stellend tegen alles, wat, buiten de grenzen tredend, tot verbreking van normale banden zou leiden.

d. Zij streve naar toenemenden samenhang der onderscheidene volken en volksgroepen en leide de onderlinge verhouding in een richting, die gegrond is op de wet der naastenliefde.

e. Zij streve naar de bevestiging en uitbreiding der Staatkundige rechten van ieder ingezetene-Nederlandsch-onderdaan, daarbij rekening houdende met de mate van ontwikkeling der betrokkenen.

f. Zij bevordere met alle haar ten dienste staande middelen de ontwikkeling van de persoonlijkheid der ingezetenen als noodzakelijke voorwaarde om deze landen tot maatschappelijken en geestelijken bloei te brengen.

g. Zij bevordere krachtig de opkweeking van arbeidslust, opdat niet de toename van stoffelijk bezit oorzaak worde van lediggang.

h. Zij streve op de Buitenbezittingen naar een intensiever bestuur met gebruikmaking van onder de bevolking aanwezige krachten.

i. De ontwikkeling der zelfbesturende landschappen kome overeen met die der landen onder rechtstreeksch bestuur.

Artikel 2.

VOLKSRAAD EN LOCALE RADEN.

a. De Christelijk-Ethische partij verlangt op de regeering en het bestuur den rechtmatigen volksinvloed door een vertegenwoordigend stelsel, gegrond op rechtstreeksche verkiezing door de ingezetenen.

b. Zij verlangt, dat de invloed van de ingezetenen op de vertegenwoordigende lichamen toeneme, naarmate zij door verstandelijke en geestelijke ontwikkeling daartoe rijp zijn geworden.

c. Zij verlangt:

1. dat de vertegenwoordigende lichamen in dier voege worden samengesteld, dat zooveel mogelijk en naar evenredigheid de in de Indische samenleving zich openbarende politieke richtingen worden vertegenwoordigd;

2. dat in die lichamen, waarin verschillende volksgroepen hebben zitting te nemen, de Regeering voorloopig vaststelle het voor elke groep bestemde aantal zetels;

3. dat de leden dier lichamen voorloopig alleen gekozen worden door de volksgroepen, waartoe zij behooren.

d. De bevoegdheden dezer vertegenwoordigende lichamen worden geleidelijk uitgebreid.

Artikel 3.

AUTONOMIE DER ONDERDEELEN.

De Christelijk-Ethische partij verlangt de geleidelijke doorvoering der autonomie van gewesten, onderdeelen van gewesten en gemeenten.

Artikel 4.

KERK EN ZENDING.

a. De Regeering onderhoudt noch voert in een Staatskerk, daar het den Staat niet toekomt zich met de inwendige aangelegenheden der kerkgenootschappen in te laten.

De bestaande verhouding met de Indisch Protestantsche kerk, met de Roomsche-Katholieke kerk en met den Mohamedaanschen eeredienst, welke berust op historische gronden,

blijve gehandhaafd tot tijd en wijle de toestanden dusdanig gewijzigd zijn, dat zij kan worden verzwakt of verbroken.

b. Evenmin als aan elke andere godsdienstprediking legge de Regeering aan de Christelijke Zending beletselen in den weg.

Artikel 5.

RECHTSWEZEN.

De Christelijk-Ethische partij verlangt:

a. t.a.v. de Wetgeving:

dat gestreefd worde naar eenheid van wetgeving en recht door geleidelijke verzwakking in het private en publieke leven van verschillen tusschen de onderscheiden bevolkingsgroepen, uit ouden tijd stammend, die de maatschappelijke klove handhaven en de sociale verheffing belemmeren, voor zoover ze niet terwille van de betrokkenen noodzakelijk in stand moeten worden gehouden;

b. t.a.v. de Rechtspraak:

1. dat met doorvoering van de scheiding tusschen rechtspraak en bestuur, zoodra de maatschappelijke toestand het mogelijk maakt, door een onafhankelijke rechtspraak, die onder ieders bereik valle, recht worde gesproken;

2. dat de burgerlijke procedure in dien zin worde verbeterd, dat aan den rechter — met loslating van het beginsel der lijdelijkheid — meerdere bevoegdheid worde toegekend, om te beslissen naar recht en billijkheid, zonder daarbij belemmerd te worden door vormen, die een spoedige rechtsbedoeling in den weg staan;

3. dat de strafprocedure worde verbeterd in dien zin, dat naast een daadwerkelijke bescherming van de rechten van verdediging van den beklaagde, aan den anderen kant, zoo-
wel het Openbaar Ministerie als de rechterlijke macht bij het onderzoek en de strafoplegging niet worden belemmerd door onnoodig dwingende vormen en door zulke, die een spoedige berechting verhinderen;

4. dat ook een administratieve rechtspraak worde ingevoerd ter beslissing van administratief-rechterlijke geschillen.

c. t.a.v. de Politie:

dat er zij een wettelijke regeling en krachtige organisatie van de politie ter waarborging van de rechtsveiligheid van persoon en goederen in geheel Nederl.-Indië, als noodzakelijke voorwaarde voor de economische opheffing van de Ind.-Maatschappij; met dien verstande, dat de bevoegdheden en verplichtingen der politie worden geregeld in dien geest, dat de vrijheid van beweging van dit orgaan der vrijheid in het belang der openbare orde, veiligheid en zedelijkheid verruimd worde, onder de noodige waarborgen tegen machtsoverschrijding en willekeur.

Artikel 6.

ONDERWIJS.

a. De Regeering voorzie in de behoeften aan onderwijs zoolang en waar het particulier initiatief in gebreke blijft.

b. Zij steune alle particuliere scholen op den voet van gelijkheid met de uitgaven ten behoeve der door haar geëxploiteerde scholen, mits voldaan worde aan de door haar gestelde waarborgen voor de deugdelijkheid van het onderwijs, die echter de vrijheid der school niet mogen aanranden.

c. Zij late niet toe, dat het onderwijs dienstbaar gemaakt worde aan propagandeering van beginselen, die de orde, rust en veiligheid van den Lande bedreigen.

d. Het onderwijs moet een Indisch karakter dragen.

Artikel 7.

GEZONDHEIDSDIENST EN GENEESKUNDIGE HULP.

a. Zij verlangt een algemeen, tot in de gewesten en gemeenten doorgevoerden, gezondheidsdienst, welke tot taak heeft: het treffen van maatregelen ter bestrijding of voorkoming van ziekten, welke een algemeen gevaar voor de samenleving vormen.

b. De Regeering voorzie in de behoefte aan geneeskundige hulp, overal waar het particulier initiatief te kort schiet.

c. Het gebruik van bedwelmende dranken, opium e.d.

worde als een gevaar voor de volksgezondheid en de harmonische zedelijke ontwikkeling dezer samenleving beschouwd en in toenemende mate beteugeld.

d. De overheid steune krachtig het particulier initiatief, hetwelk in een dezer richtingen werkzaam is.

Artikel 8.

OPENBARE EERBAARHEID, ONTUCHT, HAZARDSPELEN.

a. Op de overheid rust de plicht, om te waken voor de openbare eerbaarheid en welvoeglijkheid.

b. De ontucht worde dermate tegengegaan, dat het gevaar, hetwelk zij voor de lichamelijke en zedelijke gezondheid oplevert, tot de nauwste grenzen worde teruggebracht.

c. Het hazardspel worde als een gevaar beschouwd voor de zedelijke en stoffelijke ontwikkeling dezer samenleving en ten zeerste beteugeld.

Artikel 9.

ARMENZORG.

a. Daar beteugeling der armoede uit humaan, crimineel en gezondheidsoogpunt van groot algemeen belang is, verlangt de Christelijk-Ethische partij, dat de overheid op dit gebied handelend optrede, zoolang het particulier initiatief in gebreke blijft;

b. Waar het particuliere initiatief in dezen optreedt, worde het krachtig gesteund.

Artikel 10.

PERSOONLIJKE UITINGS-VRIJHEID.

Het beginsel der persoonlijke uitings-vrijheid worde streng gehandhaafd, doch de overheid beschouwe het als haar taak een wakend oog te houden op alle openbare uitingen van de zijde der ingezetenen, zoowel mondelinge als schriftelijke,

dan wel door middel van de pers, door platen, comedie- of bioscoopvoorstellingen, en deze uitingen, voor zoover die geacht moeten worden het Overheids-gezag te ondermijnen, rassensrijd te prediken dan wel een noodlottigen invloed uit te oefenen op het peil der openbare zedelijkheid, tegen te gaan.

Artikel 11.

WEERBAARHEID.

a. Kracht tot weerbaarheid worde gezocht in den toemenden samenhang der onderscheidene volken en bevolkingsgroepen, in de bevestiging der volksoorvrijheden, in de onderdrukking van opstandige woelingen en in een betere organisatie der weermacht zoowel te land als ter zee.

b. Naast innerlijke tucht en zorg voor een goed moreel, behoorlijke bezoldiging en huisvesting worde de sterkte der weermacht gebracht op een peil, als noodig is voor de veiligheid dezer landen.

c. Ter afdoende voorbereiding van de landsverdediging worde reeds in tijd van vrede rekening gehouden met de noodzakelijkheid, om in oorlogstijd geheel in eigen behoeften te voorzien.

Artikel 12.

FINANCIËN.

a. De Christelijk-Ethische partij wenscht:
dat bij het financieel beheer van den Lande, het evenwicht tusschen ontvangsten en uitgaven gevonden worde; niet door noodeloos drukkende vermeerdering van de lasten der bevolking, noch door bezuiniging op het noodige, maar door:

1. een rationeele scheiding tusschen gewone en buitengewone uitgaven en ontvangsten;
2. beperking van overbodige weelde bij gebouwen van Gouvernementswege opgericht;
3. uitbreiding der commercieele staatsexploitatie van

bedrijven en ondernemingen, hetzij op direct ambtelijke wijze, dan wel op indirecte wijze door de hulp van particulieren;

4. aanzienlijke vermeerdering van het aandeel, dat de schatkist krijgt van de door het groot-kapitaal in Indië behaalde winsten.

b. dat het Gouvernement zich onthoude van het scheppen van monopolie's, anders dan omredenen van landsbelang.

c. dat voor de buitengewone uitgaven als regel worde geleend.

Artikel 13.

SOCIALE WETGEVING.

De Christelijk-Ethische partij verlangt:

a. wettelijke regeling van de arbeidsovereenkomst, waarbij de wederzijdsche rechten en verplichtingen omschreven worden, gewaakt wordt tegen misbruik van economisch overzicht door den werkgever, en deze, meer dan tot dusver geschiedt, beschermd wordt tegen opzettelijke benadeeling dan wel schuldige verwaarloozing zijner belangen door den werknemer;

b. uitbreiding van de arbeidsinspectie over geheel Nederlandsch-Indië.

Artikel 14.

VOLKSWELVAART.

a. De veiligheid van personen en goederen worde meer afdoende verzekerd.

b. In beginsel gelde, dat alle belastingen in arbeid worden vervangen door die in geld. Waar de omstandigheden het nog niet mogelijk maken, anders dan van heerendiensten gebruik te maken, geschieden deze tegen eene billijke vergoeding, en zoo niet, dan worde bij de belastingenheffing der betrokken ingezetenen rekening gehouden met de omstandigheid, dat zij hun bijdrage aan 's lands kas gedeeltelijk reeds in arbeid hebben gegeven.

c. De Staatsexploitatatie van pandhuizen strekke zich uit

over het geheele gebied en worde dusdanig hervormd, dat zij opvoedend werkt en den lust tot verspilling tegengaat.

d. In 't bijzonder door uitbreiding van irrigatiewerken worde de voortbrengingskracht der bouwgronden verhoogd en hun uitgestrektheid vergroot.

e. Overal en aan alle landaarden of volksklassen worde, voor zooveel mogelijk en billijk, tegen betaling, deskundige voorlichting verstrekt op gebied van land- en tuinbouw, veeteelt, vischvangst, handel en nijverheid.

f. De Regeering ga na in hoeverre de voordeelen, welke den grondbezitters worden toegekend uit de op hun grond gedreven groote-landbouwindustrie, een billijk aandeel vormen van de door die industrie behaalde winsten en van hoedanigen aard de invloed van de door die industrie in 't leven geroepen verhoudingen is op den welstand en het moreel dier bezitters.

g. Het bestaan en het bewijs der rechten van den Inlander op onroerende goederen worde beter verzekerd.

h. 1. Het gewone wegnnet worde krachtig uitgebreid, doch voor elk geval slechts na een ernstig onderzoek naar de wenschelijkheid uit bestuurs- en economisch oogpunt.

2. Nog meer dan door gewone wegen, zij in den aanleg van spoor- en tramwegen het middel gezien, om afgezonderde — en daardoor in haar ontwikkeling belemmerde — streken voor het verkeer te openen.

3. Aangezien de krachten van den Staat tekort schieten, om al deze werken in eigen beheer uit te voeren, worde het particulier initiatief op krachtige wijze gesteund.

Aldus vastgesteld op 25 September 1917 te Batavia.

TOELICHTING.

Gaarne geven wij gevolg aan het vereerend verzoek van de Redactie van dit Tijdschrift om haar toe te zenden een partij-program en toelichting onzer partij, om haar in staat te stellen —in een extra-nummer der Koloniale Studiën, de programma's der verschillende politieke partij in N. I., toegelicht en verklaard samen te vatten.

Wij juichen deze uitgave ten zeerste toe. Het Indische publiek wordt er bijzonder door gebaat, daar ieder belangstellende in de politieke ontwikkeling van Ned.-Indië door de aanschaffing van dat nummer in staat wordt gesteld kennis te nemen van alle thans hier te lande bestaande politieke stroomingen, toegelicht door aanhangers dier stroomingen (partijen) zelf, hetgeen stellig bevorderlijk zal zijn tot beter begrip en waardeering van elkanders bedoelingen en strevingen.

Het door mij ingediende uitvoerige artikel van 9 Juni j.l. was voor plaatsing niet meer geschikt, nu door het uitblijven van de programmata en toelichtingen van andere partijen, de uitgave van het bijzonder nummer zóó zeer werd vertraagd, dat het beter was, in verband met de oprichting der C. E. P. op 25 September het artikel geheel te wijzigen, en het te baseeren op de beginselverklaring en het algemeen program van beginselen, zooals op de oprichtingsvergadering werden vastgesteld.

In dat artikel van 9 Juni werd een groote plaats ingeruimd voor de wordingsgeschiedenis van de partij. Aangezien overneming van dat gedeelte in deze toelichting door de Redactie niet gewenscht werd geacht, verzocht ik het als afzonderlijk artikel te plaatsen in het nummer van September, waarnaar hier worde verwezen.

Hieronder volgt slechts eene korte toelichting op de beginselverklaring en het algemeen program van beginselen.

Het zal toch stellig niet de bedoeling zijn dat ieder artikel van het uitvoerig program wordt toegelicht. Een algeheele bespreking zou het artikel zoo grooten omvang geven, dat de mij toegedachte plaatsruimte al te zeer zou worden overtroffen.

Ik heb mijn taak dan ook beperkter opgevat en mij in hoofdzaak bepaald tot een korte toelichting van de beginselverklaring en van het algemeen program van beginselen slechts enkele artikelen belicht. De meeste spreken trouwens voor zichzelf.

Wellicht dat later nog wel eens gelegenheid gevonden wordt om uitvoerig bij een en ander stil te staan.

De organisatie der partij, zooals die is neergelegd in Statuten en huishoudelijk reglement, hoezeer ook van het allergrootst belang voor een gezond en krachtig partijleven, brengen wij hier niet ter sprake. De deugdelijkheid dier organisatie moet trouwens proef-ondervindelijk worden bewezen. Ook hier hebben de bijzondere Indische toestanden hun invloed laten gelden en was een klakkeloos overnemen van de organisatie der politieke partijen in Nederland niet wenschelijk.

BEGINSELVERKLARING.

GRONDSLAG.

De Christelijk-Ethische Partij acht het Christendom van centrale beteekenis, beheerschende alle terreinen van het menschelijk leven, zoodat de mensch, ook in zaken van algemeen belang en bestuur, zich heeft te laten leiden door de Goddelijke geboden: „Gij zult liefhebben den Heer Uwen God uit geheel Uw hart en uit geheel Uwe ziel en uit geheel Uwe kracht en uit geheel Uw verstand” en „Gij zult Uwen naaste liefhebben als Uzelven”.

Dit is een belijdenis der partij, deze:

Dat het Christendom niet alleen is voor de binnenkamer! niet alleen is een zaak voor het hart, meer ook voor 't verstand.

Dat het Christendom zich niet te vrede stelt met een deel

van den mensch, maar den geheelen mensch opeischt om te getuigen en te arbeiden voor de eere Gods.

Dit is een belijdenis: dat religie in het algemeen, maar het Christendom in het bijzonder alle toestanden, alle levens-terreinen belicht, ook dat van den Staat.

De religie is van zóó centrale beteekenis, dat wij volkomen beamen de uitspraak van een Paul Ribot: „Twee volken, die niet denzelfden God aanbidden, bebouwen de aarde niet op dezelfde wijze” (1). En deze centrale beteekenis van het Christendom in het bijzonder wordt zóó sterk geaccentueerd in den hier aangehaalden text, inhoudende een uitspraak van den Heer Jezus zelf, dat reeds daarom voor ons, belijders van den Christus, de zaak zelf uitgemaakt is.

Er is niet één terrein van het menschelijk leven, waaruit God zou kunnen worden uitgeschakeld, waarin wij niet met Hem zouden hebben te rekenen: Hij is de Almachtige, de Al omtegenwoordige, die het alles draagt met Zijn kracht.

Wie de Christelijke beginselen uit eenig gebied zou willen uitsluiten, doet te kort aan de beteekenis van het Christendom, erger beleedigt Hem, die de Almachtige en er de ziel van is.

De Christelijke beginselen zijn universeel en behouden voor alle toestanden hun waarde.

„Ze staan hoog boven en buiten de partijen; ze vormen een wereld van ideeën, die voor Staat en Maatschappij, voor overheid en volk, voor ouders en kinderen, voor vrijen en dienstbaren, en voor alle menschelijke verhoudingen tot normen dienen, ze onderling afbakenen en met elkaar in verband houden”, ze zijn „geestelijke machten”, die heel het organisme van een volk met al zijn instellingen en geledingen beheerschen, en die allen, rijken en armen, aanzienlijken en geringen, hooge en lage standen het besef inprenten, dat zij leden zijn van het geheel en elkander tot stut en steunsel zijn aangewezen”. (Bavinck).

Zeker, „ze geven ons voor een bepaald probleem (wel)

1) Aangehaald bij Mr. Diepenhorst: Voorlezingen over de geschiedenis der economie blz. 157.

niet de concrete oplossing aan de hand en ontslaan ons van de moeite van het onderzoeken en nadenken niet, maar zij wijzen toch de richting aan in welke de oplossing gezocht moet worden, zij bieden een leiddraad, die ons zoekend en tastend in den doolhof der ingewikkelde vraagstukken den weg doet vinden". (Bavinck).

De leiddraad wordt in dezen grondslag met forsche lijnen geteekend: dat al wat wij doen, denken en zeggen, moet gedragen zijn door, doortrokken moet zijn van onzen liefde tot God, Wien eere en lof en aanbidding te geven onze hoogste lust is en voorts dat wij bij de regeling van de maatschappelijke en staatkundige verhoudingen ons steeds hebben te laten leiden, door het tweede gebod, dat der naastenliefde. Indien — zoo is ons geloof; de staatkunde met deze beide geboden waarachtig rekening hield, dan — zeker zouden de toestanden niet onberispelijk zijn, want daar blijft nog steeds als het middelpunt: de aardsche mensch, de zondige mensch, doch vele bronnen van maatschappelijke ellende zouden daardoor zijn gestopt; veel oorzaken van maatschappelijken jammer zouden zijn weggenomen.

Daarom wenschen wij door de uitdrukkelijke belijdenis van dezen grondslag, kenbaar te maken: dat naar dit beginsel te leven, onze lust en onze kracht is.

„Ik hoor reeds enkele fijngevoelige en vrome naturen afkeurend spreken over vermenging van godsdienst en politiek maar dit is een misverstand. Er is geen sprake van *vermenging*, maar er mag evenmin sprake zijn van *scheiding*, want er bestaat *verband* tusschen beide.

Het neerzien op de politiek is onjuist.

Politiek is een hooge en edele kunst, maar ze kan zoo licht worden misbruikt en leidt dan tot egoistische berekening, zucht naar invloed en macht, jacht op succes, dan bederft ze het karakter, verwoest het openbare leven, ondermijnt het recht, voedt het opportunisme en doet tot onware beloften, tot valsche programma's, tot verheerlijking van eigen partij, tot belastering van de tegenstanders, tot het aantasten van karakters, tot het verdenken van bedoelingen, tot het aandrijven van gevaarlijke consequenties de toevlucht nemen".

Scherper dan prof. Bavinck hier doet kunnen we de gevaren van de politiek bijna niet omschrijven.

Inderdaad de politiek is gevaarlijk, voor den mensch in 't algemeen, gevaarlijk voor het Christendom, want de zonde ligt zoo vlak aan de deur.....

En als de godsdienst, het heiligste! wordt bedorven..... Toegegeven, maar „daarom mogen wij ons niet aan de politiek onttrekken, maar moeten we haar trachten te heiligen. Zelfs mislukkingen en fouten of wat dies meer zij elders, mogen ons van dezen plicht niet weerhouden. Want politiek is „de hooge heerlijke kunst om een volk te regeeren, naar den wil van God, in overeenstemming met het karakter, de historie en de roeping die Hij er aan schonk". (Bavinck).

Artikel 1.

De Christelijk-Ethische Partij noemt zich ethisch: verklaart daarmede, — stelling nemende tegen een exploitatie-politiek in welken vorm ook, — dat zij de ethische politiek, d.i. eene politiek van zedelijke verplichting, in de Koloniale staatkunde de eenig ware acht. Zij noemt zich Christelijk: en stelt zich daarmede tegenover de humanitisch-ethische politiek, opdat ook bij het bestuur en de regeering dezer landen met de inzettingen Gods worde rekening gehouden.

Dit artikel spreekt eigenlijk reeds genoeg voor zichzelf. Het geeft een verklaring van den naam der partij en tegelijkertijd de beginselen volgens welke zij Indië geregeerd wenscht te zien.

In dit artikel neemt de partij positie tegenover tweërlei strooming van koloniale politiek. Voorop stelt zij — dat zij de *ethisch-koloniale* politiek de eenig ware acht.

Wat met die *Ethische* politiek dan bedoeld wordt? Natuurlijk mag bij dit woord *ethisch* niet gedacht worden aan zijn beteekenis in theologisch-systematischen zin, alsof de partij hierdoor zou willen verklaren te staan op den grondslag van de godsdienstig-ethische richting.

Met dit theologisch systeem hebben wij hier in politiek niets te maken. En die gedachte kan o.i. dan ook alleen op-

komen bij hen die slechts oppervlakkige kennis hebben van de koloniale politiek. Die daarvan iets meer afweet, zal dadelijk beseffen, wat met dat *ethisch* in politieken zin bedoeld wordt. Het woord *ethisch* heeft in de koloniale politiek een bepaalden klank en inhoud. Door het enkele woord alleen wordt men bepaald bij de „ethische koers in de koloniale politiek”. (Brooshoofd die het eerst scherp werd geformuleerd als „staatkunde van zedelijke verplichting” in artikel 18 van het anti-revolutionair program van 1879;

„dat de baatzuchtige neiging van onze staatkunde, om de koloniën voor de kas van den staat of van den particulier te exploiteeren, dient plaats te maken voor een staatkunde van zedelijke verplichting”.

een program-artikel waarover Mr. C. Th. van Deventer zich destijds in een brief aan zijn ouders aldus uitliet: „Door zijn (Keuchenius) invloed heeft de anti-revolutionaire partij in haar program heel wat liberaler denkbeelden omtrent het regeeringsbeleid in de koloniën opgenomen dan de liberale partij zelf ooit heeft gehad”. (1).

Sindsdien trekken in ons vaderland alle politieke partijen ten dezen aanzien in hoofdzaak één lijn en schrijven het *ethisch* beginsel meer of minder scherp in hunne koloniale programmata.

Wij maken dan ook de woorden van prof. Snouck Hurgronje in zijn voorwoord op „Nederland en de Islam” (1911) geheel tot de onze:

„De exploitatie-politiek behoort tot een verleden, dat wij niet terugwenschen en dat wij, al wenschten wij het, niet uit den dood kunnen doen verrijzen, zelts niet in een nieuwen vorm. Zelfs al zou men eenzijdig voordeel voor het moederland als hoogste doelwit van het koloniale bestuur ook in onzen tijd willen laten gelden, dan toch zou een staatsman, die wat ver voor zich uit ziet, dat voordeel nergens anders kunnen ontdekken, dan in eene toekomst, waarin de inboorlingen

---

1) Zie Leven en Arbeid van Mr. C. Th. v. Deventer door Dr. H. T. Colenbrander en J. E. Stokvis deel I blz. 153.

der koloniën door ons op de hoogte gebracht zijn, die hun aanleg hen in staat stelt, in te nemen. Heeft die verheffing der inheemsche bevolking, die zijzelve zoekt en dus ook vinden zal, onder onze krachtige leiding plaats, dan hebben wij de grootst denkbare kans, dat het moederland er in uitbreiding evenveel bij winnen zal als de vroeger overheerschten, nu geassocieerden, in hoogte".

Maar indien men vraagt waarom dan nog uitdrukkelijk in dit artikel stelling behoefde genomen te worden tegenover die „tot een verleden behorende exploitatie-politiek" dan herinneren we hier eraan, dat — al mogen ook de politieke partijen in Nederland allen min of meer de ethische koers inslaan —, daarom toch nog ettelijke personen zijn die de waarheid van dat ethisch beginsel nog lang niet onderschrijven en dan verwijzen wij v o o r N e d e r l a n d nogmaals naar het voorwoord van „Nederland en de Islam". waarin Dr Snoeck Hurgronje zijn boven aangehaalde apodictische uitspraak over de exploitatie politiek van de Compagnie en het Cultuurstelsel lanceerde als antwoord op vragen van „zeer geachte zijde" die hoofdzakelijk hierop neer kwamen:

„of dan niet het verwerven en behouden van koloniën bovenal voordeelen voor het moederland ten doel moeten hebben, en of niet de door mij en anderen bepleite krachtige bevordering van de associatie der Inlandsche maatschappij aan onze beschaving op den duur tot het verlies onzer koloniën zou leiden" —, een opvatting, welke zeer riekt naar de tijden der Compagnie en van het Cultuurstelsel.

En dat de aanhangers van dergelijke exploitatie-theoriën — in meer of minder verfijnde vorm — hier in Indië onder de hiergeboren- en andere Europeanen nog bij duizenden te tellen zijn, daarvan houden wij ons overtuigd. Helaas ook nog wel onder Christenen!

Is derhalve de C. E. P. aanhangster van eene ethische koloniale politiek — daarom wil zij nog niet in het humanistisch-ethische schuitje meevaren. Tegenover die richting stelt zij, dat het niet voldoende is om de vruchten van Westersche Cultuur hier in te voeren, maar dit veeleer het van het aller-

hoogste belang is om — naar het woord van den aftredenden G. G. Idenburg — en vrucht en wortel dier Cultuur te brengen. Ook de toepassing der ethische beginselen hier te lande moet staan onder de beademing van het Evangelie.

De Christelijke beginselen, die wij van harte belijden, beheerschend alle terrein van het menschelijk leven, ook dat der staatkunde, zij zijn zooals prof. Bavinck het zoo schoon zegt — zij zijn voor alle tijden, voor alle toestanden, voor alle landen; ze zijn „geestelijke machten, die heel het organisme van een volk, met al zijn instellingen en geledingen beheerschen”. Die „wereld van ide en, die voor Staat en maatschappij, voor overheid en volk, voor ouders en kinderen, voor vrijen en dienstbaren en voor alle verhoudingen tot normen dienen, wij willen ze ook aan de Indische maatschappij schenken.

Wij wenschen een staatkunde „die de dingen en de verschijnselen ziet en bestudeert bij het licht van de openbaring”, en niet een staatkunde, die alleen te rade gaat met de menschelijke rede: geen veilige compas op 's levenszee, omdat zij mist hetgeen de Schrift ons juist inzake de diepste beginselen openbaart, „missing links” voor het wijsgeerig denken (Kromsicht) „daar zij ons o.a. den rechten blik geeft op den mensch in zijn werkelijk bestaan, als oorspronkelijk geschapen naar Gods beeld en thans geheel door de zonde bedorven, verduisterd ook in het verstand en daarom Gods openbaring behoevende, om niet in duisternis te blijven wandelen; voorts op den oorsprong der wereld, hare toekomstige bestemming, hare verhouding tot God en Zijne wet en zooveel meer”. —

De term „Christelijk” verbonden aan een bepaalde politieke partij brengt gevaar dat zij misverstaan wordt. Zoo heel vaak wordt ons voor de voeten geworpen, dat wij onze tegenstanders dus tot niet-Christenen stempelen.

Hierover daarom nog een enkel woord.

Wij stemmen gaarne in met Dr. Kromsicht als hij veroordeelend spreekt over het spraakgebruik, waardoor het „Christelijk Volksdeel” wordt geplaatst tegenover het Niet-Christelijk volksdeel, door welk spraakge-

bruik oprechte Christenen, die zich niet bij ons aansluiten noodwendig gerekend worden tot het niet-Christelijk volksdeel, terwijl de schijn wordt gewekt, alsof al wie bij onze partij zich heeft aangesloten ook inderdaad Christelijk is in den intiemeren zin des woords.

Indien onzerzijds die term daarom wel eens wordt gebruikt, dan wijte men dit niet aan opzet, als gebruikt met de bedoeling om onze tegenstanders voor niet-Christenen uit te maken.

Een dergelijke antithese wordt ook door ons als o n w a a r erkend en daarom liggen wij er hier den vollen nadruk op, en veroorloven wij ons deze uitweiding, opdat in vervolgten dezen opzichte alle misverstand worde uitgesloten.

Want wij willen niet de subjectieve antithese (die van personen), maar de objectieve (die van beginselen).

Over de harten mogen wij niet oordeelen en wij kunnen dat ook niet, over de beginselen wél.

„Wij gaan uit van de Openbaring, onze opvatting is naturalistisch en is autonoom, ziet de wet leven boven-natuurlijke factoren, en wenschen daarmede rekening te houden, inzonderheid in de wetenschap en bij het onderwijs; wij zijn heteronoom, erkennen, dat de wet van God is en van Hem als transcendent en immanent gedacht, afdaalt”.

„De modern-Christelijke Staatskunde gaat uit van de rede, is naturalistisch en is autonoom, ziet de wet aan louter als product van den „God in ons” (Kromsigt).

Het valt dadelijk op, dat de formuleering van grondslag en art. 1 niet ontleend is aan het program van de Anti-revolutionaire partij, evenmin aan dat der Christelijk-Historische. Zooals trouwens uit de andere stukken blijkt, dat de opstellers weliswaar van de beide programma's dankbaar hier en daar gebruik hebben gemaakt, maar ze niet slaafs hebben nagevolgd.

Dat kon ook niet, omdat „het zoo geheel anders geconstrueerde Indie”, niet gedoogde een overneming zonder meer van het program van een der partijen. Onder de betrekkelijk

kleine groep van belijdende Christenen zijn er vogels van diverse pluimage en de door de geschiedenis in Nederland geworden partijgroepeerings behoefde en mocht hier niet worden geïmporteerd.

Doch bovendien een klakkeloos overnemen van de grondslagen van een der rechtsche partijen is reeds daarom ondoenlijk, omdat ze zijn opgesteld met het oog op Nederlandsche toestanden en wij hier met koloniale toestanden te maken hebben. Zoo sluit ons program wél aan bij de Koloniale paragrafen der rechtsche partijen, maar gaat verder zijn eigen weg.

Daarom zou het geheel onjuist zijn deze C. E. P. zonder meer te noemen een verkapte anti-revolutionaire partij of Chr. Historische. Zij wil ook tegenover de rechtsche partijen in Nederland haar zelfstandigheid bewaren, maar hartelijke samenwerking zal stellig worden gezocht.

De algemeene beginselen in de programma's der beide protestantsche partijen in Holland uitgewerkt: n.l. de souvereiniteit Gods, de overheid als dienaar van Gods, liggen opgesloten in den term „zoodat bij het bestuur en de regeering dezer landen met de inzettingen Gods moet worden rekening gehouden”.

Artikel 2.

Zij wil handhaving van de Staatkundige saamhoorigheid van Ned.-Indië met Nederland met dien verstande, dat de Ned.-Indische volken en volksgroepen een steeds toenemenden invloed behooren te verkrijgen op het bestuur en de regeering met als einddoel zelfbestuur dezer landen.

De C. E. P. spreekt hier een wensch uit: handhaving van de staatkundige saamhoorigheid van Ned.-Indië met Nederland.

De bestaande verhouding tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië is die van „afhankelijkheid” en die bestaande verhouding legt Nederland zooals, art. 3 formuleert, een historische door God gegeven roeping op; maar die toestand van afhankelijkheid mag niet zoo blijven. Voort-

durende ontvoogding van Indië moet plaats vinden. De onmondigheid van Indië en het voogdijschap van Nederland moet langzamerhand — doch niet te langzaam! — plaats maken voor toenemende zelfstandigheid.

De tegenwoordige regeeringspolitiek gaat deze richting. Doch blijkt uit de zich steeds uitbreidende decentralisatie, de in behandeling zijnde reorganisatie plannen voor het Binnenlandsch Bestuur en last not least, uit de instelling van den Volksraad die door ons begroet wordt als een eerste — zij het ook bescheiden-stap op den weg, die tot politiek zelfbestuur leidt.

De samenstelling van den Volksraad is zeker niet zooals wij zouden wenschen, de wijze van verkiezing, vooral de aanwijzing der gemeente- en gewestelijke raden als kiescolleges achten wij een zeer ernstige misstap en men kan niet te spoedig weer terugtreden van den ingeslagen weg, die de locale raden tot politieke colleges degradeerde, de bevoegdheden aan den Volksraad toegekend zijn nog weinige, en geleidelijk — doch niet te langzaam! — moeten die bevoegdheden worden uitgebreid,..... dit valt alles niet te loochenen..... maar de eerste stap is gedaan, op het A door de Regeering uitgesproken, zullen B en C en D enz. moeten volgen, onontwijkbaar, onafwendbaar!

Het zal voor een groot deel van de energie van den Volksraad zelf afhangen, van den ernst en de degelijkheid, waarmee hij zijn werk verricht, hoe snel het einddoel: zelfbestuur zal worden bereikt.

Zelfbestuur!

Dat wil voor ons zeggen dat het overwicht van het Plein moet verlegd naar Batavia — Buitenzorg. Indië voor de Indiërs, in dien zin nl., dat Indië zelf zeggenschap behoort te hebben over zijn interne aangelegenheden.

Het wil niet zeggen: Indië geheel los van Nederland.

Neen wij wenschen handhaving van de saamhoorigheid, niet van de bestaande afhankelijkheid.

Wij denken ons de toekomst zoo: Nederland met zijne koloniën en Bezittingen, maar deze laatsten dan niet meer als Koloniën en Bezittingen, maar als zelfstandige gebiedsdeelen, zelfstandige rechtspersonen saâm uitmakende het Groot-Nederland, het Koninkrijk der Nederlanden. Nederland en Oost-Indië en Suriname en Curaçao als zelfstandige rechtsgemeenschappen, naast elkaar staande in nevenstelling, allen op één lijn staande, de drie laatstgenoemde niet in rangorde geplaatst onder het Rijk in Europa. De Nederlandsche staat, het Koninkrijk der Nederlanden opgebouwd uit deze vier zelfstandige rechtsgemeenschappen en als subject in het volkenrechtelijk verkeer optredend.

Dat ideaal — o.i. door Mr. Kleintjes ten onrechte als een reeds bestaande werkelijkheid geschetst — is waarnaar wij streven. Geen losmaking van Indië van Nederland, maar de handhaving van een saâmhoorigheid, die wij in 't belang van alle vier rechtsgemeenschappen achten.

In dezen zin ware te spreken van Nederlandsch oppergezag, waarmede dus niet meer bedoeld wordt het oppergezag van het Rijk in Europa, maar van het Koninkrijk der Nederlanden, het volkenrechtelijk subject, waarvan het symbool der eenheid is het Huis van Oranje, wiens constitutioneel Koningschap door ons wordt erkend „als vrucht van de leidingen Gods met ons volk en de natuurlijke ontwikkeling van de historie van Nederland” maar aan welk Huis, — wiens geschiedenis in zoo groote mate verknocht is geweest met het Nederland dat al meer aan zijn roeping tegenover zijn koloniën en Bezittingen beantwoordde — ook wij Indiërs gaarne den tol onzer dankbaarheid betalen en dat wij liefhebben en huldigen!

Artikel 3.

Zij erkent in de bestaande verhouding tusschen Nederland en Indië een van God aan Nederland in de historie gegeven roeping ten opzichte dezer landen, welke inhoudt:

- a. een opvoeding der inwonende volken, die er naar

streeft om ze geschikt te maken, om een hoogere plaats in te nemen in de rij der volkeren;

b. een bestuur dier volken en der meer gerijpte volks-groepen, dat zich naast de verzorging der stoffelijke en lichamelijke, de behartiging der geestelijke, zedelijke en verstandelijke belangen ten doel stelt;

c. een strenge handhaving van zedelijke zelftucht bij den regeerder en van zedelijke tucht over den geregeerde.

Boven werd reeds uiteengezet, hoe de C. E. P. zich in de toekomst de verhouding van Nederland en Indië denkt, nl. die van *n e v e n s c h i k k i n g*. De *b e s t a a n d e* verhouding is echter nog die van *o n d e r s c h i k k i n g*, als waren deze koloniën en bezittingen, bezittingen van Nederland.

Bij de bezinning over koloniale politiek, treedt dadelijk op den voorgrond de vraag naar den rechtvaardigingsgrond van het bezit van Koloniën.

Die rechtvaardigingsgrond vinden wij in het geloof in de leiding Gods in de geschiedenis. Daarom wordt in art. 3 gesproken over een van God aan Nederland in de historie gegeven *r o e p i n g* ten opzichte dezer landen. Het bezit dezer Koloniën kwam Nederland maar niet *b i j g e v a l* toe; maar ook daarin erkennen we Gods leiding.

Dit bezit echter legt ons een zware doch grootsche taak op: de ontwikkeling, de opvoeding onzer koloniën met het doel om het in de toekomst — zoo God wil — het innemen van een zelfstandige positie mogelijk te maken”.

Als natie heeft Nederland in dit opzicht veel schuld te belijden. Exploitatie der koloniën als in de dagen van de O.I. Compagnie en het Cultuurstelsel blijft een smet op het gedrag onzer voorouders; doch anderzijds zou het onbillijk zijn om alles wat destijds de O. I. C. heeft misdaan in rekening te brengen aan den Nederlandschen staat, en eischt rechtvaardigheidszin tevens de erkenning dat de Inlander het onder ons slechtste bestuur toch altijd nog beter had dan onder zijn eigen hoofden.

Nu in de laatste 50 jaren de geheele richting der koloniale politiek is omgezet, moet met alle kracht het verzuimde zoo mogelijk worden ingehaald en vooral — zij het ook met om-

zichtig beleid — krachtig ernaar worden gestreefd om aan de N. I. volken en volksgroepen steeds toenemenden invloed toe te kennen op het bestuur en de regeering dezer landen opdat de toekomst, waarover boven werd gesproken niet al te ver worde verschoven.

Die r o e p i n g van Nederland lost zich niet op in de opvoeding tot zelfbestuur, maar vooral ook om de inwonende volken geschikt te maken om als e e n e e n h e i d, een hoogere plaats in te nemen in de rij der volkeren. Daarvoor is niet alleen noodig verzorging der stoffelijke en lichamelijke belangen, maar bovenal behartiging der geestelijke, zedelijke en verstandelijke belangen. Het kenmerk van ons program is gelegen in het overwicht dat aan zedelijke overwegingen wordt toegekend. Dat blijkt mede uit dit artikel waarin ten slotte sub c. als een voornaam vereischte wordt gesteld: z e d e l i j k e z e l f t u c h t bij den regeerder en z e d e l i j k e t u c h t over den geregeerde.

Art i k e l 4.

Zij staat voor de handhaving eener volstrekte gewetensvrijheid en volkomen eerbiediging van de verschillende godsdienstige overtuigingen, voorzoover deze niet indruischen tegen de algemeene zedelijkheid, de openbare orde of de persoonlijke vrijheid; dientengevolge zal de overheid zichzelf onthouden van elke rechtstreeksche bemoeiing met de godsdienstige ontwikkeling van het volk, en iederen ingezetene behandelen op voet van gelijkheid, onverschillig zijn denkwijze omtrent de hoogere dingen.

Dat het echt Protestantische beginsel van geweten- en Godsdienstvrijheid een plaats in ons program zou vinden was te verwachten.

Die vrijheid is een der hoogste goederen der menschheid en niet dan na langen en bangen strijd door Nederland bevochten. Het handhaven daarvan zullen wij dan ook als een onzer duurste verplichtingen beschouwen. De eenige voorwaarde die wij stellen is, dat de belijdenis niet indruische

tegen de algemeene zedelijkheid, de openbare orde of de persoonlijke vrijheid.

Die vrijheid van belijdenis moet gehandhaafd tegenover het individu, maar ook tegenover den Staat, tegenover de Overheid. Vandaar onze verklaring dat deze zich heeft te onthouden van elke rechtstreeksche bemoeiing met de godsdienstige ontwikkeling van het volk.

De overheid drijve daarom geen zending, maar zorg dat ook de zending als iedere andere godsdienst vrijelijk hare geestelijke goederen propageere, zonder belemmering. Dat de zending zichzelf van gewetensdwang zal vrij houden daarvoor staat haar karakter ons borg. Dat — zooals een scribent het durfde verklaren — ons principe zou zijn: „dwingt ze om in te gaan” is zóó volkomen onjuist, dat wij er niet veel woorden aan behoeven te verspillen. Ook de zending huldigt dat beginsel niet.

Daarvan getuigt het sterk sprekend feit, dat — toen in de dagen der oprichting van de S. I., die heete te zijn opgericht tengevolge van de verhoogde zendingsactie — hetgeen al meer en al duidelijker een volstreckte onjuistheid is — een niet gering deel van de Europeesche wereld hier te lande in angst en beven zat, de zendelingen zich vrijelijk onder het volk bleven bewegen — wat toch onmogelijk, ondenkbaar ware, indien zij het juist waren geweest, die door hun gewetensdwang de gemoederen hadden geprikkeld.

Dat wij ook tegenover de Overheid de gewetensvrijheid handhaven, getuigt onze actie voor de vrije school.

Eens werd mij door een Onderwijsautoriteit de opmerking toegevoegd, dat onze strijd voor subsidieering van het particulier onderwijs, niet geheel eerlijk was, want dat wij de vrijheid aan de Mohamedanen wel zouden willen onthouden. Dit was een tastbare onjuistheid. De vrijheid die wij voor ons zelve begeeren, gunnen wij ook aan anderen. Mits zij maar aan dezelfde voorwaarden moeten voldoen als wij.

Onze strijd voor de vrijheid van het onderwijs, is een strijd voor gewetensvrijheid. Want..... en dit schijnt nog o, zoo weinig te worden ingezien, de gouvernementsschool is en kan nooit neutraal zijn.

Niet neutraal tegenover het Christendom.

Evenmin neutraal tegenover den Islam.

Wanneer de Mohamedanen dit thans nog niet inzien, zoodra zij ernst maken met hun beginsel, zullen zij ervaren, dat de Overheidsschool tegenover den Islam niet neutraal is. Wie het anders zegt, heeft zich nòch het karakter van den Islam, nòch het karakter van de gouvernementsschool ingedacht. Hij leze er het boekje van prof. Snoeck Hurgronje: „Nederland en den Islam” er nog maar eens op na. De illusie van neutraliteit der openbare school tegenover den Islam zal hem alras worden ontnomen.

Een schoolstrijd als in Nederland is gevoerd, is daarom in Indië thans niet meer denkbaar. Ook de Mohamedaan profiteert van de vrijheid door ons bevochten. Ziet hij dit thans nog niet in, hij zal het later leeren verstaan.

Ten slotte gelooven wij, dat wij in dezen een heel wat ruimer standpunt innemen dan vele vrijzinnigen hier te lande. Er zijn er zoo heel velen, die zich door vrees laten leiden. Vrees namelijk voor een reactie van den Islam op Christelijke actie — hetzelfde trouwens wat de besprekingen van de hoofdstukken over Onderwijs en Godsdienst in het Regeerings Reglement kenmerkte, en waardoor ten slotte dan ook de zending in hare vrije ontwikkeling en volle krachtsontplooiing zoo deerlijk werd geknot. Diezelfde vrees beheerscht ook thans nog zoo velen. Wij daarentegen schuwen den geestelijken strijd niet. Van een opwakenden godsdienstzin onder de Inlanders is ten slotte ook voor de propagering en uitbreiding van het Christendom meer te verwachten, dan van de thans maar te vaak algemeen ook onder de Inlanders betoonde lauwheid inzake godsdienst. Indien die geestelijke strijd met eerlijke wapens gestreden wordt en op geestelijk terrein beperkt blijft, dan zal die strijd van machtigen invloed zijn op het geheele maatschappelijke leven, meer, dan wanneer het Indische leven door gemis aan geestelijken inhoud vermaterialiseert.

Artikel 5 luidt:

De Christelijk-Ethische Partij handhaaft haar zelfstandigheid en laat zich bij geen andere partij indeelen. Zij wil

samenwerking met andere partijen, op vooraf omschreven program voor een gemeenschappelijk doel, indien zulks met behoud van haar zelfstandigheid mogelijk is.

Over dit artikel wil ik eenigszins breder uitwijden, ook weer om misverstand over onze bedoelingen te voorkomen.

De lezing van dit artikel in zijn oorspronkelijke redactie⁽¹⁾ gaf den heer Suijs in de Java Post van 13 April 1917 No. 15 aanleiding te spreken van „een ietwat stugge vrees eigen zelfstandigheid in te boeten”.

Van geachte zijde werd de opmerking gemaakt, dat de redactie van dit artikel niet hoopvol stemt voor samenwerking met andere partijen.

Noch het een, noch het ander is waar.

Dit artikel is veel meer het uitvloeisel van politiek inzicht.

Wij gelooven dat eerst dan van vruchtbare samenwerking sprake kan zijn, indien nauw worden omschreven de punten ten aanzien waarvan samenwerking wordt gewenscht. Het samenwerken op de bonne foi zal zelden iets goeds uitwerken.

De omvang van die samenwerking wordt door de redactie van dit artikel niet beperkt. Zij laat ruimte om die samenwerking — mits maar ten aanzien van wél omschreven punten — op allerlei terrein, dat daarvoor in aanmerking komt, te zoeken.

En — er is hier in Indië een groot terrein open, een groote neutrale zône, waarop samenwerking mogelijk is.

Die neutrale zône werd door sommigen zelfs zóó groot geacht, dat b.v. door den heer Suijs in hetzelfde nummer van de Java-Post werd geschreven:

„Doch wanneer men tegenover deze verklaring stelt een directe beschouwing der door de C. E. P. op koloniaal gebied voorgestane practische beginselen, dan springt het in het oog, dat het ontworpen programma een vooruitstrevend karakter draagt en dat de punten van overeenkomst met het streven van andere groepen in deze kolonie zeer talrijk zijn. Om bepaaldelijk in betrachting te nemen het program van den N.I.V.B., bevat de begin-

selverklaring en het programma der C. E. P. meer een aanvulling dan een bestrijding en zijner zeker meer punten van overeenkomst in het gezamenlijk streven der gematigde elementen in deze kolonie te ontdekken, dan scherpe tegenstellingen”.

Weliswaar ziet de schrijver hier een weinig te veel over 't hoofd het oude gezegde: „al doen twee hetzelfde, daarom is het nog niet hetzelfde” en zal later bij de uitwerking der desiderata meermalen van verschil van inzicht blijken, voortvloeiend uit het verschillend standpunt dat men inneemt, we willen anderszijds gaarne erkennen, dat we ons niet hebben tevreden te stellen met het zoeken naar „beginselen” die heel bovenaan bij de oppervlakte liggen, „maar veeleer naar die, welke zeer diep liggen en alleen de echte zijn. Het zal meermalen blijken wellicht, dat er minder „principieele” vragen zijn, dan men gewoonlijk denkt, en dat veel meer kwesties dan men meest aanneemt van relatief karakter zijn. (Dr. Slotemaker de Bruine).

Hier sta de ruitelijke verklaring dat wij volgaarne tot samenwerking bereid zijn.

Ja wij hopen zeer dat de partijen hier te lande niet zóó scherp tegenover elkaar zullen komen te staan als dat in Nederland het geval is.

Wij van onzen kant zullen trachten de gevaren, die boven werden genoemd door toespitsing van den strijd van beginselen tot dien van personen, te onwijken en wij hopen ons vaandel zoo vlekkeloos mogelijk te houden en ons verre te houden van belasting van de tegenstanders, het aantasten van karakters, het verdenken van bedoelingen.

Met de Christelijk-Historische partij in Nederland zouden wij willen zeggen, dat het doel van de C.E.P. is „de door haar beleden beginselen tot erkenning — niet om de regeermacht in handen van met zekere Christelijke beginselen instemmende personen — te brengen.

Het is dus niet zoozeer te doen om majoriteit (de meerderheid der kiesgerechtigden) als wel om autoriteit (gezag

van het Woord Gods); niet om het succes van de partij maar om de macht van het beginsel".

Voor jacht naar succes is er voor ons te minder aanleiding, waar wij in art. 2 van het algemeen program van Beginselen sub c 1 uitdrukkelijk den wensch uitspraken:

„dat de vertegenwoordigende lichamen in dier voege worden samengesteld, dat zooveel mogelijk en naar evenredigheid de in de Indische samenleving zich openbarende politieke richtingen worden vertegenwoordigd".

Hoe wij ons de samenwerking met de verschillende andere partijen denken?

Dit is natuurlijk een zeer lastig punt. Doch wellicht ware een oplossing in dezen geest te zoeken:

Vast staat, dat de Volksraad in de eerste jaren nog slechts een zeer beperkte bevoegdheid zal hebben en dat het van hem zelf zal afhangen of en wanneer verdere bevoegdheden hem zullen worden toegekend.

Voor de richtige functioneering is al dadelijk samenwerking der onderscheidene partijen gewenscht. Welnu het komt mij voor, dat het alle aanbeveling zal verdienen, indien het Bestuur zich wendt tot de overige politieke vereenigingen en ze uitnodigt tot het houden eener gemeenschappelijke vergadering ter bespreking: welke punten der onderscheiden programmata naar aller oordeel het eerst voor verwezenlijking vatbaar zijn en daarom het eerst aan de orde moeten worden gesteld.

Dit is dunkt mij de eerste stap om zich te verzekeren van een goede samenwerking. (1).

Wat hieruit verder zal voortvloeien, laat zich minder gemakkelijk uitstippelen, maar indien dit eerste contact is verkregen, dan zouden al dadelijk heel wat winsten te boeken zijn:

1e. dat de partijen dadelijk doordrongen worden van de gedachte dat zij s a m e n het landsbelang hebben te dienen; (zie Banier 1916 No. 43).

---

¹⁾ Een dergelijk voorstel als hier reeds op 9 Juni werd bepleit, is ook te vinden in het Vrijzinnig Weekblad van 15 Sept. 1911 No. 11.

2e. dat eventueele resultaten van de gezamenlijke actie niet door een der partijen kan worden geboekt als verkregen door haar arbeid, maar door aller saâmwerking;

3e. dat de verschillende besturen elkander leeren kennen en de mogelijkheid grooter is dat men elkander leert waardeeren, zoodat de tegenstelling tusschen de partijen niet op den spits wordt gedreven.

4e. dat daardoor kans bestaat dat minder dan anders gebruik zal worden gemaakt van *min-faire* parlementaire en verkiezings-praktijken;

5e. dat wellicht ook de persoonlijke strijdwijze der kranten — die toch langzamerhand kleur zullen hebben te bekennen — zich zal beteren.

Zijn wij hierin wellicht te optimistisch? De praktijk zal het moeten leeren, maar ter vermijding van de minder-verkwikkelijke toestanden die de Nederlandsche politieke toestanden te zien geven, moet iets, neen veel!, in die richting worden gedaan.

Van bijzonder groot belang is ook de vraag: hoe onze verhouding moet geregeld tegenover de partijen in Nederland.

De N. I. V. B. heeft zooals wij gezien hebben steun gezocht bij de geestverwante partijen in Nederland. Dat is begrijpelijk bij den tegenwoordigen vorm van het Indische parlementarisme. Voorloopig zal de beslissing over alle belangrijke zaken nog steeds aan de Regeering in Nederland blijven.

Zoolang hierin geen verandering komt, zal het ook voor ons noodig zijn om contact te zoeken met in Nederland bestaande partijen, en dan komen daarvoor in de allereerste plaats in aanmerking de geestverwante protestantsche partijen.

Boven werd reeds gezegd, dat de concepten ook worden gezonden aan verschillende personen in Nederland, en zooals begrijpelijk is, zien wij met groote belangstelling hun oordeel tegemoet. Verdere stappen om tot samenwerking (niet samenhang zooals sommigen verkeerdelijk lezen) te komen, zijn nog niet genomen en zullen d.m. eerst thans aan de orde komen, nu de C. E. P. zich heeft geconstitueerd. Uit het nuchtere relaas van de wordingsgeschiedenis (1)

1) Zie Koloniale Studien No.....

blijkt wel hoe geheel onjuist is sommiger meening, dat onze partij een verkapte C. H. of A. R. partij is en dat de concepten in Holland zijn opgesteld.

Ook tegenover de partijen in Nederland wenschen wij onze zelfstandigheid te bewaren en zooveel mogelijk onzen eigen weg te gaan.

II. Ontwerp Algemeen program van beginselen.

Dit uitvoerig program vervat in 14 artikelen en weer onderverdeeld in 50 nummers behandelt achtereenvolgens de volgende onderwerpen: Algemeen Regeeringsbeleid, Volksraad en Locale Raden, Autonomie der Onderdeelen, Kerk en Zending, Rechtswezen, Onderwijs, Gezondheidsdienst en Geneeskundige hulp, Openbare Eerbaarheid, ontucht en hazardspelen, Armenzorg, Persoonlijke uitingsvrijheid, Weerbaarheid, Financiën, Sociale wetgeving en Volkswelvaart.

Een der recensenten (Suijs) karakteriseerde het breedopgezet program als „zeer vooruitstrevend” en voorts: „De algemeene indruk is wel deze, dat veel van de regeering als zoodanig wordt verwacht, dat de Staatsbemoeienis ver wordt uitgestrekt, doch dat telkens ook de eisch naar voren komt, het particulier initiatief te steunen, waar het zic een weg wil banen. Het verwijt in te algemeene termen te zijn vervat, treft dit program niet, te meer niet, omdat de ontwerpers zelve in een reeks vraagpunten behoorende bij elk onderdeel de meer concrete voorstellen tot een onderwerp van nadere beschouwing hebben willen maken. Komt het daartoe, dan zal nog duidelijker blijken, dat zij, die in het algemeen voor deze koloniën een economisch vooruitstrevende politiek voorstaan, een krachtigen steun van deze partij hebben te verwachten. Zij keert zich in haar streven, om het kort uit te drukken, eendeels slechts tegen diegenen, die ook in deze koloniën hunne staats- en gezins ontbindende theoriën willen doen

ingang vinden, en anderdeels tegen hen, die deze landen als een industrieel wingewest zouden willen behouden. Gedragen als ze wordt door een grooteliefde voor de bevolking en een hoog zedelijke opvatting van de regeeringstaak, biedt zij voor velen, ook buiten haar staanden, een terrein van verstandhouding".

Deze kenschetsing is over het algemeen zeer juist! Inderdaad willen wij, „z e e r v o o r u i t s t r e v e n d" zijn. Prof. Harnack moet eens gezegd hebben, dat de Christenen in de eerste eeuwen geen stille groep van asceten, maar een „radicale Fortschrittspartei" waren geweest. Zoo is het ook nu nog! Overal waar het Christendom wordt gepredikt gaat daarmee gepaard een steeds krachtiger zelfbewustwording en heeft dit als regel tengevolge, een opbloei van sociale ontwikkeling, een hoogere maatschappelijke welvaart.

Niet in een achteraan-komen-sukkelen zoeken wij ons heil, niet in het remmen, maar met krachtig voortstuwenden arbeid hopen we ook op dit terrein te doen wat onze hand vindt om te doen.

En wij verwachten inderdaad veel van de hulp van de Regeering. Dat kan ook niet anders in een land, waar nog pas het eerste ontwaken uit een langen slaap merkbaar wordt. Daarom moet de regeering nog veel leiden, nog veel voortstuwen, maar tevens moet het particulier initiatief niet door die Regeeringsleiding, door die Regeeringsbemoeienis worden doodgedrukt, doch veeleer de bevolking — en in het bijzonder de Inlandsche bevolking tot steeds meerdere krachtsontplooiing worden geprikkeld.

Wij wenschen ethische politiek, d.w. n i e t zeggen — zooals men hier in Indië maar al te vaak daaronder verstaat: een slappe, karakterlooze politiek, die een of meer der bevolkingsgroepen naar de oogen ziet en zich door vrees — ook vrees voor verhoogd godsdienstleven — laat raden, maar wij wenschen dat „de Regeering wake en zorg voor orde en rust binnen de grenzen van haar gebied en voor veiligheid

naar buiten, dat zij zich bij de leiding van het politieke leven „met kracht stelle tegen alles wat buiten de grenzen tredend, tot verbreking van normale banden zou leiden”.

Bij het lezen dezer woorden worden we in gedachten teruggeleid naar het historisch moment, den 31 Augustus 1913, toen Z. E. de G. G. Idenburg den woordvoerder van de 12de groep Mr. 's Jacob in zijn magistrale rede o.m. aldus beantwoordde, doelend op de S. I.-beweging:

„Sluimerende krachten ontwaakten; verborgen verlangens werden openbaar. Alom een zich bewust worden en diensten-gevolge een vragen naar de vruchten onzer Westersche cultuur.

Naar die vruchten wordt het eerst de hand uitgestrekt; men verwacht van haar — en terecht — verhooging van maatschappelijk en economisch peil; opening van talrijke, thans nog afgesloten en thans nog ternauwernood ontsloten wegen.

Straks zal men wenschen den boom te leeren kennen, die deze vruchten voortbrengt, en zal men willen doordringen tot den wortel, die onze geheele cultuur draagt. Dan zullen niet slechts Oostersch en Westersch denken zijn samengevloeid, maar zal er ook, met behoud van elks bijzonder karakter, eenheid zijn tot stand gebracht tusschen Oostersch en Westersch leven”; en verder de van kracht getuigende woorden:

„De Regeering is zich bewust van Haar roeping.

Zij tracht de gedachten dezer tijden te verstaan en te waardeeren; zij wil elk oprecht streven naar geestelijke, zedelijke en materiele verheffing bevorderen en daaraan de hand reiken; zij wil afweren wat het nauw ontkiemend leven zou kunnen schaden; zij baant den weg voor de vervulling van rechtmatige verlangens en gegronde behoeften; zij staat echter ook bereid om wilde loten, die den gezonden groei zouden hinderen, af te snijden.

Ter wille van de beweging zelve en van het goede, dat zij kan brengen, zal de Regeering zich met kracht stellen tegen alles wat, buiten de aangewezen grenzen tredend tot verbreking van normale banden zou leiden, maar de beweging zelve

in haar verschillende vormen en uitingen treedt zij met vertrouwen tegemoet”.

Naast deze woorden stel ik een andere reeks uitspraken van denzelfden bewindsman, ook op een historisch oogeblik gesproken: bij de bestuurswisseling, waarin hij o.m. het volgende zeide:

„Anderzijds een zich bewust worden van latent in de maatschappij aanwezige krachten; een naar voren treden van vragen, die voor eenige jaren nauwelijks werden genoemd; een drang naar kennis en een begeerte naar de vruchten van Westersche Cultuur, die leidden tot bijzondere verzorging en grondige herziening van de inrichting van ons onderwijs; die noopten om zooveel mogelijk weg te nemen elke belemmering van de vrije inwerking van het particulier initiatief, ook dat der Christelijke zending, dat en vrucht en wortel dier cultuur wil brengen”.

en verder:

„Tegenover dit zich openbarend leven stond ik welwillend.

Niet omdat ik dadelijk vrucht verwachtte, waar nauwelijks van ontluiken kon worden gesproken, of omdat ik blind was voor de bezwaren aan sommige uitingen verbonden, maar omdat ik waardeerde het streven naar maatschappelijke verheffing, naar sterking van de persoonlijkheid, de individualiteit; omdat ik welkom heette het begin van den overgang uit het min of meer bewuste naar het bewuste sociale bestaan; en óók, omdat ik overtuigd was, dat alleen wat werkelijk levensvatbaar was, zou blijven leven en wat onrijp was, vanzelf zou afvallen.

De Regeering was bedacht op verwijdering van hetgeen gepaste uitingen van politiek leven belette; op wegneming van overbodig geworden wettelijke verschillen en onderscheidingen; op geleidelijke verzwakking van vormen, uit andere tijden stammend, die onnoodig maatschappelijke kloven verdiepen en sociale verheffing belemmeren.

Zij liet, binnen de perken door rust en orde gesteld, aan de nieuwe denkbeelden een goede gelegenheid om hunne doelmatigheid te bewijzen en hunne vruchtbaarheid te toonen.

Binnen de perken van orde en rust. Wat zich keerde tegen

het gezag, dat in deze landen, tot welzijn der volken, een historische roeping en een zedelijke verplichting vervult, vond Regeering en Bestuur tegenover zich. En zal die steeds tegenover zich vinden. Want ook hier is de juiste verhouding tusschen „gezag en vrijheid” noodzakelijke voorwaarde voor harmonische ontwikkeling”.—

Ziedaar wat o.i. verstaan moet worden onder *ethische politiek*. En met dankbaarheid hebben wij dan ook verschillende punten van het Algemeen Regeeringsbeleid ontleend aan deze kernachtige uitspraken. Men vergelijk slechts art. 1 van het algemeen program van beginselen, sub b, c, d en f, en verder in art. 5 Rechtswezen sub a.

Het ethische karakter onzer partij komt ook krachtig tot uiting in art. 1 sub d en g.

Een zeer wezenlijk element van de taak der Regeering moet zijn het streven naar toenemenden samenhang der onderscheidene volken en volksgroepen. Indien door de Nederlandsche overheersching alleen slechts bereikt zou worden, dat de ook thans nog bestaande scherpe rasonderscheidingen worden verzacht, zoodat de verschillende volkeren meer leeren beseffen: dat N. I. een éénheid moet vormen, dan reeds zou die Nederlandsche Overheersching: voor Indië een ontzaglijke zegen geweest zijn.

Zij is een noodzakelijke voorwaarde om N. I. geschikt te doen zijn om een hoogere plaats in te nemen in de rij der volkeren. En het behoeft niet te worden gezegd, dat die ontwikkeling tot eenheid krachtig zal worden bevorderd door unificatie van wetgeving en recht „door geleidelijke verzwakking in het private en publieke leven van verschillen tusschen de onderscheiden bevolkingsgroepen, uit ouden tijd stammend, die de maatschappelijke kloof handhaven en de sociale verheffing belemmeren, voor zoover ze niet terwille van de betrokkenen noodzakelijk in stand moeten worden gehouden” (art. 5a).

Die leiding der onderlinge verhouding der rassen moet gegrond zijn op de wet der naastenliefde.

Dat de Regeering ter bereiking van het gestelde politieke einddoel van zelfbestuur, te streven heeft naar bevestiging

en uitbreiding der staatkundige rechten van iederen—Nederlandsch—onderdaan, ingezetene (art. 1a) spreekt vanzelf, doch zij heeft daarbij ernstig rekening te houden met de mate van ontwikkeling der betrokkenen, eerst dan toch zal er sprake zijn van een politieke ontwikkeling in „gezond-democratischen geest”. (art. 1c). Het toekennen van politieke rechten aan onrijpen, ware een ernstige misstap, die de schromelijke gevolgen na zich kan slepen; maar de regeering zorg er dan ook voor, dat geleidelijk de invloed van de ingezetenen op de vertegenwoordigende lichamen toeneme, naarmate zij door verstandelijke en geestelijke ontwikkeling daartoe rijp zijn geworden (art. 2a).

Bij die geestelijke ontwikkeling speelt de godsdienstige overtuiging een zeer voornamelijk rol, en willende handhaven de gewetensvrijheid (art. 4. Beginselverklaring) stelt de C. E. P. daarom in art. 4 (Kerk en zending), dat de Regeering evenmin als aan elke andere godsdienstprediking aan de Christelijke zending beletselen in den weg legge.

De Regeering onthoude zich van eenige zendings-actie. Dat is niet de taak der Regeering. Zij heeft ten dezen aanzien slechts toe te zien dat ook de verschillende godsdienstige stroomingen de gewetensvrijheid van een iegelijk eerbiedigen.

De eisch dat de Regeering alle beletselen voor de volle ontplooiing der Zendingsactie zal opheffen, is o.i. een onmogelijke eisch, maar wel kan gevorderd worden, dat de Regeering niet zelve door van haar uitgaande maatregelen der zending bezwaren in den weg legt.

Daarom zal nader zijn te onderzoeken of het wenschelijk moet worden geacht dat art. 122 R.R. moet worden gewijzigd en eveneens de art. 123 en 124 R.R. (Werkprogram art. 4).

Het onderwijs als een van de belangrijkste factoren tot geestelijke ontwikkeling, had de volle belangstelling van de C. E. P.; toch is art. 6, hierover handelende, zeer sober gesteld en wordt daarin slechts uitgesproken het beginsel, dat het particulier onderwijs steeds meer regel moet worden en het gouvernement's onderwijs slechts aanvulling, wanneer het particulier initiatief in gebreke blijft; — dus voorloopig nog zeer veel openbaar onderwijs; voorts het beginsel

van gelijkheid van particulier en gouvernements-onderwijs en ten slotte de eisch, dat het onderwijs niet dienstbaar worde gemaakt aan propagandeering van beginselen, die de orde, rust en veiligheid van den Lande bedreigen. Het werkprogram bevat echter niet minder dan 9 vraagpunten, waaronder zeer belangrijke als: „al of niet-invoering der leerplicht, mogelijkheid van universitair onderwijs enz.

Die geestelijke ontwikkeling kan echter in verkeerde banen worden geleid; pers, tooneel en bioscoop kunnen zeer storende factoren zijn. En, wijl ook in Europa, en trouwens ook reeds hier, maar al te vaak, die storende invloed aan den dag is getreden, meent de C. E. P., dat ook hier een taak ligt voor de Regeering, om namelijk — met strenge handhaving van het beginsel der persoonlijke uitingsvrijheid, — een wakend oog te houden op alle openbare uitingen van de zijde der ingezetenen, en deze voor zoover die geacht moeten worden het Overheidsgezag te ondermijnen, rassensrijd te prediken, dan wel een noodlottigen invloed uit te oefenen op het peil der openbare zedelijkheid, tegen te gaan. (Art. 9).

Dit voorzoover de geestelijke en verstandelijke verheffing betreft.

Wat aangaat de maatschappelijke verheffing van N. I., de C. E. P. spreekt als haar beginsel uit, dat exploitatie der Indische bevolking uit winstbejag, uitgesloten behoort te zijn (art. 1), dat in de behoefte aan geneeskundige hulp moet worden voorzien, in het algemeen, dat de hygiëne een zeer essentieel deel van de Regeeringstaak behoort te zijn (art. 7), dat ook de financiën van den lande op gezonde basis behooren te rusten (art. 12), door sociale wetgeving misbruik van economisch overwicht moet worden tegengegaan (art. 13) en door allerlei middelen de volkswelvaart krachtig moet worden bevorderd (art. 14).

Het is hier niet de plaats om al deze artikelen en de daarin aanbevolen maatregelen in den breede te bespreken. Ik volsta daarom met deze algemeene kenschetsing van het algemeen program van beginselen en verwijs naar de hierachter volgende volledige tekst van dit program en de vraagpunten voor een werkprogram.

III. Slotwoord.

De actie tot de oprichting van de C. E. P. is geboren uit de waarachtige overtuiging, dat het Christendom „een woord, een oppermachtig woord mede te spreken heeft bij de zware geboorteweëen waarin de moderne volken op dit oogenblik verkeerten”, maar óók, dat de kolonisatie het middel bij uitnemendheid behoorde te zijn om het Christendom te verbreden”, (Frommel).

Uit het besef dat de bewustwording, de vrijmaking dezer landen, niet buiten het Christendom om mag gaan; dat hunne lotsbestemming mede moet worden bepaald en geleid door het Christendom, want de Europeesche beschaving, bij haar oorsprong Christelijk, doch nu te veel door vleeschelijke en onheilige begeerten gedreven, slechts één doel najagende: vermeerdering tot in het oneindige, van de macht, van het genot en het welzijn van den aardischen mensch; —

Die beschaving zonder de zedelijke opvoeding van het Christendom (waardoor zij voor Europa, weldadig is geweest) hier in Indië te brengen „voert deze kindvolken tot bijkans onherstelbare moreele en fysieke ontbinding, blijft steeds aan den mensch, die er niet op voorbereid is, werktuigen tot vermaak en gebruik in handen geven, waarop de kracht van zijn karakter niet berekend is en die boven zijn zedelijke vermogens verheven zijn. Zij geeft hem alles, uitgenomen het ideaal van waarheid, rechtvaardigheid en liefde, waardoor hij de booze lusten, welke kracht zij ontkent en verhonderdvoudigt, zou kunnen te boven komen”. — (Frommel).

Uit het besef, dat wij voor ons deel mede aansprakelijk zijn voor de nieuwe maatschappij, die hier in wording is.

Die verantwoordelijkheid wordt door ons zeer sterk gevoeld. En ware het niet, dat wij als tot dezen arbeid gedreven worden, wij zouden voor de voor ons liggende taak zijn teruggeschrikt, gedachtig aan onze kleine kracht.

Wát al problemen in de Koloniale politiek. Ze stapelen zich aan alle zijden op. En die te toetsen aan de Christelijke beginseilen, is een groote maar ook grootsche taak.

Mr. C. C. v. HELSDINGEN.

HET VOORLOOPIGE KATHOLIEKE COMITÉ VOOR POLITIEKE ACTIE TE BATAVIA.

BEGINSEL-VERKLARING.

Artikel 1.

Het voorloopige Katholieke Comité voor Politieke Actie te Batavia gaat uit van de Katholieke beginselen, doch erkent, dat rekening moet gehouden worden met het feit, dat Indië een rijk is met eene in getalsterkte veruit overwegende niet-Christelijke bevolking.

Artikel 2.

Op stoffelijk gebied acht het bescherming en verheffing der economisch zwakkeren, zoo Europeanen als niet-Europeanen, bijzondere Staatsplicht.

Artikel 3.

Op onderwijs-gebied verlangt het:

A. Uitbreiding van het bestaande onderwijs tot alle bevolkingsgroepen en invoering van Hooger-Onderwijs, voor zoover de werkelijke belangen van het Rijk dit toelaten en eischen.

B. Verbetering van het onderwijs zoodat het zich meer aanpasse aan de maatschappelijke nooden der bevolkingsgroepen en meer bijdrage tot hare verstandelijke en zedelijke verheffing.

C. Bij voldoen aan dezelfde voorwaarden verleening van gelijke steun en gelijke rechten aan het openbare en het bijzondere onderwijs.

Artikel 4.

Op geestelijk gebied vraagt het de steun der Regeering voor de Christelijke zending, in zooverre deze is een machtig middel tot beschaving.

Artikel 5.

Op staatkundig gebied oordeelt zij een met hare ontwikkeling evenredige deelneming der bevolking aan het bestuur van gemeente, gewest en land gewenscht, zoomede eene geleidelijke voorbereiding van zelfbestuur onder een zelfde oppergezag met Nederland.

Artikel 6.

De veiligheid van personen en goederen en de verdediging van het Rijk in tijd van oorlog, moeten ten spoedigste afdoende gewaarborgd worden.

Artikel 7.

Het Comité verklaart zich bereid, wat betreft te voren aan te geven punten met elke partij samen te werken.
Batavia, 15 Juli 1917.

ALGEMEEN WERKPROGRAM.

De Katholieke Vereeniging voor politieke actie te Batavia verlangt, dat worde overgegaan tot:

1. Invoering eener systematische en geregeld bij te houden registratie van alle leden der verschillende bevolkingsgroepen.

2. het doen verdwijnen der oorzaken, die de ontwikkelings-voorwaarden der verschillende bevolkings-groepen onnoodig doen verschillen en bescherming der economisch zwakkeren, zoo Europeanen als niet-Europeanen;

- 3a. uitbreiding van het onderwijs tot alle bevolkings-groepen en invoering van Hooger Onderwijs, voor zoover dit met de werkelijke belangen van het Land strookt;

b. verbetering van het onderwijs, zoodat het zich meer aanpasse aan de maatschappelijke nooden der verschillende bevolkings-groepen en meer bijdrage tot hare verstandelijke en zedelijke verheffing; wat dit laatste aangaat worde aangekweekt:

- a. arbeidslust, leidend tot intensieven dagelijkschen arbeid;
- b. plichtsbesef en verantwoordelijkheidsgevoel;
- c. saamhoorigheid-idee en gemeenschapszin;
- c. bij het voldoen aan dezelfde voorwaarden verleening van gelijken steun en gelijke rechten aan het openbare en het bijzondere onderwijs.

4a. verleening van kiesrecht aan alle genoegzaam ontwikkelde Nederlandsche onderdanen;

b. een met hare ontwikkeling evenredige deelname der bevolking aan het Bestuur van Gemeente, Gewest en Land, zoomede eene geleidelijke voorbereiding tot zelfbestuur.

c. voorzetting der Bestuurs-centralisatie en geleidelijke uitbreiding der bevoegdheden van den Volksraad.

5. afdoende beveiliging van goederen en personen alsmede militaire en economische weerbaarmaking van het Land.

DOEL EN STREVEN VAN DE VEREENIGING VOOR VROUWENKIESRECHT.

De afdeeling Ned.-Indië van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht werd 18 December 1908 opgericht, zonder dat er toen feitelijk sprake was van eenig begeerd kiesrecht van en voor de vrouw in Ned.-Indië zelf. Doch waar in Nederland op de kleinste plaatsen reeds afdeelingen bestonden van de groote vereeniging, welke thans 24000 leden telt, was 't alleszins gemotiveerd, nu de werkzaamheden eens over te brengen op een geheel onontgonnen terrein. Het denkbeeld, dat vrouwen te leven en te..... lijden hebben onder dezelfde wetten en verplichtingen als de mannen, zonder dat zij eenig medezeggingschap hebben in het tot stand komen der bepalingen, moest in zoo ruim mogelijken kring verspreid worden. Ook de Indische vrouwen toch waren Nederlandsche burgeressen en zouden als zoodanig erkend willen zijn!

De jonge afdeeling hier had dus uitsluitend de taak door lezingen en geschriften de idee te verspreiden en voorts de over het onderwerp bestaande lectuur te verzamelen en ter beschikking van belangstellenden te stellen.

Verder wilde de vereeniging het hare doen, om de vrouwen op te voeden tot het leven dat onze maatschappij in de komende jaren zou wachten, uitgaande van de veronderstelling, dat de nadering van den tijd van ernstige opbouwende en gezonde samenwerking van de beide aanstaande was, vooral in de laatste geslachten welke zeer is verhaast door de ontzettende afname van het aantal voor den goeden gang van zaken zoo noodige, flinke, jonge mannelijke werkrachten.

Onze vereeniging was nu daar, om de eerste en eenige gelegenheid in Indië te scheppen, waar vrouwen, konden

leeren denken, konden hooren spreken en konden leeren spreken over vraagstukken buiten het eigenlijke huishouden gelegen.

Immers... allereerst moesten wij vrouwen leeren denken, logisch denken en ons inwerken in vraagstukken van actueel belang voor zoover wij, die feitelijk overal buiten stonden, dit met mogelijkheid konden doen. Wij hadden nu hier een gelegenheid onze vrouwelijke inzichten te toetsen aan de algemeen geldende en konden in het debat die kenbaar maken opdat men zien zou, hoe vaak in vele gevallen het inzicht van de vrouw afwijkt van het sinds eeuwen door mannenzeden en mannenwetten gevormde en heerschende manneninzicht.

Met onze lezingen over onderwerpen als: Coëductie, de Gemeenschapsplicht der vrouw, de Zedelijksheidswetten, de Prostitutie, de Schoolstrijd, Wereldvrede, De invloed van de vrouw op de beschaving enz. enz. en onze cursussen in Burgerlijk en Staatsrecht beoogen wij dus feitelijk eene vooropleiding tot de taak, waartoe wij eens zullen worden geroepen.

En ook de moeilijkheden van het vereenigingsleven — zonder mannen in het bestuur — moesten ter oefening en staling doorgemaakt worden, daar het vereenigingswerk kan beschouwd worden als de eerste stap op den weg naar maatschappelijk werk.

De opleiding van de vrouw tot het vereenigings-, tot het sociale-leven was dus jaren lang het eigenlijke werk onzer vereeniging en waar de behoefte daaraan ook op andere plaatsen ontstond, werden nieuwe afdelingen opgericht, waarvan er thans 4 bestaan, n.l. de afd. Batavia, Semarang, Soerabaja en Deli. Een eigenlijk politiek doel hadden we hier niet en een koloniaal politiek partij-program kon een vereeniging als deze niet bezitten, die in haar statuten geen ander doel kent als „het verkrijgen van kiesrecht van en voor de vrouw” en als werkprogram niet anders heeft als het houden van vergaderingen, het verspreiden van geschriften, het uitgeven van tijdschriften, en het indienen van adressen bij de bevoegde macht.

Doch sinds er politiek leven in Ned.-Indië is ontwaakt, heeft onze vereeniging ook als politieke vereeniging recht

van bestaan. In 1915 dienden we reeds een rekest in om kiesbevoegdheid voor de gemeente — en Locale raden, benevens voor den eventueel op te richten Volksraad. Nu er politieke vereenigingen van verschillende richting zijn opgericht, welke alleen heensturen naar medezeggingschap van eigen partijgenooten in den Volksraad, of naar uitbreiding van kiesbevoegdheid onder Inlanders, is er werk voor ons ook in deze richting en moeten we zorgen, dat wij als politieke vereeniging niet over 't hoofd gezien en..... als vrouwen niet vergeten worden.

De Vrijzinnige Bond en de Christelijk-Ethische Partij en wellicht ook nog wel anderen, zijn in theorie wel geneigd tot samenwerking met ons en zijn misschien in principe niet tegen „de vrouw in den Volksraad” maar zij zijn er toch niet dermate vóór, dat zij een clause hierover in hun program hebben staan.

Waar de Vrijzinnige Bond de rechten van den Volksraad en van de Gewestelijke en Plaatselijke Raden wil uitbreiden, (art. 1 en 2 van 1 van het werkprogram) en de instelling van Districts-, Landschaps- en Regentschapsraden mogelijk wil maken (art. 3) en daarop art. 4 laat volgen dat hij de directe verkiezing van de leden van alle vertegenwoordigende lichamen mogelijk wenscht te maken, daar zien wij voor ons de onmogelijkheid, om langs dezen weg ooit een vrouw of vrouwen in den Volksraad te krijgen, waar zij uitgesloten zijn uit de gemeente- en locale-Raden en niemand er zich voor beijvert, haar daarin benoemd te krijgen, waardoor ook zij bij die „directe verkiezing uit de leden der vertegenwoordigende partijen” — gebaat zou kunnen worden.

Wij zouden eerst ten volle onze sympathie kunnen geven aan het politiek werkprogram dier zich noemende vrijzinnige vereeniging, als tusschen art. 3 en 4 een nieuw artikel wordt geplaatst in den volgenden geest:

„in alle vertegenwoordigende lichamen plaatsen in te ruimen voor Europeesche en Inlandsche vrouwen naar denzelfden maatstaf van ontwikkeling, welke vereischt wordt van de mannelijke leden dier lichamen”.

Evenals de andere Partijen, hoewel elkaar respecteerende

en allen aan elkaar verwante, ideëele wenschen koesteren tot verbetering van sociale toestanden, toch op één voornaam punt dermate in inzicht van elkaar afwijken, dat van een samengaan geen sprake kan zijn, zoo zien ook wij in, dat wij als vereeniging mochten blijven staan op ons zuiver feministisch standpunt en moeten blijven vasthouden aan den zuiver feministischen eisch, zoolang deze door geen andere vereeniging in haar werkprogram wordt opgenomen.

Als personen kunnen wij natuurlijk medegaan, een sympathie gevoelen voor het overige streven van een der andere groepen, doch als vereeniging hebben we een recht omlijnd doel voor oogen en dat is: steeds te blijven aandringen op eene gelijke stelling in rechten van de vrouw met den man, in ieder geval waarin zij bij hem wordt tenachtergesteld en waarin zij wordt uitgesloten van het door hem — ook reeds door den Inlandschen man — genoten recht op medezeggenschap.

Want wij Europeesche vrouwen, vermeenen het niet aan Indië verdiend te hebben, dat ons aandeel in de snelle evolutie van de Indische maatschappij plotseling vergeten is en ons oordeel over het wel en wee der bevolking, waarvoor wij getoond hebben ons te interesseeren, niet langer gevraagd wordt..... nu er sprake is van eenige mede-verantwoordelijkheid voor het landsbestuur.

Wij weten maar al te goed het groote aandeel, dat de beschaafde Europeesche vrouw gehad heeft op den zedelijken en maatschappelijken vooruitgang van deze kolonie. Sinds haar aanwezigheid is er tot in de diepste binnenlanden een geest van verfijning en beschaving gekomen, een ommekeer in het sociaal en moreel denken der Europeesche bevolking eerst, welke later zich uitbreidde tot en over de inlandsche samenleving.

Haar bemoeienis, haar zucht tot opheffing, tot vorming, tot verbetering strekte zich uit tot den Inlander, tot de Inlandsche vrouw. Kartini ging mannen en vrouwen van haar volk voor, dreef hen mede in de gewenschte richting, doch nu de Indische bevolking eene hoogte gaat bereiken, welke recht heeft op een adviseerend medezeggenschap in het Lands-

bestuur, nu worden de vrouwen, die al die jaren hare beste krachten gaven aan de ontwikkeling van zichzelf en aan de welvaart van het land en volk, dat zij hebben liefgekreken, daar niet rijp toe geacht, zij niet..... doch wel de in ontwikkeling en beschaving zooveel jongere Inlanders en Chinezen.

In andere landen bestond, zoodra er sprake was van gelijke rechten, altijd de vrees, dat de vrouw bij den man nog zou blijken achter te staan in de noodige geschiktheid voor het bekleeden van verantwoordelijke ambten, doch hier schroomde onze vooruitziende Regeering niet ten opzichte van den Inlander alle bezwaren van „ongelijkwaardigheid” over het hoofd te zien en reeds vroegtijdig rekening te houden met wat de toekomst nog zou moeten brengen.

Zij wil de ontwikkeling der thans nog zich zelf „onontwikkelde” noemenden bevorderen, maar roept tevens nu al hun medewerking in om gezamenlijk met de andere belanghebbenden te arbeiden aan het gemeenschappelijk belang.

De ongeoefende krachten geoefend worden, opgeleid, door Nederlandsche mannen gesteund, desnoods met zachten dwang erin gehaald worden, om toch maar de gewenschte belangstelling in zaken van algemeen belang bij hen wakker te roepen.

Welnu als het dan noodig is, dat de Inlander ontwikkeld, en geleid wordt door den Europeaan, dan zal hij het ook van zelf sprekend achten, naast den Europeeschen voogd de Europeesche voogdes te zien, want in zijn hart heeft de Inlander, die den Europeaan eert, zeer zeker ook respect voor de Europeesche vrouw, in wie hij een in beschaving, ontwikkeling en moraliteit boven hem staande persoonlijkheid ziet.

Mocht deze opvatting zich ter eeniger tijd tot schade en schande van dit land en dit volk gaan wijzigen, dan zal dit de schuld zijn van de Europeesche mannen, die zich opwerpen als de wegwijzers en opvoeders van den bruinen man, die thans nog — ten opzichte van de Europeesche vrouw — op de juiste plaats staat.

Hier tegen nu willen wij waken en voorzoover de fouten reeds begaan zijn, aandringen op herstel.

Het komt ons voor, dat dit zou moeten voorafgaan aan den strijd voor uitbreiding van kiesbevoegdheid onder de Inlanders, want nu nog voelt de ongeleerde Inlander zich de mindere van de in ontwikkeling boven hem staande Europeesche vrouw en daarom is het nu het moment, haar de plaats in te ruimen, welke haar billijkheidshalve toekomt.

Het gaat hier louter om het beginsel en om het prestige der vrouw, dat zoo hoog gehouden dient te worden als het verdient en niet moedwillig en noodeloos neergehaald mag worden.

De overweging, dat er wellicht weinig liefhebsters voor een plaats in den Volksraad te vinden zouden zijn, mag niet het minste gewicht in de schaal leggen, maar iedereen weet, met hoeveel moeite de achttien voor de Inlandsche leden bestemde plaatsen, op waardige wijze zullen zijn te bezetten.

M. NITTEL- DE WOLFF VAN WESTERRODE.

DE STREKKING DER SYNTHESE-IDEE IN DE INDISCHE POLITIEK.

Ofschoon het niet in den aard der synthese-idee ligt, ja zelfs in direkten strijd er mee is, den stoot te geven tot het vormen van een „Synthese-p a r t i j”, naast en tegenover de reeds bestaande partijen, maken wij toch gaarne van de ons geboden gelegenheid gebruik om in dit tijdschrift uiteen te zetten, hoe deze idee hier te lande, meer nog dan in Holland, in staat is om invloed uit te oefenen op vorming en groepeer-
ring, werk- en strijdwijze der staatkundige partijen. Wij zullen daartoe eerst in het algemeen het proces der partij-
vorming moeten beschouwen, om vervolgens de bijzondere plaatselijke omstandigheden in rekening te brengen.

Men kan zeggen dat elke partij een vereeniging van mal-
kontenten is, ontstaan uit ontevredenheid, hetzij met het
heerschende regeersysteem, hetzij met de aktie van reeds
bestaande partijen, met maatschappelijke toestanden of met
opkomende theorieën. De band die de leden bindt, is hun
gemeenschappelijk verzet tegen een door allen als zoodanig
gevoeld euvel; ter wille daarvan vergeten zij tijdelijk al dat-
gene waarin zij verdeeld zijn, hun individueele verschillen.
Het voordeel van dezen natuurlijken gang van zaken is, dat
alle kracht op het ééne vraagstuk wordt gekoncentreerd, het
nadeel, dat alle andere problemen min of meer verwaarloosd
worden. Vroeg of laat moet ook tegen dit euvel der eenzijdig-
heid verzet opkomen en groeien; niet alle leden zullen er zich
op den duur bij kunnen neerleggen dat alles wordt opgeofferd
aan een enkel erg partijdoel terwijl er andere belangen urgent
zijn geworden; zij zien dat andere partijen voor het zelfde
doel zijn warm geworden, en de beteekenis der vroeger ge-
stelde grenslijn neemt af; de oude t e g e n s t e l l i n g wordt

onwaarschijnlijk, een nieuwe samenstelling, een „synthese” bereidt zich voor.

Met nadruk willen wij er op wijzen, dat de bovenstaande ontwikkelingsgang niet op een bepaald geval betrekking heeft, maar volstrekt in 't algemeen bedoeld is; de geschiedenis van elke partij is er een illustratie op.

Inderdaad, als wij bedenken, dat Holland tegenwoordig 16, zegge zestien, partijen kent, n.l. de volgende (1): de Anti-revolutionnaire Partij, de Christelijk-Historische Unie, het Politiek verband van onafhankelijke Christelijk-historischen (anti-revolutionnair), de Nationale Bond van Protestantsche kiezers in Nederland, de Christen-democratische partij, de Roomsch-Katholieke Staatspartij, de Bond van Vrije Liberale Unie, de Vrijzinnig-democratische Bond, de Provinciale Bond van vrijzinnigen in Friesland, de Sociaal-democratische Arbeiderspartij in Nederland, de Sociaal-democratische Partij in Nederland, de Bond van Christen-Socialisten, het Ned. Werkliedenverbond „Patrimonium”, de Christelijk-sociale partij, en de Algemeene Staatspartij ter behartiging van de belangen van het Nederlandsche volk, — om nog niet eens te spreken van de jonge agrarische partij en de „Atag” groep, — en als wij van de bestaande woeligheid binnen de voornaamste partijen afzien, dan moeten wij ons afvragen: waar moet dat heen? zal deze partij-verdeeling, deze differentiatie van ontevredenheden onbeperkt zoo voortgaan?

Op deze vraag heeft Ostrogorski een antwoord gegeven in zijn boek: „La démocratie et les partis politiques”. Deze schrijver meent, uitgaande van den dwang dien het partijverband aan de levens-beschouwingen der leden individueel aandoet, dat de differentiatie zooveel mogelijk bevorderd moet worden; in plaats van permanente partijen die één of twee punten uit een lange lijst van beginselen naar voren schuiven, wil hij tijdelijke partijen hebben, die slechts één doel nastreven, en na het bereiken van dit doel weer uiteenvallen; in plaats van den afgevaardigde te dwingen om mee

---

1) Zie „Parlement en Kiezer”, 1916/1917.

te stemmen over zaken waarvan hij geen verstand heeft, wil hij hem alleen plaatsen voor de verdediging van die denkbeelden die hij uit overtuiging vóórstaat; in plaats van den kiezer te noodzaken om van twee kwaden het minst kwade te kiezen (in Engeland: of de unionisten met protektie en imperialisme, of de liberalen met vrijhandel en home rule; bij ons: vrijhandel gekombineerd met neutraal onderwijs, of tariefherziening en Christelijke scholen), wil hij hem in de gelegenheid stellen om door zijn stem p r e c i e s aan te wijzen, welk doel hij verwezenlijkt wil zien. In het kort: hij wil „organisations temporaires à but unique”. Zoo zouden, in Holland, de Bond voor Staatspensioneering, de Vereeniging „Onze Vloot”, of de geheelonthoudersvereenigingen, en hier te lande de Vereeniging „Indië Weerbaar” en de Anti-opium Bond, tot den rang van politieke partijen verheven moeten worden, eigen kandidaten stellen, en in het parlement uitsluitend voor hun eenige programpunt moeten ijveren.

Dit is de differentiatie op de spits gedreven, en na de aanprijzing die aan Ostrogorski's theorieën door minister Cort van der Linden ten deel viel (Tweede Kamer, 10, 12, 13), is, o.i. met recht, prof. Kohnstamm daartegen opgetreden met beschouwingen (1) waaraan wij het volgende willen ontleenen.

Hij stelt zich de vraag, hoe dit stelsel in de praktijk zou werken. De kiezer, met zijn gemiddelde kennis van de vragen van den dag, ziet zich dan geplaatst voor een kandidatenlijst met eenige honderde namen, waaruit hij luk-raak de representanten van zijn dierbaarste stokpaardjes zoekt, en naar de Kamer afvaardigt. En de Kamer? Deze wordt samengesteld uit een aantal voorstanders van: Volksweerbaarheid, Plaatselijke keuze, Vrouwenkiesrecht, Dierenbescherming, Pro Juventute, Anti-suikeraccijs, Staatsexploitatie van spoorwegen. De begrooting van Justitie komt in behandeling. De afgevaardigde van Pro Juventute bepleit zijn ideaal; de dierenbeschermmer praat een woordje mee; de overigen zitten

---

1) Kohnstamm, Godsdiens en Politiek.

te luisteren, bij de stemming onthouden zij zich, of zij stemmen toch mee over zaken waarin zij niet thuis zijn; zij komen elk voor één programpunt op en stellen het algemeen belang er bij achter. Het resultaat? dat men maar liever weer terugkeert tot het oude stelsel! Nog daargelaten, dat men een onoverzienbare en..... onuitvoerbare organisatie over 't geheele land, van honderde partijen met hun afdelingen, besturen, sprekers, propaganda, administratie enz., tot stand zou moeten brengen. En al dat organisatiewerk voor één enkel tijdelijk doel!

Kohnstamm stelt een ander systeem hiertegenover, dat zoowel de voordeelen der differentiatie, als die der vereenvoudiging in zich vereenigt. Ofschoon hij erkent, dat de nu reeds bestaande „organisations à but unique” nuttig werk doen, door de publieke opinie te organiseren tot krachtige bewegingen (men denke aan staatspensioneering en vrouwenkiesrecht), toch doet hij uitkomen dat deze vereenigingen slechts een „halffabriek” der publieke opinie leveren, en dat er groote politieke partijen op breede basis noodig zijn om dit halffabriek te verwerken in hun beginselprogramma's, opdat het den kiezer gemakkelijk worde gemaakt door zijn aandacht op slechts enkele groote vraagstukken samen te trekken, opdat hij verder, wat de overige (ook onverwachts zich voordoende) problemen aangaat, den waarborg heeft dat zijn kandidaat die gedragslijn zal volgen, die i n g r o o t e t r e k k e n in de partijbeginselen is vastgelegd. De taak der „semi-politieke” lichamen als bovenbedoeld, zal dan moeten zijn, op te komen voor belangen, die in het algemeene politieke beleid te veel op den achtergrond dreigen te geraken, en invloed uit te oefenen op de richting der politieke partijen. Wijst het succes van den Bond voor Staatspensioneering en van het Comité voor Oefenplicht niet in deze richting?

De hier voorgestelde regeling komt o.i. praktisch tegemoet aan het bezwaar dat aan elke vereeniging van individuen aankleeft, n.l. het moeten geven en nemen, het tijdelijk op den achtergrond stellen van sommige persoonlijke inzichten om andere idealen door samenwerking te kunnen bereiken. Laatstgenoemde idealen zal men dan als basis voor

partijvorming aanvaarden, eerstgenoemde zal men levendig moeten houden door middel van de semi-politieke lichamen der publieke opinie.

* *

Nu het dus noch mogelijk noch wenschelijk blijkt om elk afzonderlijk ideaal te gebruiken als basis voor partijvorming, rijst de vraag, welke basis wij dan moeten kiezen om een breede groepeeringsmogelijkheid te maken?

Het schijnt rationeel om te zeggen dat diegenen zich moeten aansluiten, die een belangrijk „uitgangspunt” gemeen hebben. Bij nauwkeuriger beschouwing blijkt het echter dat deze formulering geen ondubbelzinnige oplossing aan de hand doet. Het hangt er namelijk van af, welken zin men aan het woord „uitgangspunt” hecht, of men het meer in de diepte, dan wel aan de oppervlakte zoekt, maar vóór alles: of men natuurlijke geestesgesteldheid, motief, middel of doel meent. Men zou b.v. kunnen zeggen dat men „uitgaat” van den wensch om het algemeen belang te dienen; spreekt men in zóó algemeene termen, dan kan er slechts één partij bestaan, want iedereen heeft dan (of zegt te hebben) hetzelfde punt van uitgang. Gaat men echter nader preciseeren, dan blijkt het spoedig dat niet ieder dezelfde opvatting heeft over wat het algemeen belang is, en dat sommigen tot „uitgangspunt” hebben, dat dit algemeen belang de som van het belang en de vrijheid van alle individuen te zamen is, terwijl anderen „uitgaan” van de stelling dat het gemeenschappelijk belang door centralisatie het best bevorderd wordt (individualisme — socialisme). Als „uitgangspunt” kan ook dienen de opvatting dat een harmonische, allen gelijkelijk omvattende ontwikkeling het best bereikt wordt als elk individu voor zijn eigen belangen opkomt, dan wel als de verstandigste, beste individuen de natie vertegenwoordigen en den staat besturen (demokratie- aristocratie).

In deze gevallen is het eigenlijk onjuist om te spreken van beginselen waarvan men uitgaat, en zou het ter voorkoming

van misverstand aanbeveling verdienen om te zeggen, dat het doeleinden zijn, die men nastreeft, of middelen om een zeker doel te bereiken; en al kan men van meening verschillen over de vraag, of een partij die b.v. voor algemeen kiesrecht opkomt, hierin een doel op zich zelf ziet dan wel een middel om een verder liggend doel te bereiken, g e e n verwarring moest er bestaan over het feit, dat men een bepaalden wettelijken maatregel of een zeker maatschappelijk stelsel onmogelijk een „uitgangspunt” in den zin van beginsel, motief, of geestesgesteldheid kan noemen.

Het „uitgangspunt” waaruit iemand zijn idealen afleidt, ligt dieper; het is zijn natuurlijke geestesaanleg; zijn individueel overgeërfd karakter in de eerste plaats, en dit wordt verrijkt door zijn individueele ervaringen. Van deze beide hangt het af, hoe hij de maatschappelijke vraagstukken beziet; hoeveel waarde hij hecht aan historie en traditie, hoeveel aan vooruitgang en verbetering; hoeveel eerbied hij heeft voor de menschelijke persoonlijkheid, hoeveel voor de menschheid in haar geheel; hoeveel motieven hij ontleent aan logisch-verstandelijke redeneering, hoeveel aan de rechtstreeksche inspraak van zijn geweten, aan openbaring; in welke mate hij zich laat beïnvloeden door het vertrouwen en het geloof in andere menschen, in welke mate hij kritisch is aangelegd en op zijn eigen geestesleven vertrouwt.

Dit zijn uitgangspunten voor geestelijke stroomingen, dus ook voor staatkundige stroomingen. Hierbij moet opgemerkt worden dat zeer vele, misschien de meeste kiezers instinctief te werk gaan bij het uitbrengen van hun stem, en niets anders doen dan het beleid der met elkaar strijdende partijen direkt te toetsen aan hun geestesgesteldheid, dus slechts te rade gaan met de waarneming of deze of gene strooming hen al of niet aangenaam aandoet. En vermoedelijk zijn slechts weinigen er toe gekomen, om hun karaktereigenschappen en hun ervaringen bewust te versmelten tot een samenhangende levensbeschouwing, waaruit zij logisch redeneerend hun politieke inzichten afleiden. Het zou een overschatting van het politieke denkproces zijn, als men wilde beweren, dat heldere motieven en afgeronde levensbeschouwingen „uit-

gangspunt" zijn voor partijvorming, zelfs bij diegenen die staande houden, dat slechts de Rede hun leidsvrouw is.

Op geformuleerde beginselen zijn de Christelijke (Mohammedaansche, enz.) partijen gegrondvest; zij hebben inderdaad een gemeenschappelijk uitgangspunt in een (Christelijk of ander) geloof, en van daar uit bezien zij staat en maatschappij. Reeds een wijsgeerig stelsel, dat geen praktische uitwerking, geen geestelijk-maatschappelijke consequenties heeft, is graue Theorie, bewijst zijn eigen holheid; hoeveel te meer zou dit 't geval zijn met het Christendom, dat niet in de eerste plaats stelsel is, maar gebiedend den geheel en mensch met lichaam en ziel opeischt voor den dienst van God en den naaste.

Hier dient de „antithese" zich aan; is er tegenstelling in leer, zoo zegt zij, dan is er ook tegenstelling in leven; is er verschillend uitgangspunt, dan is er ook verschillend maatschappelijk doel. Dus moeten zij, die van het Christelijk geloof uitgaan, zich aaneensluiten en zich tegenover de rest van de maatschappij stellen — die dus vanzelf een stempel van niet-Christelijkheid, ja, van anti-christelijkheid op zich krijgt. Is eenmaal deze tegenpartij overwonnen, in de minderheid geraakt; dan is de tijd aangebroken om de goddelijke beginselen vrij te laten werken in het openbare leven, en om de geheele maatschappij te doen doortrekken van den zuurdeesem des geloofs.

Vlak tegenover deze antithese-leer plaatst zich nu de synthese-idee. Erkennende dat er een geestelijke antithese bestaat tusschen den Christen en den niet-Christen in het algemeen (evenals tusschen den theosoof, tusschen den estheticus en den moralist), verwerpt zij met de meeste beslistheid de antithese-politiek. De redenen hiervoor zijn vele; wij willen hier de belangrijkste opnoemen.

1. Het is een valsche voorstelling dat uit een zelfde beginsel bij alle aanhangers daarvan een zelfde praktijk voortkomt; het is een miskennis van den invloed, dien persoonlijke factoren (karakter en ervaringen) zelfs op de meest onwrikbaar geformuleerde leer uitoefenen, wanneer deze het menschelijk brein passeert. Voorbeelden o.a.: het al of niet ge-

oorloofde van krijgsdienst; het min of meer geoorloofde van ingrijpen in den historischen loop der dingen (recht van opstand, recht van staking, recht van vaccinatiedwang). Het is evenzeer een miskennen van de vrijheid van het Christelijk geloof, dat niet aan één uitingsvorm gebonden is. Het is dus een kwestie van zuivere voorstelling.

2. Daarnaast valt het niet te loochenen, dat in ettelijke vraagstukken die de levensbeschouwing slechts raken (eedskwestie, bestrijding van ontucht, drank- en opiumbestrijding, kindervetten, bakkersnachtarbeid, enz. enz.) de Christenen verdeeld zijn en dat zij voor haast elken praktischen maatregel medestanders vinden bij niet-Christenen. En nu ligt het toch wel voor de hand, dat men liever steun zoekt bij hen die een ander „uitgangspunt” hebben maar een zelfde algemeen beleid volgen (dezelfde middelen gebruiken), al zal men telkens van meening verschillen over de strekking en de inkleeding van zekere wettelijke maatregelen, — liever toch dit, dan zich aan te sluiten bij hen, met wie men 't uitgangspunt gemeen heeft, maar van wie men hemelsbreed verschilt in de uitwerking der levensbeginselen, in de te nemen maatregelen. „Zij, die dat laatste eindweegs (van den „weg der rechtsvinding) gemeenschappelijk optrekken, gemeenschappelijk de laatste weerstanden overwinnen om „een bepaalde wet tot stand gebracht, een bepaalden maatregel genomen te zien, behoeven daartoe geenszins den „heelen weg samen te hebben afgelegd” (1). Het is een kwestie van praktisch beleid.

3. Vooral hij die „vooruitstrevend” aangelegd is, hij die er naar haakt om de maatschappelijke nooden te lenigen, hij die beseft hoe gewichtige factoren (zij 't ook niet de éénige) de materiele nooden zijn waar het de volle vrije ontplooiing der menschelijke persoonlijkheid geldt, hij die niet wachten kan om te hervormen en te verbeteren, — vooral hij zal liever de hulp inroepen van „anders denkenden”, die uit

---

1) Kohnstamm, t. a. p. blz. 17.

andere beginselen (of zonder bewuste beginselen, uit de inspraak van hun hart) dezelfde haast maken, dan zich op te sluiten met „geestverwanten”, die (zooals de konservatieven onder de liberale en rechtsche politici) het heil der maatschappij — eenzijdig — alléén van innerlijke, persoonlijke factoren verwachten, en geen nut zien in, of zelfs huiverig zijn om in te grijpen met sociale maatregelen. Het is een kwestie van urgentie.

4. Maar al was de synthese-gedachte onwaar, al was zij onpraktisch, al was zij niet urgent, dan nog zou een belangrijke aanklacht tegen de antithese-politiek overblijven, en wel deze, dat zij, waar ze maar eenigszins een faktor van betekenis is, den politieken strijd vergiftigt, en bij aanhangers en bestrijders instinkten en manieren wakker roept, die het kiezerscorps misleiden en omlaag trekken. En deze aanklacht werd o.a. door niemand minder dan den leider der Chr. Historische Unie, Jhr. Mr. de Savornin Lohman, op 1 Dec. 1913 in de Tweede Kamer geuit, in de volgende woorden: „De schoolstrijd moet ophouden, ook omdat hij meer en meer „de natie demoraliseert, niet de tegenpartij alleen, maar ook „ons zelf. Men dwingt ons tot een in ons oog heiligen krijg, „maar die strijd demoraliseert op den duur, onverschillig of „wij tot de meerderheid dan wel tot de minderheid behooren. „De Christenen mogen niet voor zich uit trompetten laten „op de straten. Het strijdprogram van het Koninkrijk Gods „keert zich tot den inwendigen mensch, tegen den zondaar. „Het werkt als de zuurdeesem, maar is geen uithangbord, en „behoort niet allermeeft zich te openbaren in een stembus.”

Het is dus ten slotte, een kwestie van politieke moraliteit.

Al deze redenen nopen ons om niet een gemeenschappelijk „beginsel” tot basis van partijvorming te kiezen, maar een algemeen politiek program op zeer breede basis, dat ruimte laat voor verschillend „uitgangspunt”, maar geen enkel beginsel uitdrukkelijk vermeldt; een programma, waarin wel zeer duidelijk het verlangde tempo van maatschappelijke hervormingen wordt omschreven, maar

dat in het midden laat, welke diepere motieven aan deze eischen ten grondslag liggen.

* * *

Voor de zuivere beoordeeling van de nog weinig bekende synthese-idee en haar toepasselijkheid in de Indische politiek, was het noodzakelijk om hier uitvoeriger op haar grondgedachten in te gaan dan het in een dagblad-artikel mogelijk is. Maar wij gelooven dat deze uitvoerigheid ook voldoende gemotiveerd wordt door de vrij sterke strooming die hier te lande ten gunste van een synthese is ontstaan, waaruit wij meenen te mogen opmaken dat zij in een belangrijke behoefte voorziet.

De reden voor deze behoefte speciaal in Indië is o.i. in de eerste plaats gelegen in de boven aangeduide maatschappelijke urgentie. Indië ontwikkelt zich in deze periode in een verbluffend snel tempo; of liever, de behoeften der bevolking ontwikkelen zich zoo snel; en er moet gewoekerd worden met alle krachten en hulpmiddelen waarover men beschikt, er moet getooverd worden om de ontbrekende krachten en middelen voort te brengen; er is haast en nog eens háást bij de evolutie. Zegt men daartegenover: nu is juist de innerlijke vorming urgent om de maatschappelijke ontwikkeling aan te vullen — dan antwoorden wij: zeer zeker! geloovigen en ongeloovigen zijn het daarover eens; laat het maatschappelijk werk der geloovigen daarom niet belemmerd worden door kleingeestige bestrijding en kortwieking door anders denkenden, maar bestrijdt gij, geloovigen, evenmin de neutrale openbare school, want ook zij is hoog noodig, en wegens de behoefte aan onderwijs in 't algemeen, en wegens de vraag speciaal naar neutraal onderwijs. Elke categorie heeft haar rechten, maar alle arbeid op dit gebied is urgent.

Deze beschouwing doet tevens zien hoe belangrijk ook het tweede argument voor synthese hier te lande is: de praktische kwestie. Het streven der synthese moet in dezen zijn, zooveel mogelijk geschilpunten over te brengen naar de

„neutrale zone”, waar aanhangers van verschillende levensbeschouwingen elkaar kunnen ontmoeten. Dat b.v. de prostitutie een ontzettend kwaad is, daarover is men het wel bijna algemeen eens, en speciaal in den gemeenteraad te Medan is het nog onlangs gebleken hoe urgent men wettelijke voorziening in dezen acht; wel bleek het tevens voor de zooveelste maal hoe moeilijk het is om tot een bevredigende wettelijke regeling te geraken, maar deze moeilijkheid is meer gelegen in de ingewikkeldheid van het vraagstuk dan in den onwil der niet godsdienstige politici om een regeling op zedelijkheidsgebied tot stand te brengen. Het dogma van de onaanastbaarheid der persoonlijke vrijheid is sinds lang door velen theoretisch en door de meesten praktisch losgelaten. Het zelfde geldt voor het bioskoopgevaar, dat de inlandsche bevolking bedreigt, en dat voor ieder, die niet moedwillig dit volksvermaak slechts als vermaak beschouwt zonder den invloed op den volksgeest te willen onderzoeken, duidelijk zichtbaar is; en wie het ziet, en wie zich mede verantwoordelijk voelt voor het peil der Westersche „beschaving” die het blanke ras aan den inlander brengt, die wil het genoemde gevaar mede bestrijden, onverschillig wat zijn standpunt ten opzichte van den godsdienst is. Daarnaast heeft men nog vraagstukken als de polygamie, kinderhuwelijken en zooveel andere meer. En waar dergelijke problemen, op het gebied der zedelijkheidswetgeving liggende, tot de neutrale zone gebracht kunnen worden, daar is dit natuurlijk in veel sterkere mate het geval met sociale en economische maatregelen van meer technisch karakter. Feitelijk is er voor elke bijzondere kwestie een „Bevredigingskommissie” nodig, die door ernstige en wel-willende studie de zienswijzen der aanhangers van de meest verschillende levensbeschouwingen met elkaar zal moeten trachten te verzoenen. Door tijdige synthese zal men moeten voorkomen, dat hier een zovinnige antithese opkomt als in Holland; hier echter nog met deze geweldige komplikatie, dat men rekening heeft te houden met Mohammedanen, animisten en Confucianen. Wat moet er uit Indië worden, als hier een godsdienststrijd zich mengt in den politieken strijd? Een heksenheid, een chaos!

En hiermee is het belang der politieke moraliteit aange-
roerd. Wij Europeanen hebben tot plicht om de minder ont-
wikkelde bevolking dezer landen op te heffen tot ernstigen
maatschappelijken en staatkundigen arbeid, in plaats van
ze mee te sleuren in de politieke modder, waaraan wij in ons
vaderland helaas! reeds zoo zeer zijn gewoon geraakt, dat
het veelal ons fijn gevoel heeft verstompt, of ons heeft vervuld
met een even begrijpelijke als afkeurenswaardige minachting
voor „dat politieke gedoe”.

Toch kan men natuurlijk aan de verschillende in Indië ver-
tegenwoordigde levensbeschouwingen het recht niet ont-
zeggen om zich te doen gelden. „Men erkenne..... de moge-
„lijkheid, dat bij zulk een zuiver politieke partijgroepeerings-
„de godsdienstige belangen dreigen te kort te komen. Dat
„het mogelijk is dat deze belangen, omdat geen politieke
„partij in 't bijzonder er voor opkomt, door alle verwaarloosd
„worden” (1). En vooral: men realiseere zich dat de aan-
hangers van elken godsdienst uit hun gemeenschappelijke
beginselen i n d e r d a a d enkele gemeenschappelijke be-
langen afleiden, dus t e z a m e n e e n b e l a n g e n -
g r o e p v o r m e n ! Maar men drage zorg dat het aantal
dier belangen tot het minimum worde gereduceerd, doordat
men de neutrale zone zoo breed mogelijk maakt! In het alge-
meen kan men deze gemeenschappelijke belangen samen-
vatten in het woord g e w e t e n s v r i j h e i d ; hoewel deze
in principe door iedereen wordt goedgekeurd en in de wet
is vastgelegd, wordt er toch in werkelijkheid maar al te vaak
inbreuk op gemaakt. Zoo is het alleszins te billijken dat de
Mohammedanen zich achteruitgezet gevoelen wegens de
salarieering der Christenleeraars van gouvernementswege,
en zal men moeten aansturen op salarieering van alle gods-
dienstvoorgangers, of, beter, op volledige scheiding van kerk
en staat; aan den anderen kant is het o.i. als een misstand
te beschouwen dat de Islam wel, het Christendom niet alge-
heele vrijheid tot godsdienstprediking heeft, en zal aan elke

(1) Kohnstamm, t. a. p., blz. 42.

gezindte volkomen gelijkheid van rechten gewaarborgd moeten worden. Nogmaals, hier vinden wij belangengroepen die recht van bestaan en recht van aktie hebben.

De voor ons alles beheerschende vraag is echter: moeten zij zich organiseren tot politieke partijen? dat is: moeten zij streven naar het doen zitting nemen van geestverwanten in de vertegenwoordigende lichamen? En hierop antwoorden wij uit hoofde van ons synthese-beginsel: **neen!**

Wat dan wel? Het antwoord op deze vraag hebben wij gegeven in de inleiding. Zij zullen semi-politieke lichamen moeten vormen, met beperkte politieke werkzaamheid. Zij hebben namelijk naar onze meening hoofdzakelijk te arbeiden aan de uitwerking hunner beginselen, aan studie en aan propaganda. Eerst wanneer de politieke partijen (waarin hun leden zich hebben op te lossen) of de vertegenwoordigende lichamen (waarin ook hun leden kunnen komen als leden dier partijen) blijk geven van onvoldoende rekening houden met hun belangen, dan kunnen zij—vereinigd of afzonderlijk, al naar gelang van 't vraagstuk—tijdelijk optreden als partij, eigen kandidaten stellen en zich plaatsen tegenover de permanente partijen. Dit heeft in Holland de Bond voor Staatspensioneering gedaan, en na de jongste Grondwetsherziening heeft ook de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht zich de vraag gesteld, of zij in het vervolg niet met eigen kandidaten zou moeten uitkomen om het aktieve vrouwenkiesrecht te veroveren.

Willen wij dan maar „van alles” in één partij samenbrengen? Zoo wordt soms gevraagd. Ja en neen. Wel aanhangers van alle gezindten (ook van elk ras, maar dit valt buiten ons terrein), maar niet personen van elk maatschappelijk tempo. In tegenstelling tot de van kracht zijnde (of—reeds kwijnende?) partijgroepeering in Nederland, pleiten wij voor samenwerking van alle groepen die met dezelfde snelheid vooruit willen, om te verhinderen dat ook hier de progressist zich geremd ziet door zijn konservatieven partijgenoot, en dat de bedachtzame wordt meegesleurd door den haastige. Wij willen partijen, bestaande uit

personen met gelijk doel, niet uit aanhangers van gelijke beginselen.

Dat ook dit aanleiding tot moeilijkheden wordt beseffen wij. Maar hier zijn wij overtuigd dat de **oprechte** wil om elkaar te begrijpen en tegemoet te komen alles zal kunnen doen. Er is veel misverstand tusschen de aanhangers van verschillende, speciaal godsdienstige en niet-godsdienstige levensbeschouwingen; de synthese-aanhangers, zelven stellige Christenen, willen de tolken zijn in deze Babylonische spraakverwarring. Er is een groote afstand die al die groepen scheidt; de synthese-aanhangers willen den dienst van schakels vervullen. In onzen arbeid, in ons beroep op godsdienstige en ongodsdienstige groepen tot eendrachtige samenwerking, mag men slechts een principieel streven zien, geen politieke list. Voortaktische bijoogmerken laat de synthese-groep zich niet gebruiken.

Dit is inderdaad een punt waarop wij bijzonder den nadruk willen leggen, omdat sommigen de synthese, hetzij met ingenomendheid hetzij met wantrouwen, beschouwen als een Tjipto en Sneevliet te „nekken”. De strekking der synthese-idee gaat verder dan het samenbrengen van een enkel stel partijen, b.v. den Vrijzinnigen Bond en de Chr. Ethische Partij, en toch ook weer minder ver dan het opwerpen van een dam tegen deze of gene politieke partij; dit laatste ligt buiten haar terrein. De evolutionaire beweging staat op synthetische basis, maar daarom is synthese nog niet identiek met evolutionair beleid. Wie onze beschouwingen heeft gevolgd, zal begrijpen dat de synthese-groep ook in andere partijen (b.v. Insulinde en de sociaaldemokratische) wil waken tegen het opwekken eener antithese-politiek. Inzonderheid is het de roeping der synthetisch voelende Christenen die lid van deze partijen zijn, om alles in het werk te stellen ten einde de ideeën der godsdienstige (b.v. Christen-socialisten) en niet-godsdienstige medestanders met elkaar te verzoenen.

De synthese-beweging is een bij uitstek praktische beweging. Zij acht de antithese een struikelblok voor krachtige

sociale hervorming, en komt voor deze laatste op. Maar zij is ook een diepe geestelijke strooming en zoekt haar kracht vooral in de diepte, in het geestelijke, in het essentieele. Met klakkeloos bijeenbrengen van vijandig gestemde, a n t i e t i s c h gezinde elementen is zij niet tevreden; dit noemt zij nog geen synthese in den volsten zin des woords. Zij acht het haar taak, te arbeiden aan een verandering der gezindheid, aan overwinning van vooroordeel en vijandschap tusschen godsdienstige en niet-godsdienstige personen. Een vergelijk noemt zij nog geen overwinning.

En ook hierin verschilt zij dus van een politieke partij of concentratie, dat zij meer op innerlijke kracht let, dan op uiterlijk succes.

C. P. EN M. COHEN STUART-FRANKEN.

Buitenzorg,   Augustus 1917.

DE EVOLUTIONAIRE BEWEGING.

ONTSTAAN.

Deze beweging is ontstaan als gevolg van de omstandigheid dat velen, voorstanders van een vooruitstrevende hervormingspolitiek, geen vrede konden hebben met de oneenigheden, die tusschen politiek gelijk gezinden voortdurend weer uitbraken als gevolg van verschilpunten in levens- en wereldbeschouwing. In een artikel over de strekking der synthese-idee in de Indische politiek is in dit nummer gewezen op de wenschelijkheid van aaneensluiting van allen die een bepaald tempo van politieken vooruitgang wenschen tot een groote groep, waarin zich dan verder de uit godsdienstige samenhoorigheid of andere factoren voortvloeiende belangen gemeenschappen op bepaalde punten als schakeeringen kunnen afteekenen. Deze gedachte heeft practische toepassing gevonden bij een groep, die redelijken vooruitgang beoogt, en een blok zou willen vormen van allen, die afkeerig zijn van reactionaire of ultra-conservatieve denkbeelden eenerzijds, van onverantwoordelijk revolutionair streven anderszijds. Deze groep noemt zich „evolutionair”, waarin negatief — door verwerping van reactie en revolutie — en positief — door partij te kiezen voor een politiek van ontwikkeling en hervorming — hare positie is bepaald.

Het eerst is het evolutionaire vaandel geheven in de vroeger neutrale Buitenzorgsche kiesvereeniging „Gemeentebelang”. Zooals is uiteengezet in de Javabode van 28 Juli jl. nam deze kiesvereeniging met het oog op de as. verkiezingen voor den Volksraad de vraag in overweging of zij zich had te ontbinden en te splitsen in een aantal kiesvereenigingen, die elk een bepaalde partij zouden vertegenwoordigen. Het liet zich aanzien alsof een vrijzinnige meerderheid de ontbin-

ding zou bewerkstelligen. Maar na overleg met Christelijke en nationaal-democratische opposanten werd besloten, een middenweg in te slaan. Het program van den N. I. V. B. werd in hoofdzaak aanvaard, doch het werd aangevuld met eenige punten, ontleend aan het ontwerp-program der nog op te richten C. E. P. en eenigszins gewijzigd met het oog op enkele aannemelijk geachte desiderata van het program van Insulinde. Het bleek dat met name in de programma's van N. I. V. B. en C. E. P. precies dezelfde vooruitstrevende geest tot uiting komt en dat er, om met een den schrijvers over dit onderwerp te spreken, meer overeenstemming in te bespeuren valt dan verschil. Synthese lag hier dus voor de hand. Met groote meerderheid werd nu aangenomen het volgende program, dat de tot „Evolutionaire kiesvereeniging” herdoopte organisatie stempelde tot een stellig vooruitstrevend democratisch, maar niet extremistisch lichaam.

ALGEMEEN WERKPROGRAM.

Artikel 1.

De Vereeniging steunt elk loyaal streven naar toenemenden invloed van de Ned.-Indische volken en volksgroepen op het bestuur en de regeering, met einddoel zelfbestuur.

Artikel 2.

De Vereeniging streeft daartoe naar:

- a. Uitbreiding en verbetering van het openbaar en bijzonder onderwijs o.a. door aanpassing aan de eischen van land en volk.
- b. Voortgezette bestuursdecentralisatie.
- c. Toekenning van kiesrecht voor alle vertegenwoordigende lichamen aan Europeanen en Inlanders of daarmee gelijkgestellten, voorloopig op den grondslag der individueele ontwikkeling.
- d. Geleidelijke uitbreiding van de bevoegdheden van den Volksraad.

Artikel 3.

Zij staat voor de handhaving van een volstrekte gewetensvrijheid en volkomen eerbiediging van ieders levensbeschouwing, voorzoover deze niet indruischt tegen de algemeene zedelijkheid, de openbare orde of de persoonlijke vrijheid.

Artikel 4.

Zij verklaart de maatschappelijke ontwikkeling, in het bijzonder van de maatschappelijk zwakkeren, krachtig te willen bevorderen. Zij bestrijdt de maatschappelijke oorzaken, welke tusschen de leden der verschillende bevolkingsgroepen ongelijkheid scheppen of verscherpen ten aanzien van hun ontwikkelingsvoorwaarden.

Naast de maatschappelijke wenscht zij ook de innerlijke belangen der verschillende volksgroepen te behartigen door het aankweeken van gevoelens van verantwoordelijkheid en wederkeerige verplichting bij allen zonder onderscheid.

Artikel 5.

Zij streeft naar gelijke rechtszekerheid voor de verschillende bevolkingsgroepen.

Artikel 6.

Zij verklaart zich voorstandster van militaire en economische weerbaarmaking van Ned.-Indië, met dien verstande, dat de economische ontwikkeling der bevolking hiervan een voornaam onderdeel uitmaakt.

Met dit programma ging de Evolutionaire Kiesvereniging in zee en hare denkbeelden bleken al dadelijk aantrekkingskracht uit te oefenen. Bij de in de tweede helft van Juli te Buitenzorg gehouden verkiezingen, ter bezetting van eenige periodiek openvallende zetels in den gemeenteraad werden alle evolutionaire kandidaten gekozen. Van bijzondere betekenis waren deze verkiezingen ook hierom, wijl daarbij de kiezers de gelegenheid hadden, zich uit te spreken over de

richting, welke zij door de gekozen afgevaardigden voor den Volksraad wenschten te zien gevolgd.

Het bleek al ras dat de Buitenzorgsche actie ook elders de aandacht getrokken had en zoowel van „vrijzinnige” als van „christelijke” zijde werd toegejuicht.

Evolutionair manifest.

Uit sympathie groeide samenwerking en zoo verscheen begin September een „evolutionair” manifest, waarin door een 18-tal leden van locale raden in West-Java hunne mederaadsleden in geheel Indië werden opgeroepen, zich met het oog op de komende Volksraad-verkiezingen bij de evolutionaire groep aan te sluiten.

Het Bestuur der Evolutionaire kiesvereniging te Buitenzorg verklaarde zich ter bevordering van de samenwerking bereid om als centraal comité van actie voor de evolutionaire groep op te treden.

Van het voorloopig Comité der Christelijk-Ethische Partij evenals van den Ned.-Ind. Vrijzinnigen Bond werden betuigingen van instemming ontvangen, terwijl reeds op verschillende plaatsen leden van locale raden tot de groep toetraden.

In het manifest werd er op gewezen dat in de groep ruimte was voor lieden van de meest uiteenlopende wereld-beschouwingen; dat zij gelegenheid gaf tot aaneensluiting van alle politiek vooruitstrevenden zonder onderscheid van ras of geloof.

Gewaarschuwd werd tegen het gevaar om in deze dagen van opkomend Indisch politiek leven de bijeenbehorende krachten der vooruitstrevenden hier te lande te versnipperen. „Verkrijging van de noodige concentratie” werd als leuze aangeheven om bij de a.s. op een evenredig kiesstelsel berustende Volksraad-verkiezingen, die candidaten gekozen te krijgen die hun invloed zouden laten gelden ter bereiding van een geleidelijke politieke ontwikkeling h.t.l. in vooruitstrevenden, niet extremistischen zin.

Na hetgeen in het voorgaande is betoogd, is nog slechts een korte toelichting noodig op het program der evolutionaire groep.

Zelfbestuur.

In artikel 1 zal men opmerken dat „zelfbestuur” is genoemd als einddoel. Onder zelfbestuur in koloniaal-staatsrechtelijken zin wordt, gelijk bekend is, verstaan het recht van een kolonie om hare huishoudelijke, binnenlandsche aangelegenheden zelf te regelen. Het is zelfstandigheid, geen onafhankelijkheid, het best vergelijkbaar met de staatsrechtelijke positie van de locale ressorten hier te lande. Het bestuur der Buitenlandsche betrekkingen valt niet onder zelfbestuur; dat bestuur blijft, ook wanneer zelfbestuur is ingevoerd, toevertrouwd aan een centraal rijksorgaan, al of niet met directe medewerking van de kolonië. In het Engelsche wereldrijk zijn b.v. Zuid-Afrika en Australië voorbeelden van zulke zelfbesturende koloniën.

Door zelfbestuur als einddoel te stellen, is natuurlijk in het midden gelaten of het voor Indië het best zal zijn na het bereiken van zijne mondigheid de banden met Nederland te verbreken dan wel de voorkeur te geven aan een federatief verband met het moederland, hetzij op voet van volkomen gelijkheid, hetzij nog met aanvaarding van een zekere leiding van Nederland uit.

Gelet op het feit, dat in Britsch-Indië, terwijl het ons in politieke ontwikkeling een 50-tal jaren vooruit heet te zijn nu nog „home rule” — d.i. zelfbestuur — als on vervulde wensch naar voren wordt geschoven, meenen wij dat ons „einddoel” voor afzienbaren tijd ruim voldoende perspectief opent.

Openbaar en bijzonder onderwijs.

In art. 2 is de onderwijsparagraaf van den N. I. V. B. aangevuld door het uitdrukkelijk vermelden van het bijzonder en het aan Indische behoeften aangepaste onderwijs. Wij hebben reeds als onze meening te kennen gegeven dat bij den bestaanden onderwijsnood geen krachten geknot of ongebruikt mogen blijven. Ook achten wij het een eisch van recht en billijkheid om, voorzoover behoorlijke voorwaarden omtrent deugdelijkheid van het onderricht gewaarborgd zijn,

en voorzoover er niet al te hooge extra-onkosten uit voortspruiten, het bijzonder onderwijs krachtig te steunen. De eisch van gewetensvrijheid wordt hier natuurlijk niet uit het oog verloren (art. 3). Vermoedelijk zal men de regeling van 1915 (fakultatiefstelling van godsdienst-onderricht op plaatsen waar geen andere dan een zendingsschool aanwezig is) wel in groote trekken blijven volgen. Het beginsel is hier vooral belang. In Indië, waar het pauperisme zulke huiveringwekkende gedaanten aanneemt, werpe men zijn Hollandsche partijdogma's overboord en zij men dankbaar voor elken vorm van gemoed- en karaktervormend onderricht, dat de jeugd kan sterken tegenover de vele gevaren die haar in de kampoeng bedreigen.

Ligt ook hierin in zekeren zin een „aanpassing van 't onderwijs aan de eischen van land en volk”, deze clause is toch meer bedoeld in den zin van: rekening houden met de eischen der Indische maatschappij, toekomstige werkkring enz. door taalonderricht, geschiedenis, aardrijkskunde enz. veel meer in verband te brengen met de natuurlijke omgeving der kinderen en bij de karakter-ontwikkeling, het onderwijs in praktische vakken, de indeeling van het onderwijs met het oog op den puberteitsleeftijd e.d. meer rekening te houden met de specifiek eigenschappen van de rassen in den Archipel.

Vrijheid van gedachte.

Art. 3, zijnde het eerste lid van art. 4 der Chr. Ethische beginselverklaring, komt op voor de gewetensvrijheid die de grondslag der vrijzinnige leer is, en waarvan de vrijheid van vereeniging en drukpers een toepassing kan worden geacht. Het is overigens een uitdrukkelijke, maar toch zeer nuttige, herinnering aan art. 3 der Nederlandsche wet van (22 April 1855), op het recht van vereeniging en vergadering waarin met de openbare orde strijdig is verklaard elke vereeniging die doel heeft ongehoorzaamheid aan of overtreding van de wet, aanranding of bederf der goede zeden en stoornis in de uitoefening der rechten, van wie het ook zij.

Maatschappelijke, geestelijke en zedelijke belangen.

Associatie.

In de eerste alinea van art. 4 wordt goede zorg voor de maatschappelijke belangen der bevolking verfangd, waarbij speciale aandacht is geschonken aan die der maatschappelijk zwakkeren. Een actieve, op Indische toestanden berekende „sociale” politiek is hiermede als eisch des tijds erkend. De tweede alinea geeft te kennen dat de geestelijke en zedelijke belangen evenmin verwaarloosd mogen worden; het aankweken van gevoelens van verantwoordelijkheid en wederkeerige verplichting bij alle klassen der bevolking wordt noodig geacht. Het uitgangspunt is hier de erkenning dat men in zijn daden niet volkomen vrij is, maar heeft te overwegen of men zijn medemenschen geen nadeel (in geestelijken en stoffelijken zin) berokkent; de erkenning dat de Europeaan de inlandsche volksziel te eerbiedigen heeft; een uitbreiding der ethiek ook tot het gebied van den geest; tevens de eenig mogelijke grondslag van werkelijke „associatie”, d.i. vreedzame samenwerking van alle rassen op maatschappelijk gebied.

Gelijke rechtszekerheid.

Art. 5, overgenomen van den N.I.V.B., is te beschouwen als gelijkwaardig met het tweede lid van art. 4 der Chr. Ethische beginselverklaring. „Gelijk recht” is voor de verschillende bevolkingsgroepen met hun zoo uiteenlopende rechtstradities in het algemeen nog niet te verlangen. Wat wel verlangd kan worden, is dat het voor elke bevolkingsgroep geldend recht door een goede rechtsbedeeling aan allen gelijke zekerheid schenkt.

Economische en militaire weerbaarheid.

Ten slotte is art. 6 de eenigszins gewijzigde weerbaarheids paragraaf van den N. I. V. B. Een deugdelijke weerbaarheid, maar niet minder een krachtige behartiging van de economische ontwikkeling, zijn hier erkend als onmisbare factoren

van volkskracht, als waarborgen voor de toekomst van Indië".

Wij zullen nu verder hebben af te wachten in hoeverre de publieke opinie zich ten gunste van de evolutionaire beweging zal verklaren. Het komt ons voor dat een evolutionaire groep reden van bestaan heeft, en dat de aktie voor de Volksraadverkiezingen op het door haar aanbevolen akkoord kan worden gevoerd.

Staan de evolutionair denkende leden van locale raden overal hunne geestverwanten van West-Java ter zijde, dan kan van deze groep ongetwijfeld, ook later in den Volksraad, veel kracht uitgaan.

DE VOLKSRAAD (1).

Groote beteekenis van deze wetgeving.

De ontevredenheid, die als gewicht de wijzers van ons maatschappelijk uurwerk aldoor gaande houdt, moge — en met recht — ook de wetgeving op den Volksraad niet ongemoeid laten, niemand die haar geheel overziet, zal toch in eerlijkheid kunnen ontkennen dat deze wetgeving voor Indië van het grootste belang is; het inluiden van nieuw leven, een politieke dageraad.

„Onder de Indische wetsontwerpen, welke in den loop der jaren aan de goedkeuring der volksvertegenwoordiging zijn onderworpen”, aldus de katholieke afgevaardigde Bogaardt in de Tweede Kamer bij de behandeling van de voorstellen betreffende den Volksraad, „is er wellicht niet één, hetwelk in belangrijkheid het wint van het wetsontwerp, dat thans aan de orde is gesteld”.

In eenigszins anderen toonaard was de uiting van het sociaal-democratische Kamerlid Mendels, die de te verwachten openbaarheid in de behandeling van Indische zaken met vreugde begroette wegens haar „uitermate revolutionaire kracht” — „om in mijn terminologie te spreken”, voegde hij er verzachtend aan toe — maar hoe „bescheiden” hij overigens de hervorming ook noemde, haar ingrijpende beteekenis had hij toch moeilijk in heller licht kunnen zetten.

Karakter van den Volksraad.

Waarom is de nieuwe wetgeving van zooveel beteekenis voor Indië? Wat is het karakter van den Volksraad?

(1) Een geschiedenis van de tot standkoming der wetgeving op den Volksraad is te vinden in Koloniale Studiën no. I.

Men vergelijke verder Handelingen IIe Kamer Staten Generaal Bijlagen 1916-17 Nos. 20 en 22, vergaderingen 28, 9-16, blz. 19 e.v. Eerste Kamer, Handelingen 1916-17, blz. 119 e.v.

Beoogd is den Gouverneur-Generaal een raadgevend lichaam ter zijde te stellen, dat zooveel mogelijk een „afspiegeling van de Indische maatschappij” zal zijn (Memorie van Antwoord 1915). Geen vertegenwoordigend lichaam in Westerschen zin, doch wel een lichaam met vertegenwoordigend karakter. Naar de tegenwoordige Minister van Koloniën in zijn Memorie van Toelichting betoogde, diende aan den raad de eisch te worden gesteld, „dat daarin de onderscheidene belangen zoo volledig mogelijk en zoo goed mogelijk kunnen worden behartigd en dat op de behoeften van hen, die niet in staat zijn, daarvoor met eene eigen vertegenwoordiging op te komen, behoorlijk zal worden gelet”.

De aanmerkelijke verschillen, die bestaan in den graad van ontwikkeling en in de belangen der verschillende bevolkingsgroepen van den Archipel werden geacht voor afzienbaren tijd een beletsel te zijn om den Volksraad geheel door middel van verkiezing samen te stellen: om te waken dat de veelzijdige en uiteenlopende belangen der Indische maatschappij niet bij die van bepaalde groepen kunnen worden achtergesteld, werd het vooralsnog noodig geoordeeld dat het centrale gezag door de benoeming van een deel der leden van den Volksraad op de samenstelling daarvan invloed zal kunnen uitoefenen. Blijkbaar werd gevreesd, dat bij een westersch stelsel van verkiezingen kleine, maar handige en energieke minderheden de groote suggestibele massa in die mate met demagogische drogredenen zouden weten in te palmen, dat een behoorlijke behartiging van hare werkelijke belangen in het gedrang zou komen. De billijke behartiging van ieders belangen is de zaak, die sterk op den voorgrond is gesteld en daarom is in de eerste plaats gestreefd naar een vertegenwoordiging v o o r het volk; een vertegenwoordiging d o o r het volk is als eisch van de tweede orde beschouwd. In verband hiermede is de vorming van den raad aldus geregeld dat de helft der leden door middel van verkiezingen en wel door de leden der locale raden wordt afgevaardigd; de helft wordt door den Gouverneur-Generaal benoemd; de Voorzitter wordt aangewezen door de Kroon.

Kan nu de Volksraad als een volksvertegenwoordiging

worden beschouwd? O.i. wel, mits daaraan niet wordt gehecht deze beteekenis, dat hij geheel is een Kamer van afgevaardigden.

De raadgevende taak.

Op tweeërlei wijze is de taak van het nieuwe lichaam omschreven. In de eerste plaats kent de wet imperatieve, verplichte raadpleging; in de tweede plaats het facultatieve, vrijgelaten inwinnen van advies.

De Gouverneur-Generaal zal verplicht zijn den Volksraad te hooren allereerst ten aanzien van de jaarlijksche begrotingen. Hierover zijn meening uit te spreken zal voorloopig de hoofdtak van het college zijn. Zelfs is uitdrukkelijk gerekend op minstens twee zittingen van den Volksraad per jaar met het oog op de omstandigheid, dat per jaar tweemaal begrotingsvoorstellen plegen te worden opgemaakt, n.l. voor de begroting zelve en voor de z.g. suppltoire of aanvullende begroting, die ongeveer een half jaar later aan de orde komt.

De groote beteekenis van de raadpleging juist over de begroting behoeft geen betoog. Zij, die studie hebben gemaakt van het Europeesche staatsrecht, weten, dat de invloed van de volksvertegenwoordigingen op de vaststelling van de begrotingen beschouwd wordt als een der grootste overwinningen van de democratie. Want door de beschikbaarstelling van de jaarlijks voor het staatsbestuur benoodigde geldmiddelen wordt de algemeene richting van het bestuursbeleid grootendeels bepaald.

„Gedurende hunne bijeenkomsten voor de gedachtenwisseling over de begroting zullen de leden van het college gelegenheid hebben om op alle gebied hunne wenschen en meeningen te uiten”, aldus de Minister in de Memorie van Toelichting, „want geen onderwerp van staatszorg is er, dat niet rechtstreeks of zijdelings daarmede verband houdt”. Speciaal ook over de invoering of wijziging van belastingen zal de Volksraad de gelegenheid hebben, zich bij de behandeling van de begroting uit te spreken.

Eveneens is de raadpleging verplicht ten aanzien van de rekening en de bepaling van de gedragslijn betreffende voor- en nadeelige sloten, alsook die ten aanzien van voorstellen tot het aangaan van geldleeningen.

Bij de behandeling van de wet in de Tweede Kamer is ten slotte nog bepaald dat de volksraad steeds zal worden gehoord over algemeene verordeningen, welke aan de ingezetenen persoonlijke militaire lasten opleggen.

Waarom is niet eveneens de raadpleging van het lichaam voorgeschreven ten aanzien van andere onderwerpen van wetgeving? Hoofdzakelijk bezwaar van practischen aard is daartegen aangevoerd.

„De wetgevende arbeid”, schreef de Minister, „die thans door den Gouverneur-Generaal in vereeniging met den Raad van Nederlandsch-Indië wordt verricht, is van zulk een omvang, dat de verspreid wonende leden van het nieuwe college, wier dagelijksche bezigheden hun veelal niet zullen veroorloven meer dan een beperkt gedeelte van hunnen tijd aan de verplichtingen van het lidmaatschap te wijden, bezwaarlijk belast kunnen worden met medewerking aan deze uitgebreide taak, welke hunne voortdurende aandacht en menigvuldige samenkomsten zou vorderen. In het systeem van wetgeving in de kolonie behoort derhalve, naar de zienswijze van den ondergeteekende, door de instelling van het nieuwe orgaan vooralsnog geen verandering te worden gebracht”.

De wetgeving blijft dus als regel vooreerst toevertrouwd aan de 3 organen, die daarmede thans in afdalende rangorde zijn belast: 1o den algemeenen rijkswetgever (Kroon en Staten-Generaal), 2o de Kroon en 3o den ordonnantie-wetgever (Gouverneur-Generaal en Raad van Nederlandsch-Indië).

Intusschen is rekening gehouden met de mogelijkheid dat de boven aangeduide practische moeilijkheid in werkelijkheid niet altijd onoverkomelijk zal blijken te zijn. Het zal b.v. misschien mogelijk wezen, aan de behandeling van de begroting of de aanvullingsbegroting de bespreking van bepaalde maatregelen van wetgevend aard te koppelen. Of wellicht vormt zich hier op den duur als in Nederland een

groep van politici, die zich aan het lidmaatschap als aan een bepaald beroep kunnen gaan wijden. Hoe het zij, de weg is opengelaten om de werkzaamheden van den Volksraad op wetgevend gebied gaandeweg uit te breiden.

Allereerst heeft men de facultatieve raadpleging. Bepaald is n.l. (bij art. 131 der wet van 16 December 1916) dat de Gouverneur-Generaal den Volksraad raadpleegt over alle zoodanige onderwerpen als waarover hij het oordeel van dit lichaam wenscht te vernemen. Deze raadpleging zal zich niet behoeven te beperken tot onderwerpen, welke bij ordonnantie worden geregeld en waarbij de Gouverneur-Generaal dus zelf mede als wetgever optreedt. Ook de talrijke en belangrijke onderwerpen die tot de verordnungsbevoegdheid van de Kroon en van den Nederlandschen rijkswetgever behooren en bestemd zijn, te eeniger tijd bij Koninklijk besluit of wet te worden geregeld, plegen door den Gouverneur-Generaal voor de vaststelling van de regeling bij Koninklijk besluit in overweging te worden genomen, ten einde den Minister van Koloniën daaromtrent van advies te kunnen dienen. Ook over deze onderwerpen zal de Landvoogd den Volksraad, zoo hij dit wenschelijk en mogelijk acht, kunnen hooren.

Wijders zijn nog geteld bij de onderwerpen, waarover de Gouverneur-Generaal verplicht is, den Volksraad te hooren: zoodanige andere onderwerpen, als door den Koning bij algemeene verordening worden aangewezen. De Kroon kan dus den werkring van het college uitbreiden, als in Nederland gebleken is dat de Gouverneur-Generaal daartoe uit vrije beweging niet in voldoende mate is overgegaan. Zal een dergelijk ingrijpen noodig zijn? Men kan het betwijfelen, aangezien uit de Memorie van Antwoord is gebleken, dat zoowel de Gouverneur-Generaal als de Raad van Nederlandsch-Indië, in tegenstelling met den Minister, aan het vertegenwoordigend lichaam gaarne eenigen wetgevenden arbeid hadden toevertrouwd. Maar in de Tweede Kamer werd het denkbeeld geopperd en door den Minister overgenomen. „De stok staat achter de deur”.

Ten slotte is het denkbaar dat noch de Gouverneur-Generaal noch de Kroon tijdig aan raadpleging van den Volksraad

hebben gedacht, terwijl het college zich toch gaarne over een zaak wil uitspreken die hetzij aan de orde is of naar zijne meening aan de orde behoort te worden gesteld. Alsdan kan de raad het hem toegekend recht van petitie hanteeren (art. 131 der wet van 16 December 1916, slotzin): hij kan n.l. de belangen van Nederlandsch-Indië en zijne ingezetenen altijd voorstaan bij den Koning, bij de Staten-Generaal en bij den Gouverneur-Generaal. Zoo noodig kan ter bespreking van een dergelijke aangelegenheid op verzoek van 15 leden een buitengewone zitting worden belegd (art. 139, 6e lid).

Intusschen is hiermede natuurlijk het perspectief voor den Volksraad niet afgesloten.

Zooals de Minister het uitdrukte:

„Het ligt in de lijn der door den ondergeteekende voorgestane koloniale politiek om naarmate de geschiktheid der inheemsche bevolking tot deelneming aan de regeeringstaak als gevolg van hare voortschrijdende ontwikkeling op verstandelijk en economisch gebied toeneemt, aan de vertegenwoordiging groofter invloed op den gang van zaken toe te kennen”.

Perspectief opent ook, zooals de Minister opmerkte, de naam van den Volksraad:

„Het is nog niet zoo heel lang geleden”, aldus Mr. Pleyte, „dat een stamverwant volk er een volksraad op na hield; die volksraad hield zich voornamelijk bezig met wetgeving. Nu is mijn meening dat, gaande de zaken in Indië zooals ik hoop en verwacht dat ze zullen gaan, aan dit college mettertijd wetgevende bevoegdheid zal worden toegekend. Welnu, een (dagelijks) raad, waarin het volk vertegenwoordigd is, waarin ik hoop dat het volk in al zijn geledingen gaandeweg zijn vertegenwoordigers zal brengen, verdient m.i. zeer wel den naam van volksraad”.

Gestadige ontwikkeling van de bevolking — en daaronder vooral ook, zooals het op het program van het eerste Indische onderwijscongres heet: de verstandelijke, zedelijke en lichamelijke opvoeding van de komende geslachten — zal dus mede een hefboom worden tot verhooging van de politieke positie der Indische volksvertegenwoordiging. En ook de

ervaring, die zij zich gaandeweg op haar speciaal terrein zal verwerven, moet hiertoe leiden.

„Ik heb bij de behandeling van dit wetsontwerp sterk den indruk gekregen”, zeide de sociaal-democratische leider Mr. Troelstra in de Tweede Kamer, „dat men nog weinig op de hoogte is van alles wat betreft de vraag van de politieke rijpheid der Indische bevolking”.

Het antwoord, dat op deze vraag moet gegeven worden, verandert dan ook met den dag. Indië is in korten tijd niet meer te herkennen voor den Indischman, die het verlaten heeft. Nauwkeurige waarneming van de verschijnselen hier te lande zal moeten leeren, wanneer de tijd kan worden geacht, te zijn aangebroken om tot nieuwe hervormingen den stoot te geven.

Samenstelling.

Het aantal leden van den Volksraad zal 39 bedragen. „Daarbij heeft deze gedachte voorgezet”, lichtte de Minister in de Tweede Kamer toe, „dat er 38 residenties zijn, en het was mijn bedoeling dat de stemmen zoo verdeeld zouden kunnen worden dat elk der gewesten, waarin Indië op het oogenblik is verdeeld, desnoods door middel van een behoorlijke evenredige vertegenwoordiging, desgewenscht zijn stem in den Volksraad zou kunnen doen hooren. En daar kwam een lid bij, te benoemen door den Koning, n.l. de president”.

Zal deze bedoeling, — een evenredige vertegenwoordiging naar gewestelijke belangen — worden verwezenlijkt? Het is logisch, dat, als bij de verkiezingen aaneensluiting wordt gezocht, de sterkste overtuigingen en overwegende gemeenschappelijke belangen het richtsnoer geven. En de gewestelijke belangeneenheid wordt tegenwoordig nog weinig gevoeld!

Van de 38 leden buiten den Voorzitter worden er 19 door de leden van locale raden gekozen en 19 door den Landvoogd benoemd. Van de te verkiezen leden moeten 10 leden behooren tot de Inlanders en 8 tot de Europeanen en de Vreemde Oosterlingen; van de te benoemen leden 5 tot de

Inlanders en 14 tot de overige bevolkingsgroepen. In 't geheel zullen dus in den raad zetelen $10 + 5 = 15$ Inlandsche en $8 + 14 = 23$ Europeesche en andere niet-Inlandsche leden.

De genoemde cijfers zijn bij Koninklijk besluit (Ind. Staatsblad 1917 No. 441) vastgesteld. De wet bepaalt slechts dat de Volksraad tenminste 39 leden telt, en dat van de 19 benoemingsleden ten minste $\frac{1}{4}$ tot de Inlanders behoort, voor het overige deel tot de Europeanen en vreemde Oosterlingen; van de verkiezingsleden minstens $\frac{1}{2}$ tot de Inlanders en het overige deel tot de Europeanen en vreemde Oosterlingen. Mocht de samenstelling dus om de een of andere reden onbevredigend blijken, dan kan, zonder de hoogste wetgevende machine in beweging te brengen, door de Kroon de regeling worden herzien. Over Nederland moet deze herziening dus in allen gevalle toch wel loopen. (In 't algemeen is o.i. te weinig rekening gehouden met de geweldige vertraging, die het te hulp roepen van een in Nederland zetelenden wetgever medebrengt. Het bedenkelijkst is wel, dat zelfs het reglement van orde voor den Volksraad bij Koninklijk besluit is vastgesteld, en dus voor de geringste wijzigingen daarin, die de praktijk mocht eischen, de Kroon zal moeten worden lastig gevallen).

Het is de bedoeling dat de Gouverneur-Generaal eerst leden in het vertegenwoordigend lichaam zal benoemen als de verkiezing heeft plaats gevonden. Daarmede wordt bereikt dat door den Landvoogd vertegenwoordigers kunnen worden aangewezen voor belangen, die in de door het kiescollege aangewezen leden nog geen vertegenwoordigers hebben gevonden. Blijken b.v. na afloop der verkiezingen de buitenbezittingen nog te weinig te zijn vertegenwoordigd of zijn de belangen der vreemde Oosterlingen niet voldoende tot hun recht gekomen dan kan de Landvoogd door de hanteering van zijn benoemingsrecht daarin voorzien.

Lid van den Volksraad kunnen alleen zijn mannelijke ingezetenen van Ned.-Indië, die den ouderdom van 25 jaren hebben vervuld, den staat van Nederlandsch onderdaan bezitten en geene gevangenisstraf of een zwaardere straf dan wel dwangarbeid hebben ondergaan (met uitzondering

van vrijheidsstraf ter vervanging van geldboete of wegens overtreding van politie), die niet bij rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over hunne goederen hebben verloren of van de verkiesbaarheid zijn ontzet en niet op niet-eervolle wijze uit 's Lands dienst zijn ontslagen. De Minister had de verkiesbaarheid o.a. ook willen uitstrekken tot vrouwen. Waar het vrouwenkiesrecht in Nederland echter nog niet is ingevoerd, heeft de Tweede Kamer geoordeeld, dat de tijd voor dit instituut in Indië nog niet gekomen was. Onvereenigbaar is het lidmaatschap van den Volksraad met de ambten van vice-president of lid van den Raad van Ned.-Indië, hoofd van een departement van Algemeen bestuur of voorzitter of lid der Algemeene Rekenkamer. De Algemeene Secretaris is niet op deze lijst geplaatst, wijl hij niet behoort tot de „adviseurs” der Regeering. Zouden te zijnen aanzien niettemin geen gelijksoortige bedenkingen zijn aan te voeren? De raadgevingen van dezen ambtenaar — men moge hier niet van „adviezen” spreken — zijn toch altijd ter beschikking van den Landvoogd; zijn opneming in een raadgevend lichaam als de volksraad zou dus de kring, waaruit de Regeering voorlichting putten kan, niet verwijderen. Lagere departements- en Secretarie-ambtenaren kunnen in den Volksraad komen, maar alweer moet de vraag gesteld worden of daarmee het doel van de instelling zou worden verwezenlijkt?

De leden worden voor 3 jaar benoemd of verkozen. Zij treden tegelijk af en zijn dadelijk opnieuw benoembaar of verkiesbaar.

Werkwijze.

De Volksraad houdt zijne vergaderingen, als regel, in het openbaar te Batavia. De openbaarheid is van zooveel belang geacht dat zij verplicht gesteld is voor 's raads besprekingen over financieele onderwerpen. Door de openbaarheid krijgt het Indische publiek kennis van en contrôle op de behandelde staatsrekening. Het behoeft geen betoog, dat hierin een belangrijke factor voor de politieke ontwikkeling van Indië is gelegen.

De taal van beraadslaging is het Nederlandsch. In de Eerste Kamer is gepleit voor toelating van het Maleisch daarnaast. De Minister voerde daartegen aan dat een westersche taal voor een volk in opkomst als het Indische noodig is, om aanraking met het westen te krijgen. Het zou denkbaar zijn, dat men later weer de inheemsche taal op den voorgrond zou gaan stellen, maar welke van de vele Indische talen zou dat moeten zijn? Wil men een taal, door allen te bezigen, dan is het Nederlandsch — voor een dergelijke vergadering althans — aangewezen.

De eerste jaarlijkste zitting wordt geopend op den derden Dinsdag der maand Mei.

Hier moet de begrooting worden behandeld. Dezelfde ambtelijke organen, aan wie thans de voorbereiding hiervan is opgedragen, zullen ook voortaan het onderwerp der begrooting moeten ineenzetten. De Volksraad staat daarbuiten. Zijn werkzaamheid vangt eerst aan nadat het ontwerp, voorzien van een toelichting, door den Landvoogd aan hem is aangeboden, hetgeen bij de opening van de zitting geschiedt.

Alvorens over een onderwerp, waaromtrent de Gouverneur-Generaal het gevoelen van den Raad heeft gevraagd — dus ook een begrooting — in het openbaar wordt beraadslaagd, heeft een onderzoek in de afdeelingen plaats. Het resultaat is een schriftelijk verslag, dat zoo spoedig mogelijk aan de leden, en aan den Gouverneur-Generaal en diens gemachtigden wordt medegedeeld. De Landvoogd kan hierop schriftelijk antwoorden of doen antwoorden dan wel van een antwoord afzien. Dan de openbare beraadslaging. De Gouverneur-Generaal kan gemachtigden aanwijzen om deze bij te wonen en namens hem voorlichting te verschaffen. Speciaal heeft men het oog gehad op de departementshoofden, maar ook anderen kunnen worden aangewezen.

Bij zijne beraadslagingen heeft de Volksraad een recht van „amendement”, dat natuurlijk een eenigszins ander karakter draagt dan dat der Tweede Kamer, omdat de Volksraad slechts adviseert, geen factor van wetgeving is. Zoodra het college zijn oordeel heeft uitgesproken wordt het ter kennis van den Landvoogd en diens gemachtigden gebracht.

De Gouverneur-Generaal is verplicht de begrooting „voorloopig” vast te stellen, zooals zij hem door den volksraad is aangeboden. Hij kan echter den Minister zijn meening hieromtrent melden en deze kan in zijn wetsvoorstellen aan de Staten Generaal van de denkbeelden van den Volksraad afwijken. Ten slotte stelt dan de Nederlandsche wetgever dan de Indische begrooting in volledige vrijheid vast. De Volksraad zal dus slechts moreelen invloed hebben, die echter in de praktijk zeer groot zal kunnen zijn. Alles hangt van de bezetting, van de bekwaamheid, de belangstelling en de energie der leden af.

De Gouverneur-Generaal kan in het algemeen een termijn aangeven, waarbinnen een gevraagd advies door hem moet zijn ontvangen, wil hij er nog acht op slaan; ten aanzien van 's raads begrootings-advies is echter een wettelijke termijn gesteld: volgens art. 3 der Indische Comptabiliteitswet moeten n.l. voor 1 Juli van het jaar, voorafgaande aan dat, waarin de begrooting moet werken, de besluiten van den Gouverneur-Generaal tot voorloopige vaststelling daarvan in de Javasche Courant worden openbaar gemaakt. Indien nu de Volksraad de onderwerpen niet zoo tijdig terugzendt, dat de voorloopige vaststelling volgens 's raads advies voor 1 Juli mogelijk is, stelt de Gouverneur-Generaal de begrooting voorloopig vast zonder het advies van het college af te wachten. Men kan zich voorstellen dat er hard gewerkt zal moeten worden, wil de Volksraad tusschen den derden Dinsdag van Mei en 1 Juli de geheele begrooting afgewerkt hebben.

Immers de Tweede Kamer, die zooveel meer ervaring heeft, moet zich gewoonlijk inspannen om met de Indische begrooting nog voor Kerstmis gereed te komen. Aangezien zij eind September met de bestudeering van de ontwerpen kan beginnen — zie art. 3a Ind. Comptabiliteitswet in verband met de artt. 100 en 124 der Grondwet — heeft zij dus aan 3 maanden nauwelijks genoeg. En de volksraad zal het moeten afkunnen in niet veel meer weken!

Een ander bezwaar is, dat de begrooting in Indië zoo tijdig zal moeten worden opgemaakt, dat men niet de uitkomsten,

zelfs de voorloopige uitkomsten van het vorig dienstjaar kent.

De begrooting zal dus niet met de werkelijkheid overeenstemmen en een uitgebreide aanvullingsbegrooting zal noodig zijn.

Vermoedelijk zullen al spoedig stemmen opgaan om den behandelingstermijn voor het Indische college te verlengen of dezen later te doen aanvangen. Dan staat men echter voor de moeilijkheid dat, waar de begrooting voor 1 Januari van het dienstjaar definitief moet zijn vastgesteld (art. 3a Ind. Comptabiliteitswet), de behandeling in Nederland zou moeten worden bekort.

En nu is het de vraag of de Staten Generaal, die zich tot dusver zeer nijdverig op hun Indisch begrotingsrecht hebben betoond, aan hun beschikbaren tijd zullen laten tornen door den Volksraad.

De Heer Beumer, die de kwestie in de Tweede Kamer ter sprake bracht, wees er op dat wanneer men de bepaling wijzigde en de begrooting later in Holland zou komen, deze misschien in de verdrukking zou geraken; een groot deel der debatten in de Tweede Kamer zou moeten vervallen. „Ik weet niet”, voegde hij er aan toe, „of er een meerderheid zou zijn te vinden om het er op te wagen, dat wanneer de Volksraad kennis heeft van de Indische begrooting en er uitvoerig over heeft gediscussieerd, de debatten hier wel wat zouden bekort kunnen worden. De geachte afgevaardigde uit Schoterland merkt op, dat de debatten over de Indische begrooting hier juist langer zullen worden en hij doelt er daarbij natuurlijk op, dat men ijverig kennis zal nemen van de debatten in den Volksraad, om daarmee redevoeringen samen te stellen. Dat is wel mogelijk”.....

En die redevoeringen in tweeden aanleg zullen ongetwijfeld zeer interessant zijn. Maar de band tusschen kolonie en moederland zal in dit geval den nauw gesnoerden volksraad wel ietwat knellen.

De begroeting van den Volksraad in de Staten-Generaal.

De nieuwe instelling is in de Staten-Generaal over het

algemeen met welwillendheid begroet, vooral in de Tweede Kamer.

„Thans tot die instelling over te gaan, schijnt mij een daad van wijs beleid”, meende de heer Beumer. „Het doel, dat de Minister zich met dezen Kolonialen (Volks)raad stelt..... is in één woord aanlokkelijk, prachtig”, liet de Heer Scheurer hooren. „Wat de instelling van een Kolonialen (Volks) raad betreft”, verklaart de Heer Knobel, „zoo deze aanbevelenswaardig te achten. Ik geloof dat dit is de algemeene indruk, dien het wetsontwerp van den Minister heeft gemaakt. Die instelling moet er onverwijld komen..... Dit ontwerp zou ik willen kenschetsen als een proefneming..... ontstaan door den zin van rechtvaardigheid en billijkheid..... een bewijs van vertrouwen, gegeven aan de bevolking, een bewijs hetwelk toont dat wij genegenheid voor haar koesteren, dat wij belangstellen in haren vooruitgang en dien op prijs stellen, niet twijfelende aan hare gehechtheid aan de Koningin en aan ons volk, aan hare overtuiging, dat zij met Nederland als leider zich op wil werken tot den staat van mondigheid. Tevens zal het zijn een maatregel van staatkundige opvoeding, het zal deze bevorderen en zorgen, ook al ware het alleen door wisselwerking, voor verbetering van het gansche onderwijs in het algemeen”.

„Het wetsontwerp”, zeide de Heer Marchant, „is een van de symptomen, waaraan de ontwikkeling van onze koloniën tot een zelfstandige rechtsgemeenschap onder eigen beheer is te onderkennen..... In het wetsontwerp wordt de grondslag gelegd voor een volksvertegenwoordiging, voor een vergadering, waarin de openbare zaak openbaar wordt behandeld door verantwoordelijke personen. Als zoodanig is dit voorstel met bijzondere belangstelling te begroeten”.

„Met dit wetsontwerp”, aldus de Heer Bogaardt, veel warmer „wordt beoogd een fundamenteele wijziging te brengen in het bestuur der koloniën. De autocratische bestuursvorm van Indië zal, wordt dit wetsontwerp tot wet verheven, in een meer democratische worden gewijzigd, waarbij de ontwikkeling van de Koloniale Regeering zal worden geleid in nieuwe banen ter bevordering van zelfstandigheid. Dit streven vindt bij mij volkomen waardeering”.

De heer Mendels, boven reeds geciteerd, wilde het „schamele stukske wetgeving” kalmer besproken zien. Z.i. beoogde het slechts op bescheiden wijze een begin te maken met het breken met twee beginselen waarop tot dusver het bestuur van Indië berustte; ten eerste zou een einde komen aan het bureaucratisch alleen-beheer van Gouverneur-Generaal en Raad van Indië, die voortaan bij sommige belangrijke aangelegenheden met het oordeel van een vertegenwoordigend college rekening zouden moeten houden, en in de tweede plaats zou thans voor het eerst openbaarheid komen in de behandeling van zaken, Indië betreffende. Juist met het oog op deze openbaarheid moest hij intusschen erkennen: „er zit iets goeds” in het ontwerp.

De Heer Fock was met meer stelligheid tevreden. „Men weet dat door de verschillende groepen der bevolking naar een college, als nu wordt voorgesteld, wordt verlangd”, betoogde hij. „Het geldt hier een wensch, die logisch, billijk en volkomen gerechtvaardigd is”.

De Eerste Kamer was over het algemeen koeler.

De Heer Colijn in de Eerste Kamer was niet zonder kritiek en waarschuwde tegen een politiek Mandarijnendom met meer zelf overschatting dan zelfbeheersching of kennis van zaken. Maar sympathiek was hem de belangrijke plaats, in den Volksraad ingeruimd aan het Inlandsche element. Hij erkende het voordeel, dat aan de bevolking de gelegenheid werd geboden om op officieele wijze kenbaar te maken hetgeen zij mocht wenschen. Ook juichte hij het toe dat de Regeering in Nederlandsch-Indië de gelegenheid zou krijgen, af en toe eens naar buiten haar daden te motiveeren; dat zij nu van een platform zou kunnen gaan spreken.

De heer van Kol wilde een snelle politieke ontwikkeling, geen flirt met de democratie. Hij zeide o.m.: „Deze Volksraad kan een middel worden om den band tusschen Nederland en zijn Indische onderdanen te versterken, maar hij kan, bureaucratisch en lauwhartig toegepast, ook er toe leiden, dat die band juist wordt verbroken, wellicht met ruwe hand... Veel zal ten slotte afhangen van de uitvoering dezer wet”.

De heer van den Berg wilde het wetsontwerp niet in gevaar

brengen, maar merkte op, dat hij in Indië niet gaarne den arbeid en den invloed van de zoogenaamde bureaucratie zou missen.

De heer Cremer slechts verklaarde, zonder reserve „warm” voor het wetsontwerp te gevoelen.

De ontvangst in Indië.

Hier in Indië heeft de idee van een zelfstandig politiek leven zich hier en daar reeds van de gemoederen meester gemaakt. De verschillende in dit nummer opgenomen artikelen kunnen het getuigen. Maar zeer velen is zij nog vreemd.

Lijdelijk leefden tot dusver de volken van deze landen onder den scepter van den veraf wonenden, doch machtigen Maharadja. Als zijn vertegenwoordiger troonde reeds sinds lange, lange tijden te Buitenzorg de Groote Heer in zijn wit paleis, te midden van de groene lanen, waar eeuwen-oude waringins wuifden en de herten geruischloos gingen door wijde parken. Het was het door de verbeelding nog opgesierde decor van een absolute heerschappij, passief door de millioenen ingezetenen ondergaan. Het was van een stille onbewogen indrukwekkendheid, een schoone, maar beklemmende Aziatische droom, die iets van zijn doodschen luister mededeelde aan de geheimzinnige centrale bureau's.....

Maar daar is gekomen ook voor Azië de nieuwe tijd, met zijn prozaisch rumoer. Hij deed reeds vele droomers ontwaken. En zoo rijst ook het Oosten langzaam uit den dommel.

De contemplatie wijkt voor de arbeidsleuze van het rusteloze westen. Tegen de zwijgende massa's gaat zich afteekenen het relief der persoonlijkheden. De politieke heteronomie, die de koloniale bewegingsvrijheid bevangen hield, lost zich op en als toekomstbeeld fixeert zich al duidelijker het koloniale zelfbestuur.

Een orgaan van den aanbrekenden nieuwen tijd, dit is voor Indië de Volksraad.

DE REGELING VAN DE VERKIEZINGEN VOOR DEN VOLKSRAAD.

Van het Bureau voor de Decentralisatie werd onderstaande uiteenzetting ontvangen, waarin de voorschriften betreffende de verkiezing voor den Volksraad zijn toegelicht.—

De voorschriften, op de verkiezing van leden van den Volksraad betrekking hebbende, zijn vervat in de Koninklijke besluiten van 30 Maart 1917 Nos. 69 en 70 (S t a a t s b l a d Nos. 441 en 442) en de ordonnantie van September 1917 (S t a a t s b l a d No.   ) (1).

Volgens deze voorschriften zullen van de negen en dertig leden, waaruit de Volksraad zal bestaan, negentien leden worden gekozen. Van deze negentien leden zullen tien tot de inlanders en negen tot de Europeanen en Vreemde Oosterlingen behooren. Voor de verkiezing van deze twee groepen van leden is het noodig dat zoowel bij de candidaatstelling als bij de stemming duidelijk wordt aangegeven tot welke groep de verkozene behoort en in welke groep men hem verkozen wenscht te zien. Daartoe zal de verkiezing van de tot beide groepen behorende leden voor iedere groep afzonderlijk moeten plaats hebben. Voor de opgave van kandidaten worden voor iedere groep afzonderlijk formulieren verstrekt. Deze zijn gedurende dertig dagen vóór en op den dag der verkiezing ten kantore van het hoofd van gewestelijk bestuur kosteloos verkrijgbaar en worden van wege het stemkantoor aan deze ambtenaren verstrekt. In het formulier voor de Europeanen en Vreemde Oosterlingen zullen negen namen en in dat voor de inlanders tien namen mogen worden ingevuld. Deze opgaven moeten op den dag der verkiezing, 20 November 1917, tusschen des voormiddags acht uur en des namiddags vier uur ten kantore van het hoofd van gewestelijk bestuur worden ingediend. Zij moeten zijn onderteekend

door ten minste tien kiezers. De indiening moet door een of meer der onderteekenaars plaats hebben. Deze onderteekenaars behoeven natuurlijk niet alle leden van denzelfden raad te zijn, noch leden van raden binnen één gewest gelegen. Het hoofd van gewestelijk bestuur heeft niet anders te doen dan de opgaven in ontvangst te nemen; het stemkantoor beoordeelt de wettigheid der opgaven.

De opgaven worden door de hoofden van gewestelijk bestuur aanstonds opgezonden naar het stemkantoor te Batavia, door welk kantoor daaruit twee lijsten worden samengesteld, die voor iedere groep afzonderlijk naar alphabetische volgorde alle namen bevatten die op de ontvangen opgaven van kandidaten voorkomen. Deze twee kandidatenlijsten worden door het stemkantoor aanstonds gepubliceerd.

De stemming over de in de kandidatenlijsten vermelde personen heeft plaats op een door den Gouverneur-Generaal binnen dertig dagen na de sluiting der lijsten te bepalen dag. Deze dag zal, indien alles regelmatig verloopt, waarschijnlijk komen te vallen omstreeks het midden van de maand December.

De leden der locale raden, die te zamen het kiezerscorps voor den Volksraad vormen, komen om hunne stemmen uit te brengen raadsgewijze bijeen. Het raadsgewijze bijeenkomen dient dus alléén om de stemmen uit te brengen en doet niets af aan het feit dat alle locale raadsleden tezamen één lichaam van kiezers vormen. M.a.w. kiezers, die tot verschillende raden behooren, kunnen g e z a m e n l i j k op een of meer bepaalde kandidaten stemmen en voor het resultaat worden hunne stemmen bijeengeteld. Zij, die van twee raden lid zijn, mogen slechts in één dier raden eene stem uitbrengen. Ten minste zeven dagen voor den tot stemming bepaalden dag ontvangen de kiezers van den voorzitter van den raad waarin zij zitting hebben eene oproeping voor de stemming. Deze oproeping gaat vergezeld van een exemplaar van de beide kandidatenlijsten.

In de raadsvergadering ontvangt ieder raadslid twee stembrieven, één ter invulling met de namen der in de groep der Europeanen en Vreemde Oosterlingen en één ter invulling met

de namen der in de groep der inlanders te kiezen leden van den Volksraad. Ieder kiezer heeft dus op den stembrief voor Europeanen en Vreemde Oosterlingen negen namen, en op den stembrief voor de inlandsche groep tien namen in te vullen.

In afwijking van hetgeen bij eene verkiezing volgens het meerderheidsstelsel het geval zou zijn, is bij eene verkiezing als deze, die volgens het evenredigheidsstelsel geschiedt, de rangschikking der namen van het grootste belang. Volgens het evenredigheidsstelsel wordt de verkiezing namelijk niet bepaald door de bloote meerderheid van stemmen op een candidaat uitgebracht, doch door het bereiken van het zogenaamde kiesquotient.

Dit kiesquotient wordt verkregen door het getal der in iedere groep uitgebrachte stemmen te deelen door het aantal in die groep te vervullen plaatsen vermeerderd met één, en vervolgens het quotient te verhoogen tot het onmiddellijk daarboven gelegen geheele getal. Voor ieder der beide groepen moet het kiesquotient dus afzonderlijk worden vastgesteld, want het aantal in beide groepen te kiezen personen is niet gelijk; en ook het aantal voor beide groepen in te leveren stembrieven zal ongelijk kunnen zijn. Het staat den kiezer namelijk vrij om alleen voor een der beide groepen een stembrief in te leveren.

Gesteld nu dat in de groep der Europeanen en Vreemde Oosterlingen waarin negen leden zullen worden verkozen, door alle kiezers stembrieven worden ingeleverd, dan is het kiesquotient voor deze groep $\frac{729}{9 \div 1} (1) = 72,9$ afgerond tot het onmiddellijk daarboven gelegen getal dus 73. Nadat dit getal is vastgesteld, worden de stembrieven dezer groep ongeopend doorengemengd en genummerd. Vervolgens worden zij naar volgorde geopend en wordt daaruit om te

(1) De gewestelijke raden benevens die van het Cultuurgebied der Oostkust van Sumatra tellen te zamen 420 leden, de gemeenteraden te zamen 309 leden.

Eene lijst van de locale raden, waarin is aangegeven de verdeeling der leden over de onderscheidene landaarden, is hierachter opgenomen.

beginnen alleen voorgelezen telkens de eerste naam. Zoodra een naam 73 maal is voorgelezen is de candidaat gekozen.

Nu zal het voorkomen dat een naam voor de 74ste maal als nummer één voorkomt. In dat geval telt de stembrief voor den tweeden daarop genoemden candidaat; en is deze ook reeds verkozen, dan voor den derden enz.

Ook zal het voorkomen dat, na eerste lezing van alle stembrieven, nog geen negen candidaten het kiesquotient hebben behaald. Dan geschiedt eene nieuwe lezing van alle stembrieven in dezelfde volgorde waarbij steeds weder de stembrief telt voor één stem op den eersten daarin vermelden candidaat, tenzij deze reeds verkozen is, in welk geval hij telt voor den eerstvolgenden nog niet verkozen candidaat. Indien ook na tweede lezing nog niet het vereischt aantal candidaten is verkozen, geschieden een derde en volgende lezingen totdat door negen candidaten het kiesquotient is bereikt.

Door het stemkantoor te Batavia, aan welk kantoor de voorzitters der locale raden de ingevulde stembrieven aanstonds toezenden, wordt de uitslag der stemming ten spoedigste vastgesteld en bekend gemaakt.

Uit het voorgaande is het duidelijk dat de rangorde van de namen der in den stembrief vermelde candidaten van het grootste gewicht is. Spreken 73 kiezers af om den naam van een bepaalden candidaat op den stembrief nummer één te zetten, dan wordt deze candidaat onvermijdelijk gekozen. Spreken 146 kiezers af om eenzelfde naam in de eerste en dien van een tweeden candidaat in de tweede plaats te stellen, dan zullen beide candidaten tot de verkozenen behooren.

Voorts is het duidelijk dat de kiezers, ten einde zooveel mogelijk de candidaten hunner keuze tot leden van den Volksraad gekozen te zien, afspraken zullen moeten maken niet alleen ten aanzien van de door hen op de stembrieven te schrijven namen van candidaten, doch tevens nopens de volgorde waarin de namen dier candidaten op de stembrieven zullen zijn te vermelden. Het evenredigheidsstelsel veronder-

stelt dus bepaaldelijk eene groepeerings der kiezers naar hunne politieke overtuiging; en het vereischt dus den voorgaanden organiseerenden arbeid der onderscheidene kiesverenigingen.

Eene politieke partij die haar stemmental zich laat versnipperen door gebrek aan overeenstemming over hare candidaten of over de volgorde waarin zij zullen worden gesteld, ziet zich de geboden kans op evenredige vertegenwoordiging in den volksraad onherroepelijk ontgaan. Zij zal zich door de gevangenisde partijen, hoezeer deze in kiezers tal ook verre in de minderheid mogen zijn, onvermijdelijk den loef zien afsteken.

Ook indien het aantal kiezers eener politieke groep kleiner is dan het te verwachten kiesquotient, is organisatie niet nutteloos. Bij tweede en volgende lezingen der stembrieven tellen de brieven van de kiezers dezer groep telkens weder mede voor den eersten daarin genoemden nog niet verkozen candidaat. Dit geldt echter tevens voor de andere groepen. Veel zal dan afhangen van het lot dat de nummering der stembrieven door het stemkantoor beheerscht en van de meerdere of mindere eensgezindheid door de andere politieke groepen verkregen.

Een zuiver resultaat in dien zin dat iedere groep, voor zoo veel dat bij het beperkt aantal der te kiezen leden mogelijk is, zijne evenredige vertegenwoordiging in den Volksraad vindt, is alleen bij eene volledige partijgroepeerings der kiezers te verkrijgen en bij eene volstreekte subordinatie der kiezers aan de beslissing van de politieke partij, waarbij zij zich hebben aangesloten, ten aanzien van de namen der candidaten en hunne volgorde.

LOCALE RESSORTEN.

GEWESTEN.	AANTAL LEDEN			Totaal.
	Euro-peanen.	Inlanders.	Vreemde Ooster-lingen.	
Batavia.	22	5	2	29
Preanger Reg. . . .	25	6	2	33
Cheribon	19	5	1	25
Pekalongan	20	5	2	27
Semarang	29	8	2	39
Soerabaja	29	6	2	37
Kedoe	22	7	2	31
Kediri	18	5	2	25
Pasoeroean.	26	6	1	33
Bantam.	11	7	1	19
Rembang	14	4	1	19
Madoera	12	4	1	17
Besoeki.	12	4	1	17
Banjoemas.	15	5	1	21
Madioen	15	5	1	21
Cultuurgebied der Oostkust van Sumatra.	22	4	1	27
Te zamen.	311	86	23	420

LOCALE RESSORTEN.

GEMEENTEN.	AANTAL LEDEN			Totaal.
	Euro- peanen.	Inlanders.	Vreemde Ooster- lingen.	
Batavia.	15	7	3	25
Meester Cornelis. .	8	2	1	11
Buitenzorg.	8	2	1	11
Semarang	15	5	3	23
Bandoeng	8	2	1	11
Cheribon	8	2	1	11
Tègal	8	3	2	13
Pekalongan	8	3	2	13
Magelang	8	2	1	11
Palembang.	8	3	2	13
Kediri	9	3	1	13
Soerabaja	15	5	3	23
Blitar	9	3	1	13
Padang.	13	4	2	19
Makassar	10	3	2	15
Medan	12	2	1	15
Malang.	8	2	1	11
Soekaboemi	8	2	1	11
Salatiga.	8	2	1	11
Tebingtinggi	5	3	1	9
Bindjai.	5	3	1	9
Tandjongbalai. . . .	5	3	1	9
Pematang Si Antar .	5	3	1	9
Tezamen	206	69	34	309

A. WETTEN BETREFFENDE DE INSTELLING VAN EEN VOLKSRAAD.

Indisch Staatsblad
No. 114.

Wet van 16 December 1916 (Nederlandsch Staatsblad No. 535) tot nadere wijziging van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië in verband met de instelling van een Volksraad in Nederlandsch-Indië.

Wij WILHELMINA, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen,
Salut!

doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië nader te wijzigen, hoofdzakelijk ten einde daar te lande door de instelling van een vertegenwoordigend lichaam aan de Nederlandsche onderdanen, ingezetenen van Nederlandsch-Indië, gelegenheid te geven tot medewerking aan de behartiging van de belangen van dat gebied;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I.

Het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, vastgesteld bij de wet van 2 September 1854 (Nederlandsch Staatsblad No. 129, Indisch Staatsblad 1855, No. 2), zooals die sedert is gewijzigd, wordt nader gewijzigd als volgt:

I. Het eerste lid van artikel 3 wordt gelezen:

De Gouverneur-Generaal mag rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in, noch borg zijn voor eenige onderneming, ten grond-

slag hebbende eene overeenkomst om winst of voordeel aangegaan met Nederlandsch-Indië of met eenig gewest of gedeelte van een gewest, waarop artikel 68a van dit Reglement toepassing heeft gevonden.

II. Artikel 9 wordt gelezen:

De vice-president en de leden van den Raad van Nederlandsch-Indië mogen, nevens hun ambt, geene andere bezoldigde betrekkingen in dienst van den Lande bekleeden.

Artikel 3 is op hen van toepassing.

III. Na het negende hoofdstuk wordt het volgende ingelascht:

TIENDE HOOFDSTUK.

Van den Volksraad.

Artikel 131. Er is een Volksraad.

De Gouverneur-Generaal raadpleegt den Volksraad over alle zoodanige onderwerpen als waarover hij het oordeel van den Volksraad wenscht te vernemen.

Hij is tot die raadpleging verplicht ten aanzien van:

- a. de begroeting en het slot der rekening van Nederlandsch-Indië;
- b. de bestemming van het voordeel en de dekking van het nadeelig slot der onder a. bedoelde rekening;
- c. het aangaan van geldleeningen ten laste van en het waarborgen van geldleeningen door Nederlandsch-Indië krachtens besluit van den Gouverneur-Generaal, waaronder niet is begrepen de uitgifte van schatkistbiljetten of schatkistpromessen en verpanding of beleening van producten van ondernemingen van het Land;
- d. de ontwerpen van algemeene verordeningen, welke aan de ingezetenen persoonlijke militaire lasten opleggen;
- e. zoodanige andere onderwerpen, als door den Koning bij algemeene verordening worden aangewezen.

Van de raadpleging van den Volksraad wordt melding gemaakt in den aanhef der besluiten.

Indien de Volksraad is geraadpleegd over eene ordonnantie, wordt de derde zin van het formulier van afkondiging, bedoeld bij artikel 33, gelezen:

„Den Raad van Nederlandsch-Indië en den Volksraad gehoord”;

De Volksraad kan de belangen van Nederlandsch-Indië en zijne ingezetenen voorstaan bij den Koning, bij de Staten-Generaal en bij den Gouverneur-Generaal.

Artikel 132. De Volksraad bestaat uit ten minste 39 leden.

De Koning benoemt het lid, tevens voorzitter; de aan het voorzittersambt verbonden bezoldiging wordt door den Koning vastgesteld.

Van de overige leden wordt ten hoogste de helft benoemd door den

Gouverneur-Generaal na raadpleging van den Raad van Nederlandsch-Indië, die aanbevelingen doet van ten minste twee personen voor elke te vervullen plaats.

De door den Gouverneur-Generaal benoemde leden behooren voor ten minste een vierde deel tot de Inlanders; voor het overige deel tot de Europeanen en de vreemde Oosterlingen.

De andere leden worden verkozen door de leden van de raden, krachtens het tweede lid van artikel 68b ingesteld.

De volgens het vorig lid van dit artikel verkozen leden behooren voor ten minste de helft tot de Inlanders, voor het overige deel tot de Europeanen en de vreemde Oosterlingen.

De Volksraad benoemt zijn secretaris. Deze is geen lid van den Volksraad.

Artikel 133. Lid van den Volksraad kunnen alleen zijn mannelijke ingezetenen van Nederlandsch-Indië, die:

- a. den ouderdom van vijf en twintig jaren hebben vervuld;
- b. den staat van Nederlandsch onderdaan bezitten;
- c. geene gevangenisstraf of zwaardere straf dan dwangarbeid hebben ondergaan met uitzondering van vrijheidsstraf ter vervanging van geldboete of wegens overtreding van politie;
- d. niet bij rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over hunne goederen hebben verloren of van de verkiesbaarheid zijn ontzet;
- e. niet op niet-eervolle wijze uit 's Lands dienst zijn ontslagen.

Artikel 134. Een lid van den Volksraad kan niet te gelijk zijn vice-president of lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, hoofd van een departement van algemeen bestuur of voorzitter of lid der Algemeene Rekenkamer.

Artikel 135. De nadere bepaling van het aantal der in het derde, vierde en zesde lid van artikel 132 bedoelde leden, zoomede de regeling van de verkiezing van de leden, bedoeld in het vijfde lid van dat artikel, geschieden bij algemeene verordening.

Artikel 136. De leden van den Volksraad stemmen zonder last van of ruggespraak met hen, door wie zij zijn benoemd of verkozen.

Zij leggen vóór het aanvaarden hunner bediening als lid van den Volksraad in handen van den Gouverneur-Generaal of in de vergadering van den Volksraad in handen van den voorzitter, daartoe door den Gouverneur-Generaal gemachtigd, den volgenden eed (verklaring en belofte) af:

„Ik zweer (verklaar) dat ik, om tot lid (tevens voorzitter) van den Volksraad benoemd (verkozen) te worden, middellijk noch onmiddellijk, onder welken naam of voorwendsel ook, aan iemand, wie hij ook zij, iets heb gegeven of beloofd of geven zal”.

„Ik zweer (beloof), dat ik, om iets in deze bediening te doen of te laten, van niemand hoegenaamd eenige beloften of geschenken zal aannemen, middellijk noch onmiddellijk”.

„Ik zweer (beloof) trouw aan den Koning en dat ik het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië steeds zal helpen onderhouden en het welzijn der kolonie naar mijn vermogen zal voorstaan”.

mt. 516. 441
Artikel 137. De leden van den Volksraad worden voor drie jaar benoemd of verkozen. Zij treden te gelijk af en zijn dadelijk opnieuw benoembaar of verkiesbaar.

Hij, die ter aanvulling van een tusschentijds opengevallen plaats is benoemd of verkozen, treedt af op het tijdstip, waarop degene, in wiens plaats hij benoemd of verkozen is, moest aftreden.

Artikel 138. Het lidmaatschap van den Volksraad eindigt voor vertrek of door afwezigheid uit Nederlandsch-Indië voor of gedurende meer dan acht maanden, behoudens in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal.

*x 2nd. 516. 441
en 442.*
Indien tot lid van den Volksraad zijn benoemd of verkozen personen, die niet of niet langer lid van den Volksraad kunnen zijn, vernietigt de Gouverneur-Generaal hunne benoeming of hunne verkiezing of ontslaat hij hen. Het ontslag van het lid, tevens voorzitter, geschiedt in de gestelde gevallen door den Koning.

De leden zijn bevoegd te allen tijde hun ontslag te nemen; zij geven daarvan schriftelijk kennis aan den Gouverneur-Generaal.

x
De regelen omtrent de wijze van voorziening in opengevallen plaatsen, omtrent overlegging en onderzoek van geloofsbrieven van nieuw-inkomende leden, omtrent de beslissing van geschillen welke aangaande die geloofsbrieven of de verkiezing rijzen, alsmede hetgeen verder voor de uitvoering van dit artikel noodig is, worden bij algemeene verordening vastgesteld.

Artikel 139. De Volksraad houdt zijne vergaderingen in het openbaar te Batavia.

De deuren worden gesloten wanneer minstens vijf leden het vorderen, dan wel de voorzitter het noodig keurt.

De vergadering beslist of met gesloten deuren zal worden beraadslaagd; zoodanige beraadslaging is niet toegelaten ten aanzien van de aangelegenheden bedoeld onder a, b en c van artikel 131.

Over de punten in besloten vergadering behandeld, kan daarin ook eene beslissing genomen worden.

Jaarlijks worden twee gewone zittingen gehouden. De eerste zitting wordt op den derden Dinsdag der maand Mei geopend.

Wanneer de Gouverneur-Generaal of de voorzitter het noodig oordeelt of vijftien leden daartoe hun wensch te kennen geven, worden buitengewone zittingen belegd.

*xy
ind.*

De tijdstippen van den aanvang der zittingen worden door of namens den Gouverneur-Generaal te bekwamer tijd ter kennis van de leden gebracht.

Artikel 140. Wanneer hij dat noodig acht, kan de Gouverneur-Generaal de beraadslagingen van den Volksraad bijwonen. Hij heeft alsdan een raadgevende stem.

Hij kan mede de beraadslagingen door gemachtigden doen bijwonen ten einde namens hem voorlichting te verschaffen.

Artikel 141. In zijn eerste gewone zitting benoemt de Volksraad een eersten en een tweeden plaatsvervangenden voorzitter.

Artikel 142. In spoedeisende gevallen kan de oproeping tot bijwoning van eene buitengewone zitting van den Volksraad zich bepalen tot de op Java en Madoera metterwoon gevestigde leden.

Aan de overige leden wordt in die gevallen zonder oproeping kennis gegeven van het voornemen om de buitengewone zitting te houden.

Het in het eerste lid bedoelde deel van den Volksraad wordt alsdan, te zamen met buiten Java en Madoera gevestigde leden die ter vergadering aanwezig zijn, ook voor de toepassing van het volgende artikel, geacht den Volksraad uit te maken.

Artikel 143. De Volksraad mag niet beraadslagen noch besluiten, zoo niet meer dan de helft der leden tegenwoordig is.

De beslissingen worden bij volstrekte meerderheid der stemmende leden genomen.

De stemming moet geschieden bij hoofdelijke oproeping, wanneer een der leden dit verlangt en alsdan mondeling; bij staking van stemmen heeft de voorzitter eene beslissende stem.

De stemming voor de benoeming van den eersten en den tweeden plaatsvervangenden voorzitter en van den secretaris geschiedt bij gesloten en ongeteekende briefjes. De volstrekte meerderheid der stemmende leden beslist; bij staking van stemmen beslist het lot.

De leden zijn niet gerechtelijk vervolgbaar voor hetgeen zij in de vergadering hebben gezegd of aan haar schriftelijk hebben overgelegd.

Artikel 144. Het Reglement van orde voor de vergaderingen van den Volksraad, de bezoldiging van den secretaris en het bij den Volksraad aangestelde personeel en de regeling van de aanspraken der leden op tegemoetkoming voor reis- en verblijfkosten zoomede op zittinggeld, worden bij algemeene verordening vastgesteld.

IV. In artikel 28 vervalt de bepaling onder c, worden de bepalingen onder d, e en f gerangschikt onder de letters c, d en e en wordt onder f gelezen: „de in artikel 131 genoemde onderwerpen”.

V. In artikel 33 wordt in den aanhef tusschen „is” en „als volgt” ingevoegd: „behoudens het bepaalde bij artikel 131”.

VI. In artikel 61 wordt in plaats van: „des Rijks” gelezen „van den Lande”.

VII. Artikel 65 wordt gelezen als volgt:

„Die directeuren vereenigen zich met de hoofden der departementen van oorlog en der marine tot een raad van departementshoofden, telkens wanneer de Gouverneur-Generaal hunne samenwerking beveelt”.

VIII. In letter b van het eerste lid van artikel 95 vervallen de woorden „of van kennelijk onvermogen”.

IX. De artikelen 131 en 132 worden achtereenvolgens 145 en 146.

Artikel 2.

Het derde lid onder a van artikel 131 wordt voor de eerste maal toegepast ten aanzien van de begrooting en het slot der rekening betreffende het dienstjaar 1919.

Deze wet treedt overigens in werking met een door Ons te bepalen dag.

(Afkondigingsbesluit van den Gouverneur-Generaal van 21 Maart 1917 No. 1 [Uitgegeven den veertienden April 1917]).

Indisch Staatsblad
No. 115.

Wet van 16 December 1916 (Nederlandsch Staatsblad No. 536), houdende nadere wijziging van de Indische Comptabiliteitswet in verband met de instelling van een Volksraad in Nederlandsch-Indië.

Wij WILHELMINA, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen,
Salut!

doen te weten:

Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is de Indische Comptabiliteitswet nader te wijzigen, hoofdzakelijk in verband met de instelling in Nederlandsch-Indië van een lichaam met vertegenwoordigend karakter;

Zoo is het, dat wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De Indische Comptabiliteitswet (Nederlandsch Staatsblad 1895 No. 145; Indisch Staatsblad 1895 No. 225), zooals die sedert is gewijzigd, wordt nader gewijzigd als volgt:

I. Afdeling II van het 1ste hoofdstuk wordt gelezen als volgt:

AFDEELING II.

Van de begrooting.

Artikel 2. De begrooting bestaat uit:

twee hoofdstukken tot regeling van de uitgaven, waarvan het eerste betreft de uitgaven in Nederland en het tweede die in Nederlandsch-Indië;

twee hoofdstukken tot wijziging van de middelen tot dekking der uitgaven, waarvan het eerste betreft de middelen in Nederland en het tweede die in Nederlandsch-Indië.

Artikel 2a. De hoofdstukken tot regeling van de uitgaven worden gesplitst in afdelingen en deze in onderafdeelingen.

De afdeelingen, die betrekking hebben op de departementen van algemeen bestuur, betreffen niet meer dan één departement.

Artikel 3. De begrooting wordt jaarlijks, voor elk hoofdstuk afzonderlijk, voorloopig door den Gouverneur-Generaal en definitief bij de wet vastgesteld.

De ontwerpen worden door den Gouverneur-Generaal aan den Volksraad bij de opening der eerste jaarlijksche gewone zitting aangeboden. Zij worden door den Volksraad, met mededeeling van zijn gevoelen, teruggezonden aan den Gouverneur-Generaal, die de begrooting overeenkomstig dat gevoelen voorloopig vaststelt.

Indien de Volksraad de ontwerpen niet zoo tijdig terugzendt dat de voorloopige vaststelling vóór den in het volgende lid genoemden datum mogelijk is, stelt de Gouverneur-Generaal de begrooting voorloopig vast zonder het advies van den Volksraad af te wachten.

De besluiten tot voorloopige vaststelling der begrooting worden openbaar gemaakt door plaatsing in de Javasche Courant vóór 1 Juli van het jaar, voorafgaande aan dat, waarin de begrooting moet werken.

Artikel 3a. De wetsontwerpen tot definitieve vaststelling van de begrooting worden uiterlijk op het tijdstip, voor de indiening van de ontwerpen tot vaststelling der Staatsbegrooting bij artikel 124 der Grondwet bepaald, aan de Staten-Generaal aangeboden.

De wetten tot definitieve vaststelling treden in werking op 1 Januari van het dienstjaar.

Zij worden geacht op dien datum in werking te zijn getreden, indien en voor zoover zij eerst daarna in Nederlandsch-Indië worden afgekondigd. In dat geval strekt de begrooting van het, aan het betrokken dienstjaar voorafgaande, jaar tot grondslag van het beheer, totdat de afkondiging heeft plaats gevonden.

Artikel 4. Na totstandkoming van de begrooting worden de onderafdeelingen der hoofdstukken tot regeling van de uitgaven in artikelen geplitst, voor zoover het eerste hoofdstuk betreft door Ons en voor zoover het tweede aangaat, door den Gouverneur-Generaal.

Bij die splitsing worden de artikelen aangewezen, welke verhoogd kunnen worden door overschrijving uit de sommen, bij de betrokken afdeelingen voor onvoorziene uitgaven toegestaan.

Artikel 5. Indien het belang van den dienst vordert, dat uitgaven, op het eerste hoofdstuk gebracht, in Nederlandsch-Indië worden gedaan of dat uitgaven, op het tweede hoofdstuk uitgetrokken, in Nederland geschieden, worden door Ons de betrokken sommen op het eerste hoofdstuk verminderd met machtiging aan den Gouverneur-Generaal om die op het tweede met een gelijk bedrag te verhoogen, of omgekeerd. Zoodanige af- en overschrijving betreft alleen uitgaven ten behoeve van dezelfde soort van onderwerpen.

Ons besluit wordt in het Staatsblad geplaatst en aan den Staten-Generaal, den Volksraad en de Algemeene Rekenkamers in Nederland en in Nederlandsch-Indië medegedeeld.

Artikel 5a. Binnen de grenzen van eene onderafdeeling kan af- en overschrijving van en op artikelen, alsmede wijziging van de omschrijving van artikelen geschieden, voor zooveel het eerste hoofdstuk betreft, door Ons en voor zooveel het tweede hoofdstuk aangaat, door den Gouverneur-Generaal.

Artikel 6. De overschrijving, bedoeld in het tweede lid van artikel 4, wordt bevolen, voor zoover het eerste hoofdstuk betreft, door Onzen Minister van Koloniën en voor zoover het tweede hoofdstuk aangaat, door den Gouverneur-Generaal.

De in den loop van het dienstjaar opkomende behoeften, die in de begrooting niet zijn omschreven, worden op dezelfde wijze op den post voor onvoorziene uitgaven der betrokken afdeeling aangewezen. Die uitgaven worden bij de rekening, bedoeld bij artikel 77, omschreven en verantwoord in zoovele bijzondere posten, als zij gelijksoortige onderwerpen betreffen.

Artikel 7. Wanneer eene uitgaaf, waarin bij de begrooting niet is voorzien, noodzakelijk is en daarmede niet gewacht kan worden op de totstandkoming van de wet tot definitieve vaststelling van de daarvoor vereischte verhooging der begrooting, is de Gouverneur-Generaal bevoegd om aan het besluit tot voorloopige vaststelling van die verhooging uitvoering te geven.

Daarvan wordt mededeeling gedaan aan den Volksraad en de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië.

Artikel 7a. Wanneer eene uitgaaf, waarin bij de begrooting niet is voorzien, zoo dringend noodzakelijk is dat daarmede niet gewacht kan worden op de totstandkoming van het besluit tot voorloopige vaststelling van de daarvoor vereischte verhooging van de begrooting, is de Gouverneur-Generaal bevoegd om een krediet boven de begrooting te openen.

Daarvan wordt aan de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië mededeeling gedaan. De Gouverneur-Generaal dient zoo spoedig mogelijk een voorstel in tot verhooging van de begrooting met het bedrag van het verleende krediet.

Artikel 8. Indien eene wet tot definitieve vaststelling van wijzigingen van de begrooting tot stand komt na den laatsten dag, waarop ingevolge het laatste lid van artikel 13 de dienst geopend blijft, wordt zij geacht op dien dag in werking te zijn getreden.

II. In artikel 13 wordt „tot en met den 31sten Maart” vervangen door „tot 1 April” en „tot en met den 31sten December” door „tot 1 Januari”.

III. Het eerste lid van artikel 14 wordt gelezen als volgt:

Artikel 14. Behoudens hetgeen bij het tweede en het derde lid van dit artikel wordt bepaald, worden geldleeningen tenlaste van Nederlandsch-Indië niet aangegaan noch door Nederlandsch-Indië gewaarborgd dan krachtens de wet of krachtens besluit van den Gouverneur-Generaal overeenkomstig het gevoelen van den Volksraad, goedgekeurd bij de wet.

IV. De artikelen 21 en 22 worden gelezen als volgt:

Artikel 21. Geschillen over vorderingen kunnen in Nederland door Ons en in Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal worden beëindigd bij dading waarop, indien het onderwerp van het geschil eene hoogere geldswaarde heeft dan f 10.000, goedkeuring bij de wet is vereischt.

Jaarlijks wordt door Onzen Minister van Koloniën van de dadingen, welke geene goedkeuring bij de wet behoeven, mededeeling gedaan aan de Staten-Generaal.

Artikel 22. Kwijtschelding van vorderingen wordt verleend in Nederland door Ons en in Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal, tenzij het bedrag der kwijtschelding f 10.000 te boven gaat, in welk geval zij geschiedt bij de wet.

De Gouverneur-Generaal verleent geene kwijtschelding dan na het advies van de Algemeene Rekenkamer en, wanneer de in overweging genomen kwijtschelding f 500 of meer bedraagt, van den Raad van Nederlandsch-Indië te hebben ingewonnen.

V. In het eerste lid, sub 1, van artikel 26 wordt in plaats van: „artikel 30” gelezen: „artikel 6”.

VI. De artikelen 29, 30 en 31 vervallen.

VII. In artikel 35 wordt in plaats van: „De begrootingsposten en kredieten, bij art. 31 bedoeld” gelezen: „De begrootingsposten en de bij artikel 7a bedoelde kredieten”.

VIII. De artikelen 52, 53, 74, 77 tot 81 en 100 worden gelezen als volgt:

Artikel 52. De voorzitter en de leden der Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië mogen, nevens hun ambt, geene andere betrekkingen in dienst van den Lande bekleeden.

Zij mogen rechtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in, noch borg zijn voor eenige onderneming ten grondslag hebbende eene overeenkomst om winst of voordeel aangegaan met Nederlandsch-Indië of met eenig gewest of gedeelte van een gewest, waarop artikel 68a van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië toepassing heeft gevonden.

Zij mogen, behalve openbare schuldbrieven, geene schuldvoor-
ringen ten laste van den Lande bezitten.

Zij mogen geen handel drijven noch, anders dan als houder van
aandeelen in of van obligatiën ten laste van naamlooze vennootschap-
pen, rechtstreeks of zijdelings betrokken zijn in dien van anderen of
in eenige concessie of onderneming van welken aard ook, op Neder-
landsch-Indië betrekking hebbende of aldaar gevestigd.

Artikel 53. De voorzitter en de leden der Algemeene Reken-
kamer in Nederlandsch-Indië kunnen uit hun ambt worden ontzet:

1e. wanneer zij tot gevangenisstraf of zwaardere straf zijn veroor-
deeld; uitgezonderd echter wordt de gevangenisstraf, die geldboete
vervangt en die wegens overtreding van politie is opgelegd;

2e. wanneer zij in staat van faillissement verklaard of wegens
schulden gegijzeld zijn;

3e. bij wangedrag of onzedelijkheid.

Artikel 74. Het slot der rekening wordt, over elk dienstjaar
afzonderlijk, voorloopig door den Gouverneur-Generaal overeen-
komstig het gevoelen van den Volksraad en definitief bij de wet vast-
gesteld.

Op dezelfde wijze worden geregeld de bestemming van de voordee-
lige sloten en de voorziening in de dekking van de nadeelige sloten
der rekeningen, telkenmale over tijdvakken van ten hoogste tien jaren.

Artikel 77. Van de begrooting wordt, onder dagteekening van
hare afsluiting, eene rekening opgemaakt, voor zoover de uitgaven
en ontvangsten in Nederland betreft, door Onzen Minister van Kolo-
niën, en, voor zoover die in Nederlandsch-Indië aangaat, door den
Gouverneur-Generaal.

De rekening wijst in de volgorde van de in artikel 4 bedoelde split-
tingsbesluiten en met de daarin opgenomen omschrijving van de
afdeelingen, onderafdeelingen en artikelen, zooals die luidt met inacht-
neming van artikel 5a, afzonderlijk aan:

in uitgaaf,

het geraamde bedrag en wat daarop is verevend;

in ontvang,

het geraamde bedrag en wat daarop is ontvangen.

Zoowel wat de uitgaven als wat de ontvangsten betreft, geeft de
rekening de verschillen tusschen de ramingen en de uitkomsten aan,
met toelichting van die verschillen en met aanwijzing, welke der ver-
evende sommen voldaan, welke verschuldigd gebleven zijn.

Artikel 78. De rekening wordt, voor zoover opgemaakt door
Onzen Minister van Koloniën, aan de Algemeene Rekenkamer in

Nederland en, voor zoover opgemaakt door den Gouverneur-Generaal, aan de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië gezonden.

Zij wordt door die Colleges voorzien van eene verklaring harer bevinding en, onder mededeeling van de bedenkingen en opmerkingen, waartoe het onderzoek, ook van de overgelegde verantwoordingsstukken, aanleiding geeft, binnen vier maanden na de ontvangst, voor zooveel noodig ter beantwoording en ter verbetering, aan de inzenders teruggezonden.

Artikel 79. Jaarlijks zenden de Algemeene Rekenkamer in Nederland aan Ons en die in Nederlandsch-Indië aan den Gouverneur-Generaal uiterlijk op 1 April een volledig verslag van hare werkzaamheden over het afgelopen jaar waarin tevens worden vermeld alle ontdekte onregelmatigheden en afwijkingen van bestaande verordeningen en de maatregelen, welke zij in het belang van het beheer der geldmiddelen wenschelijk achten.

Voorzien van de noodige toelichtingen wordt zoo spoedig mogelijk het eerste verslag door Onzen Minister van Koloniën aan den Gouverneur-Generaal en het tweede door den Gouverneur-Generaal aan voornoemden Minister gezonden.

Beide verslagen worden daarna te zamen zoo spoedig mogelijk door Ons aan de Staten-Generaal en door den Gouverneur-Generaal aan den Volksraad medegedeeld.

Artikel 80. De gedeelten der rekening omtrent de uitgaven en ontvangsten in Nederland worden, na behandeling als in artikel 78 voorgeschreven, zoo spoedig mogelijk aan den Gouverneur-Generaal gezonden, die vervolgens de rekening in haar geheel doet samenstellen.

Bij de ontwerpen tot voorloopige en tot definitieve vaststelling van het slot der rekening worden, nevens de rekening en hare toelichting, nog overgelegd:

1e. een staat, aantoonende het gebruik, dat is gemaakt van de kredieten, vermeld in het eerste lid sub 2o van artikel 26;

2e. een staat, die naar onderscheiding van de dienstjaren aantoon, welke sommen wegens op vroegere dienstjaren verevende uitgaven in het afgesloten dienstjaar eensdeels uitgegeven of door verjaring vrijgevallen, anderdeels verschuldigd gebleven zijn;

3e. de mededeelingen van de Algemeene Rekenkamers in Nederland en in Nederlandsch-Indië, bedoeld aan het slot van artikel 78, benevens de ter beantwoording daarvan door Onzen Minister van Koloniën en den Gouverneur-Generaal opgemaakte nota's.

De voorloopige vaststelling van het slot der rekening geschiedt zoo spoedig mogelijk en in elk geval zóó tijdig, dat het ontwerp der wet tot definitieve vaststelling daarvan aan de Staten-Generaal kan worden aangeboden uiterlijk op den 30sten Juni van het derde jaar, volgende op de afsluiting der begrooting.

Wanneer door onvermijdelijke omstandigheden de aanbieding niet vóór of op dat tijdstip kan plaats vinden, wordt daarvan aan de Staten-Generaal mededeeling gedaan.

Artikel 100. Deze wet kan worden aangehaald onder den titel „Indische Comptabiliteitswet”, met bijvoeging van het jaar en het nummer van het Staatsblad, waarin de gewijzigde tekst laatstelijk is geplaatst.

Artikel 2.

De voorschriften der Indische Comptabiliteitswet ten aanzien van de begrooting en de rekening van Nederlandsch-Indië, zooals zij luiden volgens deze wet, worden voor de eerste maal toegepast op de begrooting en de rekening betreffende het dienstjaar 1919.

Ten aanzien van de begrootingen en rekeningen betreffende vroegere dienstjaren blijven de voorschriften, zooals zij vóór de totstandkoming van deze wet luiden, toepassing vinden.

Deze wet treedt overigens in werking op een door Ons te bepalen dag.

Artikel 3.

De tekst der Indische Comptabiliteitswet wordt, zooals zij luidt met inachtneming van de bij deze wet aangebrachte wijzigingen doch zonder de overgangsbepalingen, op Onzen last in het Staatsblad geplaatst, in eene doorlopend genummerde reeks van artikelen, met wijzigingen dienovereenkomstig van de aanhalingen van artikelen of gedeelten van artikelen.

B. KONINKLIJKE BESLUITEN BETREFFENDE DE INSTELLING VAN EEN VOLKSRAAD.

Indisch Staatsblad
No. 441.

Koninklijk Besluit van 30 Maart 1917
No. 69 houdende bepalingen nopens
de samenstelling van den Volksraad,
de eerste periodieke aftreding der
leden, de aanspraken der leden op
vergoeding wegens reis- en verblijf-
kosten en op zittinggeld, alsmede
nopens de benoeming van de leden.

Artikel 1.

1. De Volksraad bestaat uit 39 leden.
2. De Gouverneur-Generaal benoemt negentien leden, waarvan vijf leden moeten behooren tot de inlanders en veertien tot de Europeanen en de vreemde Oosterlingen.
3. De leden van de raden, ingesteld krachtens het tweede lid artikel 68b van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, kiezen negentien leden van den Volksraad, waarvan tien leden moeten behooren tot de inlanders en negen tot de Europeanen en de vreemde Oosterlingen.

Artikel 2.

De eerste periodieke aftreding van de leden van den Volksraad heeft plaats op den derden Dinsdag van Mei in het derde jaar na dat, waarin de Raad zijne eerste zitting houdt.

Artikel 3.

1. De leden van den Volksraad hebben voor hunne reizen ter bijwoning van vergaderingen van dien Raad of van commissiën uit dien Raad aanspraak op tegemoetkoming voor reis- en verblijfkosten op den voet van de ter zake voor Europeesche burgerlijke landsdienaren geldende bepalingen, met dien verstande:

dat zij ongeacht hun rang of betrekking worden gerangschikt in de 1ste klasse van reizigers, vermeld in de hiervóór bedoelde bepalingen;

dat zij voor de reizen over land ter bereiking van de plaats van bestemming vrij zijn in de keuze van den te volgen weg en de te bezigen vervoermiddelen, zullende echter geen hooger bedrag worden tegoed gedaan dan hetgeen zou kunnen zijn in rekening gebracht bijaldien ware gereisd langs den weg en met de vervoermiddelen, in meerbedoelde bepalingen en de voorschriften tot uitvoering daarvan aangegeven;

dat bij reizen tusschen Soerabaja of Semarang en Batavia of omgekeerd desverkiezende de zeeweg in stede van den landweg kan worden gevolgd.

2. Het recht op de in vorig lid bedoelde tegemoetkoming voor reizen verblijfkosten bestaat alleen, indien en voor zoover ter zake van dezelfde reis of het zelfde verblijf niet reeds uit anderen hoofde tegemoetkoming vanwege het Land wordt genoten.

Artikel 4.

Bij wijze van zittinggeld genieten de leden van den Volksraad voorts een bedrag van f 20.— (twintig gulden) voor elken dag, waarop zij een of meer vergaderingen van den Raad of van afdeelingen en commissiën uit den Raad hebben bijgewoond.

Artikel 5.

Uiterlijk drie maanden vóór het tijdstip van periodieke aftreding dient de Raad van Nederlandsch-Indië zijne door artikel 132, lid 3, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië gevorderde aanbevelingen in.

Artikel 6.

1. Hij, die door den Gouverneur-Generaal tot lid van den Volksraad benoemd is, geeft binnen vier weken na de ontvangst van het bericht zijner benoeming, aan den Gouverneur-Generaal kennis of hij de benoeming aaneemt.

2. Hij wordt, laat hij dien termijn zonder kennisgeving voorbijgaan, geacht de benoeming niet aan te nemen.

Artikel 7.

1. Wanneer door toepassing van artikel 138, lid 2, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië de plaats van een benoemd lid, niet zijnde de voorzitter, in den Volksraad open valt, wordt hiervan door of vanwege den Gouverneur-Generaal binnen veertien dagen aan den Raad van Nederlandsch-Indië mededeeling gedaan.

2. Wanneer buiten periödieke aftreding om andere redenen de plaats van een benoemd lid, niet zijnde de voorzitter, in den Volksraad openvalt, vindt binnen veertien dagen nadat dit ter kennis van den Gouverneur-Generaal is gekomen, gelijke mededeeling plaats.

3. Binnen twee maanden nadat de Raad van Nederlandsch-Indië de mededeeling heeft ontvangen, dient hij zijne door artikel 132, lid 3 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië gevorderde aanbeveling in.

Dit besluit treedt in werking met een nader door Ons te bepalen dag.

Indisch Staatsblad
No. 442.

Koninklijk besluit van 30 Maart 1917,
No. 70, houdende bepalingen betreffende de verkiezing van de leden van den Volksraad, de overlegging en het onderzoek van de geloofsbrieven, alsmede omtrent de beslissing van geschillen welke aangaande die geloofsbrieven of de verkiezing rijzen.

Artikel 1.

1. De leden van de raden, ingesteld krachtens artikel 68b lid 2 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, vormen vóór de verkiezing van de leden van den Volksraad, bedoeld bij artikel 132 lid 5 van dat Reglement, te zamen één kieslichaam, doch komen tot het uitbrengen van hunne stem raadsgewijze in vergadering bijeen.

2. Hij, die lid van meer dan één raad is, kan slechts in één raad zijn stem uitbrengen.

Artikel 2.

De verkiezingen van de tot de Europeanen en de vreemde Oosterlingen behorende leden van den Volksraad en de verkiezing van de tot de inlanders behorende leden hebben ieder afzonderlijk plaats.

Artikel 3.

1. De tijd der periodieke verkiezing is de derde Dinsdag der maand November.

2. De Gouverneur-Generaal bepaalt voor elke verkiezing den dag, waarop de stemming zal plaats hebben.

Artikel 4.

1. De uitslag van de stemming wordt, met inachtneming van de artikelen 19 tot en met 26, vastgesteld door een te Batavia gevestigd stemkantoor.

2. Dit stemkantoor is samengesteld uit vijf leden. De leden en drie

plaatsvervangende leden worden door den Gouverneur-Generaal benoemd en ontslagen. De benoeming geschiedt voor drie jaren.

3. Uit de leden worden door den Gouverneur-Generaal de voorzitter en de plaatsvervangende voorzitter aangewezen.

4. De regeling der werkzaamheden van het stembureau wordt vastgesteld bij ordonnantie.

Artikel 5.

1. Op den dag der verkiezing kunnen in elk gewest, voor het geheel of gedeelten waarvan krachtens artikel 68b, lid 2, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië raden zijn ingesteld, bij het Hoofd van gewestelijk bestuur, te zijnen kantore, van des voormiddags acht uur tot des namiddags vier uur opgaven van kandidaten worden ingediend, waarbij artikel 2 in acht moet worden genomen. Ten minste dertig dagen vóór den dag der verkiezing geschiedt hiervan door de zorg van genoemd bestuurshoofd openbare kennisgeving.

2. De in lid 1 bedoelde opgaven moeten den naam en de voorletters van de kandidaten inhouden en ondertekend zijn door ten minste tien kiezers.

3. De lijsten voor de opgave van kandidaten zijn gedurende dertig dagen vóór en op den dag der verkiezing ten kantore van het Hoofd van gewestelijk bestuur kosteloos verkrijgbaar. Van de verkrijgbaarstelling geschiedt door de zorg van genoemd bestuurshoofd openbare kennisgeving.

Artikel 6.

1. De inlevering der opgaven geschiedt persoonlijk door een of meer personen, die haar hebben ondertekend. De kandidaten kunnen daarbij tegenwoordig zijn.

2. Het Hoofd van gewestelijk bestuur stelt een bewijs van ontvangst ter hand aan dengeen of een van degenen, die de opgaven inleveren.

Artikel 7.

1. Zoodra de in artikel 5, lid 1, tot het inleveren der opgaven van kandidaten bepaalde tijd verlopen is, sluit het hoofd van gewestelijk bestuur, na van alle bij hem ingeleverde opgaven een door hem te waarmerken afschrift te hebben doen nemen, die opgaven onverwijld in een verzegeld pak en stelt op de buitenzijde daarvan een door hem te onderteekenen verklaring dat het de ingeleverde opgaven inhoudt. In de verklaring wordt het aantal der opgaven vermeld. De verzegeling wordt geregeld bij besluit van den Gouverneur-Generaal.

2. Het pak wordt dadelijk daarna aangeteekend per post gezonden aan den voorzitter van het stembureau. Van de verzending wordt dien voorzitter telegraphisch kennis gegeven.

3. Zoo er geen opgaven van kandidaten zijn ingeleverd, geeft het Hoofd van gewestelijk bestuur hiervan onverwijld telegraphisch aan den voorzitter van het stemkantoor kennis. Dit bericht wordt door hem dadelijk bij aangeteekend schrijven bevestigd.

4. Van de ontvangst van het in lid 2 bedoeld pak of het in lid 3 bedoeld bericht doet de voorzitter van het stemkantoor onverwijld bij aangeteekend schrijven aan het Hoofd van gewestelijk bestuur mededeeling.

Artikel 8.

1. Indien het pak met de opgaven van kandidaten in het ongereede is geraakt, zendt het Hoofd van gewestelijk bestuur, dadelijk nadat hij hiervan kennis heeft gekregen, de krachtens artikel 7, lid 1, genomen afschriften aan den voorzitter van het stemkantoor. De ten aanzien van de opzending der oorspronkelijke opgaven gegeven afschriften worden hierbij in acht genomen.

2. Deze toezending van afschriften wordt zoo vaak als noodig herhaald.

3. Dadelijk na de ontvangst van het bericht dat de voorzitter van het stemkantoor het pak met de opgaven van kandidaten of een pak met afschriften daarvan heeft ontvangen, vernietigt het Hoofd van gewestelijk bestuur de te zijnen kantore berustende afschriften. Van de vernietiging wordt een proces-verbaal opgemaakt, waarvan aan den voorzitter van het stemkantoor afschrift wordt gezonden.

Artikel 9.

De voorzitter van het stemkantoor doet de door hem ontvangen lijst van kandidaten in de zittingzaal van het stemkantoor voor een ieder ter inzage nederleggen, zoo spoedig mogelijk in de Javasche Courant bekend maken en, tegen betaling der kosten, in afschrift verkrijgbaar stellen.

Artikel 10.

1. De namen en de voorletters der kandidaten worden, met inachtneming van het bepaalde in artikel 2, door het stemkantoor in alphabetische volgorde op eene lijst gebracht. De opgaven van kandidaten, die niet voorzien zijn van het vereischte aantal onderteekeningen van kiezers, blijven buiten beschouwing. Indien het stemkantoor van oordeel is dat eene opgave in ander opzicht niet voldoet aan de bij of krachtens dit besluit gegeven voorschriften, wordt daarvan op de lijst melding gemaakt.

2. De ingeleverde opgaven van kandidaten worden door den voorzitter van het stemkantoor bewaard gedurende den tijd waarvoor de verkiezing is geschied.

3. Na afloop van dien tijd vernietigt de voorzitter de opgaven. Van deze vernietiging wordt procesverbaal opgemaakt.

Artikel 11.

1. Nadat alle ingeleverde opgaven van kandidaten door den voorzitter van het stemkantoor zijn ontvangen, sluit dit kantoor onverwijld de lijst der kandidaten.

2. Het stemkantoor maakt van zijne handeling onmiddellijk proces-verbaal op en zorgt dat dit stuk in zijne zittingzaal voor een ieder ter inzage wordt nedergelegd, in de Javasche Courant wordt bekend gemaakt en, tegen betaling der kosten, in afschrift of afdruk wordt verkrijgbaar gesteld.

Artikel 12.

1. Binnen dertig dagen na de sluiting van de in artikel 10 bedoelde lijst heeft eene stemming plaats over de daarop voorkomende personen.

2. De stemming geschiedt met inachtneming* van de artikelen 2 en 14 tot en met 17.

Artikel 13.

1. Ten minste zeven dagen vóór den tot stemming bepaalden dag ontvangen de kiezers van den voorzitter van den raad waarin zij zitting hebben, eene oproeping voor de stemming.

2. Deze oproeping gaat vergezeld van een afdruk van het proces-verbaal van het stemkantoor bedoeld in artikel 11.

Artikel 14.

1. Op den stembrief is aan de ééne zijde de naam van den raad gedrukt en de handteekening van den voorzitter van dien raad gestempeld; de andere zijde is bestemd tot het uitbrengen van de stem.

2. De verdere inrichting van den stembrief wordt geregeld bij besluit van den Gouverneur-Generaal.

3. De voorzitter van den raad draagt zorgt, dat een voldoende aantal van deze stembreven vóór den aanvang der stemming in de vergadering aanwezig is. Geen andere stembrieven mogen bij de stemming worden gebruikt.

Artikel 15.

1. De kiezers plaatsen, op de daartoe bestemde zijde van den stembrief, de namen van hunne kandidaten in de volgorde waarin zij aan hen de voorkeur geven.

2. De stembrief wordt, dicht gevouwen naar de zijde bestemd voor het uitbrengen van de stem, bij den voorzitter ingeleverd.

Artikel 16.

1. De voorzitter deelt het aantal der ingeleverde stembrieven mede.

2. De stemming is nietig, indien dit aantal grooter is dan dat der ter vergadering tegenwoordige kiezers.

3. In dit geval vernietigt de voorzitter de ingeleverde stembrieven en heeft eene nieuwe stemming plaats.

Artikel 17.

1. De voorzitter sluit ter vergadering de ingeleverde stembrieven onverwijld in een verzegeld pak en stelt op de buitenzijde daarvan eene door hem te onderteekenen verklaring dat het de ingeleverde stembrieven inhoudt. In de verklaring wordt het aantal stembrieven vermeld.

2. Het pak wordt, onverwijld na afloop der stemming, door een door het Hoofd van gewestelijk bestuur aangewezen landsdienaar overgebracht naar den voorzitter van het stemkantoor.

3. De verzegeling wordt geregeld bij besluit van den Gouverneur-Generaal.

Artikel 18.

Indien een pak met stembrieven in het ongereede is geraakt, heeft binnen dertig dagen nadat de Gouverneur-Generaal hiervan kennis heeft gekregen, in het betrokken raadsgebied eene nieuwe stemming plaats.

Artikel 19.

1. Het stemkantoor houdt den tweeden werkdag na den dag, waarop alle pakken met stembrieven ontvangen zijn, eene openbare zitting, tot het vaststellen van den uitslag.

2. Dag en uur daarvan worden vooraf in de Javasche Courant en zoo mogelijk in ten minste drie te Batavia verschijnende dagbladen bekend gemaakt.

Artikel 20.

1. De voorzitter opent de pakken met stembrieven.

2. Het stemkantoor vergelijkt het aantal stembrieven, dat ieder pak inhoudt, met het op de buitenzijde vermeld aantal en stelt het cijfer vast, verkregen door samenstelling van de stembrieven in alle pakken tezamen vervat.

Artikel 21.

1. Het voor benoeming vereischt aantal stemmen is dat, verkregen door het in artikel 20, lid 2, bedoeld cijfer te deelen door het aantal te vervullen plaatsen vermeerderd met één, en het quotient te verhoogen tot het onmiddellijk daarboven liggend getal.

2. Het aldus verkregen getal wordt in dit besluit kiesquotient genoemd.

Artikel 22.

1. De stembrieven worden door het stemkantoor dooreen gemengd en daarna genummerd.
2. De voorzitter opent vervolgens de stembrieven in de volgorde der nummers en leest overluid den naam van den candidaat voor, voor wien de stembrief, overeenkomstig artikel 25, als eene stem geldt.
3. Twee andere leden zien de stembrieven na.

Artikel 23.

1. Van onwaarde zijn andere stembrieven dan die, welke volgens dit besluit en de tot uitvoering daarvan gegeven voorschriften mogen worden gebruikt.
2. Van onwaarde zijn voorts de stembrieven:
  - a. waarop op geen der kandidaten eene stem is uitgebracht;
  - b. die eene aanduiding van den kiezer bevatten;
  - c. die niet voorzien zijn van den stempel, bedoeld bij artikel 14, lid 1.
3. Het stemkantoor beslist over de waarde van den stembrief terstond nadat het biljet is geopend.
4. De voorzitter maakt de redenen van ongeldigverklaring en van twijfel en de beslissing onmiddellijk bekend. Indien een der in de zaal aanwezigen dit verlangt, moet de stembrief worden vertoond. Van een en ander geschiedt aantekening in het proces-verbaal der zitting.

Artikel 24.

1. De namen op den stembrief van andere personen dan de kandidaten of van kandidaten die overleden zijn en de namen, die geen candidaat duidelijk aanwijzen of die niet in volgorde zijn geplaatst, worden als niet op den stembrief voorkomende beschouwd.
2. Het stemkantoor maakt de redenen van twijfel en de beslissing onmiddellijk bekend. Indien een der in de zaal aanwezigen dit verlangt, moet de stembrief worden vertoond. Van een en ander geschiedt aantekening in het proces-verbaal der zitting.

Artikel 25.

1. Iedere stembrief geldt als eene stem voor den eersten daarop geplaatsten candidaat. Is deze, door het bereiken van het kiesquotient, gekozen, dan geldt het stembiljet als eene stem voor den volgende daarop geplaatsten candidaat, die het kiesquotient nog niet heeft bereikt.
2. De stem wordt door twee leden van het stemkantoor opgeteekend.
3. Zoo dikwijls het kiesquotient is bereikt, wordt dit door het stemkantoor vastgesteld en door den voorzitter bekend gemaakt.

Artikel 26.

1. Indien, nadat alle stembrieven voorgelezen zijn, nog niet zoo-
veel personen zijn verkozen als plaatsen te vervullen zijn, geschieden
eene tweede en zoo noodig verdere voorlezingen, met inachtneming
van artikel 22, lid 2 en 3, en artikel 25, lid 2 en 3.

2. Ook daarbij geldt iedere stembrief als eene stem voor den
eersten daarop geplaatsten, nog niet gekozen candidaat.

3. Totdat door een candidaat het kiesquotient is bereikt, wordt
iedere, bij eene volgende voorlezing door hem verkregen stem opge-
teld bij de stemmen, welke hij bij eene vorige voorlezing heeft ver-
kregen.

4. De voorlezing der stembrieven wordt gestaakt, zoodra even-
veel personen zijn verkozen als plaatsen te vervullen zijn.

Artikel 27.

1. De voorzitter maakt den uitslag der verkiezing bekend. De in
de zaal aanwezigen kunnen bezwaren inbrengen. Hiervan geschiedt
aanteekening in het proces-verbaal der zitting.

2. Het proces-verbaal wordt terstond openbaar gemaakt door
plaatsing in de Javasche Courant. Het blijft berusten onder den voor-
zitter.

Artikel 28.

1. Onmiddellijk nadat de voorzitter den uitslag der verkiezing heeft
bekend gemaakt worden zoowel de geldige als de van onwaarde ver-
klaarde brieven, elke soort afzonderlijk, in een verzegeld pak gesloten.
De verzegeling wordt geregeld bij besluit van den Gouverneur-Ge-
neraal.

2. De stembrieven worden door den voorzitter bewaard gedurende
den tijd waarvoor de verkiezing is geschied.

3. Na verloop van dien tijd vernietigt de voorzitter de stembrieven.
Van deze vernietiging wordt proces-verbaal opgemaakt.

Artikel 29.

1. De gekozene ontvangt onverwijld van den voorzitter van het
stemkantoor een afschrift van het proces-verbaal waaruit zijne ver-
kiezing blijkt.

2. Hij, die is gekozen ter vervulling van eene plaats, opgevallen
door het niet aannemen van de verkiezing of het niet tijdig inzenden
van den geloofsbrief, ontvangt tevens een afschrift van het proces-
verbaal waaruit de verkiezing blijkt van hem wiens plaats hij vervult.

3. De afschriften strekken den gekozene tot geloofsbrief.

Artikel 30.

1. De gekozene geeft binnen drie dagen na het bekomen van het
afschrift of de afschriften een bewijs van ontvangst daarvoor af.

2. Binnen vier weken na de dagteekening van het bewijs van ontvangst geeft hij kennis aan den voorzitter van het stembureau of hij de verkiezing aanneemt.

3. Hij wordt, laat hij dien tijd zonder kennisgeving voorbijgaan, geacht de verkiezing niet aan te nemen.

Artikel 31.

1. Binnen veertien dagen nadat de voorzitter van het stembureau kennis heeft bekomen dat een gekozenene zijne verkiezing niet aanneemt, of nadat de in artikel 30, lid 2, bepaalde tijd zonder kennisgeving verstreken is, wijst dit bureau den persoon aan, die voor de opengevallen plaats is gekozen.

2. Daartoe wordt in eene openbare zitting, waarvan dag en uur vooraf in de Javasche Courant zijn bekend gemaakt, het verzegeld pak geldige stembrieven, in artikel 28 bedoeld, door het stembureau geopend en worden daaruit de stembrieven genomen, waarop de naam van hem, die de verkiezing niet heeft aangenomen, voorkomt.

3. Deze stembrieven worden door den voorzitter, in de volgorde der nummers, overluide voorgelezen en door twee andere leden nagezien.

4. De artikelen 24 tot en met 27 zijn van toepassing, met dien verstande dat, voor zooveel betreft de artikelen 25 en 26, buiten rekening worden gelaten de op de stembrieven voorkomende kandidaten, die reeds op grond van den uitslag der zelfde stemming gekozen zijn verklaard of lid van den Volksraad zijn krachtens benoeming.

5. Na afloop der zitting worden de stembrieven opnieuw in een verzegeld pak gesloten en wordt daarmede gehandeld zooals is voorgeschreven bij artikel 28.

Artikel 32.

1. Indien de Volksraad besluit tot niet-toelating van de gekozenenen wegens de ongeldigheid van de stemming in een of meer raadsgebieden, geeft de voorzitter van den Raad van dit besluit onverwijld kennis aan den Gouverneur-Generaal.

2. Binnen dertig dagen geschiedt in die raadsgebieden eene nieuwe stemming en wordt de uitslag der verkiezing opnieuw vastgesteld.

Artikel 33.

1. Indien de Volksraad besluit tot niet-toelating van een of meer der gekozenenen wegens de onjuistheid van de vaststelling door het stembureau van den uitslag der verkiezing, geeft de voorzitter van den Raad van dit besluit onverwijld kennis aan den voorzitter van het stembureau.

2. Binnen veertien dagen nadat laatstgenoemde de kennisgeving heeft ontvangen, stelt het stembureau in eene openbare zitting,

waarvan dag en uur vooraf in de Javasche Courant zijn bekend gemaakt, den uitslag, voor zoover noodig, opnieuw vast, met inachtneming van de beslissing van den Raad.

3. Artikel 27 is van toepassing.

Artikel 34.

1. Indien krachtens artikel 138, lid 2, van het reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië eene verkiezing door den Gouverneur-Generaal vernietigd of een gekozen lid ontslagen wordt, wordt hiervan onverwijld door of vanwege den Gouverneur-Generaal mededeeling gedaan aan den voorzitter van het stembureau.

2. Binnen veertien dagen nadat de voorzitter de kennisgeving heeft ontvangen, wordt, op de wijze voorgeschreven in artikel 31, in de plaats van den niet-toegelatene voorzien.

Artikel 35.

1. Onverminderd het bepaalde in de artikelen 31 en 34 laat de Gouverneur-Generaal, wanneer buiten periodieke aftreding eene plaats in den Volksraad openvalt, binnen veertien dagen nadat dit te zijner kennis is gekomen, hiervan mededeeling doen aan den voorzitter van het stembureau.

2. Binnen veertien dagen nadat de voorzitter de mededeeling heeft ontvangen, wordt op de wijze voorgeschreven in artikel 31, in de plaats van het uitvallend lid voorzien.

Artikel 36.

De Volksraad onderzoekt de geloofsbrieven der nieuw inkomende gekozen leden en besluit, behoudens het bepaalde bij artikel 138, lid 2, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, de geschillen welke aangaande die geloofsbrieven of de verkiezing zelve rijzen.

Artikel 37.

1. De geloofsbrief moet door den gekozene binnen drie maanden na zijne dagteekening bij den Volksraad worden ingezonden. De voorzitter van den Raad doet aan den Gouverneur-Generaal mededeeling van de ontvangst der geloofsbrieven.

2. Is de geloofsbrief niet binnen den in lid 1 bepaalden termijn ingezonden, dan wordt de plaats geacht opnieuw te zijn opengevallen.

Artikel 38.

De tot lid van den Volksraad gekozene legt, nevens zijn geloofsbrief, aan den Raad over:

zoo hij behoort tot de Europeanen: een uittreksel uit de geboorteregisters of, bij gemis daarvan, eene akte van bekendheid, af te geven

door het Hoofd van plaatselijk bestuur, waaruit tijd en plaats zijner geboorte blijken;

zoo hij behoort tot de inlanders of de vreemde Oosterlingen: eene verklaring van het Hoofd van plaatselijk bestuur, getuigende dat hem aannemelijk is gemaakt dat de gekozene op den dag waarop hij gekozen werd verklaard, den ouderdom van vijf en twintig jaren had vervuld;

zoo hij niet landsdienaar is: eene verklaring van het Hoofd van gewestelijk bestuur, getuigende dat hij op den dag, waarop hij gekozen werd verklaard, ingezetene van Nederlandsch-Indië was;

zoo hij niet Nederlander is: eene verklaring van het Hoofd van gewestelijk bestuur, getuigende dat hij op den dag, waarop hij gekozen werd verklaard, den staat van Nederlandsch onderdaan bezat.

Artikel 39.

1. In afwachting van de opening van de eerste zitting van den Volksraad moeten de geloofsbrieven van hen, die op grond van den uitslag der verkiezing en de daarop gevolgde stemming gekozen zijn verklaard, binnen drie maanden na hunne dagteekening worden ingediend aan den Gouverneur-Generaal. Artikel 37, lid 2, is hierbij van toepassing.

2. De Raad gaat niet over tot het onderzoek van de geloofsbrieven, ingezonden door de inkomende gekozen leden, dan nadat zijn ingekomen de geloofsbrieven van al deze leden of verstreken is de termijn, gesteld in het voorgaande lid.

Artikel 40.

1. De Volksraad gaat niet over tot het onderzoek van de geloofsbrieven, ingezonden door de na periodieke aftreding nieuw-ingekomen gekozen leden, dan nadat zijn ingekomen de geloofsbrieven van al deze leden of verstreken is de termijn, gesteld in artikel 37, lid 1.

2. Hij beslist over de toelating niet dan nadat alle ingezonden geloofsbrieven zijn onderzocht.

Artikel 41.

Het onderzoek van den geloofsbrief van hem, die gekozen is ingevolge een der artikelen 31, 33, 34 of 35 van dit besluit, strekt zich niet uit tot punten, rakende de wettigheid van de verkiezing van reeds toegelaten leden.

Artikel 42.

1. Indien de Volksraad bij het onderzoek der geloofsbrieven vaststelt dat een gekozene geen lid van den Raad kan zijn, doet de voorzitter van den Raad hiervan onverwijld mededeeling aan den Gouverneur-Generaal.

2. De Gouverneur-Generaal kan in afwijking van het gevoelen van den Raad de toelating van den gekozene bevelen, maar is gehouden zijn daartoe strekkend besluit met redenen te omkleeden.

Artikel 43.

De vorm en de inrichting van de bij artikel 5 bedoelde opgaven, van de ingevolge artikel 10 op te maken lijst, van de bij artikel 13 bedoelde oproeping en van de ingevolge de artikelen 11, 19, 31, 34 en 35 op te maken processen-verbaal worden vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal.

Artikel 44.

1. Wanneer de in dit besluit bepaalde verrichtingen op een Zondag of feestdag mochten vallen of de daarin gestelde termijnen op een Zondag of feestdag mochten afloopen, treedt de eerstvolgende dag, geen Zondag of feestdag zijnde, daarvoor in de plaats.

2. Voor zoover de bepaling van den tijd voor die verrichtingen aan het openbaar gezag is opgedragen, worden daarvoor geene Zondagen of feestdagen aangewezen.

3. De in artikel 5, lid 3, bedoelde lijsten zijn niet verkrijgbaar op Zon- en feestdagen; deze dagen tellen echter in den in dat lid genoemden termijn van 30 dagen mede.

4. Als feestdagen worden in dit artikel aangemerkt de dagen, waarop de landskantoren gesloten zijn.

Dit besluit treedt in werking met een nader door Ons te bepalen dag.

Indisch Staatsblad
No. 443.

Koninklijk besluit van 30 Maart 1917,
No. 71, houdende vaststelling van het
Reglement van orde voor de verga-
deringen van den Volksraad.

HOOFDSTUK I.

Van het onderzoek der geloofsbrieven van de gekozen leden.

Artikel 1.

(1). In de eerste vergadering van den Raad, zoomede in de eerste vergadering na elke periodieke aftreding van de leden van den Raad, benoemt de voorzitter uit de benoemde leden van den Raad eene commissie van drie leden tot onderzoek der geloofsbrieven van de nieuw inkomende gekozen leden.

(2). De voorzitter benoemt, zonder daarbij beperkt te zijn tot de benoemde leden, eene gelijke commissie zoo dikwijls tusschentijds een onderzoek van geloofsbrieven noodig is.

Artikel 2.

Elke commissie brengt na onderzoek van de geloofsbrieven van de andere vereischte stukken en van de stukken, die over de verkiezing der nieuw inkomende gekozen leden mochten zijn ingekomen, bij monde van een door haar daartoe aangewezen lid verslag uit, waarna de Raad beslist.

HOOFDSTUK II.

Van den voorzitter.

Artikel 3.

De plichten van den voorzitter omvatten:
het leiden van de werkzaamheden van den Raad;
het handhaven van de orde bij de beraadslagingen;
het nauwgezet inacht nemen en doen naleven van dit reglement;
het geven van gelegenheid aan de leden tot het ongestoord houden van hun rede;
het stellen der door den Raad te beslissen vraagpunten;

het aankondigen van den uitslag der stemmingen en het uitvoeren van de door den Raad genomen besluiten.

Artikel 4.

(1). De voorzitter mag gedurende de beraadslagingen slechts het woord nemen om den juisten stand van het geschilpunt aan te wijzen, of om de beraadslagingen, bij afdwaling, tot het juiste punt terug te brengen.

(2). Indien hij over het in overweging zijnde onderwerp het woord wil voeren, verlaat hij den voorzittersstoel en neemt dien niet weder in dan nadat de beraadslaging over het onderwerp afgelopen is.

Artikel 5.

(1). Het voorzitterschap wordt in het geval van artikel 4, lid 2, gelijk mede bij verhindering of ontstentenis van den voorzitter, waargenomen door een van de twee plaatsvervangende voorzitters, naar rangorde van benoeming.

(2). Bij verhindering of ontstentenis ook van de plaatsvervangende voorzitters wordt de voorzitter vervangen door den oudste in jaren van de aanwezige Europeesche leden.

Artikel 6.

Voor zoover bij dit reglement niet anders is bepaald, wijst de voorzitter ook aan de leden van andere commissiën, dan die bedoeld in artikel 1.

Artikel 7.

(1). De voorzitter vormt tezamen met twee leden, daartoe in de eerste gewone zitting van elk jaar door den Raad aan te wijzen, eene commissie voor de huishoudelijke aangelegenheden.

(2). Deze commissie oefent het oppertoezicht uit over de boekerij en al wat op de huishouding van den Raad betrekking heeft.

(3). Zij benoemt het ondergeschikte personeel ter secretarie, alsmede de bedienden van den Raad.

Artikel 8.

Bij verhindering of ontstentenis van den secretaris van den Raad voorziet de voorzitter in de waarneming van diens werkzaamheden.

HOOFDSTUK III.

Van het houden der vergaderingen.

Artikel 9.

De Raad bepaalt het uur waarop andere vergaderingen dan de eerste bijeenkomst van elke zitting zullen aanvangen.

Artikel 10.

(1). Ieder lid teekent bij het komen ter vergadering naar volgorde zijn naam op eene lijst.

(2). Zoodra deze lijst door meer dan de helft der opgeroepen leden geteekend is, opent de voorzitter de vergadering.

(3). De lijst blijft ter tafel van den secretaris liggen ter teekening door de later komende leden.

Artikel 11.

(1). Bijaldien een half uur na den tijd, voor den aanvang van eene vergadering vastgesteld, het vereischte getal leden niet tegenwoordig is, doet de voorzitter de namen van de afwezige leden op-
lezen. Hij kan kennis geven van de ingekomen stukken.

(2). De bijeenkomst wordt daarna door den voorzitter tot een nader tijdstip uitgesteld.

Artikel 12.

(1). Van het ter vergadering verhandelde worden notulen gehouden.

(2). De notulen behelzen, behalve de namen der leden die tegenwoordig waren, het woord voerden en bij de stemmingen zich voor of tegen verklaarden, eene beknopte opgave van de ter tafel gebrachte stukken, de gedane mededeelingen en voorstellen, kortom van alles wat verhandeld wordt, alsmede den woordelijken tekst van alle door den Raad of zijn voorzitter genomen besluiten.

(3). Er worden geen protesten of aantekeningen in de notulen opgenomen; alleen staat het aan een ieder der leden vrij om bij een genomen besluit zonder opgave van redenen te doen aantekenen dat hij zich daarmee niet heeft vereenigd.

Artikel 13.

Na het openen der vergadering worden de notulen der vorige vergadering gelezen en aan de goedkeuring van den Raad onderworpen, behoudens dat de notulen van de laatste vergadering eener zitting nog staande die vergadering aan de goedkeuring van den Raad worden onderworpen.

Artikel 14.

(1). Na de goedkeuring der notulen doet de voorzitter opgaaf van al de bij hem sedert de vorige vergadering ingekomen stukken.

(2). Hij doet alle van de Regeering ontvangen besluiten en mededeelingen voorlezen, ten ware de Raad dit niet noodig oordeelt, en stelt zoodanige beslissing aan den Raad voor als de aard der stukken medebrengt.

Artikel 15.

De voorzitter stelt alle onderwerpen aan de orde in de Nederlandsche taal. Ook bij de beraadslaging mag alleen deze taal gebezigd worden.

Artikel 16.

(1). Geen lid voert het woord dan na het van den voorzitter gevraagd en verkregen te hebben.

(2). De leden spreken staande en van hunne gewone of eene daarvoor bepaaldelijk aangewezen plaats.

Artikel 17.

De voorzitter verleent het woord in de orde waarin het is gevraagd. Die orde kan echter verbroken worden wanneer een lid het woord vraagt voor een persoonlijk feit of voor het indienen van eene motie van orde betreffende het onderwerp in behandeling.

Artikel 18.

Geen spreker mag in zijne rede gestoord worden dan krachtens de bepalingen van dit reglement.

Artikel 19.

(1). Indien een spreker zich onbetamelijke of beleedigende uitdrukkingen veroorlooft of de orde verstoort, wordt hij door den voorzitter vermaand en tot de orde geroepen.

(2). Indien een spreker afwijkt van het onderwerp, dat in beraadslaging is, wordt hem dit door den voorzitter onder het oog gebracht en hij tot de behandeling van dat onderwerp teruggeroepen.

(3). Indien een spreker voortgaat onbetamelijke of beleedigende uitdrukkingen te bezigen, de orde te verstoren of van het onderwerp af te wijken, kan de voorzitter hem voor den geheelen duur der vergadering, waarin dit plaats heeft, over het onderwerp in behandeling het woord ontnemen.

Artikel 20.

(1). Indien dringende omstandigheden het ter handhaving van de orde noodzakelijk maken, schorst de voorzitter de vergadering.

(2). De schorsing gaat als regel den tijd van één uur niet te boven, terwijl de voorzitter in geen geval bevoegd is de vergadering langer te verdagen dan tot den eerstvolgenden werkdag.

Artikel 21.

De beraadslaging over begrotingen, verordeningen en andere in onderdeelen gesplitste regelingen wordt gehouden eerst over de algemeene strekking en daarna over de artikelen, posten of andere onderdeelen.

*Cyprusind.
2.1.18
25/6-18
-2.1.18
Stb. 4/8*

Artikel 22.

(1). Amendementen en sub-amendementen moeten, om een onderwerp van beraadslaging uit te maken, door ten minste drie leden worden voorgesteld of ondersteund.

(2). Zij moeten schriftelijk aan den voorzitter worden ingediend en worden, na gedrukt te zijn, aan de leden rondgedeeld.

(3). De Raad kan beslissen dat een amendement of sub-amendement zonder gedrukt en rondgedeeld te zijn, in behandeling zal worden genomen.

Artikel 23.

Behalve de voorstellers van het onderwerp in behandeling voert geen lid meer dan twee malen over hetzelfde onderwerp het woord, tenzij de Raad hiertoe verlof geeft.

Artikel 24.

(1). De Gouverneur-Generaal en de gemachtigden van den Gouverneur-Generaal, bedoeld in artikel 140, lid 2, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, hebben eene bepaaldelijk voor hen bestemde zitplaats in de vergaderzaal.

(2). Hun wordt het woord gegeven, wanneer en zoo dikwijls zij dit verlangen, echter niet vóórdat de spreker, die aan het woord is, zijne rede geëindigd heeft.

Artikel 25.

(1). Eene motie van orde tot sluiting der beraadslaging moet, om door den voorzitter in rondvraag te kunnen worden gebracht door ten minste drie leden worden voorgesteld of ondersteund.

(2). Over zoodanige motie, die niet met redenen mag zijn omkleed, wordt niet beraadslaagd maar de voorzitter vraagt, alvorens haar in rondvraag te brengen, aan den Gouverneur-Generaal en aan de gemachtigden van den Gouverneur-Generaal of zij over hetgeen aan de orde is, nog het woord verlangen te voeren.

Artikel 26.

(1). Nadat de beraadslaging over een onderwerp gesloten is verklaard, gaat de Raad tot de stemming over.

(2). Indien deze krachtens artikel 143, lid 3, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië geschiedt bij hoofdelijke oproeping, wordt tevoren door het lot beslist, bij welk nummer van de presentielijst de rondvraag een aanvang zal nemen. De voorzitter brengt het laatste zijne stem uit.

(3). Ieder lid stemt met de woorden „voor” of „tegen”, zonder eenige bijvoeging.

Artikel 27.

(1). Indien amendementen en sub-amendementen zijn ingediend, wordt eerst over de sub-amendementen, daarna over het amendement waarop zij betrekking hebben, en eindelijk over het punt of voorstel zelf, al dan niet gewijzigd, gestemd.

(2). De wijziging, die naar het oordeel van den voorzitter de verste strekking heeft, heeft den voorrang.

HOOFDSTUK IV.

Van het doen van keuze van personen.

Artikel 28.

Bij iedere keuze van personen benoemt de voorzitter eene commissie van drie leden, die als stemopnemers zich overtuigen dat het getal stembriefjes gelijk is aan dat van de tegenwoordig zijnde leden, de briefjes openen, de ingeschreven namen oplezen en den uitslag der stemming bekend maken.

Artikel 29.

Er hebben evenveel stemmingen plaats als er personen te kiezen zijn.

Artikel 30.

Niet of niet behoorlijk ingevulde stembriefjes worden van onwaarde verklaard en, tot bepaling van de volstreckte meerderheid afgetrokken van het getal der uitgebrachte stemmen.

Artikel 31.

(1). Wanneer niemand bij de eerste stemming de volstreckte meerderheid heeft verkregen, wordt tot een tweede vrije stemming overgegaan.

(2). Indien hierbij wederom niemand de volstreckte meerderheid verkregen heeft, heeft er eene derde stemming plaats over de twee personen, die bij de tweede stemming de meeste stemmen op zich vereenigd hebben.

(3). Indien niet uitgemaakt is over wie de derde stemming moet loopen wijl bij de tweede stemming twee of meer personen een gelijk getal stemmen op zich hebben vereenigd, wordt bij tusschenstemming beslist, wie van die personen op het tweetal zal worden geplaatst.

(4). Indien in het geval, bij het vorig lid bedoeld, of bij eindstemming, de stemmen staken, beslist het lot.

HOOFDSTUK V.

Van het vergaderen met gesloten deuren.

Artikel 32.

(1). De Raad, met gesloten deuren vergaderd, kan omtrent het aldaar behandelde de geheimhouding opleggen.

(2). De geheimhouding wordt door alle leden, ook door hen die later van het verhandelde kennis hebben genomen, bewaard. Zij kan door den Raad, met gesloten deuren vergaderd, worden opgeheven.

Artikel 33.

(1). De notulen van de vergaderingen met gesloten deuren worden afzonderlijk gehouden. Zij worden of dadelijk of in eene volgende vergadering met gesloten deuren aan goedkeuring onderworpen.

(2). De Raad kan besluiten dat eenig in eene vergadering met gesloten deuren verhandeld punt niet in de notulen zal worden opgenomen.

HOOFDSTUK VI.

Van den raadgevenden arbeid van den Raad.

Artikel 34.

(1). Behoudens het bepaalde bij artikel 3 der Comptabiliteitswet kan de Gouverneur-Generaal bij de toezending van het verzoek aan den Raad om nopens eenig onderwerp van zijn oordeel te willen doen blijken, een termijn stellen, waarbinnen het advies van den Raad moet zijn ontvangen, wil de Gouverneur-Generaal op dat advies acht kunnen slaan.

(2). Bij die toezending geeft de Gouverneur-Generaal zooveel mogelijk al aanstonds op welke persoon of personen Hij krachtens artikel 140, lid 2, van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië als zijne gemachtigden heeft aangewezen.

Artikel 35.

De stukken, overgelegd bij een verzoek van den Gouverneur-Generaal als in artikel 34 bedoeld, worden voor zoover dit niet reeds is geschied, voor zooveel noodig gedrukt en vervolgens aan de leden rondgedeeld.

Artikel 36.

Aan de openbare beraadslaging over eenig onderwerp, waaromtrent de Gouverneur-Generaal het oordeel van den Raad heeft gevraagd, gaat altijd een onderzoek in de afdeelingen vooraf.

Artikel 37.

(1). De Raad verdeelt zich in de eerste gewone zitting van elk jaar bij loting in drie afdeelingen.

(2). De voorzitter en de plaatsvervangende voorzitters van den Raad nemen aan de loting geen deel.

(3). De loting geschiedt in eene openbare vergadering.

Artikel 38.

(1). De beraadslagingen worden geleid in de eerste afdeeling door den voorzitter van den Raad; in de tweede afdeeling door den eersten plaatsvervangenden voorzitter en in de derde afdeeling door den tweeden plaatsvervangenden voorzitter.

(2). Bij verhindering of ontstentenis van de bij lid 1 aangewezenen treedt de oudste in jaren der in de afdeeling aanwezige Europeesche leden als leider der beraadslagingen op.

Artikel 39.

(1). Elke afdeeling benoemt voor elk in de afdeelingen te onderzoeken onderwerp een harer leden tot rapporteur.

(2). De voorzitter en de plaatsvervangende voorzitters van den Raad zijn van eene benoeming tot rapporteur uitgesloten.

(3). Van de benoeming wordt kennis gegeven aan den voorzitter van den Raad en door dezen aan den Raad.

Artikel 40.

(1). De rapporteurs vormen te zamen eene commissie van rapporteurs.

(2). Zij wijzen onder leiding van den voorzitter van den Raad één hunner tot voorzitter der commissie aan.

(3). De commissie van rapporteurs wordt zooveel mogelijk bijgestaan door den secretaris en het verdere personeel van den Raad.

(4). Zij regelt hare bijeenkomsten in overleg met den voorzitter van den Raad.

Artikel 41.

Elke rapporteur houdt korte aantekening van de overwegingen in zijne afdeeling en teekent op welke leden daarbij tegenwoordig zijn.

Artikel 42.

Het staat aan ieder lid vrij, mits in de afdeeling tegenwoordig zijnde, om schriftelijke en onderteekende nota's in te leveren, welke, na in de afdeeling te zijn voorgelezen, aan den rapporteur ter hand gesteld en door dezen in de commissie van rapporteurs overgebracht worden.

Nota's

Artikel 43.

De commissie van rapporteurs maakt een verslag op, hetwelk eene samenvatting is van de overwegingen in de afdeelingen betreffende het onderwerp in behandeling.

Artikel 44.

Het verslag wordt, na gedrukt te zijn, aan de leden rondgedeeld en verder zoo spoedig mogelijk ter kennis gebracht van den Gouverneur-Generaal en van diens aangewezen gemachtigden.

Artikel 45.

(1). De Gouverneur-Generaal kan het verslag schriftelijk beantwoorden of, namens Hem, beantwoorden door zijne aangewezen gemachtigden.

(2). De Gouverneur-Generaal bericht in ieder bijzonder geval aan den voorzitter van den Raad of Hij van de Hem bij lid 1 toegekende bevoegdheid gebruik wenschte te maken.

(3). Het antwoord van of namens den Gouverneur-Generaal wordt voor zoover dit nog niet is geschied, gedrukt en vervolgens aan de leden rondgedeeld.

Artikel 46.

Na ontvangst van het bericht dat de Gouverneur-Generaal geen gebruik wenschte te maken van zijne bevoegdheid om het verslag van de commissie van rapporteurs schriftelijk te beantwoorden of te doen beantwoorden en, in het tegenovergesteld geval, na ontvangst en ronddeeling van dat antwoord, wijst de voorzitter van den Raad den dag aan waarop de openbare beraadslaging over het onderwerp een aanvang zal nemen, behoudens zijne bevoegdheid om die aanwijzing aan den Raad over te laten en behoudens de bevoegdheid van den Raad om in de aanwijzing van den voorzitter wijziging te brengen.

Artikel 47.

Wanneer bij de openbare beraadslaging over eenig onderwerp punten ter sprake komen, die niet in het verslag van de commissie van rapporteurs betreffende het onderzoek van dat onderwerp en het antwoord daarop van of namens den Gouverneur-Generaal zijn aangevoerd, kunnen de aangewezen gemachtigden van den Gouverneur-Generaal zich van het geven van voorlichting daaromtrent verschoonen.

Artikel 48.

Zoo spoedig mogelijk nadat de Raad zijn oordeel omtrent eenig onderwerp heeft uitgesproken, wordt dat oordeel ter kennis van den Gouverneur-Generaal en van zijne aangewezen gemachtigden gebracht.

HOOFDSTUK VII.

Van voordrachten of adressen krachtens artikel 131 lid 6 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië.

Artikel 49.

Voorstellen om gebruik te maken van de bevoegdheid, den Raad verleend bij artikel 131, lid 6 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië kunnen uitgaan zoowel van den voorzitter van den Raad als van een of meer andere leden.

Artikel 50.

Voorstellen als in artikel 49 bedoeld worden, indien zij uitgaan van andere leden dan den voorzitter aan laatstgenoemde, in schrift gebracht en onderteekend, toegezonden.

Artikel 51.

Het voorstel en de toelichting daarop worden, na gedrukt te zijn, aan de leden rondgedeeld.

Artikel 52.

(1). De Raad bepaalt een dag ter beraadslaging of het voorstel in behandeling zal worden genomen en, zoo ja, of het vóór de openbare beraadslaging aan een onderzoek in de afdelingen zal worden onderworpen.

(2). Op dit onderzoek zijn van toepassing de artikelen 39 tot en met 43.

(3). Het verslag van de commissie van rapporteurs wordt, na gedrukt te zijn, aan de leden rondgedeeld.

Artikel 53.

(1). De Raad kan den voorstellers op hun verzoek gelegenheid geven om het verslag van de commissie van rapporteurs schriftelijk te beantwoorden.

(2). Het antwoord wordt, na gedrukt te zijn, aan de leden rondgedeeld.

Artikel 54.

De Raad beslist op welken dag de openbare beraadslaging over het voorstel een aanvang zal nemen.

Artikel 55.

De voordrachten of adressen, tot de indiening waarvan de Raad heeft besloten, worden dengeen tot wien zij gericht zijn, schriftelijk aangeboden.

Slotbepaling.

Artikel 56.

(1). Alle teekenen van goed- of afkeuring van de zijde der toehoorders zijn verboden.

(2). De voorzitter zorgt voor de handhaving van dit verbod en voor de bewaring van behoorlijke stilte.

(3). Hij kan, bij overtreding, de toehoorders doen vertrekken.

(4). De toehoorders kunnen alleen met ongedekten hoofde de vergaderingen bijwonen.

Dit besluit treedt in werking met een nader door Ons te bepalen dag.

Indisch Staatsblad
No. 444.

Koninklijk besluit van 10 April 1917,
No. 68, houdende vaststelling van de
bezoldiging van den voorzitter van
den Volksraad.

Artikel 1.

De bezoldiging van den voorzitter van den Volksraad bedraagt
f 25.000.— (vijf en twintig duizend gulden) 's jaars.

Artikel 2.

Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 Augustus 1917.

Indisch Staatsblad
No. 445.

Nederlandsch
Staatsblad No. 280.

Koninklijk Besluit van 10 April
1917, No. 69, tot bepaling van den
dag, waarop de wet van 16 Decem-
ber 1916 (Nederlandsch Staatsblad
No. 535) in werking zal treden.

EENIG ARTIKEL.

Te bepalen dat de wet van 16 December 1916 (Nederlandsch
Staatsblad No. 535), houdende nadere wijziging van het Regle-
ment op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, alsmede
onze besluiten van 30 Maart 1917, Nos. 69, 70 en 71, tot uitvoering van
eenige artikelen van die wet, in werking treden met ingang van 1
Augustus 1917.

C. ORDONNANTIES BETREFFENDE DE INSTELLING VAN EEN VOLKSRAAD.

Indisch Staatsblad
No. 545.

Ordonnantie tot regeling van de werkzaamheden van het stemkantoor voor de leden van den volksraad.

HOOFDSTUK I.

Algemeene Bepalingen.

Artikel 1.

Deze ordonnantie kan worden aangehaald als „Stemkantoor-ordonnantie”.

Artikel 2.

Waar in deze ordonnantie zoomede in andere ordonnantiën en besluiten sprake is van de „Volksraad — Kiesverordening” worden daarmede bedoeld de bij het Koninklijk besluit van 30 Maart 1917 No. 70 (Indisch Staatsblad No. 442) vastgestelde bepalingen betreffende de verkiezing van de leden van den Volksraad, de overlegging en het onderzoek van de geloofsbrieven, alsmede omtrent de beslissing van geschillen welke aangaande die geloofsbrieven of de verkiezing rijzen.

Artikel 3.

Waar in deze ordonnantie de woorden „voorzitter”, „plaatsvervangend voorzitter”, „lid (leden)”, „plaatsvervangend(e) lid (leden)” gebezigd worden zonder nadere omschrijving, is daaronder te verstaan „voorzitter van het stemkantoor”, „plaatsvervangend voorzitter van het stemkantoor”, „lid (leden) van het stemkantoor”, „plaatsvervangend(e) lid (leden) van het stemkantoor”.

Artikel 4.

Van alle verwisselingen in de samenstelling van het stemkantoor tijdens eene zitting en van elke onderbreking eener zitting wordt in het proces-verbaal van de zitting aantekening gehouden.

Artikel 5

(1). Indien de voorzitter zijne woonplaats voor langer dan 3 dagen verlaat, geeft hij daarvan kennis aan den Gouverneur-Generaal, zoo mogelijk onder opgave van zijne tijdelijke verblijfplaats. De plaatsvervangende voorzitter is tot eene zoodanige kennisgeving alleen verplicht indien de voorzitter afwezig is. Overigens geven de leden en plaatsvervangende leden van hunne afwezigheid kennis aan den voorzitter.

(2). Vanaf den dag der periodieke verkiezing en zoolang nog niet alle werkzaamheden van het stembureau, verbonden aan de vaststelling van den uitslag der verkiezing, zijn afgelopen verwijderen de voorzitter of de plaatsvervangende voorzitter zich zonder verlof van den Gouverneur-Generaal niet van Batavia. De leden en plaatsvervangende leden behoeven daartoe gedurende dien tijd het verlof van den voorzitter.

Artikel 6.

Indien buiten het geval dat om ontheffing van het lidmaatschap is verzocht, het stembureau onvoldoende wordt, doet de voorzitter hiervan onverwijld mededeeling aan den Gouverneur-Generaal.

Artikel 7.

De ingevolge de Volksraad-Kiesverordening en deze ordonnantie door het stembureau te verrichten tellingen en berekeningen worden door twee der leden ieder afzonderlijk uitgevoerd.

Artikel 8.

Indien het stembureau bij zijne werkzaamheden een vraagpunt ontmoet, waarin de Volksraad-Kiesverordening en de tot uitvoering daarvan gegeven voorschriften niet of onvolledig voorzien, beslist het overeenkomstig de strekking der verordening en voorschriften. Het onthoudt zich in geen geval onder voorwendsel van stilzwijgen, duisterheid of onvolledigheid der bepalingen van eene beslissing of handeling, die voor den voortgang der werkzaamheden noodzakelijk is.

Artikel 9.

De ingevolge de Volksraad-Kiesverordening en deze ordonnantie te verzenden telegrammen worden, tenzij het tegendeel is bepaald, door den afzender steeds onverwijld bij aangeteekend schrijven bevestigd.

Artikel 10.

De voorzitter ontvangt alle aan het stembureau gerichte stukken en zorgt voor hunne verdere behandeling. Hij belegt en leidt de zittingen van het stembureau. Hij kan de zittingen van het stembureau schorsen en desverreacht verdagen.

HOOFDSTUK II.

Van de voorbereidende werkzaamheden van den voorzitter.

Artikel 11.

(1). De voorzitter draagt zorg dat vóór 15 October van het jaar, waarin eene verkiezing van den Volksraad plaats heeft, de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur in het bezit zijn van een voldoende aantal der in het derde lid van artikel 5 van de Volksraad-Kiesverordening bedoelde lijsten.

(2). Hij bezorgt de samenstelling:

a. van een lijst van de raden, welke krachtens het tweede lid van artikel 68b van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië zijn ingesteld; deze lijst heet de „radenlijst”.

b. van een lijst van de gewesten, bedoeld in het eerste lid van artikel 5 der Volksraad-Kiesverordening; deze lijst heet de „gewestenlijst”.

c. van een lijst van de leden van de onder a bedoelde raden; deze lijst heet de „kiezerslijst”.

Artikel 12.

(1). Voor de samenstelling van de kiezerslijst ontvangt de voorzitter van de voorzitters van de locale raden uiterlijk 1 November van het jaar, waarin eene verkiezing plaats heeft, eene opgave van de namen der personen die op dat tijdstip leden van den door hen voorgezeten raad zijn en van de op dat tijdstip onvervulde plaatsen.

(2). Daarbij wordt:

a. een benoemd raadslid, landsdienaar zijnde, dadelijk na zijne benoeming als lid aangemerkt;

b. een benoemd raadslid, niet landsdienaar zijnde, eerst als lid aangemerkt wanneer de kennisgeving dat hij de benoeming aanneemt 's Raads voorzitter heeft bereikt;

c. een verkozen raadslid eerst als lid aangemerkt wanneer hij overeenkomstig het bepaalde in artikel 29 der Locale raden-ordonnantie zijne bediening heeft aanvaard.

(3). Op den dag der verkiezing berichten de voorzitters der locale raden telegrafisch aan den voorzitter van het stembureau dat de samenstelling van de door hen voorgezeten raad sedert de indiening van de in lid 1 bedoelde opgave ongewijzigd is gebleven, dan wel welke wijzigingen die samenstelling heeft ondergaan.

HOOFDSTUK III.

Van de candidaatstelling.

Artikel 13.

Zoo spoedig mogelijk na de ontvangst van de in het derde lid van artikel 12 bedoelde inlichtingen houdt het stembureau zitting. In deze

zitting brengt de voorzitter verslag uit over de door hem verrichte voorbereidende werkzaamheden. De lijsten, bedoeld in het derde lid van artikel 11, worden door het stemkantoor onderzocht en vastgesteld.

Artikel 14.

(1). Het stemkantoor houdt weder zitting, zoodra alle ingediende opgaven van kandidaten door den voorzitter van het stemkantoor zijn ontvangen. In deze zitting wordt na vergelijking van de ondertekeningen der kiezers met de kiezerslijst, de lijst, bedoeld bij lid 1 van de Volksraad-Kiesverordening, opgemaakt en gesloten.

(2). De in het vorige lid bedoelde lijst wordt in deze ordonnantie aangeduid als „candidatenlijst”.

HOOFDSTUK IV.

Van de stemming.

Artikel 15.

De voorzitter zendt van het ingevolge artikel 11 lid 2, van de Volksraad-Kiesverordening door het stemkantoor op te maken proces-verbaal onverwijld een door hem gewaarmerkt afschrift aan den Gouverneur-Generaal met verzoek overeenkomstig de artikelen 3, lid 2 en 12 lid 1 van evenvermelde verordening den dag te bepalen, waarop de stemming zal plaats hebben.

Artikel 16.

Zoodra de dag voor de stemming is bepaald zendt de voorzitter aangeteekend per post aan de voorzitters der locale raden een aantal afdrukken van het in artikel 15 bedoelde proces-verbaal, minstens gelijk aan tweemaal het aantal leden van iederen raad, benevens een aantal blanco-stembrieven voor de verkiezing van leden van den Volksraad, voor elk der beide groepen van deze leden (Europeanen en Vreemde Oosterlingen onderscheidenlijk Inlanders) tot een aantal minstens gelijk aan tweemaal het aantal leden dat iedere locale raad telt.

Artikel 17.

(1). De voorzitter geeft den landsdienaren, die hem ingevolge artikel 17 lid 2 van de Volksraad-Kiesverordening de pakken met stembrieven overbrengen, voor ieder pak een bewijs van ontvangst af.

(2). Indien een pak met stembrieven geschonden wordt overgebracht, maakt hij daarvan melding op het bewijs van ontvangst en doet een afschrift van dat bewijs, waarop eveneens die aantekening voorkomt, door den betrokkene ondertekenen.

Artikel 18.

(1). Indien een pak met stembrieven geschonden wordt overgebracht, roept de voorzitter zoo spoedig mogelijk het stemkantoor bijeen om te beslissen of dit pak moet worden beschouwd als in het ongereede te zijn geraakt.

(2). Indien het noodig blijkt het pak te openen, worden voor het geval beslist is, dat het pak niet beschouwd moet worden als in het ongereede te zijn geraakt, de daarin aangetroffen stembrieven opnieuw in een verzegeld pak gesloten.

(3). De verzegeling geschiedt met het zegel van den voorzitter en van het in jaren oudste zitting hebbende lid van het stemkantoor, in dier voege dat het pak niet kan worden geopend dan door verbreking van de zegels of door beschadiging van den omslag.

Artikel 19.

Indien is vastgesteld dat een pak met stembrieven in het ongereede is geraakt, doet de voorzitter daarvan onverwijld mededeeling aan den Gouverneur-Generaal.

HOOFDSTUK V.

Van de vaststelling van den uitslag.

Artikel 20.

Tijdens de zitting van het stemkantoor tot het vaststellen van den uitslag eener verkiezing is een ieder bevoegd in de zittingzaal te vertoeven, voor zoover daardoor de orde niet wordt verstoord. De voorzitter is belast met de handhaving van de orde in de zittingzaal.

Artikel 21.

De voorzitter draagt zorg dat de tafel, waaraan het stemkantoor zitting houdt, zoodanig is geplaatst dat de in de zittingzaal aanwezige personen de verrichtingen der leden kunnen gadeslaan.

Artikel 22.

Het stemkantoor overtuigt zich door vergelijking met de radenlijst dat alle pakken met stembrieven ontvangen zijn en dat die pakken of ongeschonden zijn of voor zoover dit niet het geval is, dat blijkens het proces-verbaal van het krachtens artikel 18 gehouden onderzoek beslist is, dat het pak niet moet worden beschouwd als in het ongereede te zijn geraakt.

Artikel 23.

Met de opening van de pakken met stembrieven, betrekking hebbende op de verkiezing van de tot de Inlanders behorende leden van den Volksraad, wordt niet begonnen dan nadat de uitslag der verkiezing van de tot de Europeanen en Vreemde Oosterlingen behorende leden is vastgesteld en de op deze laatste verkiezing betrekking hebbende stembrieven overeenkomstig artikel 28 lid 1 van de Volksraad-Kiesverordening in een verzegeld pak (verzegelde pakken) zijn gesloten.

Artikel 24.

(1). De ontvangstbewijzen bedoeld in artikel 30 lid 1 van de Volksraad-Kiesverordening worden door den voorzitter bewaard totdat vaststaat of de gekozenen hunne verkiezing al of niet aannemen.

(2). Na ontvangst van eene kennisgeving als bedoeld in het tweede lid van evengenoemde bepaling doet de voorzitter van den inhoud daarvan onverwijld mededeeling aan den Gouverneur-Generaal.

Artikel 25.

Indien overeenkomstig een der artikelen 31, 34 of 35 van de Volksraad-Kiesverordening eene plaats in den Volksraad moet worden vervuld of overeenkomstig artikel 33 dier verordening de uitslag der verkiezing opnieuw moet worden vastgesteld, zijn de artikelen 20 tot en met 24 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 26.

Indien ingevolge artikel 32 van de Volksraad-Kiesverordening de uitslag der verkiezing opnieuw moet worden vastgesteld, zijn de artikelen 15 tot en met 24 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 27.

Deze ordonnantie treedt in werking op den dag, volgende op dien harer afkondiging.

Indisch Staatsblad
no. 547.

Ordonnantie tot aanvulling van de
locale raden-ordonnantie (Staatsblad
1905 no. 181).

Ten eerste: Tusschen de artikelen 40 en 41 der Locale raden-ordonnantie (Staatsblad 1905 No. 181) wordt ingevoegd een nieuw artikel luidende:

Artikel 40a.

Op de stemming voor de verkiezing van leden van den Volksraad zijn niet van toepassing lid 1 van artikel 14, voorzover daarbij aan den voorzitter eene raadgevende stem is toegekend, artikel 21 en de artikelen 34 tot en met 40.

Ten tweede: Deze ordonnantie treedt in werking op den dag volgende op dien harer afkondiging.
